

§. 1. gloss. 2. num. 57. cum seqq. latè Cald. Pereira in l. si curatorem, verbo sua facilitate, n. 93. cum seqq. Sfort. Odd. d. p. 2. q. 84. art. 6.

909. num. 11. Ioan. Bapt. Costa d. inspect. 84. num. 13. Bernard. Græc. ad pract. Camera Imper. lib. 2. c. 118. consider. 1.

Ad illos qui de Principis, vel ciuitatis mandato sequuntur exercitum, vt sunt ductores, quatuordecim militem, item Medici & iudices, qui dicuntur abesse Reip. causa, sicut milites; extendit Sfort. Odd. d. p. 1. q. 6. ex num. 19.

SVM MARIVM.

- 1 Successor non potest rescindere factum legitimum prædecessoris, & num. 2.
- 3 Dignitas superueniens nil operatur in ijs, quæ iam sunt ordinata.

L. Ea quæ. VII.

Imp. DIOCLET. & MAXIMIAN.
AA. & CC. Marine.

- 1 Successor non potest rescindere factum legitimum prædecessoris. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit.

Hanc eandem conclusionem ex hoc textu desumunt l. Hispan. 24. tit. 13. part. 5. Balb. de præscript. 1. p. 6. princip. vers. 23. & 30. Tiraq. de retract. lign. §. 1. gloss. 9. n. 48. & n. 54. & in præf. de iure primog. n. 132. ubi insert ad hoc quod in iis, quæ iam sunt ordinata, superueniens dignitas nihil operatur.

SVM MARIVM.

- 1 Miles dum est occupatus in expeditionibus, gaudet privilegio restitutionis, & num. 2. resolut vs n. 3.
- 4 Privilegia competunt priuatis militibus stipendiatis, & armigeris donec sunt in exercitio armorum, vel in bello, vel in custodia arcis, vel ciuitatis, amplius vt num. 5.

L. Sancimus. VIII. & ult.

Imp. IVSTIMIANVS A. Menne P. P.

- 1 Miles dum est occupatus in expeditionibus, privilegio restitutionis in integrum gaudet, quia ubi occupatio est causa privilegij, ibi cessante occupatione cessat privilegium. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit. & post omnes Aloyf. Leo.
- 2 Hanc eandem conclus. ex hoc text. desumunt Bellug. in speculo Principum, rub. 20. num. 20. fol. 115. Mauric. de integ. restit. cap. 83. num. 3. & cap. 333. cum seq. Viui. tom. 1. commun. opinio. lib. 2. tit. 25. quibus ex causis maiores, num. 5. pag. 344. Petr. Gregor. syntagm. iuris lib. 19. cap. 17. num. 1. Ioan. Bapt. Costa de facti scient. & signo inspect. 84. num. 11. & 15. latè Sfort. Odd. in tract. de integ. restit. part. 1. q. 1. art. 5. à num. 14. & art. 6. num. 18. resolut quod si milites vel alterius, vel nostri temporis verè militantes, & in expeditione sunt, & vitam propriam pro Principe, vel patria exponunt, restitutionem in integrum merentur.
- 4 Quin expeditionibus occupati sunt, &c.] Aduerte quod privilegia competunt priuatis militibus stipendiatis, & armigeris, donec sunt in exercitio armorum, vel in bello, vel in custodia arcis, vel ciuitatis, vt in plerisque ciuitatibus sunt homines armati ad portas, & ad plateas ciuitatum pro custodia, de quo vide Sim. de prætis de interpret. ultim. volunt. lib. 3. foliat. 8. num. 6. fol. 260. alias fol. 67. verbo, in noua impress. Menoch. conf. 408. num. 56. & conf.

De vxoribus militum, qui Reip. causa absunt.

TIT. LII.

QUEMADMODVM militibus, & alijs Reipubl. causa absentibus succurritur per restitutionem, vt superius dictum; ita etiam vxoribus, si viros secute per absentiam damnum passæ sint.

De materia tit. vide Cuiac. Pac. & Vvesembec. Sfort. Odd. in tractat. de integ. restit. part. 1. q. 6. art. 8.

SVM MARIVM.

- 1 Vxores militum, qui viros militantes sequuntur, gaudent beneficio restitutionis, & num. 2.
- 3 Mulieres maritorum suorum conditione tenentur.

L. Temporalibus. I.

Imp. ALEXANDER A. Secundina.

VXORES militum, qui viros militantes sequuntur, restitutionis beneficio gaudent. Colligunt ex Ordin. Bart. Salicet. Bald. Castr. Petr. de Bellap. Jacob. de S. Georgio, Aloyf. Leo, Sebast. Nauil. temilsiue Casal. in annot. & Ximen. in concordant.

Hanc eandem conclus. ex hoc text. desumunt Capyc. decis. 76. D. Barbof. in l. quia tale, num. 27. ff. soluto matrim. Sfort. Odd. in tract. de integ. restit. part. 1. q. 1. quasi. 6. num. 24. ubi aduertit quod licet malum sit quod vxores sequantur viros suos in bellum, tamen ad tollendam occasionem peioris mali, id est, vel desertionis militia, vel sterilitatis, vel adulteriorum, si quando continere nequirent absque maritis, potest dici bonum hoc.

Notari etiam solet hic text. ad hoc quod mulieres maritorum suorum conditione tenentur, de quo vide plura ad l. Hispan. 3. tit. 15. part. 2. & l. 7. tit. 2. part. 4. Padil. in l. voluntas num. 5. de fideicom. Tiraq. ad leges connub. gloss. 1. num. 18. & de iure maris gloss. 2. num. 54. & seq. & de nobilit. cap. 18. Mexi. in tract. rassa paris concl. 2. num. 63. Solorzan. de parricid. lib. 2. cap. 13. Ioan. Garc. de nobilit. gloss. 1. §. 1. num. 44. Pichard. in tractat. de nobilit. communicat. num. 17. D. Barbof. in l. quia tale, num. 23. cum seqq. ff. soluto matr.

SVM MARIVM.

- 1 Vxores militum probabiliter cum maritis absentes & peregrinantes, restitutionis auxilio contra res in absentia venditas, pretio tamen emptionis soluto, immanetur, & num. 2.

De temporib. in integr. rest. &c. Tit. LIII. 343

- 3 *Restitutionem in integrum petens probare debet quod res de quo agitur, pertineat ad eum iure domini, vel possessionis, vel alterius rationabilis interesse. limita ut num. 4.*
 5 *Dominum rei, vel possessionis, aut aliud interesse in causa, an plene probandum, vel sufficiat semiplena probatio, remissive.*

L. Ei quæ diutissimè. II. & vlt.

Imp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA.
 & CC. Quintiliana.

- 1 *V*Xores militum probabiliter cum maritis absentes & peregrinantes restitutionis auxilio contra res, in absentia venditas, pretio tamen emptionis solito, iuvantur. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *supr. hoc tit.*
 2 *Hanc eandem conclusionem ex hoc text. defumit Mascard. de probat. concl. 1277. alias conclus. 1283. num. 1.*
 3 *Demon ad se pertinere monstraverit, &c.]* Notatur ad hoc quod ab eo, qui petit restitutionem in integrum, probari debet quod res de qua agitur, pertineat ad eum iure domini, vel possessionis, vel alterius rationabilis interesse. Ita Mascard. d. conclus. 1283. per tot. Sfort. Odd. in tract. de in integrum restitut. part. 5. quest. 39. ex num. 7. qui limitat quando esset prescriptum ius personale, vel quando vna cum dominio rei amissa quoque fuisset possessio eius ex causa iuste absentie, vel alio iusto impedimento. Et idem Sfort. d. quest. 39. art. 3. disputat an dominium rei, vel possessio, aut aliud interesse in causa debeat probari plenè, an verò sufficiat semiplena probatio.

De temporibus in integrum restituitur tam minorum, & aliarum personarum, quæ restitui possunt, quam etiam heredum eorum.

TIT. LIII.

REACTANTVR hic communia minoribus, & Reipubl. causa absentibus; nempe quando aut ipsi, aut eorum heredes restitutionem petere possint. Restitutio autem petenda est intra quadriennium continuum, quod minori statim ac maior factus est, id est, ex prima die anni 26. currit; actio tamen de dolo datur intra biennium.

De materia tituli vide Cuiac. Pac. & VVesemb. Turzan. Villalob. & Bellacomb. tom. 1. commun. opin. lib. 2. tit. 24. Sfort. Odd. in tract. de in integr. restitut. p. 1. quest. 19. Oétavian. Simoncel de decretis lib. 1. tit. 1. infest. 1. num. 69.

L. In his. I.

Imp. GORDIANVS A. Pudenti militi.

- 1 *M*iliti restitutionem merenti tempus petende restitutionis currere incipit à die missionis. Colligunt ex Ordin. Bart. Salicet. Bald. Petr. de Belpert. Iacob. de S. Georgio. Aloy. Leo. Sebast. Nizui. remissive Casal. in annot. & Ximen. in concord.

Vide dicta in collellan. ad l. fannius 8. *supra* de restit. milit.

SVMMARIVM.

- 1 *Minor si succedit maiori causa militiæ absenti toto tempore minoris ætatis, tempus restitutionis petende non currit.*
 2 *Heredes minoris intra quadriennium possunt petere restitutionem in integrum.*

L. Si intra. II.

Idem A. Secundino militi.

SI minor succedit maiori causa militiæ absenti, à toto tempore minoris ætatis tempus restitutionis petende non currit. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *supr. hoc tit.*

Vide l. Hispan. 8. prope finem, tit. 19. part. 6. vbi quod à heredibus minoris intra quadriennium possunt petere restitutionem in integrum, Cas. Vtril. ad Afflict. decis. 29. num. 1.

SVMMARIVM.

- 1 *Quadriennium petende restitutionis, quod datur minori facti maiori, non currit absenti causa Reipublice.*
 2 *Quadriennium huiusmodi retardatur propter iustum aliquod impedimentum postquam incepit currere, contingens sicut ab initio.*

L. Si intra annos. III.

Idem A. Muriano militi.

QUADRIENNIVM petende restitutionis, quod datur minori facti maiori, non currit Reipublice causa absenti. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *supr. hoc tit.*

Hanc eandem conclusionem tenet Sfort. Odd. in tract. de in integrum restitut. part. 1. quest. 20. num. 51. & art. 7. num. 70. tenet quod quadriennium huiusmodi ita retardatur & suspenditur propter iustum aliquod impedimentum postquam incepit currere, contingens sicut ab initio.

L. Ex persona. IV.

Imp. DIOCLET. & MAXIMIAN.
 AA. & CC. Dionysio.

BENEFICIUM restitutionis in integrum ex quacunque causa competens ad heredes transmittitur. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *supr. hoc tit.*

Hanc eandem conclus. ex hoc text. defumunt 2 Sfort. Odd. in tract. de in integr. restitut. minor. p. 1. q. 50. art. 1. ex num. 3. vbi ex num. 13. multipliciter ampliat, & deinde limitat.

SVMMARIVM.

- 1 *Tempus petende in integrum restitutionis in minori ætate non currit his, qui veniam ætatis non impetraverint.*

- 2 *Tempus vitilis anni, quod ad restitutionem petendam supererat defuncto, currit eius heredi minori, sed demum facto defuncti.*
- 3 *Maiores succedens minori habet annum vitilem, hodie quadriennium continuum ad petendam restitutionem ex persona defuncti.*
- 4 *Minor impetrans veniam aetatis oportet ut ostendat coram iudice privilegium & gratiam Principis, & index decernat administrationem.*
- 5 *Prescriptio non currit contra hereditatem iacentem.*
- 6 *Heredi minoris laesi tantum temporis superest ad petendam restitutionem in integrum ex persona illius, quantum supererat ipsi laeso tempore mortis eius. limita ut num. 7.*

L. Ea quæ. V.

Imp. CONSTANT. A. ad Bassum P.P.

- 1 **P**etendæ in integrum restitutionis tempus in minori etate non currit his, qui veniam etatis non impetrarunt. Item tempus vitilis anni, quod ad restitutionem petendam supererat defuncto, currit eius heredi minori, sed demum facto maiori. Item maior succedens minori habet annum vitilem, hodie quadriennium continuum ad petendam restitutionem ex persona defuncti. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. n. 1. sup. hoc tit.
- 4 **V**ide Anton. Gom. *variar. tom. 2. cap. 14. num. 12. versum adde*, ubi citato hoc text. ait quod requiritur quod prædictus minor impetrans veniam etatis ostendat & præfenerit coram iudice privilegium & gratiam Principis, & iudex concedat & decernat administrationem, Ioseph. Ludou. *communium opin. tit. de præscription. concl. unica in princip. num. 1.* ubi post aliquos, quos refert, tenet per hunc text. præscriptionem non currere contra hereditatem iacentem, de quo etiam Sfort. Odd. in *tract. de in integr. restit. p. 1. quest. 20. art. 9. ex num. 82.*
- 6 *Ita tamen ut nunquam minori, &c.* Notatur ad hoc quod tantum temporis superest heredi ipsius læsi ad petendam restitutionem in integrum ex persona illius, quantum supererat ipsi laeso tempore mortis eius, ut per Sfort. Odd. *dict. p. 1. q. 20. art. 8. ex num. 77.* ubi num. 78. limitat ut non procedat quando ipse quoque heres esset minor, nam illud residuum quadriennij, vel etiam totum quadriennium, quod competeat ipsi auctori defuncto, non currit heredi minori in minore etate, sed post 25. annum, adeo quod hæres habebit quandoque plus temporis, quam haberet defunctus tempore mortis eius, scilicet omne tempus, quo minor extiterit, deinde omne tempus, quod defuncto superfuit.

SVMMARIVM.

- 1 *Tempus querelæ ob dotem non numeratam ipso iure currit minoribus favore dotis, salvo tamen beneficio restitutionis tam minori, quam hereditibus, & num. 2.*
- 3 *Exceptionem numerate dotis, & tempus proponendi illam, currit minori, sed eidem datur restitutio.*

AVTH. Si minor.

- 1 **T**empus querelæ ob dotem non numeratam ipso iure currit minoribus dotis favore, salvo

tamen restitutionis beneficio tam minori, quam hereditibus. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit.

Hanc eandem conclus. ex hoc text. desumunt Gregor. Lop. l. 9. gloss. 1. col. 2. post med. tit. 19. par. 6. Cald. Pereira in l. si curatorum, verbo sua facilitate, num. 41. Sfort. Odd. in *tract. de in integr. restit. par. 1. quest. 19. art. 3. num. 29. & 30. & q. 20. num. 81.* ubi per hunc text. dicit quod hæres habet quinquennium tantum, licet defunctus habuisset 12. annos si vixisset, & hoc si hæres ipse quoque sit minor, si verò sit maior, habet tantum annum vitilem ad petendam restitutionem in integrum adversus dotem cautam non numeratam, & p. 1. q. 88. art. 3. num. 48. ubi quod exceptio non numerate dotis, & tempus proponendi illam currit minori, sed eidem datur restitutio.

SVMMARIVM.

- 1 *Dilatio, qua tempus instantia non excedit, reo & actori equalis esto in concessione: reo autem soli conceditur, ubi tempus concessit instantia.*
- 2 *Maiores adversarius potest uti termino concessio minori ad faciendam probationem.*
- 3 *Instantia non currit actori si reus subterfugiens causam trahat, ac protelet.*
- 4 *Minore restituito ad producendum testes post didicta testificata, adversarius non privilegiatus potest illa ineunte dilatione alios testes producere.*
- 5 *Dilatio uni partium concessa, alteri est communis, & ea uti potest pars adversa, non est communis ei qui iam probationibus renuntiavit, num. 6.*
- 7 *Dilationem eiusmodi alter in alterius præiudicium renuntiare non potest, nisi daretur in favorem minoris per restitutionem in integrum.*

L. Petendæ. VI.

Idem A. ad Iulianum P. V.

Dilatio, quæ tempus instantiæ non excedit, reo, & actori equalis in concessione esto: reo autem soli conceditur, ubi tempus instantia concedit. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit. & post omnes Aloys. Leo.

Vide Anton. Gom. *var. tom. 2. cap. 14. num. 5. post princip.* ubi quod adversarius etiam maior potest similiter uti termino concessio minori ad probationem faciendam, Tetraç. de *retrah. lig. §. 12. gloss. 2. num. 1.* ubi quod non currit instantia actori si reus subterfugiens causam trahat ac protelet. Menchae. *controverf. vsus frequent. cap. 31. num. 12.* ubi quod minore restituito ad testes producendos post didicta testificata, adversarius non privilegiatus potest illa ineunte dilatione alios testes producere. Cald. Pereira in l. si curatorum, verbo vel adversary dolo, n. 22. ubi quod illo casu, quo minor ad probandum est restitutus, potest adversarius suam intentionem pariter probare, & testes producere. Bernard. Graue. ad *pract. Camera Imper. lib. 1. concl. 91.* Donell. in *comment. in re ciuilis lib. 24. cap. 6. col. 2.*

Notatur hic text. ad hoc quod dilatio uni partium concessa, alteri est communis, & ea potest uti pars adversa, ut per Marant. de *ordine iudic. par. 6. tit. 4. dilatio. num. 18.* Boët. *decif. 352. num. 5.* Olasc. *Pedem. decif. 79. num. 4.* Vincent. de *Franchi. decif. 269. num. 3.* Azaved. l. 3. num. 45. tit. 8 lib. 4. *novæ Recop.*

Recop. Canalcán. p. 1. decif. 2.1. num. 9. Gutier. praef. lib. 2. g. 32. num. 2. Cardof. in praxi iudic. & Adm. recop. verbo dilatio, num. 8. Petr. Gregor. fynagm. in re lib. 48. cap. 8. num. 18. Curia Philip. part. 1. §. 16. num. 9. Camill. Borrel. in funm. omnium decif. tit. 47. de dilatio. num. 50. Amat. Roderic. in praef. cap. 7. num. 25. Menoch. conf. 367. num. 33. vbi num. 18. verf. primo, tenet quod non est communis ei qui iam probitorum renuntiavit, & num. 35. & 38. idem asserit vbi verifimiliter subornationis periculum in aduersario dilationem sibi communem esse contendente timere possit.

Alter in alterius inuiti praeiudicium huiusmodi dilationi renuntiare non potest, nisi daretur in fauorem mi noris peti restitutionem in integrum, quia si tunc minor renuntiat dilationi sibi concessa, non potest aduersarius ea vi, de quo vide Canalcán. decif. decif. 2.1. num. 9. Petre. vlt. in fine, tit. 5. lib. 3. Ordin. pag. 578. Soar. in thesaur. commun. lit. D. num. 76. Gutier. d. quest. 3.2. num. 3. Rurg. Ruland. de commissar. p. 1. lib. 2. cap. 9. num. 6. Azeued. l. 3. num. 3. tit. 8. lib. 4. noua Recop. Valaf. conf. 25. num. 11. vbi tenet quod si altera pars, cui dilatio restituitur ex iure speciali, re integra dilationem renuntiet, tunc renuntiatio haec obest aduersario.

SVMMARIVM.

- 1 pro Anno utili datur hodie quadriennium continuandum ad petendam restitutionem; sed huic obest minor aetas, iusta absentia, & impedimentum legitimum, & num. 2.
- 3 Minor infra quadriennium post legitimam aetatem, quod incipit ei currere a die, quo ipse incipit maior effici, & sic potest lapsum, perfectum totum 25. annum, potest implorare restitutionem in integrum.
- 4 Restitutionem in integrum petens ex edicto minorum, debet probare quod est infra quadriennium, nec excedat 29. annum.
- 5 Minor laesus si remedio restitutionis uti velit intra quadriennium, non est audiendus, etsi apponat per viam exceptionis. nisi laesus esset enormissimus, num. 6. limitata etiam vi num. 7. & 8.
- 9 Tempus assignatum debet esse continuum.
- 10 Quadriennium continuum hodie, olim annus utilis erat.
- 11 Quadriennium solum datur ad inchoandam litem super restitutione, non vero ad illam finiendam.
- 12 Restitutio in integrum post quadriennium conceditur ex rationabili causa.
- 13 Dimisso magistralis temporis utilis & continuus, remittitur.
- 14 Quadriennium non incipit currere nisi a die completa lesione, & prescriptionis.
- 15 Restitutio infra totum quadriennium semper peti potest, etiam si laesus sit in minori spatio temporis, contrarium vide num. 16.
- 17 Minor quando impeditur aduersarij, & vel iudicio facto non potuit litem imponere infra quadriennium, tunc illud non currit.

L. Superuacua. VII. & vlt.

Imp. IVSTINIANVS A. Iohanni P.P.

Pro anno utili datur hodie quadriennium continuandum ad restitutionem petendam, sed huic obest minor aetas, iusta absentia, & impedimentum

legitimum. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. a hoc tit.

Hanc eandem conclusionem ex hoc text. defumunt l. Hufan. 8. tit. 19. part. 6. vbi gloss. 5. Bernard. reg. 633. Balb. de praescript. 1. part. 6. princip. num. 27. Anton. Gom. var. tom. 2. cap. 14. num. 7. Emman. Costa in l. Gallus, §. & quid si tantum, p. 1. num. 83. Cou. lib. 1. var. cap. 3. num. 11. Mench. de success. creat. §. 10. a num. 30. Couac. lib. 1. 6. obseru. 12. Turzan. & Bellacomb. tom. 1. commun. opin. lib. 2. tit. 24. num. 2. & lib. 25. a num. 6. Donell. comment. inuic. ciuilib. lib. 21. cap. 5. col. fin. & cap. 9. per tot. Petere. lib. 4. conf. 102. num. 64. cum segg. Sutt. decif. 136. Thelant. quest. forens. lib. 4. cap. 75. num. 9. Ioan. Garc. de nobilit. gloss. 6. §. 2. num. 14. Alphan. collect. 75. Cald. Pereira in l. si curatorem, verbo sua facilitate, num. 35. cum multis segg. & verbo infra a num. 1. & quest. forens. lib. 1. g. 22. num. 20. Aloy. Ricc. in collect. decif. p. 4. collect. 1036. Motl. in emptio iurij p. 1. tit. 5. g. 6. Alex. Trentacinq. var. resol. lib. 2. tit. de restitut. in integ. resol. 4. late Sfort. Odd. in tract. de in integ. restitut. g. 19. & 29. p. 1. Cancer. var. resolution. tom. 2. cap. 1. de minoribus, num. 233. cum segg.

Et in alijs praeiudici quadriennium, &c.] Aduertendum est quod minor infra quadriennium post legitimam aetatem, quod incipit ei currere a die, quo ipse incipit maior effici, & sic post lapsum, perfectum totum 25. annum potest in integrum restitutionem implorare, ita Ordin. Reg. Lusitan. lib. 3. tit. 42. §. 6. Anton. Gom. var. tom. 2. cap. 14. num. 6. col. 2. in fine, Mauric. in integ. restitut. cap. 46. Cald. Pereira in l. si curatorem, verbo infra legitimum tempus, num. 1. Giurba decif. 106. num. 5.

Et petens restitutionem in integrum ex edicto minorum debet probare quod est infra quadriennium, nec excedit 29. annum, vide Menoch. conf. 100. num. 289. Malcard. de probat. concl. 1038. num. 32. & conclus. 1228. num. 2. Motl. d. p. 1. tit. 5. g. 10. num. 3. Cald. Pereira d. verbo infra, num. 19. Sfort. Odd. in tract. de in integ. restitut. p. 2. g. 39. art. 1. a num. 1.

Vnde minor laesus si hoc remedio ultra quadriennium vti velit, non est audiendus, etsi per viam exceptionis opponat, vt per Bernard. reg. 633. Matienz. m. l. 1. gloss. 10. num. 8. tit. 1. lib. 5. noua Recop. Sfort. Odd. d. p. 1. g. 19. art. 5. num. 50. Alexand. Trentacinq. dicit. tit. de restit. in integrum, resol. 4. num. 13.

Limita si laesus esset enormissimus, nam tunc ultra quadriennium datur restitutio, Bernard. reg. 633. in vers. octauo, & in vers. decimo, Cou. lib. 1. var. cap. 3. num. 13. Mynling. cent. 1. obseruat. 3. i. num. 7. Suar. d. tom. 1. commun. opin. lib. 2. tit. 24. num. 6. Padil. in l. 2. num. 48. de rescind. vendit. Emman. Costa in l. Gallus, §. & quid si tantum, num. 80. ff. de liber. & posthum. Anton. Gom. var. tom. 2. cap. 14. num. 20. Azeued. l. 1. num. 52. lib. 5. tit. 11. mna Recop. & ibi Matienz. gloss. 8. num. 49. idem Matienz. in Dial. relator. p. 1. cap. 20. Ioan. Garc. de expens. cap. 18. num. 36. Gutier. de iurao. confirmat. part. 3. cap. 26. num. 7. in fine, & practicae lib. 1. quest. 115. num. 33. Parlad. lib. 2. verum quotidian. cap. fin. p. 1. §. 16. mem. 14. Felician. de Solis de censib. lib. 2. cap. 1. num. 40. Sfort. Odd. d. part. 1. g. 19. art. 7. num. 66. Motl. d. tit. 5. in prelib. num. 16. verf. sed restat videre; Gonzal. ad reg. 8. Cancel. gloss. 21. num. 28. Mar. Giurba decif. 106. num. 12. Stephan. Gratian. discept. forens. cap. 146. num. 20. Castill. lib. 3. quotid. cap. 23. num. 49.

Limita etiam huiusmodi triennium non currere 7 probabiliter ignoranti, ita Bernard. d. reg. 633. vers. sexto fallit, Titacq. de retractu leg. §. 5. gloss. num. 21. Cou. in reg. possessor. p. 3. §. 3. num. 3. Fichard. commun. opin.

opin. tom. 1. lib. 2. tit. 25. num. 8. pag. 145. Simoncel. de decretis lib. 3. tit. 9. num. 6. Menoch. remed. 15. recuper. num. 115. cum seg. Malfard. de probat. concl. 1276. Sfort. Odd. d. part. 1. q. 20. num. 37. vers. in contrarium, Flamin. Paril. de resignat. benefic. lib. 3. q. 7. num. 82. Cald. Pereira d. verbo infra legitimum num. 3. Cardin. Tufch. lit. R. concl. 298. num. 9. 16. & 43. Alexand. Trentacinq. var. resol. lib. 2. tit. de integ. restitut. resol. 1. num. 5. & resol. 4. num. 17. Cancr. var. resolut. lib. 2. cap. 1. num. 219. Ceual. communium contra commun. q. 48. num. 14. Perez de Lara de vita hominis, cap. 25. num. 83. & 88. Giurba d. decis. 106. num. 10. vbi supinam & crassam ignorantiam non sufficere ad retardandum quadriennium tradit, & praeiudicium scientiam sufficere ad quod plures adducit.

Neque legitime impeditis currit, de quo Sfort. Odd. d. quest. 19. a num. 56. Cald. Pereira d. verbo infra legitimum, num. 3. cum seg.

8 Limita denique quando partium consensu quadriennium fuerit prorogatum, Salzed. ad Bernard. d. reg. 653. vers. & ultra decem, Alexand. Trentacinq. d. tit. de integ. restitut. resol. 4. num. 15. & Sfort. Odd. dist. part. 1. quest. 19. art. 10. num. 86. vbi num. 88. ait procedere dummodo expresse aduersarius consentiat.

9 Continuum tantummodo numerari, &c.] De tempore assignato quod debeat esse continuum, vide Titac. de retrahit lig. §. 1. gloss. 11. num. 21. Anton. Gom. tom. 3. var. cap. 1. num. 3. col. 2. & cap. 8. num. 2. Cald. Pereira de resolut. emphyt. cap. 13. num. 3.

10 Ex die ex quo annus utilis curriebat, &c.] Olim namque erat annus utilis, vt in l. interdu, ff. de minor. hodie est quadriennium continuum. Sfort. Odd. d. part. 1. q. 19. num. 18. vbi num. 19. rationem huius mutationis assignat, quia propter diuersum morem & stylum feriarum iste annus utilis alicubi foret longior, alicubi vt breuior. Et annum cum dicunt iureconsulti, ferè vtilem accipiunt, hoc est, qui ex diebus 365. vtilibus constat, ita Gouean. lectio. iuris var. lib. 1. cap. 10.

11 Ad interponendam contestationem, finiendamque litem.] Vltus & praxis contra dispositionem huius text. obseruat quod hoc quadriennium solum datur & assignatur ad inchoandam litem super restitutione, non verò ad illam finiendam vt obseruatur Morl. d. tit. 5. in prelud. num. 16. Rebuffi. tom. 2. ad leges Gallia tit. de restit. art. 2. gloss. 1. num. 4. cum segg. vbi eleganter adnotauit huius l. litteram aliter legendam esse in hunc modum, Temporis continuatio obseruetur ad interponendam contestationem, inchoandamque litem. optimè Cald. Pereira in dict. verbo infra legitimum, num. 1. vbi prope fin. aduertit rectius dici posse litteram huius text. corruptam esse, & legendum, faciendamque litem, non finiendam, neque id est alienum ab oratione huius l. nam cum Iustinianus ius antiquum corrigens (quo annus utilis concedebatur ad implorandam restitutionem) quadriennium concederet numerandum ab eo die, & tempore, quo annus ille numerabatur, ideo quemadmodum ille annus secundum ius vetus erat minori concessus ad inchoandam litem non finiendam, ita etiam quadriennium debet ad illam inchoandam esse concessum, vt sapiat naturam eius, in cuius locum fuit subrogatus. quidquid dicat Sfort. Odd. d. part. 1. q. 19. a num. 93.

12 Vel alio legitimo casus, &c.] Nota iudicem posse ex rationabili causa restitutionem in integrum post quadriennium concedere, de quo vide Menchac. illustr. quest. lib. 1. q. 31. num. 25. Sfort. Odd. d. p. 1. q. 19. ex num. 82. vbi num. 83. aduertit regulam

certam tradi non posse ad ostendendum quæ dicatur iusta causa ex qua moueri debeat iudex, quia arbitrio eius committi debet, sed tamen dici potest quod quoties apparebit iudici quod læsus iusto impedimento detentus non potuit restitutionem in integrum petere, vel expedire infra quadriennium, concedit eidem etiam post quadriennium, per l. non enim, ff. ex quibus causis maior. huiusmodi autem impedimentum sunt infirmitas, absentia, furor, paupertas, &c.

In gloss. Supernacuum. Magistralem diuisionem temporis. vtilis, & continui, quam facit hæc gloss. tradunt Bart. in tractat. de tempore vtili & continuo, cap. 3. sub num. 7. Sfort. Odd. d. part. 1. q. 19. art. 3. ex num. 13.

In gloss. Illucerrit. ibi, & hoc si in minori etate contingit læsus, &c. Probat hæc gloss. quod quadriennium non incipit currere nisi a die completæ læsionis, & præscriptionis, vt per Mauric. de integ. restitut. cap. 44. de cuius tamen articuli veritate vide Sfort. Odd. d. p. 1. q. 20. art. 2. ex num. 15.

In gloss. Continuatio. ibi, hoc si hic absens maior laturus tanto tempore, &c. Probat hæc gloss. quod restitutio intra totum quadriennium semper peti potest, etiam si læsus sit in minori spatio temporis, vt per Tirac. de retrahit lig. §. 15. gloss. 1. num. 12. & 13. Balb. de præscript. p. 6. num. 27. & 28. Afflic. q. 177. num. 2. & 3. Contrarium tamen, immo quando minor petit restitutionem aduersus temporis lapsum minorem quadriennium, debere peti restitutionem infra tantum tempus, quantum est lapsum, minorque læsus, vt per Bernard. reg. 653. fallent. 9. Capell. Tholos. decis. 178. num. 2. Mauric. cap. 42. Redoan. de rebus Ecclesie non alienis quest. de restitut. integ. §. 1. num. 2. Anton. Gom. dist. tom. 2. cap. 13. post. 7. vers. quod intellige, Velt. in praxi Romana Curia, lib. 8. cap. 9. n. 23. Cald. Pereira in d. si curatorem, verbo infra legitimum, num. 8. Sord. decis. 236. num. 2. Sfort. Odd. dist. p. 1. q. 19. art. 4. num. 39. vbi num. 40. distinguit.

In gloss. Excipitur. ibi, item excipitur tempus, quo impeditur agere, &c. Notatur ad hoc quod quando minor impeditus aduersarij, vel iudicis factio non potuit liti finem imponere infra illud quadriennij tempus, tunc illud non currit, vt per. Donell. comment. iuris ciuile lib. 2. cap. 10. §. pen. Sfort. Odd. d. part. 1. q. 20. num. 54. Cald. Pereira d. verbo infra legitimum, num. 2.

Quibus ex causis maiores in integrum restituantur.

TIT. LIV.

MAIORES restituntur, non solum propter Reipubl. causâ absentiam, de qua supra, sed etiam propter alias causas hic narratas. De materia tituli vide Cuiac. Pac. & VVescemb. Bonacof. Fichard. Soar. & alios tom. 1. comment. opin. lib. 3. tit. 25. Sfort. Odd. in tract. de integ. restitut. part. 1. quest. 27. cum tribus segg.

L. Sipropter. I.

Imp. ANTONINVS A. Emiliano.

LEGATIS indefensis, & condemnatis succurratur per restitutionem in integrum. Colligunt ex Ordino.

Ordin. Bart. Salicet. Bald. Castr. Iacob. de S. Georgio, Sebast. Nauil. remissive Casal. in annot. & Ximen. in concordant.

- 2 Hanc eandem conclusionem ex hoc text. desumunt l. Hispan. 10. tit. 23. part. 3. ubi gloss. 5. Cuiac. lib. 20. observ. 14. Maurit. de in integrum restitut. cap. 422. Sfort. Odd. in simili tract. part. 1. quest. 6. art. 10. num. 33.

SVMMARIVM.

- 1 Impedimentum carceris predesti laeso per sententiam ad petendam restitutionem in integrum, & num. 2. limita ut n. 3. & 5. amplius ut n. 4.
6 Restitutionem in integrum petens, & ad eam consequendam impedimentum allegans, illud probare debet. limita ut num. 7.

L. Si idcirco. II.

Idem A. Dionysio.

- 1 Impedimentum carceris predesti laeso per sententiam ad petendam restitutionem in integrum. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *supra hoc tit.*
2 Hanc eandem conclusionem ex hoc text. desumunt Bart. in tract. de carcerib. num. 7. Gig. de pensionib. q. 55. num. 4. Flamin. Parif. de resignat. beneficiar. lib. 11. q. 13. num. 122. vbi num. 123. limitat nisi fuisset carceratus ob delictum, late Sfort. Odd. in suo tract. de in integrum restitut. p. 1. q. 7. art. 5. à num. 28. vbi num. 29. ait procedere non solum si detineatur intra clausulam & carcerum mœnia, sed etiam si sub fideiussoribus dumtaxat, & num. 18. extendit etiam si quis nullo alio impedimento detinetur quam iuramento, videlicet quia iuravit non recedere de loco, nam & iste dicitur vinculis detentus, & an. 40.
3 limitat in carceribus crimine falsi, vel nisi ista carceratio publica cum dolo fieret ab ipso magistratu, & ex consensu ipsius carcerati ut aduersarium eluderet, & quando quis ob delictum suum carceratus fuisset.
6 Idque in veritate esse Presidi provincia probauerunt. Notatur ad hoc quod restitutionem in integrum petens, & ad eam consequendam impedimentum allegans, illud debet probare, vt per Mascard. de probat. conclus. 1275. alias 1281. ex num. 1. vbi num. 4. aduertit non satis esse impedimentum in libello allegare, nisi postquam allegatum fuerit, offerat actor fidei probaturum, & num. 10. firmat quod regulariter ab ipso allegante sit impedimentum plenè probandum, late Sfort. Odd. d. tract. de integ. restit. part. 1. quest. 38. art. 1. ex n. 1. vbi num. 10. cum seqq. limitat diuersis modis, & præcipue si impedimentum fuit notorium, videlicet belli, pestis, transitus exercitus hostilis, vel processit à iudice, & art. 2. ex num. 23. disputat an sufficiat simpliciter probare impedimenta & causas huius restitutionis, an vetò requiratur etiam probatio qualitatibus ipsius impedimenti, & art. 3. ex num. 12. querit an plenè, vel semiplenè prædicta probari debeant.

SVMMARIVM.

- 1 Maioribus in contractibus bonæ fidei enormiter laesi index imploratus ex officio subuenit, & num. 2.

- 3 Laeso enormiter an sit iusta causa restitutionis etiam ipsis maioribus.

L. In contractibus. III.

Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Proculo decurioni.

Maioribus in contractibus bonæ fidei enormiter laesi index imploratus ex officio subuenit. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *supra hoc tit.*

Hanc eandem conclusionem ex hoc text. desumunt Anton. Gom. var. tom. 2. cap. 2. n. 23. vers. item adde prosequendo, Pinel. in l. 2. de rescind. vendit. p. 1. cap. 1. num. 19. vbi reprobatur eorum sententiam, qui variantes circa intellectum illius l. 2. applicant huius legis remedium, quod est restitutionis, vt constat ex illis verbis, causa cognita, & deinde ex aliis, ibi, officio iudicis, cum in casu d. l. 2. resoluant communiter Doctores actionem ex contractu dari. late Sfort. Odd. in tract. de in integ. restitut. p. 1. quest. 14. art. 6. ex num. 49. vbi disputat an enormis laesio sit iusta causa restitutionis etiam ipsis maioribus, & postquam hinc inde contrarias retulit sententias, tandem sic distinguit: Aut laesio est ultra dimidiam, & tunc ex clausula generali, si qua mihi, &c. dabitur restitutio ad libitum ipsius laesi si magis ei expediat quàm remedium d. l. 2. de rescind. vendit. & multo magis si aliqua de causa cessaret in tali casu remedium eiusdem l. Aut laesio est infra dimidiam, & tunc putat regulariter non dari restitutionem maioribus ex hoc capite, ea ratione potissimum, quia non datur restitutio minoribus aduersus contractus nisi enormiter in eis laesi fuerint, adeò quod laesio mediocri non sufficiat eis ad restitutionem obtinendam, ergo fateatur quod si in hoc constituenda est differentia aliqua inter eos, propter hanc læsionem solum non datur maioribus restitutio, nisi concurreret aliqua alia iusta causa æquitatis concedendi restitutionem istam, puta si mulier in contractu laesa enormiter fuisset, vel rusticus, vel miles, aut alius in summa, in quo facilius præsumatur fragilitas consilij, quàm in cæteris hominibus, & num. 53. ad hunc text. respondet quod loquitur quando laesio est enormissima ultra dimidiam, & secundum ea tempora, quibus non erat adhuc introductum remedium dict. l. 2. & iniquum videbatur Imperatoribus non succurrere etiam maioribus in tali casu.

SVMMARIVM.

- 1 Respublica ad instar minoris gaudet beneficio restitutionis, & num. 2. amplius ut num. 3.
4 Fisco, vel Principi an datur restitutio ex iure minorum sicut datur Respublice.
5 Minor & Ecclesia æquiparantur, parique passu ambulant.

L. Respublica. IV.

Idem AA. Prisciano.

Respublica ad instar minoris restitutionis beneficio gaudet. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *supra hoc tit.*
Aduertit & colligit ex hoc text. Rempubliam minorum iure vtì solere, idèque auxilium restitutionis

tionis implorare posse, & licet certum sit hanc legem loqui de re publica Romanorum, tamen Doctores communiter tenent ceteras quoque ciuitates eodem iure minorum frui Vide l. Hispan. 10. tit. 19. part. 8. Capol. caut. 129. Afflicti. in pralud. consuet. q. 5. à princip. Marant. de ordine iudic. 3. p. sexta pars acti 2. num. 97. Roland. conf. 90. num. 27. lib. 1. Alphan. collect. 650. Rebuffi. in l. bona ciuitatis, ff. de verb. signif. pag. mihi 140. Boer. decf. 265. num. 1. Chazian. tom. 1. commun. opin. lib. 1. tit. 1. de sacros. Eccles. num. 25 pag. 148. Bellacomb. lib. 2. tit. 25. n. 32. pag. 148. Maurit. de in integ. restitut. q. 317. Menoch. remed. 15. recuper. num. 192. & conf. 2. num. 334. Ioan. Garc. de nobilit. gloss. 3. §. 1. num. 18. Gutier. practice. lib. 1. quest. 70. num. 1. latè Sfort. Odd. in tract. de in integ. restitut. p. 1. q. 3. ex num. 58. vsque ad num. 65. Cald. Pereira in l. si curatorem, verbo minoribus, num. 61. & questura. lib. 2. q. 30. num. 15. Morli in emporio iuris ciuili p. 1. tit. 5. in pralud. num. 9. vers. vindicatio, Brunor. à Sole in locus communib. verbo Respublica 1. & verbo minor 1. Ceuall. commun. contra. commun. q. 4. num. 1. Cardos. in praxi iudicium, & Advocat. verbo res, num. 38. latè Alexand. Trentacinq. var. resolut. lib. 2. tit. de in integ. restitut. resol. 3. à princip. Cardin. Mantie. de tacitis & ambig. comment. lib. 8. tit. 13. num. 14. Castill. controuers. lib. 2. cap. 5. num. 23.

3 Amplia primò in communitatibus, castris, & reliquis villis, quæ per administratores reguntur, has enim sicut ciuitates iure minori in integrum restitui resoluunt Mauriti. d. tract. cap. 417. Roland. à Valle conf. 90. num. 27. lib. 1. & conf. 68. num. 22. lib. 2. Marant. d. num. 97. Bertazol. conf. ciuili 41. à num. 38. & conf. 124. num. 19. Stephan. Gratian. decept. forens. cap. 158. num. 24. & 30. vbi concludit hanc restitutionem dari villis, seu castris tam paruis, quam magnis, Sfort. Odd. d. part. 1. q. 3. art. 10. ex num. 66. vbi num. 71. limitat quando in huiusmodi paruis villis paucorum hominum non adsumt minores, vel pupilli, aut furiosi, seu alie huiusmodi persone restitutione dignæ, & art. 12. à num. 74. idem dicit de reliquis collegiis, licitis tamen, & approbatis, Alexand. Trentacinq. d. resol. 3. num. 3. vbi concludit ex ea ratione, quia etiam in parua ciuitate non reperitur consensus verus, sed fictus, cum sint multi pupilli & infantes, qui non consentiunt, nec possunt consentire, quorum fauore castra, & villæ habent restitutionem, & num. 4. tenet restitutionem quæ competit ciuitati, castris, & villis competere ex clausula generali, si qua mihi iusta causa esse videbitur, quia vniuersitates reguntur per administratores, & ideo homines representantes vniuersitatem ignorant quid per administratores fiat, & ratione huius ignorantie ex clausula generali competit in integrum restitutio. Et paulo infra resoluunt quod ciuitates, villæ, & castra habent quadriennium ad petendam restitutionem in integrum, quæ incipit à die læsionis, quia non sperantur effici maiores; eo tamen casu etiam post quadriennium audirentur quando damnum esset eminentissimum, vel ex capite ignorantia restitutionem in integrum petent.

4 An fisco, vel Principi deatur restitutio ex hoc iure minorum sicut datur Republicæ vide Mauriti. d. tract. cap. 317. Gregor. Lop. l. 3. verbo Del Rey tit. 1. part. 5. Ioan. Garc. de nobilit. gloss. 3. §. 1. num. 18. Morli. d. tit. 5. in pralud. num. 9. vers. duodecimo, D. Barbof. in l. si mora, num. 61. ff. soluto matrim. Cald. Pereira quest. forens. lib. 2. quest. 30. num. 16. latè Sfort. Odd. d. tract. q. 3. art. 13. & 10. num. 79. vsque ad num. 91.

13 In gloss. Solet 2. ibi, sic & in Eccles. cap. Resp. pa-

rificetur. Notatur ad hoc quod minor & Ecclesia æquiparantur, parique passu ambulat, vt per Menchac. controuers. vsusfreq. p. 2. cap. 9. per tot. vbi 25. casus enumerat in quibus æquiparantur, & octo in quibus differunt, Sebast. Medices in tract. de acquir. rerum domin. gloss. 2. part. 3. num. 195. Emman. Costa in cap. si pater 2. part. verbo ipse pauperibus, num. 4. Cou. var. lib. 3. cap. 17. num. 4. Cald. Pereira in l. si curatorem, verbo minoribus, num. 60. Morli. d. tit. 5. in pralud. num. 9. vers. sexto, Molin. de Instit. tractat. 2. disp. 574. num. 1. & 2. latè metiplus de locis communibus argumentorum in iur. loco 72.

SVMMARIVM.

- 1 Captus ab hostibus cum patre & matre reuersus illis defunctis ibi succedere, & bona visucapione acquisita vindicare per vtilem rescissorium potest.
- 2 Absens captiuitatis causa an & quando in integrum possit restitui.
- 3 Inducium rescissoria, & rescissorium, remissine.

L. Si ab hostibus. V. & vlt.

Idem AA. Liciniano.

Captus ab hostibus cum patre & matre reuersus 1 illis defunctis ibi succedere, & bona visucapione acquisita vindicare per vtilem rescissorium potest. Colligitur ex Ordinari. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit. & post omnes Giphon. tom. 1. pag. 114. & repetitionem super hanc leg. edidit Petrus de Bellapertica.

An & quando absens captiuitatis causa in integrum possit restitui vide Sfort. Odd. in tract. de in integ. restitut. p. 1. q. 7. à num. 44.

Exemplo vtilis actionis, &c.] De iudicio rescindente, & rescissorio, vide Sfort. Odd. d. part. 1. q. 33. art. 1. cum segg. Morli. in emporio iuris ciuili p. 1. tit. 5. in pralud. num. 5.

De alienatione iudicij mutandi causa facta.

TIT. LV.

1 LTIMA restitutionis causa est, alienatio iudicij mutandi causa facta. De materia sit. vide Cuias. Pac & VVesembec. Adrian. Pulux. in speculi tractat. hoc de re edito.

SVMMARIVM.

- 1 Alienatione iudicij mutandi causa facta possessor potest conueniri rei vendicatione, quam pars possessor, & num. 4.
- 2 Alienans iudicij mutandi causa conuenitur actione pratoria ad interesse, & num. 3.

L. Cuias

De receptis arbitris. Tit. LVI. 349

L. Cùm rem. Vnic.

L. Ex sententia. I.

Imp. DIOCLET. & MAXIMIAN.
AA. & CC. Italia.

L. ANTONINVS A. Neforiana.

Fada alienatione mutandi iudicij causa possessio potest conueniri rei vendicatione, quam possessio parit. Alienans causa mutandi iudicij conuenitur actione praetoria ad interesse. Colligunt ex Ordin. Bart. Salicet. Bald. Castr. Aloyf. Leo, Sebast. Naui. remissuè Cafal. in annot. & Ximen. in concordant.

Hanc eandem conclusionem ex hoc text. defumunt l. si in iur. 4. p. 3. ubi gloss. 1. Socin. regul. 17. Couar. lib. 2. var. cap. 12. a princip. Roman. conf. 400. incip. Quaritur. num. 1. Ludou. Vital. lib. 6. var. lib. 6. Brunot. à Sole in locis communib. verbo arbitri. 1. Gutier. in l. nemo potest ff. de legat. 1. num. 417. cum segg. Gutier. in repet. a nemo potest. num. 418. cum segg. Kirchof. tom. 1. comment. opin. lib. 2. tit. 26. num. 3. & 4. latè Camill. Borrell. in summ. decis. tom. 1. tit. 63. num. 153. cum multis segg. Soc. Odd. de integ. restitut. p. 3. quest. 72. num. 44. D. ar. Cald. Percira variat. lib. 4. cap. 1. num. 13. vers. hinc sententia. Molin. de iustit. tom. 6. tract. 5. disp. 35. num. 4. & tom. 5. vers. ad legem. Cancer. var. resolut. lib. 1. cap. 21. à num. 5. latè Sigism. Scacc. de appell. quest. 17. limit. 1. 3. ex n. 1. & limit. 17. idem resolut. in sententia, seu arbitrato arbitroris, quia ab eo non datur appellatio, sed tantum deductio ad arbitrium boni viri, non obstant quòd sit renuntiatus huiusmodi reductioni.

De receptis arbitris.

TIT. LVI.

Hic vsque dictum est de ius dicentibus: nunc dicitur de arbitris, non à ius dicente datis, nec iussu iudicis constitutis, sed libera partium voluntate electis.

De materia tituli vide Cuiac. Pac. & VVesemb. & ex professo de arbitris, Lafranc. de Oriano tom. 3. tractat. Doctor. part. 1. fol. 206. de arbitris & arbitratoribus, Baptif. de S. Blasio cod. tom. 3. p. 1. fol. 296. Petr. Iacob. à Montepessulano cod. tom. 3. part. 1. fol. 308. de arbitris, & compromissis, Ioan. Bapt. Perusini. cod. tom. 3. part. 1. fol. 224. Rebuffi. ad leges Gallia tom. 3. sub tit. de arbitris, Marant. de ordine iudic. part. 4. dist. 14. Donel. comment. iuris civilis lib. 28. cap. 10. Corraf. lib. 4. miscel. cap. 18. Camill. Borrell. in speciali tract. de compromissis, & in summa decis. tom. 1. tit. 63. de compromissis, arbitris, & c. Petr. Gregor. syntagm. iuris tom. 2. lib. 47. cap. 39. de arbitris, & compromissat. Alex. Trentacini. variarum resolut. lib. 2. tit. de arbitris. Atimim. Tepar. var. sentent. tit. 85. de arbitris, arbitratoribus, & laudo, Iacob. Cancet. var. resolut. lib. 1. cap. 11. de arbitris, & arbitratoribus, Molin. de iustit. tom. 6. tractat. 5. à diffus. 30. vsque ad 45.

SUMMARIUM.

1. à Sententia arbitri, in quem partes sub pena compromiserunt, illicita est appellatio, & num. 2. limitata vs num. 3. 4. & 5.

6. ex Sententia arbitri non oritur actio. limita vs numero 7.

Barbof. Collect. in Cod. Tom. I.

Anterior arbitri in quem partes sub pena compromiserunt, illicita est appellatio. Colligunt ex Ordin. Bart. Salicet. Bald. Castr. Aloyf. Leo, Sebast. Naui. remissuè Cafal. in annot. & Ximen. in concordant.

Hanc eandem conclusionem ex hoc textu defumunt l. si in iur. 4. p. 3. ubi gloss. 1. Socin. regul. 17. Couar. lib. 2. var. cap. 12. a princip. Roman. conf. 400. incip. Quaritur. num. 1. Ludou. Vital. lib. 6. var. lib. 6. Brunot. à Sole in locis communib. verbo arbitri. 1. Gutier. in l. nemo potest ff. de legat. 1. num. 417. cum segg. Gutier. in repet. a nemo potest. num. 418. cum segg. Kirchof. tom. 1. comment. opin. lib. 2. tit. 26. num. 3. & 4. latè Camill. Borrell. in summ. decis. tom. 1. tit. 63. num. 153. cum multis segg. Soc. Odd. de integ. restitut. p. 3. quest. 72. num. 44. D. ar. Cald. Percira variat. lib. 4. cap. 1. num. 13. vers. hinc sententia. Molin. de iustit. tom. 6. tract. 5. disp. 35. num. 4. & tom. 5. vers. ad legem. Cancer. var. resolut. lib. 1. cap. 21. à num. 5. latè Sigism. Scacc. de appell. quest. 17. limit. 1. 3. ex n. 1. & limit. 17. idem resolut. in sententia, seu arbitrato arbitroris, quia ab eo non datur appellatio, sed tantum deductio ad arbitrium boni viri, non obstante quòd sit renuntiatus huiusmodi reductioni.

Limita primò principalem text. conclusionem quoties ex compromisso resultat actio ad standum sententiae arbitri, seu ut executioni mandetur, vel vi ipsius compromissi, ut quia de iure ciuili communium fuit stipulatio, vel quia statuto loci mandata sententia precipitur executioni, tunc admittitur ad appellatio à sententia arbitri, seu arbitratoris, aut potius reclamatio ut reuocetur atque examinetur per iudicem ordinarium num equa sit, competetque quòd illa aequa non est, vel illa omnino rescindatur, ac reuocet si omnino iusta reperta sit, vel illi moderamen adhibeat, eamque ad aequalitatem reducat, si ex parte solum iniusta comperitur. Ita Molin. tom. 6. tract. 5. disp. 35. sub num. 5. ubi responder textum in presenti in dicta principali conclusione loqui quando lata sententia non resultat, nec conceditur actio de eodem iure ciuili communium, quia compromissum pacto nudo fuit celebratum, eo quòd hinc text. rationem reddit quare ab ea sententia appellatio non admittatur, dicens quia neque ex tali sententia actio rei indicatur competere, eadem de causa pena compromissi à partibus inuicem promittitur si sententia non stent, ut metu eius penae ab ea sententia non recedatur.

De iure Lusitano per Ordin. Regiam lib. 3. tit. 16. statutum est quòd licet partes compromisso sub certa pena se obligauerint sententiae stare, & sub pena ab illa non appellare, & quòd quamuis penae soluerent, sententiae nihilominus staretur, potius tamen, quæ ea sententia grauatam se senserit, his omnibus nihil impediens, ab ea sententia appellare, neque ideo penam incurrit atque si aliter eam appellationem illi denegauerint, iudicem ordinarij compellunt eam illi concedere. Si tamen iudices ad quos fuerit appellatum, sententiam arbitratorum confirmauerint, tunc qui sententiae arbitratorum non paruit, sed ab ea appellauit, soluet penam, in cuius fauorem sententia fuerat lata, penamque in compromisso fuerat ei apposta, qui arbitratorum sententiae non paruerit, quandoquidem sub ea pena se obligauerat ei sententiae non contra-

Gg traue

trauenire : atque compertum est male ab ea appellasse, illique male contravenisse, iudeibus appellationis approbantibus ac confirmantibus arbitrorum sententiam. De iure autem Hispania per l. 4. §. 21. lib. 4. *nona Recopil.* sententia lata per iudices arbitros mandantur executioni statim ac lata *supra*, esto reclamantur ac petantur reduci ad aequalitatem ad arbitrium prudentis viri, idque siue pena reclamanti in compromisso fuerit appositae, fuit non.

4 Limita secundò vt non procedat in arbitro electo ex necessitate statuti, qui dicitur arbitri necessarius, quia sententia eius dicitur proprie sententia, & ab ea appellatur, ita Sigism. Scacc. d. q. 17. l. 1. §. 3. n. 3.

5 Limita tertio in arbitro electo ex dispositione iuris communis, quia ab ea sententia potest appellari, vt per Socin. d. regul. 17. fallent. 3. Marant. de ordine iudic. part. 6. *actu 2. princip. in verbo & quandoque appellatur*, num. 272. Camill. Borrel. d. tit. 63. à n. 254. Sigism. Scacc. d. limit. 1. §. 3. num. 5. vbi num. 6. contra Socin. restringit hanc limitationem vt non procedat in tertio arbitro, qui eligitur inter alios duos discordantes, nam etsi eligatur ex necessitate & dispositione iuris communis, tamen ab eius sententia non potest appellari si compromissum sit voluntarium, & *numerus* segg. diuersis modis limitat.

6 Quia nec indicari actio inde praestari potest.] Notatur ad hoc quòd regulariter ex sententia arbitri non oritur actio, vt per l. Hispan. 17. tit. 23. part. 3. Menchac. de success. creat. §. 10. num. 3. Cancr. *variaturum resolut.* lib. 1. cap. 21. num. 5. vbi num. 10. addit quòd si per statutum prouideretur vt arbitrorum sententia mandarentur executioni, producerent actionem condemnatoriam, & exceptionem si essent absolutoriae, & num. 30. tenet sententias arbitrorum iuris producere actionem, vel exceptionem, cum habeant à lege iurisdictionem, late Gutier. in l. nemo potest. ff. de legat. 1. num. 417. vbi num. 419. limitationes duas adducit, quando scilicet compromissum factum est sine pena, & sententia arbitri est homologata expressè (hoc est, approbata per partes, cui se subscripserunt) item & quando tacite, scilicet per lapsum decem dierum.

L. Si contra. II.

Imppp. CARVS, CARIN. & NYMERIAN.
AAA. Clementi.

1 Contumax in non comparendo coram arbitro incidit in penam compromissi. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *sup. hoc tit.*

2 Vide Cancr. *variaturum resolut.* lib. 1. cap. 21. num. 5. vbi quòd compromissum metu pene paratur, quando illi pena esset adiecta, & Molin. de iustit. tom. 6. tract. 5. disp. 34. mon. 10. vbi addit rationem cur ita partes arbitrorum præceptis parere teneantur, quoniam in compromisso solet exprimi quòd stabitur arbitrio & sententia arbitrorum, & quòd compromittentes parebunt præceptis eorum quoad necessaria ad eam expeditionem, vt traditur in l. Hispan. 23. tit. 4. part. 3. ibi, *e sobre todo deuen prometer de guardar y de obedecer*, &c.

L. Arbitrorum. III.

Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN.
AA. & CC. Petronie.

1 Exceptio de dolo opponitur contra penam ex compromisso debitam. Colligunt ex Ordin. Do-

ctores citati ad l. 1. num. 1. *sup. hoc tit.*

Hanc eandem conclusionem ex hoc text. desumit l. Hispan. 34. *versor. si decimas*, tit. 4. part. 3. vbi gloss. 3.

SVMMARIVM.

1 Compromissa quoad iudicem hodie non sunt mediante iuramento intellige & num. 1.

3 Lex secularis circa iuramentum præstandum potest se intrinsecare, scilicet prohibendo ne illud interponatur, & imponendo penas iuranti.

4 In Compromisso factio in arbitros, hoc tacite inest, vt soluta pena recedere liceat à iudicatio.

AVT H. Decernit.

Compromissa quoad iudicem hodie non sunt mediante iuramento. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *sup. hoc tit.*

Vide Boër. decif. 284. num. 26. vbi ait conclusionem ex text. desumptam quòd hodie non sunt arbitria cum iuramento, esse intelligendam in sacramento per arbitrum non præstando, & non profecto de sacramento patium; licet enim interuenire non debeat, tamen si interueniat per partes præstitum erit seruandum, Marant. de ordine iudic. part. 6. *actu 2.* & quandoque appellatur, num. 264. vbi cum Bald. in *presenti*, ait quòd de iure ciuili ex compromisso iurato non datur actio, nam cum iuramentum sit reprobaturum à iure ciuili, non videtur quòd in foro seculari vbi illud seruatur, possit iuramentum improbatum portare clausulam, *vato marente palle*, & sic producere actionem, nam licet quoad obseruantiam ipsius iuramenti standum sit iuri Canonico in vtroque foro ne iurans incidat in periculum, tamen ad inducendum alium effectum, scilicet actionem quæ ad hoc prodita fuit de iure ciuili, non est absolum dicere quòd quoad hoc vnumquodque ius seruatur in foro suo. Sed contrarium, immo quòd ex compromisso iurato oritur actio in vtroque foro, seculari & Canonico, defendit Gutier. de *iuram. confirm. part. 3.* cap. 14. num. 3. probans quòd per iuramentum efficitur præcium compromissum, cum iuramentum etiam de iure ciuili obliget præcisè ad factum, & num. 4. multipliciter respondet ad text. in *presenti*, primò quòd ille caret spiritu, corrigitur iure Canonico, & est iniquus, secundò quòd non annullat iuramentum, quia nec annullare posset cum non sit de foro temporalis; tertio quòd tantum prohibet fieri compromissum, in quo apponatur iuramentum: si sicut apponatur contra prohibitionem huius text. non datur ex eo actio, quæ à lege Codicis præcedente olim dabatur, valebit tamen iuramentum de iure Canonico, & seruandum erit in vtroque foro tam officio iudicis, quam per viam actionis vitæ ex ipso iuramento & compromisso iureiurando confirmato, & num. 26. aduertit per l. Hispan. 12. tit. 1. lib. 4. *nona Recop.* statutum esse quòd hic text. est hodie correptus.

Notatur ad hoc quòd lex secularis circa iuramentum præstandum potest se intrinsecare, scilicet prohibendo ne illud interponatur, & imponendo penas iuranti, vt per Palat. in *repet. rubr. de donat. inter virum & uxorem*, §. 47. num. 10. & in cap. per *exstrat. eod. tit. notab.* §. 12. n. 30. Couar. in cap. *quomodo pactum*, part. 1. §. 3. n. 8. D. Barbof. in l. 1. ff. *solat. matr. part. 1.* num. 72.

Qua præstita liceat à iudicatio discedere.] No- 4
tatur

catur ad hoc quod tacite hoc inest in compromisso facto in arbitros, vt soluta pena recedere liceat a iudicatis, vt per Gregor. Lop. l. ult. gloss. 2. in verbo *pe- che la pena tit. 4. part. 4.*

S V M M A R I V M.

- 1 Sententia arbitri iurantis se litem dirempturum standum est.
- 2 Compromissum in arbitros iuramento formatum obligat partes ad parendum sententia arbitri. de iuramento vbi non constat per scripturam, licet altera pars, vel arbitrer asserat esse iuratum, ei non creditur, num. 3.
- 4 Subscribens sententia arbitrorum, ad implementum & observantiam illius tenetur.
- 5 Formule verborum subtiles & nimis onerosa in iudicijs, arbitrij & stipulationibus sunt abolite.
- 6 Compromissum iuramento confirmatum quasi vires habeat, remissive.

L. Ne in arbitris. I V.

Imp. IVSTINIANVS A. Demostheni P. P.

- 1 Sententia arbitri iurantis se litem dirempturum, standum est, *in princip.* Compromissum in arbitros iuramento formatum obligat partes ad parendum sententia arbitri, *in vers. Sin autem.* Vbi de iuramento non constat per scripturam, licet altera pars, vel arbitrer asserat esse iuratum, ei non creditur, *in vers. Sin autem in scriptura.* Arbitrer postposita iurandi religione male iudicans Deum habet vlcorem, *in vers. sed contra.* Subscribens sententia arbitrorum, ad implementum & observantiam illius tenetur, *in vers. Si quis autem.* Subtiles & nimis onerosae verborum formulæ in iudicijs, arbitris, & stipulationibus abolitæ sunt. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. n. 1. *supra hoc tit.*
- 6 De compromisso iuramento confirmato quas vires habeat, vide Camill. Borrell. *in tract. de compromis. §. 2. gloss. 6. n. 68. & §. 7. gloss. 2. num. 21. cum seqq. & §. 8. gloss. 1. a num. 7. & in sum. decis. tom. 1. tit. 63. num. 267. cum seqq.* Gutier. *de iuram. confirmat. p. 3. cap. 14. per tot. Setaphin. de priuileg. iuram. priuileg. 98. num. 27. Molin. de Iustit. tom. 6. tract. 5. diffat. 36. per tot. & vide posita in collect. ad auth. decernit, supra hoc tit.*

S V M M A R I V M.

- 1 ex Sententia arbitri pacto nudo, & sine pena assumpti, approbata expresse, vel tacite oritur actio, & exceptio.
- 2 Subscriptio & consensus in laudo arbitrorum operantur a parte actoris, & rei obligationes.
- 3 ad Compromissum stipulationibus, aut consensu partium firmatorum observantiam partes cogi possunt per locorum magistratum.
- 4 Compromissum sententia subscriptione partium non roboratur, laudo publicato confirmatur per tacitum consensum partium intra decennium non reuocatur.
- 5 Partes vbi non stipulata sunt penam, ac sententia approbauerint, cursu decendi contravenire laudo licet possint.
- 6 Compromissum in scripturam partium consensu re-

Barbof. Collect. in Cod. Tom. I.

dallum interruptionem temporis non minus ac res iudicata operantur.

- 7 Actio coram iudicibus compromissarijs fidem faciunt, & ad testimonium profunt in iudicio ordinario.
- 8 Arbitrer non potest exequi suam sententiam, nec executionem huiusmodi sententia arbitralis committi potest, sed est iudicij ordinarij, num. 9.
- 10 Sententia sequenti arbitri si partes in illam expresse consentirent, se illi subscribendo, aut etiam tacite consentirent, & ex tunc reo competeret exceptio si pro ipso sententia esset lata, & actori actio in factum.
- 11 ad Sententiam arbitri exequendam forum rei consenti inspicendum est.
- 12 Diffa testium coram arbitrio receptorum probant in iudicio ordinario, aduersa parte non contradicente.
- 13 Calculus, pro sententia.

L. Cum antea. V.

Idem A. Iuliano P. P.

EX sententia arbitri pacto nudo, & sine pena assumpti approbata expresse, vel tacite oritur actio & exceptio, *in princip.* Subscriptio, & consensus in laudo arbitrorum operantur a parte actoris & rei obligationes, *in vers. Sin autem pro alio.* Ad compromissorum stipulationibus, aut consensu partium firmatorum observantiam partes cogi possunt per locorum magistratum, *in vers. Sed in hac.* Compromissorum sententia subscriptione partium non roboratur, laudo publicato confirmatur per tacitum consensum partium intra decennium non reuocatur, *in vers. Sin autem post sententiam.* Partes vbi non stipulatae sunt penam ac sententia approbauerint, cursu decendi contravenire laudo licet possunt, *in vers. Altera.* Compromissum in scripturam partium consensu redactum interruptionem temporis non minus ac res iudicata operatur, *in vers. Plenus.* Acta coram iudicibus compromissarijs fidem faciunt, & ad testimonium profunt in iudicio ordinario, *in vers. Ad hoc generaliter.* Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *sup. hoc tit.*

Quatenus possit sententia eius executioni mandari, &c.] Notatur ad hoc quod arbitrer non potest exequi suam sententiam, vt per Marant. de ordine iudic. part. 6. num. 3. & ult. num. 3. Cuall. *commun. contra communes quas. 633. num. 13.* nec executio huiusmodi sententiae arbitralis committi potest, sed est iudicis ordinarij, & secundum Caneet. *var. resol. lib. 1. cap. 21. num. 16.* Rei scilicet, vt per Roland. Valle *conf. 24. a num. 7. vol. 4. Mynsing. cent. 3. obseru. 61.* Theaur. *decis. 1. 4. num. 5. & 6. Camill. Borrell. in sum. decis. tom. 1. tit. 63. num. 298.*

sin autem post sententiam, &c.] Notatur ad hoc quod si sequuta sententia arbitri partes in illam expresse consentirent se illi subscribendo, aut etiam tacite consentirent, quia videlicet intra decem dies postquam fuit lata, neque coram iudice arbitro, neque coram parte contraria dixerint se nolle illi stare, ex tunc & reo competeret exceptio si pro ipso sententia esset lata, & actori competere actio in factum, ac petinde a iudice ordinario rei ea sententia mandaretur executioni, ac si a iudice ordinario, aut delegato fuisset lata, translatæque in rem iudicatam, ita l. Hispan. ult. tit. 4. part. 3. Ordin. Reg. Lusitan. lib. 3. tit. 16. §. 2. Molin. de Iustit. tom. 6. tra-

Gg 2 Etas 5.

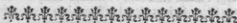
Etat. 5. diffinit. 34. numer. 5. Vide Matant. de ordine iudic. part. 6. a. 11. 2. & quandoque appellatur, n. 125. vbi ait hanc l. loqui in arbitro qui habetur instat iudicis.

- 51 *Vel eius, cuius formam pars sequitur.] Ergo ad exequendam arbitri sententiam non est inspiciendus locus arbitri, sed forum rei conuenti, vt per Morl. in imperio iuris civilis part. 1. tit. 2. q. 20. num. 8. vbi num. 9. ampliat non solum inter iudices eiusdem fori, sed etiam diuersi.*
- 52 *Vel attestatum posse, &c.] Notatur ad hoc quodd dicta testium coram arbitro receptorum probant in iudicio ordinario aduersa parte non contradicente, vt per Orian. de arbit. part. 2. tit. quasi. 31. Menoch. conf. 366. num. 14. & conf. 367. num. 21. Betnard. Grauz. ad pract. Camera Imper. lib. 1. cancl. 103. confid. 1. num. 11.*
- 53 *In gloss. Calculus. ibi, id est, sententia. Ita Guid. Panciroli in thesauro var. lection. lib. 1. cap. 77.*

L. Sancimus mulieres. VI. & vlt.

Idem A. Iohanni P. P.

- 1 *Mulier arbitri munus non gerit, item lauda mulierum nullo compromisso substantur Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit.*
- 2 *Hanc eandem conclus. ex hoc text. desumunt l. Hispan. 3. tit. 7. part. 3. Duen. reg. 308. Conan. comment. iuris civilis lib. 1. cap. 8. num. 4. Lanfranc. de arbit. p. 2. num. 2. Baptista. eod. tract. lib. 4. cap. 12. Blanc. de compromiss. quasi. 2. num. 34. Cuiac. lib. 12. obs. seru. 23. Camill. Botrel. de compromissis §. 2. gloss. 4. num. 12. cum seqq. vbi limitationes ad hanc l. congerit, d. Barbol. in l. cum Prator, §. vlt. num. 265. ff. de iudic. Molin. de Instit. tom. 6. tract. 1. diff. 39. num. 4. Benedict. Aegid. de privileg. honestatis art. 2. num. 4. Mastrell. in tract. de magistratib. tom. 1. lib. 2. cap. 4. mon. 2. Alia vide in collect. ad cap. dilecti, de arbitrio, in Decretalib.*

De satisfando.

TIT. LVII.

CUM dictum sit de iudiciis Principis, ius dicentium, & arbitrorum compromissariorum, superest, vt dicatur de iudiciis propriè dictis, id est iudicium pedaneorum: hæc vero in sequentem librum reiciuntur. interim in calce huius libri proponuntur quedam illorum iudiciorum præparatoria, quæ litigatoris præscribuntur, nempe vt satisfident, de quo hic, vt competente iudice contendant, & vt bonam fidem adhibeant, de quo in duobus titulis seqq.

De materia tituli vide Cuiac. Pac. & VVesembec. Ordin. reg. Lusitan. lib. 3. tit. 31. Valasc. conf. 66. à mon. 14. Matien. l. 3. gloss. 1. tit. 16. lib. 5. noua Recop. Cald. Pereira quasi forens. lib. 1. q. 21.

SVMMARIVM.

- 1 *Procurator actoris apud acta constitutus non tenetur satisficere, multo minus cautionem præstare de rato.*

- 2 *Mutatio Procuratoris non perimit instantiam, nec obest parti aduersæ.*
- 4 *Procurator defensoris absentem, ad instantiam partis tenetur satisficere.*
- 5 *Procurator rei cauebit in litis initio de indicato soluendo.*
- 5 *Mandatum generale habens, cum clausula ratihabitionis, non tenetur cauere de indicato soluendo.*
- 6 *Procurator actoris constitutus apud acta non tenetur cauere de rato.*
- 7 *Procurator releuatur ab onere satisficendi quando fuit apud acta constitutus aduersario præfente.*
- 8 *contra Procuratorem si opponatur de defectu mandati, & ipse opponat idem contra Procuratorem rei, primo debet discutiri de mandato Procuratoris rei.*
- 9 *Actor reconuentus tenetur præstare fideiussoriam cautionem de stando iuri, & soluendo indicatum in causa reconuentionis.*
- 10 *Procuratorem litis apud acta constitutum, nec presentia aduersarii, nec satisfactione opus est.*
- 11 *Procurator rei quomodo constituitur apud acta satisfidat de indicato.*
- 12 *Procurator actoris in causa reconuentionis etiam satisfidat.*
- 13 *Satisficatio requiritur, nisi Procurator sit reuocatus.*
- 14 *Satisficatio necessaria qua sit, & vbi danda si non possit facile præstari vbi quis conuenitur, remissine.*
- 15 *Reuocatio Procuratoris iudici tantum intimata, ignorante aduersario, postea gesta ipso iure reddita nulla.*
- 16 *Procuratoris reuocati & certiorati gesta quandiu inde, vel aduersarii reuocationem ignorat, valent, ac domino præiudicant.*
- 17 *Mandatum probatur per litteras priuatas domini, missas ad iudicem, vel aduersarium.*

L. Non est. Vnic.

Jmp. DIOCLET. & MAXIMIAN.
AA. & CC.

PROCURATOR actoris apud acta constitutus satisficare non tenetur, multo minus de rato cautionem præstare, in princip. Mutatio Procuratoris non perimit instantiam, nec obest parti aduersæ, in vers. Itaque etsi postea. Procurator absentem defensoris ad instantiam patris satisficare tenetur, in vers. Sin autem. Procurator rei cauebit in litis initio de indicato soluendo. Colligunt ex Ordin. Bart. Salicet. Bald. Castren. Aloyf. Leo, Sebast. Naui. remissiuè Casal. in annot. & Ximen. in concordant.

Vide Couar. var. lib. 1. cap. 6. num. 4. vbi quodd habens generale mandatum cum clausula ratihabitionis, non tenetur cauere de indicato soluendo, Gregor. Lopez. ad l. 14. gloss. 1. verbo par quanto, tit. 5. part. 3. & gloss. 6. verbo abunda, vbi quodd Procurator actoris constitutus apud acta non tenetur cauere de rato, quia non potest de eius mandato dubitari, secus si sit Procurator rei, Socin. regul. 390. & 391. Hippol. sing. 128. Boer. decis. 181. n. 12. vbi quodd Procurator releuatur ab onere satisficendi quodd fuit apud acta constitutus aduersario præfente, additque

- additque quod si opponatur contra Procuratorem actoris de defectu mandati, & ipse opponat idem contra Procuratorem rei, primò debet discenti de mandato Procuratoris rei, Vincent. de Franch. decif. 311. num. 1. vbi quod actor reconuentus tenetur præstare fideiussoriam cautionem de stando iuri, & soluendo iudicatum in causa reconuentionis, Donell. comment. iuris civilis lib. 18. cap. 12. col. 7. latè Chitisto. de Paz. ad leges styli. 12. à princip. vbi dicit quod si quis apud acta litis Procuratorem constituat, neque præsentia aduersarii, nec satisfatione est opus, num. 8. quod Procurator rei quamuis constituatur apud acta, satisfat de iudicato soluendo, & num. 9. quod Procurator actotis in causa reconuentionis etiam satisfat, & num. 10. quod satisfatio requiritur, nisi Procurator releuatus sit.
- De satisfatione necessaria quæ sit, & vbi danda si non possit facile præstari vbi quis conuenitur, vide Stephan. Gratian. discept. forens. tom. 2. cap. 230. num. 4. cum seqq.
- In gloss. *Nolueris*. Notatur ad hoc quod reuocatio Procuratoris iudici tantum intimata ignorantæ aduersarii, postea gesta ipso iure reddit nulla; quia iudex scienter ferret sententiam contra personam non legitimam, vt per Benedic. Capt. reg. 59. n. 35. Donat. à Fina tom. 1. commun. opinio. lib. 2. tit. 8. de procuratorib. num. 110. vbi num. 100. citato hoc text. tenet quod Procuratoris reuocati & certiorati gesta, quandiu iudex, vel aduersarius reuocationem ignorat, valent, & tenent, ac dominò præiudicant.
- In gloss. *Presentis*. ibi, vel litteras, &c. Notatur ad hoc quod mandatum probatur per litteras priuatas domini missas ad iudicem, vel aduersarium, vt per Mascard. de probat. conclus. 1006. aliàs 1009. num. 3.

De formulis, & impetrationibus sublatis.

TIT. LVIII.

VT litigantes competente iudicio contendere, olim necesse erat actiones impetrare à Prætoribus, & vii formula ab eo præscripta. Vnde formula pro actione accipitur sæpe.

Vide Cuiac. Pac. & VVelemb. Alciat. lib. 4. disceptat. cap. fin. Caluín. in suo lexico iuridico, verbo formula Petr. Gregor. syntagm. iuris lib. 47. cap. 6. num. 6. Rhenat. Choppin. de priuileg. rusticor. lib. 3. cap. 1. fol. 144. latè Vacon. à Vacuna iuris civilis declarationum lib. 6. declarat. 88.

L. Iuris. I.

Imp. CONSTANTIN. A. MARCELLINO
Præfidi Phœnicie.

Speruacue famule sunt sublata. Colligunt ex Ordin. Bart. Salicet. Bald. Castr. Petr. Gilchen tom. 1. fol. 586. Sebast. Naui. remissiuè Casal. in annot. & Ximen. in concordant.

Hanc eandem conclusionem ex hoc text. desumunt Tiraq. de iure mariti gloss. 7. num. 95. Couar. in reg. possessor. part. 2. §. 6. num. 4. vers. tertio, Valasc. de iure emphyte. §. 6. num. 9. Petr. Gregor. syntagm. iuris Barbos. Collect. in Cod. Tom. I.

lib. 43. cap. 2. num. 9. vbi ait formulæ agendi superstitiosas esse sublatas, potissimum hodie iure Pontificio, quo vituntur, vnde addit sufficere nudam intentionem agentis exponi iudici sine expressione nominis actionis, & lib. 47. cap. 6. num. 6. vbi dicit quod olim erant formulæ agendi præscriptæ, & ordinatæ, à quibus discedi non licebat, & qui à syllaba conceptionis aberrat, cadebat à causa: at iure huius text. quo vituntur, sublatae sunt omnes illæ verborum aucupationes, & agendi præfixæ formulæ, D. Barbof. in l. si debitori à num. 1. ff. de indic. vbi refert quod olim postquam actor eligebat quæ formula actionis vellet agere, committebatur à Prætoribus causa certo iudici sub quadam verborum formula à qua neque iudex poterat recedere, neque partes aliquid mutare, vel variare, itaut qui caderet à syllaba, caderet etiam à causa.

S V M M A R I V M.

1. Actionem aptam rei & proposito negotio instituentis exceptio quoad formulam non opponenda. opponitur si non apta fuerit, n. 1.
3. Libellus generalis & incertus minimè valiturus, remissus.

L. Nulli. II. & vlt.

Imp. THEOD. & VALENT. AA.
Hierio P. V.

Aptam rei & proposito negotio instituenti actionem exceptio quoad formulam non opponenda. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. n. 1. supra hoc tit. & post omnes Petr. Gilchen tom. 1. fol. 587.

Si aptam rei & proposito negotio, &c.] Ergo si non apta fuerit, exceptio opponitur, de quo latè Vacon. à Vacuna iuris civilis declarationum lib. 6. declarat. 88. num. 6. cum seqq. vbi ait hanc esse summam huius l. si formula est apta & consentanea negotio gesto, non opponitur exceptio non impetratæ actionis, & num. 7. in fine pro comperto habendum asserit quod si nomen alterius formulæ, quæ commercio gesto non est consentanea, adiciatur formulæ propositæ, quæ apertè ex negotio & commercio gesto composita est, non vitiat, sed reiicitur, & agitur ex formula apta & negotio proposito competenti.

De libello generali & incerto minimè valituro, vide latè Camill. Borrel. in sum. decif. tom. 1. tit. 49. de libello ex num. 65. cum seqq. vbi diuersis modis limitat, & intelligit, parentem meum in remiss. ad Ordin. Reg. Lusitan. lib. 3. tit. 20. §. 5. ex num. 4. vbi num. 14. cum seqq. de libello agit inepto, & articulis impertinentibus.

De iureiurando propter calumniam dando.

TIT. LIX.

Vt magis adhibeatur à litigatoribus bona fides, iusiurandum de calumnia ab eis exigatur.

Vide Cuiac. Pac. & Vvesembec. Francisc. Curtius de hoc it. tractatum edidit tom. 3. tractat. De iur. part. 2. fol. 130. & similiter alium nouè promulgauit Antonius del Re, Ordin. Reg. Lusitan. lib. 3. tit. 43. l. Hispan. 23. cum segg. tit. 11. part. 3. Mathesil. segg. 54. Viui. Kircho. Vezin. Soar. & alios tom. 1. commun. opin. lib. 8. tit. 28. pag. 359. cum segg. Matant. de ordine iudic. part. 6. ad secundum iudicium partem de iuramento, pag. 359. Perez l. 1. verbo iuramento de calumnia, tit. 4. lib. 3. Ordinarum. Donell. comment. iuris civilis lib. 24. cap. 3. vbi Olivald. Menchac. vsus frequent. lib. 2. cap. 25. per tot. Anton. Scap. de iure non scripto lib. 3. cap. 49. Petr. Gregor. syntagm. iuris tom. 2. lib. 48. cap. 7. de iuram. calumnie. Cardos. in praxi iudicum, verbo iuramentum, num. 16. cum segg. Camill. Botrell. in summe. decisi. tom. 1. tit. 51. de iuram. calum. Arimin. Tapat. var. resolut. tom. 1. tit. 231. de iuram. calumnie, pag. 443. Matth. Colet. German. decisi. 117.

SVM MARIVM.

- 1 in Causis per probationes diuersas deducendis iuramentum calumnie requisitum præstandum est.
- 2 in Quæstione nota ferus actor ad instantiam rei iurabit quod nec odio dominorum, multo minus feruorum quæstionem mouet.
- 3 Iuramentum in qualibet lite præstandum, intellige vt num. 4. in principio litis ante illam contestatam præstari debet, num. 5. sufficit fieri in continenti parum post illam, num. 6.

L. In omnibus causis. I.

Imp. IVSTINIANVS A. Demostheni P. P.

- 1 IN causis per probationes diuersas deducendis iuramentum calumnie requisitum præstandum est.
- 2 Item in questione nota ferus actor ad instantiam rei iurabit quod nec odio dominorum, multo minus feruorum quæstionem mouet. Colligunt ex Ordin. Bart. Salicet. Bald. Castr. Petr. Gilchen tom. 1. fol. 487. Sebast. Næni. remissuè Casal. in annot. & Ximen. in concord. & tom. 7. repet. Franciscus Curtius.
- 3 Vide l. Hispan. 23. tit. 11. part. 3. in vers. & de iure facer eissa iura, vbi quod iuramentum calumnie in qualibet lite præstandum, & ibi Gregor. Lopez gloss. 3. hunc textum citat. Anton. Gomez. varianum tom. 3. cap. 12. num. 5. vers. ostendo, in fine, vbi ait textum in presenti intelligi debere in iuramento de calumnia requisito pro forma, & solemnitate iudicii respectu primi articuli, quod scilicet iuret se fouere iustam causam, & dolum, vel calumniam in lite non committere.
- 4 Nisi prius, qui eas exposcit, &c.] Notatur ad hoc quod iuramentum calumnie in principio litis ante illam contestatam præstari debet, vt per Camil. Botrell. in sum. decisi. tom. 1. tit. 51. num. 14. vbi num. segg. subdit quod sufficit fieri in continenti parum post illam, nam dicitur fieri in tempore, quod fit parum post tempus.

A V T H. Hoc sacramentum.

- 1 Vbi ab initio partes iurant se calumnias vitaturas, specialiter hoc calumnie iuramentum in processibus non præstandum. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. num. 1. super hoc tit. & tom. 7. repet. Franciscus Curtius.

Notatur ad hoc quod iuramentum calumnie videtur repetitum in quolibet articulo, Donat. à Fina commun. opin. tom. 1. lib. 2. tit. 27. n. 10.

SVM MARIVM.

- 1 Litigantes, & horum patroni iuramentum calumnie per se, vel alios præstent in iudicio, item domi parte aduersa præstent.
- 2 Iuramentum calumnie in omnibus litibus præstandum, præstandum est lite contestata, num. 3.
- 4 in Litibus mouendis tenetur quis bonum finem agnoscere.
- 5 Tutores, curatores, & alique administratores iurabunt de calumnia secundum credulitatem, alius iuramentum speciebus saluis manentibus, & num. 6.
- 7 Syndicus potest iurare de calumnia absque alio speciali mandato.
- 8 Pars iurare debens de calumnia potest petere tempus ad deliberandum quando est dubium, vel incertum de facto, super quo interrogatur, vel quando non potest esse instructa, vel factum, de quo pars interrogatur, esset antiquum, vel intricatum, num. 9.
- 10 Pars per Procuratorem litigans iuramentum calumnie requisitum ab aduersario ob certa impedimenta in loco, vbi degit, præstare tenetur.
- 11 Domino absente potest Procurator habens speciale mandatum, calumnia iuramentum subire.
- 12 Conuinctus agens pro conuincto potest iurare de calumnia sine mandato, quod quidem speciale mandatum ad huiusmodi iuramentum præstandum sufficiens erit, licet in eo expressa causa non sit, in qua iurandum est, num. 13.
- 14 Procurator non solum cogitur ad iurandum nomine domini, sed etiam suo nomine.
- 15 Iuramentum calumnie pro publica utilitate, & lition naminenderum causa introductum ad instar doli futuri per partes non remittitur, & num. 16.
- 17 Iuramentum calumnie statuto tolli non potest nec consuetudine, num. 19. nec præscripto Principi, nisi expressi verbi deroget, num. 19.
- 20 Propter mandati dubium admissus cum cautione rati, non releuat dominum à præstando iuramento calumnie.
- 21 Cautio rati format personam Procuratoris, præterquam quoad iuramentum calumnie.
- 22 Contumax in vno articulo, videtur esse contumax in qualitate coherentis articulo.
- 23 Actor recusans delatum iuramentum calumnie, actione cadit: reus autem recusans habetur pro confesso, & num. 14.
- 25 Pars que compelleretur ad iurandum de calumnia, si peteret processus copiam, compelli non posset illa non concessa.
- 26 Iudex potest ex officio in quacunque parte iudicii repellere agentem sine actione.
- 27 Confessio intelligitur cum qualitatibus in libello contentis.

L. Cum & iudices. II.

Idem A. Iohanni P. P.

Litigantes & horum patroni iuramentum calumnie requisitum per se, vel alios præstent in

in iudicio, item domi aduersa parte presente. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *sup. hoc tit. & tom. 7. repet. Franciscus Curtius.*

In omnibus libris, &c.] Notatur ad hoc quod iuramentum calumnie in omnibus libris præstandum, vt per l. Hispan. 23. *vers. & de nese. titul. 11. part. 3.*

Nisi post narrationem & responsionem, &c.] Notatur ad hoc quod iuramentum calumnie lite contestata præstandum est, vt per Ordin. Reg. Lusitan. lib. 3. tit. 43. in princip. l. Hispan. 23. tit. 11. part. 3. Marane. de ordine iudic. p. 6. ad secundam indicis partem, num. 1. Boët. decif. 243. num. 1. Ronchegal in rub. ff. de duobus reis, num. 7. Peteg. l. 1. tit. 4. lib. 3. Ordin. p. 547. Malcard. de probat. conclus. 434. Donell. comment. iuris civilis lib. 24. cap. 3. Seraphin. de primis leg. iuram. prin. lib. 12. num. 2. Anton. Del Re de iuram. calum. cap. 1. num. 19. Bernard. Græuz. ad præf. Camera Imper. lib. 1. concl. 83. num. 1. intelligendo de vera litis contestatione, secundum Gam. Lusit. decif. 147. num. 3. Et sufficit fieri incontinenti parum post illam, vt resoluti Camill. Bortel. in summ. decif. tom. 1. tit. 51. num. 14. Dicitur enim fieri in tempore quod fit parum post tempus, l. lesta. ff. si certum petatur, Titac. de retractu conuen. §. 1. gloss. 5. num. 2. Coler. Germania decif. 117. num. 1.

In gloss. Instantia. Notatur ad hoc quod in litibus mouendis tenetur quis bonam fidem agnoscere, vt per Sord. de aliment. tit. 9. g. 42. num. 31.

§. Quod obseruari.

Tutores, curatores, alique administratores iurabunt de calumnia secundum credulitatem, aliis iuramentorum speciebus saluis manentibus. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. n. 1. *sup. hoc tit. & tom. 7. repet. Franciscus Curtius.*

Hanc eandem conclusionem ex hoc text. & cap. fin. de iuram. calum. in Decretalib. desumunt Socin. reg. 209. Scap. de iure non scripto lib. 1. cap. 15. n. 2. Cou. lib. 1. var. cap. 6. in fine, Fichat. commun. opin. lib. 2. tit. fin. num. 13. pag. 360. vbi Vezin. num. 14. quod Syndicus potest iurare de calumnia absque alio speciali mandato. Petr. Gregor. syntagm. iuris lib. 48. cap. 7. num. 4. Camill. Bortel. in summ. decision. tom. 1. tit. 51. de iuramento calumnia, n. 24.

In gloss. Excitant. ibi, & tunc debet dari tempus ad deliberandum, &c. Notatur ad hoc quod pars iurare debens de calumnia potest petere tempus ad deliberandum quando est dubius, vel incertus de facto, super quo interrogatur, vt per Menchac. vsus frequens. lib. 2. cap. 2. cap. 35. ad fin. latè Gutier. præf. lib. 1. g. 59. *ad princip.* vbi tenet hoc procedere quando pars non potest esse instructa, vel factum, de quo pars interrogatur, esset antiquum, vel intricatum, refert parens meus in remiss. ad Ordin. Reg. Lusit. lib. 3. tit. 43. §. 1. num. 6.

§. Sin autem abfuerit.

Pars per Procuratorem litigans iuramentum calumnie requisitum ab aduersario ob certa impedimenta in loco, vbi degit, præstare tenetur. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. n. 1. *sup. hoc tit. & tom. 7. repet. Franciscus Curtius.*

Collige ex text. domino absente posse Procuratorem habentem speciale mandatum calumnie iuramentum subire, vt per Gail lib. 1. obseru. 83. num. 1. Ordin. Reg. Lusitan. lib. 3. tit. 43. §. 3. Menchac. controuers. vsus frequens. lib. 2. cap. 25. num. 17. Anton. Gabr.

tom. 3. commun. opin. tit. de mandato, concl. vnic. vers. quario requiritur, Peteg. Iannio, de citat. reali, lib. 3. cap. 25. num. 161. Vezin. commun. opin. tom. 1. lib. 2. tit. 27. num. 7. pag. 360. vbi num. 9. addit coniunctum agentem pro coniuncto posse iurare de calumnia sine mandato. Folui. Pacian. de probat. lib. 2. cap. 48. num. 12. Cald. Pereira in l. si curatorem, verbo implorandum. num. 6. Ioseph. Ludou. conclus. 30. num. 29. Matth. Coler. Germania decif. 115. num. 1. & 2. Seraphin. de primis leg. iuram. prin. lib. 12. num. 4. Anton. Del Re Tiburtin. de iuram. calum. cap. 16. Stephan. Gratian. discept. forens. cap. 105. num. 21. Camill. Bortel. in summ. decif. tom. 1. tit. 51. de iuram. calum. num. 16. & titul. 66. de procuratorib. num. 181. Bernard. Græuz. ad præf. Camera Imper. lib. 1. concl. 83. confid. 1.

Quod quidem speciale mandatum ad huiusmodi iuramentum præstandum sufficiens erit, licet in eo expressa non sit causa, in qua iurandum est, vt aduertunt Ioseph. Ludou. d. concl. 30. num. 29. Anton. Del Re d. cap. 16. num. 18. Menchac. d. cap. 25. n. 17. Stephan. Gratian. d. cap. 105. num. 23.

Et aduertit Camill. Bortel. d. tit. 51. num. 19. quod Procurator non solum cogitur ad iurandum nomine domini, sed etiam suo nomine, quia potest ipse sicut dominus partem calumnie vexare: ex ea ratione, quia Procuratores hodie sunt linguosi, litigiosi, iniuriosi, & pauperum deliniantes.

§. Sed quia veremur.

Iuramentum calumnie pro publica vtilitate & litium minuendarum causa introductum ad instar doli futuri per partes non remittitur. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *sup. hoc tit. & tom. 7. repet. Franciscus Curtius.*

Hanc eandem conclus. ex hoc text. desumunt Marant. de ordine iudic. p. 6. in secundo tit. de iureiurando, in princ. Menchac. controuers. vsus frequens. p. 1. cap. 64. num. 19. vbi postquam pro certo tradidit iuramentum calumnie à colligantibus non posse renuntiare, resoluti id procedere etiam præterierit decennium, nec adhuc lis finita esset. Gutier. in repet. l. nemo potest, num. 172. ff. de legat. 1. Morl. in temporio iuris civilis p. 1. tit. 11. in prin. lib. 23. vers. vnde Gutier. præf. lib. 1. g. 99. num. 3. Grauat. ad Vestr. in præf. Romana Curia lib. 5. cap. 1. num. 11. & 12. Franc. Viui. decif. 109. num. 1. Matth. Coler. Germania decif. 117. num. 4. & 5. Ioseph. Cumia in iuribus Sicilia, in præf. lib. 14. Anton. Del Re Tiburtin. in tract. de iuram. calum. cap. 7. num. 3. cum seqq. Stephan. Gratian. discept. forens. cap. 208. n. 15. Camill. Bortel. in summ. decif. tom. 1. tit. 51. de iuram. calumnia, n. num. 9. vbi hinc infert quod ad hoc necessarium est hoc iuramentum, si petitum ab aliqua parte fuerit, & omittatur, processus nullus erit, quia tunc, cum scilicet ab altera partium exactum est, de substantia processus esse videtur, Viui. Neapol. decif. 109. num. 1. Menchac. illastr. controu. part. 1. cap. 31. num. 41. Vezin. commun. opin. tom. 1. lib. 2. tit. 28. num. 1. pag. 359. Vanti. de nullitat. sit. ex defectu processus, num. 29. Vincent. Carot. de iuramento liti desitorio, quæst. 13. num. 6. Anton. Del Re d. cap. 7. num. 7. Remissum verò tacite censetur hoc iuramentum, videlicet si à neutra parte petatur, & tunc nullitati processus locus non erit, secundum Vant. de nullitat. sit. ex defectu processus, n. 29. Franc. Viui. commun. opin. 218. num. 5. Mench. de successione resal. lib. 3. §. 7. num. 14. Menoch. de arbit. lib. 1. quæst. 20. num. 5. Matth. Coler. d. d. decif. 117. num. 4.

- et 5. Camil. Borrel. d. tit. 5. 1. de iuram. calumnie n. 11.
 17 Vnde iuramentum calumnie statuto tolli non
 posse, resoluunt Viui. d. decif. 19. n. 5. Vincent. Carot.
 d. g. 13. princ. n. 7. Anton. Del Re c. 13. n. 1. Camil. Bor-
 rel. d. tit. 5. 1. n. 12. Surd. decif. 18. n. 8. Nec consuetudine,
 Viui. d. decif. 109. n. 3. Carot. d. g. 13. n. 7. Anton.
 19 Del Re c. 15. n. 4. Camil. Borrel. d. n. 12. Nec Principis
 receptio, nisi expressis verbis deroget, Anton.
 Del Re d. cap. 13. num. 11. Ludou. Rodolphin. de su-
 prena, seu absoluta principis potest. cap. 6. n. 43.

§. Hoc etiam.

- 20 Qui propter dubium mandati admissus est cum
 cautione rati, non releuat dominum ad præstando iura-
 21 mentum calumnie. Cautio rati firmat personam
 Procuratoris, præterquam quoad calumnie iura-
 mentum. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l.
 1. n. 1. sup. hoc tit. & tom. 7. repet. Franciscus Curtius.
 21 Notatur hic text. ad hoc quod contumax in vno
 articulo videtur esse contumax in qualitate coher-
 renti articulo, vt per Boët. decif. 64. num. 6.

§. Quod si actor.

- 23 Actor delatum calumnie iuramentum recusans
 cadit actione, reus autem recusans pro confesso ha-
 betur. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1.
 num. 1. sup. hoc tit.
 24 Hanc eandem conclus. ex hoc text. desumunt
 Ordin. Reg. Lusit. lib. 3. tit. 43. in princ. vers. se ca-
 da buas das partes, &c. Menchac. quest. v. sup. reg. p. 2.
 c. 25. n. 24. Cachetan. Pedem. decif. 11. n. 2. Duén.
 reg. 307. l. Elifian. 23. tit. 11. part. 3. vbi gloss. 2. Donat.
 à Fina tom. 1. cummun. opin. lib. 2. tit. 27. n. 6. pag. 360.
 Marth. Coler. German. decif. 122. & 123. Anton. Del
 Re de iuram. calum. c. 21. Mendez de Castro in praxi
 Lusitana seculari lib. 3. c. 7. Camill. Borrel. in sum.
 decif. tom. 1. tit. 5. 1. de iuram. calumnia, num. 29. vbi
 25 num. 30. tenet quod si pars, quæ compelleretur ad
 iurandum de calumnia, peteret processum copiam,
 illa non concessa, compelli non posset.
 In gloss. Cadar. ibi, non ipso iure, sed per sententiam.
 Ita Ordin. Reg. Lusitan. lib. 3. tit. 42. §. 1. in fine,
 Mench. d. cap. 25. n. 25. Tiraq. in l. si inquam, verbo
 reuertatur, num. 187. de reuocand. donat. Anton. Del
 Re d. trañt. de iuram. calumnia, cap. 14. n. 3. & 4. vbi n.
 167. cum seq. disputat an possit purgari mora.
 In gloss. Rei qualitas. ibi, quid enim si actor fue-
 rit confessus, &c. Vide Marant. de ordine iudic. part. 6.
 26 membr. 9. n. 7. vbi ait quod iudex ex officio potest in
 quacunque parte iudicii repellere agentem sine ac-
 tione.
 27 Notatur etiam ad hoc quod confessio intelligitur
 cum qualitatibus in libello contentis, vt per Mench.
 d. cap. 25. num. 26. cum seq.

SYMMARIVM.

- 1 Iuramentum calumnie ad exclusionem probationis
 non necessaria inuentum, præstandum est. semel
 præstitum, iterum præstandum non est, num. 2.
 3 Nuncius, vel officialis si semel iurauit pro toto officio
 sufficit.
 4 Interrogari quis non debet amplius de eo, quod semel
 declarauit.

A V T H. In isto.

Iuramentum calumnie ad exclusionem probatio-
 nis non necessarium inuentum præstandum est.
 Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1.
 sup. hoc tit. & tom. 7. repet. Franciscus Curtius.

Et hoc text. notat Bart. quod calumnie iura-
 mentum semel præstitum, iterum non est præstan-
 dum, de quo Ordin. Regia Lusit. lib. 3. tit. 43. in princ.
 ibi, sera universal para todo o feito, Anton. Del Re
 Tiburtin. de iuramento calumnie, c. 9. à n. 1. Et facit
 ad nuntium, vel officialem, qui semel iurauit, vt id
 pro toto officio sufficiat, de quo Tiraq. de retracta
 lig. §. 8. gloss. 9. n. 12. Et ad id quod quis non est am-
 pliùs interrogandus de eo, quod semel declarauit,
 Mascard. de probat. concl. 1200. aliàs 1206. n. 10.

SYMMARIVM.

- 1 Iuramentum calumnie per principales præstat
 ad suspensionem iudicis pecunia corrupti tollen-
 dam.
 2 Iuramentum oblatum ratione litium pendentium in
 sacro Consistorio, in presentia Senatus præstan-
 dum est.
 3 Litigantes si coram aliis iuramentum calumnie præ-
 stare impediuntur, coram deputatis à iudicibus hoc
 præstare possunt.
 4 Mulier honesta absente aduersario coram officialibus
 præstat iuramentum calumnie.
 5 Partium alterutra absente iuramentum calumnie apud
 iudicem provincie, vel locorum defensorum licite
 præstat.
 6 Litigantes omnes, & quicunque, cuiuscunque sint
 dignitatis, iuramentum calumnie subire tenen-
 tur. tenetur principalis persona iurare de calum-
 nia, num. 7.

A V T H. Principales.

Iuramentum calumnie per principales præstat
 ad suspensionem iudicis pecunia corrupti tollen-
 dam, in princ. Iuramentum oblatum ratione litium
 in sacro Consistorio pendendum in presentia Sen-
 atus præstandum est, in vers. Sed si partes. Litigan-
 tes si coram aliis iuramentum calumnie præstare
 impediuntur, coram deputatis à iudicibus hoc præ-
 stare possunt, in vers. Sed si quis litigantium. Mulier
 honesta absente aduersario coram officialibus iura-
 mentum calumnie præstat, in vers. Mulier. Alteru-
 tra partium absente iuramentum calumnie apud
 iudicem provincie, vel locorum defensorum licite
 præstat, in vers. Sed si partes. Colligunt ex Ordin.
 Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit. & tom. 7.
 repet. Franciscus Curtius.

Principales persona, &c.] Notatur ad hoc quod
 omnes, & quicunque litigantes cuiuscunque sint
 dignitatis, iuramentum calumnie subire tenentur,
 vt per Anton. Scap. de iure non scripto, lib. 1. cap. 15.
 num. 5. Petr. Gregor. synagm. iuris lib. 48. cap. 7. n. 4.
 Camill. Borrel. in sum. decif. tom. 1. tit. 51. num. 25.
 Socin. reg. 209. Donat. à Fina commun. opin. tom. 1.
 lib. 2. tit. 27. n. 4. pag. 360. in princ. vbi quod iurare de
 calumnia principalis persona tenetur.

LIBRI SECUNDI FINIS.

COL

COLLECTANEA DOCTORVM

In librum tertium Codicis.

DE IVDICIIS.

TITVLVS PRIMVS.

PRÆMISSIS iis quæ ad iudiciorum præparatoria, iam de ipsis iudiciis cùm generaliter, tum specialiter agendum est. Definitur autem iudicium ab Aristotele 5. *Eth.* iusti & iniusti diiudicatio. at plenius definiri potest, vt dicatur iuris disceptatio apud iudicem, de causa inter actorem & reum controuersa. Scripserunt in hanc rubr. Bart. Castr. Angel. Fulgof. Sichard. Aloyf. Leo, Petr. Gilchen. Sebast. Næui. item Cuiac. Pac. & VVefembec.

De titulo speciales ediderunt tractatus, Ioannes Baptista Costa, Ambrosius Latius.

De iudiciis, & iurisdictionis prorogatione, fori competentia, præuentione, iure reuocandi domum, reuocatione, & reorum transmissio, Anton. de Matthæis tom. 3. tract. *Doct.* part. 1. fol. 105. Marian. Socin. eod. tom. 3. p. 1. fol. 96. Placentin. eod. tom. 3. p. 1. fol. 92.

Iudiciis, sententia & re iudicata, Didacus. Milianus.

Iudiciis bonæ fidei, Antonius Massa Gallefius tom. 3. tract. *Doct.* p. 1. fol. 101.

Iudiciis criminalibus, Sigismundus Scaccia.

Iudiciorum ordine, Guid. de Suzatia tom. 3. tract. *Doct.* p. 1. fol. 34. Iacob. Gentilis eod. tom. 3. part. 1. fol. 41. Odofredus Beneuentanus ibidem fol. 32. Tancretus de Corneto ibid. fol. 44. Robertus Maranta,

Fr. Ludouicus Miranda, Guilhelmus Hannatonius.

Iudiciorum ordine, & vsu, Antonius Pomperus.

Iudiciario ordine, Ioannes Andreas.

Iudiciatio ordine fori Ecclesiastici, Ægidius Fufearius.

Iudiciorum arbore, Ioannes de Grassis *dict.* tom. 3. p. 1. fol. 22.

Iudiciorum publicorum accusationibus, Placentinus tom. 11. tract. *Doct.* p. 1. fol. 2.

De materia tituli vide Ordin. Reg. Lusitan. lib. 3. tit. 20. l. *Hispan.* 2. cum seqq. per tot. tit. 4. part. 3. Alciat. lib. 6. paradox. cap. 4. Suar. de Paz in præf. tom. 1. auar. 2. Petr. Gregor. *synagm.* iuris lib. 47. cap. 3.

Petregin. var. lib. 1. num. 38. cum seqq. Alexand. Trenacinq. *variar. resolut.* lib. 2. tit. de iudicijs, Camill.

Borell. in *summa decision.* tit. 42. de iudicijs tom. 1. Bel-

lacomb. Suar. & alios tom. 1. *commun. opin.* lib. 3. tit. 1. pag. 160. cum seqq. D. Petrus Barbof. in *doctissimis suis*

commentarijs posthumi ad tit. ff. de iudicijs.

SVMMARIVM.

- 1 per *Litis contestationem* factam super sorte, & usurarum parte, non extinguitur stipulatio quoad usuras ante *litis contestationem* debitas, vel etiam insequentes.
- 2 Creditor petendo in iudicio sortem principalem, non sibi præiudicat in usuris, interesse, aliisque accessionibus, nisi sortis receptione hoc faciat, & num. 3.
- 4 Nonatio necessario non purgat moram.
- 5 a *Litis contestatione* iudicium captum esse dicitur.

L. Iudicio. I.

Jmpp. SEVERVS & ANTONINVS
AA. Clementi.

PER *litis contestationem* factam super sorte, & 1
usurarum parte non extinguitur stipulatio quoad 2
usuras ante *litis contestationem* debitas, vel etiam 3
insequentes. Item creditor petendo in iudicio 4
sortem principalem, non sibi præiudicat in usuris, 5
interesse, aliisque accessionibus, nisi sortis receptione 6
hoc faciat. Colligunt ex Ordin. Barf. Salicet. Bald. 7
Castr. Cyn. Angel. Aretin. Fulgof. Alexand. Iaf. Zaf. 8
Sichard. Fontan. Aloyf. Leo, fol. 53. Petr. Gilchen 9
tom. 1. fol. 502. Giphani. tom. 1. pag. 137. Sebast. Næui. 10
remissive Casal. in *annot.* & Ximen. in *concord.*

Hanc eandem conclusionem ex hoc text. desu- 1
munt Donel. *comment. iuris civilis* lib. 23. cap. 9. col. 2
vlt. & lib. 17. cap. 18. col. 1. Ioan. Garcian. *regularum* 3
varijsque iuris reg. 430. in *princip.* vbi ait per hanc l. 4
quod sortem principalem in iudicio petens non sibi 5
in fructibus, seu usuris præiudicat, & addit maxime 6
procedere in petitione hereditatis; & etiam citato 7
hoc eodem text. tenet, secus esse in recipiente sor- 8
tem pro solutione, limitans num. 1. non tantum per 9
receptionem sortis principalis, sed etiam per trans- 10
actionem factam super sorte principali, & num. 3. li- 1
mitat etiam quando recipiens sortem principalem 2
simpliciter, reciperet cum protestatione recipiendi, 3
vel recuperandi fructus, & num. 4. denique limita- 4
tar è contra non procedere si creditor recipiat fru- 5
ctus, quia non videtur remittere sortem princi- 6
palem.

[*Non est preceptum.*] Notatur ad hoc quod no- 4
uatio

uatio uecessaria non purgat moram, vt per Tiraq. ad finem tit. de retracta lig. num. 33.

In gloss. iudicio capto. ibi. quod sit à litis contestatione. Notatur ad hoc quoddà à litis contestatione iudicium coeptum esse dicitur, vt per Soar. de Paz in practica, tom. 1. p. 7. cap. vnic. num. 59. prope finem. Alin. in pract. Florent. §. 1. cap. 1. num. 14. & segg. Lancelor. de attent. in presat. num. 173. & part. 2. cap. 4. in presat. num. 7. Peregr. var. lib. 2. ad rubr. de iudicijs, n. 54. quorum plures refert patens meus in remiss. ad Ordin. Reg. Lusitan. lib. 3. tit. 51. in princ. n. 2.

SVMMARIVM.

- 1 Prosequutio specialis restringit sententiam generalem ad prosequuta.
- 2 Verba generalia sententiarum restringuntur ad causam expressam.
- 3 Libellus generalis licet admittatur, si postea in prosecutione res aliqua fuerint specificata, ad illas restringitur iudicium.

L. Licet iudice. II.

Idem AA. Valerio.

- 1 Prosecutio specialis restringit sententiam generalem ad prosequuta. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit. & post omnes Petr. Gilchen tom. 1. fol. 503. Giphani. etiam tom. 1. pag. 127.
- 2 Vide Anton. Gabr. commun. lib. 6. tit. de regul. iuris concl. 4. num. 25. vbi quod verba generalia sententiarum restringuntur ad causam expressam, Padilani lib. 1. sub pretexto. num. 6. de transactio. D. Barbof.
- 3 ad rubr. ff. soluto matrim. p. 3. num. 50. vbi ait quod licet libellus generalis admittatur, si postea in prosecutione res aliqua fuerint specificata, ad illas restringitur iudicium.

SVMMARIVM.

- 1 Index qui non est competens in causa status, de tali causa incidenter potest cognoscere, & num. 2. scilicet quando non solus est incompetens, sed etiam incapax causa incidentis, num. 3.

L. Quoties. III.

Imp. ALEXANDER A. Faustine.

- 1 Vdex, qui non est competens in causa status, de tali causa incidenter cognoscere potest. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. supra hoc tit. & post omnes Petr. Gilchen tom. 1. fol. 503. & Aloys. Leo fol. 53.
- 2 Hanc eandem conclusionem ex hoc text. defumunt, multisque exornant, Robert. lib. 3. sentent. cap. 12. Menoch. de arbit. lib. 1. quæst. 91. num. 7. cum segg. Soar. de Paz in pract. tom. 1. p. 7. cap. vnic. num. 87. Ioan. Garcia de nobilit. gloss. 1. num. 17. Cald. Pereira quæst. forens. lib. 1. quæst. 25. num. 12. cum segg. & de empt. & vendit. cap. 34. num. 11. D. Barbof. in l. Titia n. 21.
- 3 cum segg. ff. soluto matrim. vbi ait hunc text. locum non habere quando index non solum est incompetens, sed etiam incapax cause incidentis, Fachine. controuers. lib. 1. cap. 4. & posita in collect. ad cap. Lateran. & ad causam, quæ, qui filij suis legu. in Decretal.

SVMMARIVM.

- 1 Sententia lata super certa specie iudicij generalis nocet in omnibus eius accessorijs, & dependentibus, licet super eis non fuerit disceptatum.
- 2 Sententia quantum sit stricti iuris, nihilominus porrigitur ad omnia accessoria, & sic ad fructus, si precipiat restitutionis rei.

L. Si cum tibi. IV.

Idem AA. Popilio.

Sententia lata super certa specie iudicij generalis nocet in omnibus eius accessorijs, & dependentibus, licet super eis non fuerit disceptatum. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit. & post omnes Petr. Gilchen tom. 1. fol. 104. Notatur ad hoc quod quamuis sententia sit stricti iuris, nihilominus potrigitur ad omnia accessoria, & sic ad fructus si precipiat restitutionis rei, vt per Menoch. de recuper. possess. in prælud. num. 6. Surd. decij. 212. num. 11. cum segg. Vincent. de Franchis decij. 128. vbi Amendola in addit. Menoch. conf. 509. num. 18. Stephan. Gratian. discept. forensium, cap. 770. num. 6. Sigilm. Scacc. de appellat. quæst. 17. innot. 21. num. 49.

SVMMARIVM.

- 1 Delegatus ab alio quam à Principe subdelegare nequit, & num. 2. intellige vt num. 4.
- 3 Ordinarius regulariter potest dare iudicem.
- 5 Delegatus Principis, vt Pape, Regis, aut alterius supreme potestatis, subdelegare potest amplius in delegato à populo non recognoscens superiorem, & in delegato subdelegante extra locum sibi deputatum, num. 6. resolve vt num. 7.
- 8 Delegatus à Proconsule subdelegare potest.
- 9 Delegatus ab Ordinario ad vniuersitatem aliquam causarum, potest subdelegare hanc, vel illam causam, aut causas in particulari.

L. A iudice. V.

Imp. GORDIANVS A. Marcello.

Delegatus ab alio quam à Principe subdelegare nequit. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. supra hoc tit. & post omnes Petrus Gilchen tom. 1. fol. 504. Giphani. etiam tom. 1. pag. 138. Hanc eandem conclusionem ex hoc text. defumunt l. Hissian. 19. tit. 4. part. 3. vbi gloss. 1. & l. 21. tit. 23. part. 3. Palat. in repret. cap. per vestras, & donat. inter virum & uxorem, notab. 2. vers. sed est pulchra dubitatio, num. 28. Donell. comment. iuris ciuilib. lib. 17. cap. 25. in fine, Peregr. Lannin. de citat. reali lib. 1. cap. 3. num. 424. ampl. 5. & limit. 12. Menoch. de arbit. lib. 1. q. 54. & de prescript. lib. 2. par. 21. & conf. 17. num. 2. & 3. Ioan. Garcian. reg. 442. Motl. in compario iuris ciuilib. p. 1. tit. 2. q. 15. à princip. vbi num. 5. interpretatur verba huius text. ibi, cum ipse iudicarius nunc suogitur, quæ conueniunt etiam iudici ordinario, vt debeant exponi iudicem delegatum vt ministerio, & vice iudicandi ex aliena, non ex propria iurisdictione, ideoque delegare non posse, latè D. Barbof. in l. cum Prator 12. §. 1. num. 80. cum multis segg. ff. de iudic. latè etiam Molin. de Iustit. tom. 6. tract. 5.

tratt. 5. dispn. 15. num. 1. Sanchez de matrim. lib. 3. disp. 31. num. 1.

Iudicis dandi potestatem non habet. Ergo videtur potestatem Ordinarius regulariter iudicem dare posse, quod si referatur ad magistratus ordinarios Romanos, intelligendum est id facere posse more maiorem, l. *more maiorem*, ff. de iurisd. om. iudic. si autem referatur ad magistratus Prouinciales, vel similes, est intelligendum quando id lege illis inueniatur permittum, vt per D. Barbof. in l. *cum prator*, §. 1. ex num. 81. cum seqq. prapicue num. 93. de iudic. vbi num. 113. limitat id, quod vulgo dicitur subdelegatum delegati non posse subdelegare, esse intelligendum nisi Ordinarius tempore delegationis concesserit ei facultatem subdelegandi.

Nisi à Principe iudex datus fuerit. Notatur ad hoc quod delegatus Principis, vt Papæ, Regis, aut alterius supreme potestatis, subdelegare potest, vt per l. *Hispán*, 19. tit. 4. part. 3. Marant. de ordine iudic. part. 4. dist. 5. num. 26. Boët. decif. 152. num. 1. Bouer. sing. 7. num. 9. Rebuff. in praxi benefice. tit. forma vicarij num. 72. Couar. lib. 3. var. cap. 20. latè Ioan. Garcia. regularum iuris reg. 443. vbi num. 2. cum seqq. ampliat in delegato à populo non recognoscete superiorem, & in delegato subdelegare extra locum sibi deputatum, & à num. 8. cum seqq. resoluuit quod talis Principis delegatus non poterit subdelegare cum delegandi potestatem, nec causas criminales, seu iurisdictionem voluntariam, Fr. Ludov. Miranda de ordine iudic. q. 2. art. 1. D. Barbof. in l. *quia tale*, mon. 47. ff. soluto matr. Sanch. de matrim. lib. 3. disp. 31. mon. 1. Cardof. in praxi iudicium, & Advocat. verbo Index num. 75. Morl. d. tit. 2. in prelud. num. 10. P. Molin. d. disp. 15. num. 1. idem D. Barbof. in l. 1. art. 5. num. 2. ff. de iudic.

In gloss. Non habet, ibi, sed est contrà in delegato à Proconsule, &c. Notatur ad hoc quod delegatus à Proconsule subdelegare potest, vt per Morl. in emporio iuris ciuilibus p. 1. tit. 2. q. 15. n. 15. Molin. d. disp. 15. num. 1. vers. item excipitur, latè D. Barbof. in d. l. cum prator, §. 1. num. 130. cum seqq.

In ead. gloss. ibi, ad vniuersitatem causarum erat delegatus. Notatur ad hoc quod delegatus ab Ordinario ad vniuersitatem aliquam causarum, potest subdelegare hanc, vel illam causam, aut causas in particulari, vt per Couar. lib. 3. var. cap. ult. mon. 11. Mandof. ad reg. 4. Cancell. q. 3. num. 4. Azcued. ad rub. tit. 9. mon. 14. lib. 3. noua Recop. Morl. d. q. 15. num. 11. Molin. d. disp. 15. num. 4. D. Barbof. in d. l. cum prator, §. 1. num. 154. ff. de iudic. Sanchez de matrim. lib. 3. disp. 31. num. 2.

SUMMARIVM.

- 1 Ordinarius causæ principalis potest eam delegare, reservata licentia ferendi sententiam. potest delegare totam causam, & sententiam sibi reservare, dummodo audiat ter causam, num. 2. potest causas suarum partium delegare in parte, aut in totum, num. 3.
- 4 Delegatus etiam Principis de iure ciuili non potest sibi reservare sententiam, sed debet totam causam, aut nihil committere.

A V T H. Ad hæc fi.

Ordinarius iudex causæ principalis potest eam delegare, reservata licentia ferendi sententiam. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1.

supr. hoc tit. & post omnes Petr. Gilchen tom. 1. fol. 507.

Vide Marant. de ordine iudic. p. 4. dist. 5. num. 44. vbi per hunc text. tenet quod Ordinarius potest delegare totam causam, & sententiam sibi reservare, dummodo audiat ter causam, scilicet in principio, id est, in litis contestatione, in medio, & in fine, Cardof. in praxi iudicium, & Advocat. verbo index n. 74. vbi quod iudex ordinarius potest causas suarum partium delegare in parte, aut in totum. Galganet. in tratt. de condit. & demonstrat. p. 2. cap. 1. quest. 9. latè Vacon. à Vacuna declarationum iuris ciuilibus lib. 6. cap. 83. per totum, vbi latè probat textum in presenti non loqui de iudice delegato, sed de Consiliariis, seu Assessoribus, aut de pedariis iudicibus, hæ enim appellationes fere eadem significant. nam Consiliarij dicebantur eo quod eorum consilio administratores, seu Præfides iudicant. Assessoribus eo quod ad Præfides, hoc est, iuxta Præfides, inferiori tamen loco, assidere solent; pedarij verò, quod non vehebantur curtu, sed pedibus proficisciebantur in forum, & humiliora negotia disceptabant. Ex his iudices Pedarij, seu Consiliarij possunt audire causas, non autem de his iudicare, qui nec delegatam, nec ordinariam habent iurisdictionem. Administratores, seu Præfides occupationibus impediti possunt Consiliariis, seu pedariis iudicibus mandare causarum cognitionem, dummodo ipsi audiant in principio, & in medio, & in fine sententiam ferant.

In gloss. Delegatus, ibi, sed iure Canonico secus. 4 Notatur ad hoc quod delegatus etiam Principis de iure ciuili non potest sententiam sibi reservare, sed debet totam causam, aut nihil committere, secus de iure Canonico, vt per Bar. in tratt. de different. interius Canon. num. 15. Marant. d. p. 4. dist. 15. num. 44. post princip.

SUMMARIVM.

- 1 cum Seruis non consistit iudicium, & n. 2.
- 3 Seruus est incapax compendi in iudicio.
- 4 Seruus si stipulator factum, valet stipulatio, & seruo competit. intellige ex ibid.
- 5 Seruus moribus non potest esse iudex.

L. Seruus. VI.

Idem A. Iunia.

Cum seruis iudicium non consistit. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit.

Hanc eandem conclus. ex hoc text. desumunt 2. l. *Hispán*, 8. tit. 2. part. 3. vbi gloss. 2. & l. 12. tit. 22. part. 3. vbi gloss. fin. & l. 15. tit. 14. part. 6. Hippol. in l. si quis neque num. 123. ff. de questionib. Adrian. Pulv. ad l. interpositas, de transaction. pag. 96. Donell. comment. iuris ciuilibus lib. 18. cap. 11. & cap. 3. col. 5. Cardof. in praxi iudicium, & Advocat. verbo iudicium, num. 8. D. Barbof. in l. si longius, §. si filius famulias, num. 80. ff. de iudic. vbi quod seruus est incapax compendi in iudicio, vbi num. 82. responder ad text. in §. sed cum factum, Instit. de stipulat. seruu, vt scilicet dum ille dicit, quod si seruus stipulatur factum, valet stipulatio, & seruo competit, intelligatur quod seruus non agat ad factum in iudicio, sed potius dominus agat prædicta stipulatione, vt promissor patiatu seruum ire, & agere si domini interfuit.

interfit : & idem D. Barbof. in l. cum prator, §. fin. ex num. 269. eod. tit. ff. de iudic. refoluit feruam moribus non poffe elfe iudicem, Olvvald. ad Donell. enucleatum, lib. 17. cap. 4. lit. F.

L. Cùm debitoris. VII.

*Imp. DIOCLET. & MAXIMIAN.
AA. & CC. Hyrine.*

CONTRA feruum ex perfona defuncti domini non datur actio, fecus ex perfona hæredis. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *supr. hoc tit.*

Vide Cuiac. lib. 12. obferu. cap. 1. Neguzant. de pigriorib. p. 3. membr. 2. num. 27. & 28.

SVMMARIVM.

- 1 Equitas legibus determinata rigori, & aequitati non fcripta præfertur, & num. 2.
- 3 Aequitatis diuifio in legale, naturale, & reale.
- 4 Equitas an ftrictio iuris rigori in omnibus præferenda fit, remiffiue.

L. Placuit. VIII.

*Imp. CONSTANTIN. & LICIN. AA.
ad Dionyfium.*

- 1 **A**Equitas legibus determinata rigori, & aequitati non fcripta præfertur. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *supr. hoc tit.* & post omnes Petr. Gilchen tom. 1. fol. 506. Giphani etiam tom. 1. pag. 139.
- 2 Hanc eandem concluf. ex hoc text. defumunt, multifque exornant, & explicant, Bernard. reg. 245. Mantua lib. 2. locorum, cap. 23. Anton. Auguft. lib. 4. emendat. cap. 8. Alphan. collect. 820. Sebaf. Medic. ad cap. erit autem lex, diff. 1. num. 74. Tiraq. de retratu lig. §. 35. gloff. 1. num. 4. Strach. de mercat. tit. quomodo procedendum in caufa mercatura, num. 4. Couar. in reg. poffeffor, p. 2. §. 6. non. 12. Mar. Salom. lib. 1. de iufit. & iure num. 21. Donell. comment. iuris ciuilib. lib. 26. cap. 2. Hippol. fing. 685. Sarmien. lib. 3. feleñ. cap. 8. num. 4. ad fin. Valac. de iure emphyt. §. 5. num. 4. Alberic. Bolognet. de lege, iure, & acquit. cap. 33. cum feqq. Duaren. difputat. annuierfar. lib. 2. cap. 18. Ernest. Cothoman. lib. 1. diffut. iuris ciuilib. diff. 1. thefi 2. coron. 1. Marc. Anton. Delci. in fuif mifcel. in armor. ad hunc text. Treutler feleñ. difputat. vol. 1. difputat. 1. thefi 2. lit. B. Jacob. Marchifcl. præf. quæft. cap. 1. Angel. Matheac. de via & ratione iuris lib. 1. cap. 13. Ioan. Garc. de expenf. cap. 1. n. 28. & 29. optimè Ferdinand. à Mendoza difputat. iuris ciuilib. ad tit. de pactis lib. 2. cap. 3. num. 9. cum feqq. vbi plura adducit circa interpretationem huius text. & l. 1. *supr. de legib.* vbi dixi Fachina. controuerf. lib. 1. cap. 3. & lib. 11. cap. 3. Vacon. à Vacuna declarationum iuris lib. 1. cap. 28. num. 5. vbi quod æquum diuiditur in tres partes, legale, naturale, & reale, Cardin. Mantie. de tacitis, & ambig. comment. tom. 1. lib. 1. tit. 9. num. 13. & tit. 17. num. 13. Ferrand. lib. 2. declarat. c. 2. Moti. in emporio iuris ciuilib. part. 1. tit. 2. in prælat. num. 29. cum feqq. late ead. part. 1. tit. 1. quæft. 11. per 4. rot. vbi latiffimè difputat, an æquitas ftrictio iuris rigori in omnibus fit præferenda. Marta. de iurifdict.

part. 4. cent. 2. cafa 162. num. 2. cum feqq.

De æquitate vide plura per S. Thom. 2. 2. q. 110. art. 1. cum feqq. Afflicti. in cap. 1. §. vii. autem æquitas, num. 3. cum feqq. de pace iuram. firmam. lib. 3. feudor. Iaf. in l. fi feruum Stichum, §. 1. num. 4. ff. de verbor. obligat. Conan. comment. iuris ciuilib. lib. 1. cap. 11. à princ. Bernard. reg. 244. Follet. in addit. ad Marant. de ordine iudicior. p. 4. diff. 9. num. 150. cum feqq. Tiraq. Ceftante caufa, limit. 1. num. 69. Gonzal. ad reg. 8. Cancell. gloff. 43. num. 73. cum feqq. Cardin. Mantie. d. lib. 1. tit. 9. num. 15. Marta. d. p. 4. cent. 2. cafa 162. per tot.

SVMMARIVM.

- 1 Iudicem cuncta timari, & partem vtramque plenè audire conuenit.
- 2 Causa qualibet ordinariè, plenèq. difcutienda eß.
- 3 Index circumftantias facti, & processus qualitatè plena inquisitione difcutiat, & vtramque partem plenè audiat, num. 4.

L. Iudices oportet. IX.

Imp. CONSTANT. A. ad Maximum.

Iudicem cuncta timari, & partem vtramque plenè audire conuenit. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *supr. hoc tit.* & post omnes Petr. Gilchen tom. 1. fol. 509.

Notatur ad hoc quòd causa quælibet ordinariè, plenèq. eß difcutienda, vt per Aluarez de primis. pauperum, p. 1. q. 55. num. 11.

Rei qualitatè plena inquisitione difcutere.] Notatur ad hoc quòd iudex debet circumftantias facti, & processus qualitatè plena inquisitione difcutere, vt per Bobadil. in fua politica lib. 1. cap. 5. num. 18. Donell. commentat. iuris ciuilib. lib. 24. cap. 5. col. 1.

Et tunc vtramque partem fapius interrogare, &c.] Notatur ad hoc quòd iudex debet vtramque partem plenè adire, vt per Bobadil. in fua politica lib. 2. cap. 2. num. 19. in princ. & mon. 75.

SVMMARIVM.

- 1 Probaturò dilationes tres ad instantiam danda sunt, quibus claffis fententiam legibus conformem iudex publicat.
- 2 Dilatio 30. diurnum quando currere incipiat.
- 3 Menfis 30. diebus conftans.
- 4 Palfum quo continetur vt folatio debiti non poffit probari nifi per fcripturam, non tenet.

A VTH. Iubemus.

PRobaturò dilationes tres ad instantiam danda sunt, elapsis autem dilationibus fententiam legibus conformem iudex publicat. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *supr. hoc tit.* & post omnes Petrus Gilchen tom. 1. pag. 520.

Compellat intra tringinta dies, &c.] Quæ tamen tringinta diurnum dilatio non currit nifi poffum fuerit assignata, incitetur parti, vel eius Aduocato, feu Procuratori, vt per Azueid. l. 1. num. 64. tit. 18. lib. 4. noua Recop. Marant. de ordine iudic. part. 6. tit. de dilation. num. 14. Mifcard. de probat. concl. 516. mon. 6. Gutier. alleg. 3. num. 9. & practica. lib. 3. q. 37. num. 10.

num. 10. Parlador. lib. 2. *verum quatiens*. fin. p. 5. §. 10.
num. 19. Cur. Philip. p. 1. §. 16. num. 6.

Alia mensi indulgetur, &c.] Ergo mensi concessit triginta diebus, vt per Tiraquel. in l. si vnquam. verbo *suscipere liberos*, num. 208. de renouan. donat. Gregor. Lopez l. 5. tit. 6. part. 6. Menoch. de arbitrio. casu 50. num. 7. cum segg. Cald. Petreia de resolut. employ. cap. 14. num. 1. & de empt. & vendit. cap. 4. num. 21. Alex. Trentacing. var. resolut. lib. 2. tit. de dilacion. resolut. 2. num. 4. Melch. Phœbos Lusit. decis. 51. num. 24. tom. 1.

In gloss. Renuntianerit. ibi, idem forte in instrumentis, vt noceat renuntiatio, &c. Notatur ad hoc quod pactum, quo continetur vt solutio debiti non possit probari nisi per scripturam, non valet, nec tenet, vt per Paul. de Castro in l. pactum inter heredes, num. 5. ff. de pascuis, vbi hanc gloss. dicit singularem, &c. quod non est alibi, Hippol. ad rub. de probation. num. 33. & 34. Padil. in l. cum te, num. 6. de transactio. Gutier. de iuram. confirmat. p. 1. cap. 66. num. 1.

SUMMARIUM.

- 1 *Causa continentia non diuidenda, & super causa possessionis & proprietatis, idem iudex aduendus est, & num. 2. non procedit in causis quarum pars spectat ad iurisdictionem secularem, & alia ad ecclesiasticam, sed vnusquisque procedit in sua causa, num. 3.*
- 4 *Causa continentes, vbi diuersi sunt fori, & diuisionem ac separationem possunt recipere, coram diuersis iudicibus tractanda sunt.*
- 5 *Causa tripliciter considerari potest.*
- 6 *De exceptione continentia causa non diuidenda quod sit dilatoria, & ante litem contestatam opponenda, remissiuè.*
- 7 *Clericus & laicus si simul deliquerint, vbi sint conueniendi.*
- 8 *Causa possessionis est vnum continens cum causa proprietatis, & ob id diuidi non potest.*

L. Nulli. X.

Idem A. ad Seuerum P. V.

- 1 *Causæ continentia non debet diuidi, & super causa possessionis & proprietatis idem iudex aduendus. Colligitur ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit. & post omnes Aloysi. Leo fol. 54. & Petrus Gilchen tom. 1. pag. 516.*
- 2 *Qui causa continentiam diuidet, &c.] Notatur ad hoc quod causæ continentia diuidi non debet, vt per Bart. in l. cum quem temere, in fine principij, ff. hoc tit. & in l. à dno Pio, §. 1. num. 2. ff. de re iudic. Boët. decis. 69. num. 14. & 25. Decian. vol. 2. respons. 97. num. fin. Viui. Neapol. decisio. 136. num. 1. Alciat. lib. 1. parerg. iuris cap. 9. Iacob. Concenat. lib. 1. quest. iuris cap. 3. num. 8. late Menoch. de arbitrio lib. 2. casu 371. per tot. vbi plura tradit exempla huius continentie causæ, Cardin. Tusch. pract. concl. tom. 2. lit. C. concl. 976. Bernard. Græux. ad practicam Camera Imper. lib. 1. concl. 32. Mart. de iurisdict. pari. 2. cap. 39. num. 27. vbi tenet hunc text. loqui in iudicibus delegatis, idem dicit part. 4. cent. 1. casu 142. n. 15. & cent. 1. casu 54. n. 23. ait regulam huius text. non procedere in causis quarum pars spectat ad iurisdictionem secularem, partim ad ecclesiasticam, sed vnusquisque procedit in causa sua, & Barbos. Collect. in Cod. Tom. I.*

ead. p. 4. casu 189. n. 4. concludit cum multis quos citat, etiam causas continentes, vbi diuersi sunt fori, & diuisionem, ac separationem recipere possunt coram diuersis iudicibus tractandas esse. Lancelot. de attent. p. 2. c. 4. limit. 2. n. 6. cum segg. vbi ait quod causa tripliciter considerari potest, aut est diuersa, aut eadem, aut diuersa quidem, sed aequaliter connexa. Fachin. controuers. lib. 9. cap. 31.

Et de exceptione continentie causæ non diuidenda quod sit dilatoria, & ante litem contestatam opponenda, vide Crauet. quest. 818. num. 2. Myning. cent. 2. obser. 97. Bernard. Græux. d. lib. 1. concl. 133. Parentem meum in remiss. ad Ordin. Reg. Lusitan. lib. 3. tit. 49. §. 2. num. 4.

Hinc nonnulli, ex quorum numero fuit Mart. de iurisdict. d. p. 4. cent. 2. casu 119. existimant quod si Clericus & laicus simul delinquant, vterque erat conueniendus coram iudice ecclesiastico, itaut laicus ratione socij Clerici gaudere debeat privilegio fori ne continentia causæ diuidatur, sed communis omnium Doctorum sententia est in contrarium, quos refert, & in vnum congero in tract. de iure eccles. lib. 1. c. 39. §. 2. n. 94. vbi num. 95. aduerto quod quamuis Clericus, & laicus simul tempore deliquerint, materia diuidua est, quia vnusquisque in solidum deliquit, crimen consummauit, vnusquisque sua habet forum diuersum in quo legitime conuenitur, & in quo diuersæ ac peculiares pœnæ in suos subditos statuuntur, & ideo in proposito nulla datur continentia causæ, quæ diuidatur contra regulam huius text. eo quod causæ, & personæ delinquentium sunt diuersæ, & neque causa, neque persona alteri causæ, aut personæ est annexa, neque tandem de illis rebus agitur, de quibus ad eundem iudicem aduendum sit.

Atque alium super possessione, alium super principali, &c.] Notatur ad hoc quod causa possessionis est vnum continens cum causa proprietatis, & ob id diuidi non potest, sed est ab eodem iudice terminanda, vt per Cuiac. lib. 2. obser. 35. Menoch. d. casu 371. num. 8. & 9. Sahag. ad cap. 1. n. 83. cum segg. de quest. possess. Angulan. de legib. lib. 2. controu. 19. num. 18. Cabed. Lusitan. decis. 32. p. 1. & late de hac materia dixim collect. ad cap. 1. de causa posses. & propriet. n. 4. & 5. in Decretalib.

SUMMARIUM.

- 1 *Causa ciuiles intra triennium terminande sunt.*
- 2 *Lites omnes olim vltra triennium non pendebant in iudicio.*
- 3 *Iudice inuito litem protellare nemo potest, & n. 4.*
- 5 *Instantia triennalis locum habet etiam in causis summaris, in causis executionis, n. 6. in ciuilibus, in quibus proceditur per officium iudicis, n. 7. non vero Consistorio Principis, quando scilicet ventiletur coram Principe, quia coram eo instantia est perpetua, & nunquam perit, n. 8. etiam quando causa est Principi referenda, n. 9. nec in iudice habente liberum arbitrium in procedendo, num. 10. secus quando iudex habet liberum arbitrium solum in sententiando, num. 11. nec de iure Canonico, quia illo attento instantia est perpetua, num. 12. hodie ex dispositione Concilij Trid. omnis causa ecclesiastica intra biennium sunt determinanda, & de iure ciuili etiam biennio finiuntur, num. 13.*
- 14 *in Causis fiscalibus instantia nunquam perit, secus in causa dotis, num. 15.*
- 16 *Instantia à contestatione litis incipit, declarata vt num. 17.*

Hh

18 In

- 18 *Instantia triennii apud omnes iudices, tam ordinarios, quam delegatos seruanda est, etiam ab arbitris, num. 19. non vero ab arbitratores, quia coram eo non habet locum instantia, num. 20.*
- 19 *Sententia lata nulla parte petente, seu instante, est ipso iure nulla.*
- 20 *Instantia triennium nec de consensu partium prorogari potest.*
- 21 *Minori an detur restitutio in integrum aduersus lapsum instantia, remissum.*
- 22 *Allore tergierante, vel fugiente, si reus nil probat, absoluitur à citatione, allore fugiuo in expensis condemnatur.*
- 23 *Allore absente si ex actis & gestis constat iudici reum condemnandum, sententia etiam pro allore absente ferenda, expensis reo mediante iuramento probatis adiudicatis, & num. 34.*
- 24 *Allore per contumaciam absens condemnationem rei ut insufficientem impugnare nequit.*
- 25 *Executori fides adhibetur in his que ad illum officium pertinent.*
- 26 *Aduersus Absentem contumacem ut procedatur, debet alia pars accusare absentiam & contumaciam partis absentis, & petere ut aduersus eam procedatur aduerte ut ibid. in sequenti.*
- 27 *Vitiamque Edictum internum 10. dierum continere debet ut absens compareat.*
- 28 *contra Sacramentum partium probatio admitenda.*
- 29 *Instantia precepta, lataque sententia ab observatione iudicij non percutit effectus inducti per litem contestationem.*
- 30 *Sententia quando fertur in fauorem alioris absentis & contumacis, & contra reum presentem, tunc fiet condemnatio expensarum in fauorem alioris, & contumacis.*
- 31 *Causa vel per actorem, vel reum deserta, index sine metu appellationis in causa pronuntiat legitime per probationes informatas.*
- 32 *Citatio requiritur in receptione & productione, liquidatione & refectione instrumenti quando est amissum.*
- 33 *Sententia iudicij unius territorij non poterit à iudice alterius territorij mandari executioni, nisi quando index alterius territorij exequitur ad requisitionem alterius territorij.*
- 34 *Eremodicium, de litis, seu instantia deferre.*
- 35 *Index alterius territorij non potest mittere executioni sententiam ab alio iudice latam, nisi ad litteras & requisitionem iudicis qui eam tulit.*
- 36 *Absentia litigatoris, Dei repleatur presentia.*
- 37 *verus Contumax appellare non potest. secus in filio, num. 42.*
- 38 *Contumax verus, vel filius quis, remissum.*
- 39 *Contumax non potest multari amissione totius causae.*
- 40 *Parte alterutra absente, aut utraque presente, vitium vtrius in expensis condemnandum est, & num. 46.*
- 41 *Expensarum condemnationem excusat vitium quando habet instam causam litigandi. secus est de expensis debitis ex expressa dispositione hominis, ut puta ex dispositione testatoris, vel contrahentis, num. 48.*
- 42 *Index an teneatur condemnare vitium in expensis non petitis, remissum.*
- 43 *Index si non condemnauit vitium in expensis, ex suo tenetur eas saluare vitiorum, intellige quando vi-*
- tori in libello petijt ut condemnatio fieret in expensis.*
- 51 *Index proclatus per sordes & gratiam litem, & instantiam delegans, pro qualitate officij interdictum 10. auri, aliquando tribus liberis puniuntur.*
- 52 *de Paenaiudicij pecunia corrupti in iustitiam facientis, differenti, vel emittenti remissum.*
- 53 *ex Mutatione iudicij non mutari iudicium.*
- 54 *Pena imposita in hac l. iudicij non facient litem infra triennium, licet habes si in officio duraueris per triennium, secus si non.*
- 55 *Tutorum, vel curatorum culpa si in instantia ultra triennium proteletur, tutori ad damnum restitucionem, quo ad solvenda sunt, tenentur. in euentum restitutio in integrum minoribus salua manet, num. 56.*
- 56 *Minor non restituitur aduersus lapsum instantia triennij, nisi in subsidium eius administratore, vel Procuratore non existente soluendo minori iudicium, quo ex lapsu instantia sibi sequuta fuerit, intellige ut num. 58.*
- 57 *Instantia tempus prescriptum à Iustiniano, curis minoribus.*
- 58 *Ignorantia iuris non excusat minores, rusticos, milites, & mulieres in his que concernunt rigorem iudiciorum, siue formam & solemnitatem iudiciorum.*
- 59 *Bona caratoris, seu tutoris, illiusque heredum, intelligitur tacite hypothecata ex causa administrationis.*

L. Properandum. X I.

Imp. IUSTINIANVS A. Iuliano P. P.

C Omnes lites intra triennium terminandae sunt. 1 non pendeant. Item inuito iudice litem nemo pro 3 telare potest. Colligunt ex Ordine. Bart. Salicet. Odo. fred. Cyn. Alberic. Corn. Bald. Angel. Castr. Fulgof. Alexand. Iaf. Zaf. Sighard. Purpurat. Cuman. Aretin. Aloyf. Leo, Petr. Gilchen, & Giphani. tom. 1. pag. 139.

Hanc eandem concluf. quoad primam eius partem, videlicet ciuiles causas debere à tempore litis contestatae intra triennium terminari, alias instantiam perire, ex hoc text. desumunt, multisque extorant. l. Hesp. 9. tit. 6. part. 6. vbi gloss. 3. Vant. de nullitat. tit. ex desectu iurisdictionis ordinaria n. 126. Cuiac. lib. 9. obseru. 22. & lib. 17. obseruat. 23. Iacob. Rayard. variorum siue de iuris ambiguitat lib. 4. cap. 14. vbi ait hoc iure de tempore dirimendis ciuilibus controuersiis praefinito vios fuisse ciues Romanos, omnisque populos, qui sub Romano degebant Imperio multo ante Iustinianum, Roland. conf. 21. lib. 3. Socin. regul. 182. Myndling. cent. 1. obseruat. 48. Gail de pace publica, lib. 1. cap. 9. num. 15. Donel. comment. iuris ciuilis lib. 26. cap. 1. pag. fin. Marant. de ordine iudic. part. 5. princip. verbo omnia sunt durante instantia, Afm. in praxi Florent. in princip. cap. 3. num. 22. cum segg. latissime Perez ad rub. tit. 1. lib. 3. Ordine. pag. 444. cum segg. Soat. de Paz in practice. in initio annot. 2. num. 9. Gutier. de iuramen. confirmat. part. 3. cap. 5. per tot. Cardin. Tulch. pract. concluf. tom. 4. lit. 1. concl. 202. cum segg. Matta de iurisdic. p. 5. cent. 1. casu 32. latissime Sigism. Scacc. de appellatione. q. 35. n. 241. cum multis segg.

Amplius primò relata huius text. conclusionem 5 de instantia triennali, vt habeat locum etiam in cau-

lis summaris, Afflic. *decis.* 356. num. 7. Afini. in *practico. in princ. cap. 3. num. 41.* Marant. *d. part. 4. dist. 9. num. 43.* & 46. Gail lib. 1. *obseru.* 141. num. 1. Bened. de Barz. *in tract. delegentia. part. 2. quest. 5. tom. 6. tract. Doctor. part. 2. fol. 3.* Pet. ad d. rubr. tit. 1. lib. 3. *Ordin. ampl. 4. pag. 445.* Sigism. Scacc. *d. quest. 14. in num. 244.*

6 Amplia secundo in causis executiuis, puta quando instrumenta habent executionem paratam vel ex iure communi, vel ex municipali, Marant. *d. p. 5. in verb. & omnia fiant durante instantia, ampl. 3. n. 8.* Bened. de Barz. *d. part. 2. q. 5.* Ioseph. Cumia *super ritibus Sicilia cap. 4. n. 19. cum segg. vers. quaro circa hoc.* Pet. *d. ampl. 4. pag. 445.* Sigismund. Scacc. *dist. quest. 15. num. 248.* ubi distinguit inter executionem instrumenti habentis executionem paratam, & inter executionem sententiae, & rei iudicate, vt scilicet primo casu executio non habeat instantiam nisi ageretur via ordinaria actione resoluta ex instrumento, in secundo vero intrat instantia si executio sententiae petitur actione in factum.

7 Amplia tertio vt habeat locum etiam in causis ciuilibus, in quibus proceditur per officium iudicis, Marant. *d. loco ampl. 2. num. 7.* Sigism. Scacc. *d. q. 15. num. 255.*

8 Limita primo commune conclusionem ex hoc textu desumptam de instantia vsque ad triennium duratura, vt non procedat in Consistorio Principis quando scilicet causa ventilatur coram Principe, quia coram eo instantia est perpetua, & nunquam perit. Ita Marant. *dist. part. 5. in verbo, & omnia fiant durante instantia, limit. 2. num. 15.* Mynsing. *cent. 1. obseru. 48. & cent. 3. obseru. 44. num. 9.* Gail lib. 1. *de pace publica, cap. 9. num. 15.* Pet. *ad dist. rubr. tit. 1. lib. 3. Ordin. vers. amplia etiam dispositionem, pag. 445.* Sigism. Scacc. *d. quest. 15. num. 266. vbi extens. 3. id*

9 ampliat etiam quando causa est Principi referenda, quia donec habeatur responsum à Principe non currit instantia.

Vnde in Consistorio Cameræ Imperialis instantia non perit triennio, sed durat perpetuo, Mynsing. *cent. 2. obseru. 48. num. 4.* Sigism. Scacc. *d. q. 15. num. 266. post princ.*

In his Regnis Lusitanie, & Algarbiorum quoad recepta non est dispositio huius leg. magis enim accedimus iuris Canonici dispositioni, secundum quam instantia precepta temporis cursu non dicitur, vt infra probatur, & sic horum Regnorum vltis & praxis obseruat, de quo vide Cald. Pereira in *comment. ad l. vnic. ex delict. defuncti. part. 3. num. 24.* Cabed. *Lusit. decis. 15. n. 2. p. 2.*

Idem in his Regnis Castellæ obseruatur, vt per Gregor. Lopez in *d. l. 9. in gloss. res aios.* dicentem, quod sic etiam vidit in Curis Regibus, scilicet vt non expiret instantia triennio, Cald. Pereira *d. n. 24.* nam licet de iure Partitatum & Regio instantia tempore finiat, tamen, hodie ille leges per moderniores correctæ, suæ instantia enim eo iure triennio non perimitur, sed seruatur ordo traditus in *l. fin. tit. 6. lib. 4. noua Recop.*

Apud Gallos etiam locum non habere huius text. dispositionem affirmant Rebuff. *ad leges Gallicæ. in preuen. gloss. 5. num. 52.* Cald. Pereira in *l. si curatorem. verbo infra legitimum, num. 1. & ad d. l. vnic. p. 3. num. 24.* Scacc. *d. q. 15. n. 268.*

10 Limita secundo vt non habeat locum in iudice habente liberum arbitrium in procedendo, quia tunc instantia non perit triennio. Ita Marant. *d. part. 5. in verbo, & omnia fiant durante instantia, limit. 3. n. 16.*

11 Sigism. Scacc. *d. q. 15. n. 278.* secus resoluentes quan-

Barbof. *Collect. in Cod. Tom. I.*

do iudex habet liberum arbitrium solum in sententiando, quia tunc ligatur instantia.

Limita tertio, vt non procedat de iure Canonico, quia illo attento instantia est perpetua, *cap. penult. de iudic. Bernard. regul. 338.* Ioan. Garcia. *regul. 242.* Marant. *vbi supra limit. 1. num. 14.* Hieron. Zoanet. *in tractat. de differenti. iuris ciuilib. & Canonici, dist. 30. num. 43.* Vanti. *de nullitat. tit. ex defectu iuris dist. & vnde, &c. num. 126. vers. insuper aduersas.* Soar. *de Paz in practico. tit. in princ. annot. 2. de instantia, num. 11.* Pet. *ad dist. rubr. tit. 1. lib. 3. Ordin. ampl. 7. pag. 446.* Gutier. *de iurament. confirmat. part. 3. cap. 5. à num. 3.* Mart. *de iuris dist. part. 4. centur. 1. casu 32. num. 11.* Sigism. Scacc. *d. quest. 15. num. 275.* Hodie vero ex dispositione Concilij Trident. *sess. 24. de reformat. cap. 20.* omnes causæ ecclesiasticæ intra biennium sunt determinandæ, & de iure ciuili etiam biennio finiuntur, de cuius intellectu latè egi in *collectan. ad d. cap. 20.* Et sic huius nostre dispositio non comprehendit Ecclesias, nec causas ecclesiasticas, secundum Zerol. in *praxi Episcop. part. 1. verbo instantia, Matta d. casu 32. num. 8.*

Quæ ad ius fiscale pertinent, &c. J Notatur ad hoc quod in causis fiscalibus instantia nunquam perit, vt per Hieron. Zoanet. *dist. different. 30. num. 44.* Marant. *vbi supra limit. 6. num. 20.* Franc. Lucan. *tract. de princl. fisci n. 28.* Sigism. Scacc. *d. q. 15. n. 264.*

In causa autem dotis instantia locum habet, de 15 quo vide D. Barbof. in *l. 1. ff. solut. matrim. p. 1. num. 52.* Sigism. Scacc. *d. q. 17. n. 247.* Castill. *lib. 3. quorid. cap. 4. n. 2. in med. Matta d. casu 32. n. 9.*

Post litem contestatam, &c. J Notatur ad hoc quod instantia incipit à contestatione litis, vt per Marant. *d. part. 5. in verbo, & omnia fiant durante instantia, num. 3. vers. quero igitur primo.* Sigism. Scacc. *d. q. 15. num. 339.* vbi num. 340. declarat vt in causis, in quibus lis non contestatur, incipiat instantia ab eo actu, qui sequeretur immediate post contestationem litis, in cognitionem meritorum, id est, cum incipit cognosci de meritis, & num. 341. declarat etiam vt non procedat quando à statuto præfixitur certus terminus instantie inchoande ante litem contestatam.

Sed omnes iudices, &c. J tam ordinarij quam delegati, vt per Marant. *d. p. 5. in verbo, & omnia fiant durante instantia, ampl. 4. n. 9.* Sigism. Scacc. *d. quest. 15. n. 255.* Et etiam arbitri, quia patet in eis seruatur ciuilibus instantia triennij, Boer. *decis. 83. n. 4. cum segg. Mynsing. cent. 3. obseru. 44.* Sigism. Scacc. *d. quest. 15. n. 256.* vbi num. seg. limitat in arbitratore, quia coram eo non habet locum instantia.

In gloss. Triennij ibi dicitur, &c. Notatur ad hoc quod sententia lata nulla parte petente, seu instante, est ipso iure nulla, cum index non possit in causis ciuilibus officium suum impertiri, vt per Vanti. *de nullit. tit. de nullit. ex defectu processus, num. 98.* Cald. de Grassis *decis. 9. n. 4. de causis possess. Hippol. in l. vni. m. cogitatum, n. 21. ff. de quest. Gonzal. ad reg. 8. Caus. cell. gloss. 3. §. 2. in annot. n. 147. & gloss. 56. n. 109.*

In ead. gloss. ibi, item an possit prorogari triennium consensu partium, &c. Notatur ad hoc, quod nec de consensu partium potest prorogari huiusmodi triennium, vt per Marant. *p. 2. n. 43. vers. quinto, & d. p. 5. n. 24.* Titag. *de retractu leg. 8. gloss. 10. num. 85.* Mynsing. *cent. 3. obseru. 48.* Capyc. *decis. 11. n. 4.* Gail lib. 3. *obseru. 141. n. 1.* Anton. Gom. *var. tom. 1. cap. 1. num. 41. col. 4.* Pet. *ad rubr. tit. 1. lib. 3. Ordinan. ampl. 5. pag. 445.* vbi ampl. 6. quod nec potest suspendi ex consensu partium, vel iudicis, Gutier. *de iuram. confirm. p. 3. cap. 5. num. 5.* Bernard. Gizeux. *ad pract. Camera Imper. eiusdem Gail d. obseru. 141. col. 1.*

Hh 2

An

- 23 An minori detur restitutio in integrum aduersus lapsum instantiæ? affirmant Marant. d. p. 5. num. 11. vers. quid autem, Perez ad d. rub. tit. 1. lib. 3. Ordin. ampl. 3. pag. 445. Intrig. Sicilia decif. 25.

§. Et siquidem pars.

- 24 Actore tergiversante, vel fugiente, si reus nil probat, absoluitur a citatione, actore fugitio in expensis condemnato. Actore absente si ex actis, & gestis constat iudici reum condemnandum, sententia etiam pro actore absente ferenda, expensis reo mediante iuramento probatis adiudicatis. Actor per contumaciam absens condemnationem rei ut inluficientem impugnare nequit. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit.

- Vide l. 9. Hispan. tit. 22. part. 3. ubi statutum est, quod si post litem contestatam actor contumaciter se absenter, potest iudex ad instantiam rei eum citare, & si non comparat, & terminos habuit competentes ad probandum, & non probet, absoluit reum a petitione per sententiam, sed probauerit, & condemnat reum deducendo a debito expensas litis per reum vique ad sententiam factas, quia istam penam patitur actor propter contumaciam, Marant. de ordine iudic. part. 5. tit. 5. omnia sunt durante instantia, num. 51. vers. quarto modo, ubi per hunc text. dicit quod quando actor lite contestata se absenter, & non prosequitur causam, tunc est in potestate rei illa prosequi, & producere suas exceptiones, vel instare quod absoluitur ab obseruatione iudicii actore non prosequente, quo casu si reus eligit hanc viam ut absoluitur, iudex citabit actorem ut veniat ad prosequendum, qui si non venerit, poterit reum absolueri ab instantia iudicii, & actore absente condemnare in expensis. Si vero reus elegerit aliam viam producendi suas defensiones, & tunc si illis productis liquet iudici de causa, ut pro reo, vel actore possit diffinitiuam proferre, & tunc absoluit reum diffinitiuè. Et si liquet pro actore, condemnabit reum diffinitiuè actori & absenti, & in omnem casum actor absens condemnatur in expensis, siue vincat, siue succumbat. Si vero de causa non liquet, ut quia neque actor, neque reus produxit probationes sufficientes, tunc absoluit reum ab obseruatione iudicii. D. Barbof. in l. ad peremptorium 68. n. 9. cum segg. ff. de iudic. ubi dicit ex hoc text. probari quod si actor non solum citauit reum, sed & contra eum presentauit libellum, & postea in termino non comparet in iudicio, tunc non potest perueniri ad sententiam diffinitiuam, sed tantum potest petere reus ut absoluitur ab illa conuentione, quod tamen hodie immutatum fuit, per auct. qui semel, quomodo & quando iudex, per quam constituitur quod si actor post datu libellum se absenter, & citatur per modum ibi prescriptum non compareat, potest reus petere ut in causa procedatur, & in ea sententia diffinitiuè feratur.

- 27 Per executores negotij actorem requirere. Cui fides adhibenda est in his, que ad illius officium pertinet, ut per Vanti de nullitat. tit. ex defectu citat. n. 150. Tiraq. de retrallu lib. 5. l. gloss. 9. n. 11. Mascard. de probat. concl. 1119. Menoch. de arbit. casu 112. n. 1.

- 28 Ex una parte actoris absenti inuicisante. Notatur ad hoc quod ut procedatur aduersus absentem contumacem, debet alia pars accusare absentiam & contumaciam partis absents, & petere quod iudicetur eum procedatur, ut per Rebuff. tit. 3. ad leges Gallic. tit. de contumacia art. 1. gloss. vnic. a. num. 2. & 23. Azoued. l. 5. n. 1. tit. 2. lib. 4. noue Recop. Ordin. Catheran. Pedem decif. 3. num. 2. & 4. Iacob. Thoming. decif. 24.

tom. 10. & 11. Anton. Grauat. ad Vestr. in pract. lib. 4. cap. 4. n. 17. Soar. de Paz in pract. p. 1. tom. 2. cap. 3. n. 6. cum segg. Camill. Bortel. in sum. decif. tom. 1. tit. 46. n. 170. D. Barbof. in d. l. ad peremptorium n. 149. vbi n. 14. caute quod licet quando vtraque pars est presentis, possit iudex ferre sententiam illis non petentibus, tamen quando altera pars est absens, oportet quod presentis accuset, & petat aduersus absentem procedi.

Aduerte quod huiusmodi absentia non inculcata, citatio non operatur effectum aliquem, nec interrumpt prescripctionem, ut per Hippol. sing. 1291. & in l. de vnoquoque n. 125. ff. de re iudic. Duen. reg. 153. limit. 3. Cald. Pereira in l. si curatorem, verbo lesio, n. 5. col. 5. Mascard. de probat. concl. 449. num. 7. cum segg. Gutier. pract. lib. 1. q. 47. num. 3. Bernard. Greuz. ad pract. Camera Imper. lib. 1. concl. 55. confid. 1. & concl. 59. & eod. lib. 1. concl. 29. confid. 2. num. 7. vbi quod nec inducit praeventioem.

Decem diernum spatio, &c. Notatur ad hoc quod vnum quodque edictum debet continere interuallum decem dierum ut absens compareat, ut per D. Barbof. in d. l. ad peremptorium n. 153. ff. de iudic.

Eorum sacramento, &c. Contra quod probatio admittitur, ut per Tiraq. de retrall. lib. 5. gloss. 1. n. 4.

Que est remanens, &c. Notatur ad hoc quod peremptoria instantia & lata sententia ab obseruatione iudicii non percutit effectus induci per litem contestationem, ut per Anton. Gom. var. tom. 1. cap. 3. num. 31. vers. quarto facit.

Si autem ex gestis, &c. Notatur ad hoc quod quando sententia fertur in fauorem actoris absents & contumacis, & contra reum presentem, tunc non fiet condemnatio expensarum in fauorem actoris, & contumacis, ut per D. Barbof. in l. cum qui temere, num. 106. ff. de iudic.

Personam eius solam, &c. Vide Alciat. lib. 2. para. 33. de x. cap. 4.

§. Sin autem reus.

Actore absente si ex actis, & gestis constat iudici reum condemnandum, sententia etiam pro actore absente ferenda, expensis reo mediante iuramento probatis adiudicatis. Causa vel per actorem, vel reu deserta iudex sine metu appellacionis in causa pronuntiat legitime per probationes informatas. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. n. 1. sup. hoc tit.

Hanc eand. conclus. ex hoc text. desumunt l. Hysp. 10. tit. 22. part. 3. vbi gloss. 1. & l. 8. tit. 3. p. 5. vbi gloss. 5. Ioan. Garcian. reg. 69. per tot. vbi per hunc text. tenet citationem requiri in receptione & productione, liquidatione & refectione instrumenti quando est amissum, & reg. 422. tenet etiam per hunc text. sententiam iudicis vnus territorij non posse a iudice alterius territorij executioni mandari, vbi n. 7. limitat quando iudex alterius territorij exequitur ad requisitionem iudicis alterius territorij.

Eremodicium. Litis, seu instantie desertio est secundum Anton. Goucan. l. litem iuris vtr. lib. 1. cap. 39. Cottato in memorab. verbo Eremodicium. Petr. Greg. synag. iuris lib. 47. cap. 1. n. 4. Cald. Pereira in l. si curatorem, verbo sua facultate n. 35. Sfort. Odd. in tract. de integ. restit. q. 67. num. 1. Caluin in suo Lexiconi. verbo Eremodicium.

Sine per relationem ad maiorem, &c. Notatur ad hoc quod iudex alterius territorij non potestmittere executioni sententiam ab alio iudice latam, nisi ad litteras & requisitionem iudicis qui em tulit, ut per Bernard. reg. 368.

§. Sin autem vtraque.

⁴⁰ *Lingatur absentia* [Dei presentia repletur.] Vide Tiraquel. de iure mariti gloss. 8. num. 36.

⁴¹ Cum ei, qui contumaciter abesse nescitur, nulla sit provocacionis licentia. Notatur ad hoc quod verus contumax appellare non potest, vt per Ordin. Reg. Lusitan. lib. 3. tit. 64. Burg. de Paz. conf. 12. num. 16. Gutier. pract. lib. 1. quest. 50. num. 1. Soar. de Paz in pract. tom. 1. part. 1. temp. 6. num. 41. vbi quod procedit in vero contumace, secus in ficto. Quando autem verus, vel fictus quis dicitur contumax, vide

⁴² Soar. de Paz in pract. part. 1. tom. 2. cap. 3. num. 1. Cels. Barz. decif. 150. num. 10. cum segg. Vigel. decif. 21. cent. 6. Camill. Botrel. in sum. decif. tom. 1. tit. 46. num. 166. 175. & 188.

⁴⁴ Non autem tunc mors liti, &c.] Notatur ad hoc quod contumax non potest multari amissione totius causæ, vt per Duen. regul. 152. Menoch. de arbit. lib. 2. casu 280. num. 4. Roland. conf. 47. num. 73. vol. 2. Farinac. in praxi crimin. part. 1. q. 18. num. 32.

§. Sin autem alterutra.

⁴⁵ Alterutra parte absente, aut vtraque presente victus victori in expensis condemnandus. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit.

⁴⁶ Hanc eandem conclus. ex hoc §. desumunt l. 8. tit. 22. p. 3. vbi gloss. 1. & l. 8. tit. 3. part. 3. & l. 22. tit. 7. cod. part. 3. Socin. regul. 139. Bernard. regul. 274. Ioan. Garcian. regul. 486. Tiraquel. de retract. convent. §. 1. gloss. 2. num. 58. Hippol. sing. 237. & 485. Couar. pract. cap. 27. Anton. Gabr. lib. 2. commun. op. tit. de expensis, concl. 1. Gail. lib. 1. obseruat. 15. num. 14. Ioseph. Ludou. Persu. decif. 52. Mexi. in tractat. tassæ panis concl. 3. num. 5. vers. ideoque in expensis, Mathesl. sing. 80. & 81. Soar. de Paz in pract. tom. 1. p. 1. temp. 4. num. 37. Gutier. pract. lib. 1. q. 135. ex num. 2. Iacob. Benni. de privileg. Iureconsult. p. 3. priuileg. 82. in princ. Menoch. de arbit. casu 177. & de presump. lib. 2. presump. 87. Ioan. Segura Daualos in de iudic. iudicium p. 2. cap. 11. Seraphin. de priuileg. iuram. priuileg. 13. D. Barbof. in l. 1. num. qui temere, ff. de iudic.

⁴⁷ Expenfarum verò condemnationem excusat victus quando habet iustam causam litigandi, vt per Bernard. regul. 274. vbi bona & lata addit. Salzedi. Guid. Pap. sing. 360. Damas. regul. 140. Ioan. Garcian. d. reg. 486. num. 3. Couar. pract. cap. 27. num. 3. Cardin. Tufch. pract. conclus. tom. 3. lit. E. concl. 615.

⁴⁸ à num. 7. limita in expensis debitæ ex expressa dispositione hominis, vt puta ex dispositione testatoris, vel contrahentis, Roland. conf. 62. ex n. 7. vol. 4. Crement. sing. 121. n. 2. Corfet. sing. 12. vers. vbi dicit.

⁴⁹ Nunquid autem index victum in expensis non petitis condemnare teneatur? vide Rebuff. tom. 3. ad leg. Gallia tit. de appellat. art. 9. gloss. vnic. num. 37. Cou. pract. cap. 27. num. 5. Marant. de ordine iudic. part. 6. tit. de libelli oblat. num. 12. Myning. cent. 2. obseruat. 22. Gail. lib. 1. obseruat. 51. num. 21. Seraphin. d. priuileg. 13. num. 37.

⁵⁰ Quod si hoc pratermisit, ipsi de proprio, &c.] Notatur ad hoc quod si index non condemnauerit victum in expensis, ex suo tenetur eas soluere victori, vt per Lancel. de attent. p. 1. cap. 3. num. 108. D. Barbof. in l. 1. num. qui temere, num. 170. ff. de iudic. vbi num. 171. intelligit quando victor in libello petit vt fieret condemnatio in expensis.

Barbof. Collect. in Cod. Tom. I.

Index protelans per sordes & gratiam lites, & iustitiam denegans, pro qualitate officij interdu de- cem auri, aliquando tribus libris punitur. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit.

De poena iudicis pecunia corrupti iniustitiam facientis, differentia, vel omittendis, vide Farin. in praxi crimin. q. 111. num. 138. cum multis segg.

Iudicium fuerit mutatum, &c.] Aduertit Morl. in tempore iuris p. 1. tit. 2. q. 9. num. 2. per hunc text. ex mutatione iudicis non mutari iudicium, & num. 4. asserit poenam impositam in hac l. iudici non finiri si litem infra triennium, locum habere, si in officio per triennium durauerit, secus autem si non durauerit, & D. Barbof. in l. propendebatur, num. 9. cum segg. ff. de iudic. ait hunc text. non dicere simpliciter, mutato iudice mutari iudicium, sed tantum quod habito respectu ad personam iudicis mortui nouum censetur iudicium; ceterum ipsum iudicium per se consideratum semper idem dicitur iudicium, quantumcumque mutatus sit primus iudex.

§. Sin verò causæ, fin.

Tutorum, vel curatorem culpa si instantia ultra triennium protelatur, tutores ad damnorum restitutionem, quoad soluendo sunt, tenentur. In euentum restitutio in integrum minoribus salua remanet. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit.

Vide Gutier. de iuram. confirmat. p. 3. cap. 5. n. 17. vbi per hunc text. dicit quod minor non restituitur aduersus lapsum instantie triennij, nisi in subsidium eius administratore, vel Procuratore non existente soluendo minori iacturam, quæ ex lapsu instantie sibi sequera fuerit, & num. 18. procedere ait non solum in minore in quo loquitur, sed etiam in Ecclesia, quæ quidem vitur iure minoris.

Notatur hic text. ad hoc quod instantia tempus 9 à Iustiniano præscriptum, minoribus currit, vt per Cal. Pereira de extinctio. seu resolut. emptor. cap. 14. num. 21. vbi subdit quod in his in quibus causis in integrum restit. sanctum est minoribus non currere temporis lapsum, necessarium referendum esse ad temporales præscriptiones per antiquiora iura, non per constitutiones Iustiniani, aut nouiores stabilitas, quas comprehendere minores videtur infirmare d. l. fin. ibi, vetera iura currere, &c. & num. 21. aduertit dispositionem huius §. defendi recte posse propter iudicij rigorem qui nemini solet indulgere.

Vnde ex hoc §. vulgo colligitur ignorantiam iuris non excusare minores, rusticos, milites, & mulieres in his, quæ concernunt rigorem iudiciorum, siue formam, & solemnitate iudicialiam, vt per Tiraq. de penis temp. causa 11. num. 18. cum segg. & de retractu concup. §. 4. gloss. 7. à num. 14. Menoch. remed. 9. recap. num. 80. Sebast. Medic. de casu fortuit. 1. q. 3. num. 30. in fine, vers. octauo. Sfort. Odd. de integ. restit. p. 1. quest. 9. num. 14. cum segg. Ioan. Bapt. Costa in tract. de scilicet scientia & ignorant. reg. 15. per tot.

Hæredesque, & res eorum, &c.] Notatur ad hoc 61 quod bona curatoris, seu tutoris illiusque hæredum intelliguntur tacite hypothecata ex causa administrationis, vt per Neguzant. de pignori. part. 2. memb. 4. num. 8. cum segg. late Cardin. Mantie. de tacitis & ambiguis conuent. lib. 1. tit. 16. num. 9. cum segg. vbi num. 11. postquam tetulit huiusmodi hypothecam

Hh 3 censeri

cenferi factam in bonis tutorum & curatorum, non autem eorum hæredum, respondet *num. 14.* dispositionem contrariam huius, q. esse intelligendam de rebus hæredum, quæ fuerint tutoris, vel curatoris; vel de rebus eorum, hoc est, tutorum, & curatorum, quia prius in hoc text. hoc dictum non fuerat, & *num. 16.* tenet bona actoris, & Procuratoris pupilli non intelligi tacite hypothecata, quia dum hic text. facit mentionem de rebus, non repetit personam Procuratoris, vel actoris, quando scilicet actor datus fuerit iudice, secus si sit datus a tutore, vel curatore.

SYMMARIUM.

- 1 *Iudices se iussu indicaturis iurabunt, & memores sint divini iudicii, cui se non subdant, & num. 2. Tenentur iudicare secundum veritatem, num. 3. veritatis amatores sint, num. 4.*
- 5 *Aduocati post litem contestatam, & exceptiones obiectas iurabunt se veram defendere causam, si iuramentum præstiterint, a clientibus sperni, & removersi a prosecutione non debent, num. 6.*
- 7 *Aduocati plures constituti simul iuramentum præmissum præstabunt, alterutro autem horum patrocinium post iuramentum recusante, reliqui patroni ad causæ prosecutionem tenentur.*
- 8 *nemo Patrocinetur, nisi prius per iudices & peritos Regalis curiæ, aut illius loci, ubi velis patrocinari, iures se fideliter patrocinaturum cui promiserit, &c.*
- 9 *Litis contestatio est principalis negotij apud iudicem competentem facta narratio, & ad eam sequens responsio.*

L. Rem non novam. XII.

Idem A. Juliano.

Iudices se iussu indicaturis iurabunt, & memores sint divini iudicii, cui se non subdant. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. *num. 1.* supra hoc tit. post omnes Petr. Gilchen tom. 1. fol. 546. & Gliphan. etiam tom. 1. pag. 146.

2 *Nisi prius sacramentum præstiterint, &c.]* Notatur ad hoc quod iudices ante administrationem tenentur solitum iuramentum de bene administrando præstare, vt per Simanch. de republ. lib. 7. cap. 15. Aul. ad cap. 55. Prator. Surd. conf. 261. in fine, Fontanel. de pactis nupt. clausul. 4. gloss. 10. part. 1. num. 112. Montan. de administrat. vniuers. pragmat. 2. num. 338. Et in aliquibus locis coguntur iurare eotundem locorum priuilegia, statuta, & consuetudines obseruare, Burlat. consil. 235. num. 101. vol. 3. Aul. ad cap. 1. Prator. verbo in las casus, num. 3. Gail lib. 1. obseru. 56. num. 13. & 14. Cancr. var. resolut. lib. 3. cap. 13. n. 318. & seq.

3 *Se se cum veritate, &c.]* Notatur ad hoc quod iudex tenetur iudicare secundum veritatem, vt per S. Thom. 2.2. quest. 67. art. 2. Navarr. in man. cap. 25. num. 9. & 10. Couart. lib. 1. variarum cap. 1. num. 3. in fin. vers. secundo, Sot. de iustit. lib. 5. quest. 4. art. 2. vnde S. Augustinus scribens ad quemdam Cornitem dicit, *Elige tibi Consiliarios timentes Deum, & veritatem amantes, quem refert Garc. Matrill. de magistrat. tom. 1. lib. 2. cap. 2. num. 1. & num. 53. ex eodem*

4 *S. Augustino in sermone de Assumptione, dicit quod iudices debent esse veritatis amatores.*

§. Patroni autem.

Aduocati post litem contestatam & exceptiones obiectas iurabunt se veram defendere causam. Si iuramentum præstiterint, a clientibus sperni, & removersi a prosecutione causæ non debent. Aduocati plures constituti simul iuramentum præmissum præstabunt, alterutro autem horum patrocinium post iuramentum recusante reliqui patroni ad causæ prosecutionem tenentur. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. *num. 1.* sup. hoc tit.

Vide l. Hispan. 13. tit. 6. part. 3. vbi statuitur quod nemo patrocinetur nisi prius per iudices, & peritos Regalis Curie, aut illius loci, ubi velis patrocinari, iuret fideliter patrocinari, cui promiserit, & quod nec scienter malam causam fovebit, nec malitiose litem dilatabit, & nomen eius in matricula scribitur: aliter autem postulant non auditur, nec eum iudices postulare sinant. Item aliam l. Hispan. 2. tit. 16. lib. 2. nona Recopil. quæ obstringit Aduocatos antequam ingrediantur officium aduocationis iurare se seruaturis contenta in illa lege, vbi Azeved. num. 8. allegat Villalob. in sua antonomasia iuris civilis & Regij lit. A. num. 47. & Olan. in concordia antinomiarum lit. A. num. 69. & 70. Et aduertit Roder. Xuar. in proam. fori num. 4. pag. milis 138. quod licet nunquam fuerit præstittum iuramentum huiusmodi, tamen non propterea sublata fuit hæc lex, & quod immo posset peti, non verò posset iudicium annullari propter hoc quod non fuit præstittum, nec petitum, quia inducit consuetudo quod valeat iudicium sine eo, tamen li petatur, nihilominus debet præstari, quia non interuenit actus contrarius, qui tolleret hanc legem.

Cum lus fuerit contestata post narrationem propositionis. Ergo litis contestatio est principalis negotij apud iudicem competentem facta narratio, & ad eam sequuta responsio, de quo vide l. Hispan. 19. tit. 4. & l. 2. & 3. tit. 10. part. 3. l. 1. tit. 4. lib. 4. nona Recopilat. Ordin. Reg. Lusitan. lib. 3. tit. 5. in princip. Marant. de ordine iudic. part. 6. membr. 10. num. 3. Menoch. de presump. lib. 2. presump. 30. a princip. Camill. Bortell. in summa. decif. tom. 1. tit. 50. de litis contestat. a princip. Soar. de Paz in prædic. tom. 1. part. 1. temp. 6. num. 1.

SYMMARIUM.

- 1 *Iudices maiores hodie iurant quod indicabunt secundum quod melius visum fuerit, & iussu minoris, se indicaturos secundum leges, remissive, num. 2.*

AVTH. Hodie.

Maiores iudices hodie iurant quod indicabunt secundum quod melius visum fuerit, & iussu minoris iurant se indicaturos secundum leges. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. *num. 1.* sup. hoc tit.

Vide Doctores citatos ad l. rem non novam, in vers. nisi prius, sup. hoc tit. Et de huiusmodi iuramento ab officialibus ante administrationem præstando, vide Paridem de Puteo in prælat. de syndicato, verbo iuramentum officialis, Hippot. singul. 244. Boer. decif. 149. num. 10. Donel. comment. iur. civilis lib. 26. cap. 2. col. 1. Bobadil. in sua politica lib. 3. cap. 7. num. 18. cum seqq.

§ V M M A R I V M.

1. Contumax non auditur nisi refusus expensis amplius in contumacia sit. num. 4.
2. Iudices non condemnantes contumaces in expensas, ex propria substantia partibus obedientibus detrimenda resarciant.
3. Tam Pedanei, quam superiores iudices requisiti super expensis indicabunt.
5. Contumax non auditur resarcitio expensis, opponendo exceptiones peremptorias, vel dilatorias nisi expensa esset liquida, vel aliis non deberentur. num. 6. vel nisi dolo aduersarij inducta sit contumacia num. 7.
8. Regula, Contumax amplius non auditur nisi refectis, expensis, an locum habeat etiam in minore & Ecclesia.
9. in Expensis, quae debentur ratione contumaciae, veniunt damna, & interesse.
10. in Sententia interlocutoria debet fieri condemnatio expensarum, quas victus statim soluet, etiam non expectata sententia definitiva, in qua an partis citatio requiratur, permittit, num. 11.
12. Quantitas expensarum, & damnorum passorum in litigando, probatur iuramento.

L. Sancimus. XIII.

Idem A. eadem.

1. Contumax non auditur nisi refusus expensis. Iudices non condemnantes contumaces in expensas ex propria substantia partibus obedientibus determinata resarciant. Tam pedanei, quam superiores iudices requisiti super expensis indicabunt. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *supr.* hoc tit. & post omnes Giphani. tom. 1. pag. 148.
4. Hanc eandem conclusionem quoad primam eius partem ex hoc text. desumunt l. Hispan. 7. tit. 8. p. 3. Marant. de ordine iudic. p. 6. cap. de contumacia, n. 14. Quintil. Mandol. de monitor g. 32. num. 2. Octau. Vestr. in pract. lib. 4. cap. 4. de dolo & contumacia, n. 9. Soar. de Paz p. 1. tom. 2. cap. 3. num. 5. prope fin. Ioan. de Grassis in tract. de substantiis. procurat. §. ad exigendum, num. 2. Camill. Bortell. in summ. decis. tom. 1. tit. 45. num. 4. latet Ioan. Garcian. reg. 103. per tot. vbi num. 2. ampliat in contumacia refectis, & num. 6. tenet non audiri contumacem resarcitis expensis opponendo exceptiones peremptorias, vel dilatorias, & num. 9. limitat quando expense non essent liquidæ, vel aliis non deberentur, Pereg. Iannin. de citat. reali lib. 1. cap. 1. num. 133. Menoch. de arbitr. lib. 1. q. 36. in princip. Seraphin. de priuileg. iuram. priuileg. 32. Bernard. Grauar. ad pract. Camera Imper. lib. 1. conclus. 60. confid. 1.
7. Limita nisi dolo aduersarij inducta sit contumacia, de quo vide Boët. decis. 247. num. 11. Menoch. d. q. 36. num. 14.
8. Sed an illa regula, quod scilicet contumax amplius non auditur nisi refectis expensis, habeat locum etiam in minore & Ecclesia, solet in dubium reuocari, sed locum habere resolunt Menchae. controuer. vsus frequent. part. 2. cap. 9. num. 19. Burg. de Paz conf. 11. num. 12. Menoch. de arbitr. lib. 1. quest. 36. num. 1. Anton. Thesaur. Pedem. decis. 9. num. 10. vers. postremo pro clariori omnium responsione.
9. Nisi prius omnia damna restituant, &c.] Notatur ad hoc quod in expensis, quæ debentur ratione contumaciae, veniunt damna, & interesse, de quo Afín.

in praxi §. 32. cap. 3. num. 10. Hippol. sing. 377. Boët. decis. 52. num. 3. & 5. Gall lib. 1. obseru. 151. num. 14. Menoch. de arbitr. casu 154. num. 3. Thelaut. Pedem. decis. 67. num. 4. Azeved. ad l. 54. num. 17. tit. 3. lib. 4. noua Recop. D. Barboſam l. cum qui tenere ff. de iudic. num. 236. vbi num. seq. cum Bart. dicit tutius esse tenere in expensis victorie venire datum quod ratione propriæ personæ victor passus est, sed si damnum datum sit in rebus, huiusmodi damnum non veniet & numeris seqq. aliter atque aliter distinguit. Quod in tantum verum est, vt si denarius deficiat vnus ante realem integræque solutionem, audiri contumax non debeat, Cornel. Benincas de pauperi. spec. 10. in iudic. num. 2. Franc. Vini. decis. 11. n. 2. Bernard. Grauar. d. concl. 60. confid. 1. n. 2.

Sine circa ingressu, &c.] Notatur ad hoc quod 10 in sententia interlocutoria debet fieri condemnatio expensarum, quas victus statim soluet etiam, non expectata sententia definitiva, vt per Coar. pract. cap. 27. num. 2. Afín in praxi §. 32. ampl. 18. Rebuff. tom. 3. ad leges Gallie, tit. de expensis artic. 2. gloss. vnic. a non. 3. D. Barboſam d. l. cum qui tenere num. 152.

Estimatio iudicis quantitate eorum desinenda.] 11 In qua an partis citatio requiratur, vide Marant. de ordine iudic. p. 6. memb. 1. num. 54. Boët. decis. 285. num. 6. D. Barboſam in d. l. cum qui tenere, num. 267. vbi resoluit ad hanc taxationem faciendam victum esse citandum, sed ad istarum expensarum solutionem non requiritur citatio, Hippol. sing. 377. Ioan. Garcian. reg. 103. num. 1. Iacob. Philipp. Port. exam. lib. 1. concl. 43. limit. 50. & 57. Camill. Bortell. d. tit. 46. num. 59. 31. & 132.

Postquam iuratum ab eo fuerit, &c.] Notatur ad 12 hoc quod quantitas expensarum, & damnorum passorum in litigando probatur iuramento, vt per Afflict. decis. 70. num. 2. Hippol. in rubr. de probation. num. 141. & 152. Malfcatd. de probat. concl. 1250. alias 1256. num. 2.

§ V M M A R I V M.

1. Expensa litis a parte petita, & estimata hodie taxatur a iudice, & postea iuratur a parte.
2. Expensa taxandi modus, vt scilicet iudex designet certam quantitatem, vsque ad quam victor possit iurare nomine expensarum de suo soluisse, & sequuto iuramento partis in ea quantitate debet fieri condemnatio.
3. Iudex debet prius taxare expensarum quantitatem, & postea iubere partem iurare quod illas ex suo expendit, & tunc in illis condemnabit.

A V T H. Postiurandum.

Hodie litis expensæ a parte petita, & estimata taxantur a iudice, & postea iuratur a parte. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *supr.* hoc tit. & post omnes Petrus Gilchen tom. 1. fol. 573.

Hic ponitur modus taxandi expensas, vt scilicet iudex designet certam quantitatem vsque ad quam victor possit iurare nomine expensarum de suo soluisse, & sequuto iuramento partis in ea quantitate debet fieri condemnatio, de quo vide Cou. pract. cap. 27. num. 6. Afín in praxi §. 36. cap. 6. num. 1. & 2. Gall lib. 1. obseru. 151. a num. 11. Catauit. ritu 198. a num. 5. & probat l. Hispan. 5. tit. 3. lib. 4. noua Recop. vbi Azeved. num. 10. notat quod iudex debet prius taxare expensarum quantitatem, & postea iubere partem

H h 4

partem iurare quod illas ex suo expendit, & tunc in illis condemnabit; subdit tamen idem Azeved. quod licet prædicta practica videatur de mente iuris, tamen practica moderna aliter hanc taxationem facit; nam victor dat petitionem iudici, in qua quantitatem expensarum exprimit, & iudex iubet dari copiam parti victæ, & postea examinat si iniuste sint, & iubet solui victori, alias eas moderatur, neque requiritur quod pars iterum iuret, quæ praxis satis videtur concordari cum alia, quam in hac materia observari in Francia aliter Rebuff. tom. 3. ad *leges Gallie tit. de expens. art. 8. gloss. unica num. 10.* In Lusitania verò per Ordin. Reg. lib. 1. tit. 90. ad hanc taxationem expensarum creatus est officialis, qui de eorum taxatione specialiter cognoscit.

SYMMARIVM.

- 1 Iudices delegati ante litem inchoatam recusari possunt, porrectio suspitionis libello.
- 2 Ordinario ob suspitionem recusato adiungitur Episcopus.
- 3 Recusatio iudicis ante litem contestationem apponenda est, nisi post litem contestationem causa recusationis de nouo superueniat, num. 4. amplius etiam post conclusum in causa, dummodo causa recusationis habuerit ortum post conclusionem, n. 5.
- 6 Delegatus recusatus cogere debet litigantes ut intra triduum eligant arbitrum, aut arbitros, qui eam causam tanquam iudices delegati definiant.
- 7 Lites omnes procedant sine suspitione.
- 8 sub Iudice suspecto litigare durum.
- 9 Iudex quicumque delegatus, etiam à Principe, potest ut suspectus recusari.
- 10 Recusatio in scriptis proponi debet.
- 11 Appellatio & recusatio à pari procedunt.
- 12 Argumentum ab appellatione ad recusationem validum.
- 23 Executor pro iudice delegato.
- 14 Iurisdictio arbitratorum delegatorum, iudice recusato suspecto delegata dicitur.
- 35 Iudex ordinarius non potest recusari ut suspectus.
- 16 Princeps renouet suspitionem, & committit causam eam remota.
- 17 Iudex quando recusatur suspectus, de iure civilis causa in recusatione nec allegari debet, nec etiam probari, contrarium vide num. 18.
- 19 Iudex suspectus recusari potest non solum à reo, sed etiam ab alio.
- 20 Communis est si dederit aliquibus potestatem eligendi Reiores, ille qui electus est, censetur electus ab universitate.

L. Apertissimi. XIV.

Idem A. eadem.

- 1 Iudices delegati ante litem inchoatam recusari possunt porrectio suspitionis libello. Ordinatio ob suspitionem recusato adiungitur Episcopus. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *suprà hoc tit.* & post omnes Aloyf. Leo, Petrus Gilchen, & Giphon. tom. 1. pag. 149.

De materia huius text. & de recusationibus iudici proponendis, vide Ordin. Reg. Lusit. lib. 3. tit. 41. *l. Hispan. 2. tit. 4. part. 3. Con. præf. cap. 26. à princip. Rebuff. tom. 3. ad leges Gallie, tract. de recusation. Soar. de Paz in præf. tom. 1. temp. 5. num. 21. & tom. 2. cap. 6. num. 2. Menoch. de arbit. casu 152. Cuiac.*

lib. 6. obferu. 10. Curt. Philip. part. 1. §. 7. Alphan. col. test. 72. Ceuall. commun. contra commun. 9. 133. Ludou. Miranda de ordine iur. g. 20. art. 2. concl. 1. & 2. Molin. de iustit. tom. 6. tract. 5. disp. 23. Moit. in emporio iuris civilis p. 1. tit. 2. in præf. num. 184. cum segg. Stephan. Gratian. discept. forens. cap. 100. Aloyf. Rice. in collect. decif. p. 1. collect. 83. Paulin. Bert. Lucen. in praxi crimin. Regul. tit. 3. cap. vnic. Amat. Roderic. in tract. de modo & forma videndis, seu examinandi processum, cap. 10. n. 36. cum segnentib. Bernard. Gazeur. ad præf. Camera Imper. lib. 1. concl. 35.

Antequam litis inchoetur.] Notatur ad hoc quod 5 recusatio opponenda ante litem contestationem, vt per Ordin. Reg. Lusitan. lib. 2. tit. 21. in princip. & tit. 49. §. 1. Rebuff. in tract. de except. num. 254. vbi cum Baldo, quem citat, dicit recusationem iudicis, esse ianuam defensionis, & si non compareat reus, potest postea recusare iudicem procedentem ad vltiora, licet facta valeant, & tom. 3. ad leges Gallie, tract. de recusat. art. 1. gloss. 2. Ruland. de commissariis, lib. 2. cap. 15. ante num. 9. part. 1. Perez l. 1. vers. ista exceptio tit. 5. lib. 3. Ordin. pag. 572. Bonacof. tom. 1. commun. opinio. lib. 3. tit. 1. num. 187. pag. 173. Soar. de Paz in præf. p. 1. tom. 1. temp. 10. n. 18. Cou. præf. cap. 26. num. 2. Moit. in emporio iuris p. 1. tit. 2. in præf. num. 199. Cardof. in praxi iudicium & Aduscat. verba recusatio, num. 1. & verbo iudex num. 22. Amat. Roderic. in præf. cap. 10. num. 70. Pacian. de probat. lib. 2. cap. 45. num. 6. Iacob. Laurent. de iudice suspecto, cap. 14. num. 1. vers. primoque loco, Farin. fragment. crimin. part. 2. lit. I. ex num. 897.

Limita, nisi post litem contestationem causa recusationis de nouo superueniat, vt per Ordin. Reg. d. lib. 3. tit. 21. in princip. vers. saluo se omnes, & c. Seraphin. de priuileg. inram. priuileg. 7. num. 19. Sigisf. Scacc. de iudic. lib. 1. cap. 101. num. 10. Iacob. Laurent. d. cap. 14. num. 17. Mascard. de probat. concl. 952. num. 35. Bernard. Muscatel. in sua praxi aurea civilis Neapol. p. 2. gloss. competens, num. 55. Amat. Roderic. d. cap. 10. num. 70. Stephan. Gratian. discept. forens. cap. 100. num. 31. vbi num. 32. ampliat etiam post conclusum in causa, dummodo causa recusationis habuerit ortum post conclusionem. Farin. d. cit. lit. I. num. 19. cum segg.

Partibus ad eligendos arbitros, & c.] Notatur ad hoc quod delegatus recusatus cogere debet litigantes vt intra triduum eligant arbitrum, aut arbitros, qui eam causam tanquam iudices delegati ab eo, à quo ipse fuerat delegatus, definiant, non secus atque ipse eam erat definiturus, vide Cuiac. lib. 9. obferu. 23. vers. est & alia, Sigisf. Scacc. d. lib. 1. cap. 101. n. 23. cum segg. Donell. commentar. iuris civilis lib. 17. c. 25. §. causam, cum seg. Molin. de iustit. tract. 5. discept. 23. num. 1. Farin. fragment. crimin. p. 2. lit. I. ex num. 915.

Sine suspitione omnes lites procedere nobis certis est.] Quia durum est suspecto sub iudice litigare, Greg. l. 22. tit. 4. part. 3. Decian. resp. 16. num. 12. vol. 1. & resp. 118. num. 6. vol. 3. Pacian. de probat. lib. 2. cap. 45. num. 1. cum segg. Perez l. 1. in princip. tit. 5. lib. 3. Ordin. Setaphin. de priuileg. inram. priuileg. 7. num. 1.

Licet enim ex Imperiali nomine iudex delegatus, & c.] Notatur ad hoc quod iudex quicumque delegatus etiam à Principe, potest vt suspectus recusari, vt per Farin. fragment. crimin. part. 2. lit. I. num. 731. in princ.

Libello recusationis est porrectio, & c.] Notatur ad hoc quod recusatio in scriptis proponi debet, vt per Auendan. de exequend. mandatis. p. 2. cap. 23. num. 12. in fine, Perez l. 1. vers. 14. tit. 5. lib. 3. Ordin. Soar. de Paz in præf. tom. 1. part. 1. cap. 6. num. 26. Gail lib. 1. obferu. 33.

- obseru. 33. num. 13. Sigism. Scacc. de iudic. lib. 1. cap. 101. num. 21. Pacian. d. lib. 2. cap. 45. num. 9. & 10. Treutler col. 1. disp. 12. thes. 1. fol. 103. Molin. de iustit. tom. 6. trañ. 5. disp. 23. num. 2. vers. recusacionem. Cardof. in praxi iudicium & Aduocat. verbo recusatio. num. 5. Farin. d. lit. l. num. 703.
11. Cùm post litem contestatam, &c.] Notatur ad hoc quod appellatio & recusatio à pari procedunt, vt per Brunor. à Sole in locis communib. verbo appellatio 30. Vnde ab appellatione ad recusationem valere argumentum, asserunt Boer. decif. 269. num. 3. Gutier. prañt. lib. 1. q. 94. num. 4. Morl. in emporio iuris ciuilib. p. 1. tit. 2. q. 11. num. 4. quos refert de locis communib. argum. iuris loco 9. num. 2.
12. Eodem scilicet executore.] Idest, iudice delegato, secundum Guid. Pancirol. in thesauro variar. lection. lib. 1. cap. 77.
14. Quasi arbitri fuerint, &c.] Notatur ad hoc quod iurisdicção arbitrorum electorum iudice recusato suspensio, dicitur delegata, vt per Mich. Graff. commun. opin. lib. 1. cap. 8. q. 15. Iacob. Laurent. de iudice suspensio cap. 7. num. 14. & 15. Farin. d. lit. l. num. 928.
15. In gloss. Induces. ibi, sed in ordinario possit recusari, &c. Notatur ad hoc quod index ordinarius non potest suspectus recusari, vt per Iacob. Laurent. de iudice suspecto cap. 5. num. 1. Farin. d. lit. l. num. 731. Con. prañt. cap. 26. num. 1. Marant. de ordine iudic. p. 4. disp. 5. num. 42. Secus est de iure Canonico, iuxta text. in cap. cum specialis de appellat. vbi dixi.
16. In gloss. Recusare. ibi, nisi à Principe fuerit inhibita recusatio, &c. Ergo potest Princeps remouere suspensionem, & committere causam ea remota, de quo vide Rebuff. d. tit. de recusacione in praxi. quasi. 3. num. 9. Lancelot. de attent. in praxi. num. 67. Azeued. l. 1. num. 2. tit. 6. lib. 4. nona Recop. Petr. Anton. de Petra in tract. de absoluta Principis potest. cap. 6. n. 35. Morl. in emporio iuris ciuilib. part. 1. tit. 2. in prelud. num. 186. cum segg. Iacob. Laurent. de iudice suspecto, cap. 2. num. 15. Farin. fragm. crimin. p. 2. lit. l. num. 954. cum segg. Melch. Phoebe. Lusit. decif. 77. num. 7. cum segg. tom. 1. metipsum in tract. de clausul. vsufrequent. clausul. 13. per tot.
17. In ead. gloss. ibi, & nota hic secundum Ioan. &c. Secundum hanc opinionem Ioan. Glossator probatur hic quod quando index recusat suspectus de iure ciuili causa in recusatone nec allegari debet, nec etiam probari, cum in hoc sola recusantis voluntas sufficiat. ita Marant. de ordine iudic. part. 4. disp. 5. num. 40. vers. dummodo causa legitima, Gail lib. 1. obseru. 33. num. 14. Mynsing. cent. 3. obseru. 65. in princip. Cou. prañt. cap. 25. num. 1. Nauar. in cap. cum contingat causa 10. iudicatus, num. 1. Paulin. Berti Lucen. in praxi crimin. Regul. titul. 3. cap. vnic. num. 46. Seraphin. de priuilegiis priuileg. 7. num. 7. Sigism. Scacc. de iudic. cap. 66. num. 15. Iacob Laurent. de iudice suspecto, cap. 5. num. 9. Molin. de iustit. trañ. 5. tom. 6. disp. 23. num. 2. Accedente tamen recusantis iuramento quod Caluanitè causa non recusat, ita Titac. de iudicio in rebus exig. pag. 47. vers. quid cum tractatur, Bufar. conf. 2. à num. 34. Olaf. Pedem. decif. 84. num. 6. Cou. d. cap. 26. num. 1. vers. eodem iure ciuili, Lancelot. de attent. p. 2. cap. 6. n. 14. Morl. in emporio iuris ciuilib. part. 1. tit. 2. in prelud. num. 199. Seraphin. de priuilegiis priuileg. 7. num. 7. Sigism. Scacc. de iudic. cap. 66. num. 15. Iacob Laurent. d. cap. 5. num. 9. Farin. fragm. crimin. p. 2. lit. l. num. 882. cum segg. & conf. 17. num. 16. lib. 1. vbi addit. lit. G. Ludou. Miranda de ordine iudicarij quest. 20. art. 2. concluf. 5. Stephan. Gratian. d. script. forest. cap. 100. num. 11. Sanchez de magis. lib. 7. dispul. 113. num. 8.

& saltem ante litem inchoatam, Valasc. de partis. cap. 9. num. 30.

In ead. gloss. ibi, alij vt Py. dicunt, &c. Refert 18 aliorum opinionem volentium non solum causam suspicionis esse allegandam, sed etiam probandam, si de ea dubiteretur, hanc partem sequuntur Gail dict. obseru. 33. num. 16. Pacian. d. cap. 45. num. 9. & 89. Rebuff. d. tit. de recusat. art. 1. gloss. 5. Ordin. Regia Lusit. lib. 3. tit. 21. §. 3.

In gloss. Lusitanibus, ibi etiam alicui, &c. Nota 19 tur ad hoc quod index suspectus recusari potest non solum à reo, sed etiam ab actore, vt per Farin. d. lit. l. num. 688.

In gloss. Delegati, fin. ibi, & nota hic argumentum, 20 &c. Notatur ad hoc quod si communitas dederit aliquibus potestatem eligendi Reñctorem, ille, qui electus est, censetur electus ab vniuersitate, vt per Malcard. de probat. concl. 594. n. 4.

S Y M M A R I V M.

1. Ordinario ob suspensionem recusato adiungitur Episcopus; hodie adiungitur quilibet alius bonus vir non suspectus, qui cum recusato iudice in simul causam cognoscat, num. 2. de iure Hispanico in seculari foro neque index ordinarius, neque delegatus desinunt esse iudices in causa, circa quam recusantur; sed in causis ciuilibus assument adiunctum, quem ipsi eligunt; in causis verò criminalibus, quos huiusmodi leges Hispana aliquantulum acutè illis prescribunt, num. 3. de iure Lusitano quid, num. 4.
2. Ordinarius potest esse arbitrator, non arbiter, de iure ciuili.
3. Compromissio, & transactio acquiritur.

A V T H. Si verò contigerit.

Ordinatio ob suspensionem recusato adiungitur 1 Episcopus. Colligunt ex Ordinari. Doctores citati ad l. 1. n. 1. sup. hoc tit.

Quamuis statuitur in hoc text. quod ordinario 2 recusato associetur Episcopus, qui causam amicabiliter componat; hodie tamen non est in vñ, quod adiungatur Episcopus vt amicabilis compositor, sed adiungitur quilibet alius bonus vir non suspectus, qui in simul cum recusato iudice causam cognoscat. ita Bald. hic ante num. 1. Paul. de Castro num. 1. cum segg. Iaf. num. 4. & Ioan. Scharh. num. 7. Cou. prañt. cap. 26. num. 1. vbi testatur hanc esse communem totius orbis Christiani interpretationem, Marant. de ordine iudic. p. 4. disp. 5. num. 40. Auend. ad capita Prator. p. 2. cap. 23. num. 25. Soar. de Paz in prañt. tom. 1. part. 1. temp. 10. num. 24. Valasc. de partis. cap. 9. num. 31. Ludou. Miranda de ordine iudic. q. 20. art. 2. concl. 7. Morl. in emporio iuris part. 1. tit. 2. in prelud. num. 175. & segg. Iacob. Laurent. de iudice suspecto, cap. 5. num. 1. & 2. Molin. de iustit. tom. 6. trañt. 5. dispul. 23. num. 4. Farin. fragm. crimin. part. 2. lit. l. num. 746.

De iure Hispan. per l. 22. tit. 4. part. 3. vbi gloss. & 9. & l. 1. & 2. tit. 5. lib. 3. Ordin. quæ est l. 1. & 2. tit. 16. lib. 4. nona Recop. in seculari foro neque index ordinarius, neque index delegatus desinunt esse iudices in causa circa quam recusantur, sed in causis ciuilibus adiunctum, quem ipsi eligunt, in causis verò criminalibus, quos huiusmodi leges Hispanæ aliquantulum acutè illis prescribunt.

De iure verò Lusitano per Ordin. Regiam lib. 4. 4. tit. 96.

tit. 96. §. 2. ipse iudex qui recusatur, eligit vnum alium similem iudicem in eodem loco ibi nominatum, qui secum eam causam definit.

5 *Aut per amicabilem compositionem, &c.* Notatur ad hoc quod de iure civilis iudex ordinarius potest esse arbitrator, non arbiter, ut per Stephan. Gratian. *discept. forens. cap. 66. num. 1. D. Barbol. in l. 1. ff. de iudic. art. 1. num. 2. 41.*

6 Notatur ad hoc quod compromissio, & transactio acquirantur, de quo vide Alexand. *conf. 22. num. 3. lib. 1. Tiraq. ad leges conub. gloss. 5. num. 205. q. 20. Cepol. conf. 15. num. 11. lib. 2. Molin. de primog. lib. 4. cap. 9. num. 1.*

SVMMARIVM.

- 1 Milites, item illiterati peritiam rerum habentes, indices esse possunt. intellige ut num. 2. & 3.
- 4 Indices non debent esse iuris periti.

L. Certi iuris. XV.

Idem A. Ioanni P. P.

1 Milites, item illiterati peritiam rerum habentes, indices esse possunt. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *sup. hoc tit.*

2 Concessa est etiam militibus hominibus iudicandi facultas, &c. Probat hic text. militem iudicem esse posse, quod intelligendum est inter suos commilitones, cum de rebus militariis habeant peritiam, ut ostendunt illa clara verba. *pro suis, & legis scientia*, ita Cortas. *lib. 5. miscel. iuris cap. 19. Robert. Auteh. lib. 3. sententiar. iuris cap. 3. prope med. Franc. Hortoman. lib. quæst. illust. cap. 17. Menoch. de arbit. cent. 5. casu 237. num. 16.*

3 Qui aliquid rei peritiam habent, &c. Ergo iudices non debent esse iuris periti, de quo vide l. Hispanis. *tit. 9. part. 2. Segura Daualos in direct. iudicium; cap. 3. num. 10. Donel. commentar. iuris civilis lib. 17. cap. 14. col. 2. Moel. in emporio iuris civilis p. 1. tit. 2. q. 6. num. 5. latissimè Gate. Maltill. in tract. de magistratib. lib. 2. cap. 3. per tot.*

SVMMARIVM.

- 1 Libellus recusationis offerendus coram iudice recusato si est presens.
- 2 Absente coram quo actus in ciuitate expediri debet, item si ordinarius copiam sui non facit, talis actus coram alio expediri potest.
- 3 Arbitrator cogniturus super causis recusati iudicis illico, & intra triduum proximum a recusante eligendus est, aut partibus dissentientibus arbitrum litem disceptantur a competenti superiore constituitur.
- 4 Recusatio in scriptis proponi debet.
- 5 Incontinenti quod fieri debet satis est si fiat intra triduum.
- 6 Appellatur ab arbitro.
- 7 Delegatus ad vniuersitatem causarum, qui habet se ad instar ordinarii, recusari non potest sed ei dandus adiunctus.

L. Cum specialis. XVI. & vlt.

Idem A. eidem.

1 Libellus recusationis offerendus coram iudice recusato si est presens. Absente eo coram quo

actus in ciuitate expediri debet, item si Ordinarius copiam sui non facit, talis actus coram alio expediri potest. Item arbiter cogniturus super causis recusati iudicis illico, & intra triduum proximum a recusante eligendus est, aut partibus dissentientibus arbitrum litem disceptantur a competenti superiore constituitur. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *supra hoc tit.* & post omnes Petr. Gilchen *tom. 1. fol. 581.*

Hanc eandem conclusionem ex hoc text. desumit Molin. de *Iustit. tom. 6. tractat. 5. disputat. 23. num. 3. & 4.*

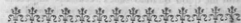
Ab angusta fortuna. Vide Alciat. *lib. 4. paradox. cap. 5. col. 2.*

Recusationis libellum, &c. Ergo recusatio in scriptis proponi debet, ut per citatos ad l. *aperitissimè, supra hoc tit. in vers. libello recusationis, &c.*

Illico autem, id est, intra triduum, &c. Notatur ad hoc quod satis fieri videtur incontinenti, quod sic intra triduum, de quo vide Afflicti. in *constit. Regal. tit. 96. num. 21. lib. 1. & decis. 79. num. 3. Tiraq. de retractu lig. 5. 8. gloss. 2. num. 9. & de iudicio in rebus exig. vers. 48. Gam. *Lustr. decis. 211. num. 2. Malsard. de probat. conclus. 1084. num. 10. Gonzal. ad reg. 8. Cancel. gloss. 43. num. 61. metipsum de ditionib. vsusq. dist. 149. num. 2.**

Nisi fuerit pronotatum, &c. Quia cum sint arbitri iuris, appellatur ab eis, ut per Cuiac. *lib. 1. obseruat. 25. ad fin. Menoch. de arbit. q. 2. num. 25. Pacian. de probat. lib. 2. cap. 45. num. 25. vbi quod ab ista arbitratorum sententia appellatur ad Principem, qui delegauit causam iudici delegato, Sigism. Scacci. de appellat. q. 7. num. 109. & seq. Farin. *fragment. crimin. part. 2. lit. I. num. 937.**

In gloss. *Cum specialis*, ibi, sed quid si ad vniuersitatem causarum sit delegatus, &c. Notatur ad hoc quod delegatus ad vniuersitatem causarum qui habet se ad instar ordinarii, potest recusari, & ei dandus adiunctus, ut per Marant. *de ordine iudic. p. 4. dist. 5. num. 40. Mendos. in praxi commissio. tit. 8. formula, in verbo Adiunctum*, qui, *per amplia* ut non solum, Vanti *de militat. tit. coram quo poss. & debent nullus prop. n. 17. Stephan. Gratian. discept. forens. tom. 1. cap. 100. num. 3. Farin. d. lit. I. num. 738. & seq.*

De sportulis, & sumptibus in diuersis iudicijs faciendis, & executoribus litem.

TIT. II.

SPORTULA proprie significat causam pecunie condenda causa pararamed vsu recepto accipitur pro ipsa pecunia. Sportulas igitur vocat honoraria, vel salaria, que prestantur personis forensibus. Executores sunt iudicum ministri, qui & apparitores, & viatores appellantur.

Vide Cuiac. *Pac. & V. V. V. de sportulis Ordin. Reg. Lustr. lib. 3. tit. 97. Villalob. Soar. & alios tom. 1. commun. opin. lib. 3. tit. 2. pag. 397. Alciat. lib. 3. disputat. cap. 13. Cuiac. lib. 17. obseruat. 12. Viui. commun. opin. lib. 2. in verbo sportula, Petr. Gregor. de Rebus. lib. 2. cap. 6. a num. 16. Caroc. de locato tit. de sportulis, Matt. de iurisdict. p. 4. cent. 2. casu 103. Cald. Pereira in commentar. ad l. vnic. ex delict. deservit. p. 4. num. 2. cum seqq. Stephan. Gratian. *discept. forens. tom. 3.**

tom. 3. cap. 161. Ioan. Bapt. Costa de portione rata q. 87. Cardin. Tulch. lit. S. con. 13. & 14. Roman. sing. 297. incip. sportula, Garc. Mastrill. de magistralib. lib. 1. cap. 22. de sportula, Guid. Pancirol. in thesauro var. lect. lib. 2. cap. 195. vbi dicit quod in hoc tit. sportula pro mercede accipiuntur, quae viatoribus, nunciis, seu executoribus soluitur.

SVMMARIVM

- 1 Executor datus in principio litis ad finem vsque in ea persistit.
- 2 Apparitores, vel nuncios contra imperiale preceptum in praedictum instantia & partis mutans, quinque librarum auri multam metuat.
- 3 Index nuncium habens potest constituere quem vult ad citandum.
- 4 Primicerius, pro Primicerio, & is dat apparitores.

L. Quisquis. I.

Imp. GRAT. VALENT. & THEOD.
AAA. ad Politum vicarium.

1 Executor datus in principio litis ad finem vsque in ea persistit. Apparitores, vel nuncios contra imperiale preceptum in praedictum instantia & partis mutans, quinque librarum auri multam metuat. Colligunt ex Ordin. Bart. Salicet. Bald. Castr. Cyn. Aretin. Sebastian. Naui. Petr. Gilchen tom. 1. fol. 86. remissuè Casal. in annot. & Ximen. in concordant.

2 Quisquis fuerit exhibitus, &c.] Ergo index nuncium habens potest constituere quem vult ad citandum, vt per Palat. in repet. cap. per vestras, de donat. inter virum, notab. 1. num. 2. pag. 312. Marant. de ordine iudic. part. 6. tit. de citat. membr. 1. num. 44. Marant. de citat. art. 20. q. 20. vers. secundo principaliter, Castan. in consuet. Burgund. rubr. 1. §. 6. in princip. num. 2. quos refert patens meus in remiss. ad Ordin. Regis Lusitan. lib. 3. tit. 1. §. 1. n. 3.

3 Primicerius.] Dicitur Primicerius, & is dat apparitores, secundum Caluin. in suo Lexic. iuridico, verbo Primicerius, pag. 741. Guid. Pancirol. in thesauro var. lect. lib. 3. cap. 188. vers. scribimus vero est arca, in fine, vbi dicit quod Primicerius homines liti- bus interueibat, iussu Praefidis exequentes, &c. e. 195. late agit de intellectu, & multiplici sportularum significatione.

SVMMARIVM

- 1 Executores minus idonei ab officiis remoueri, alij autem subrogari possunt.
- 2 Executores negligentes, aut morosi ultra remotionem ab officiis, per iudices superiores multis, interdum etiam corporalibus poenis cogi possunt ad executionem, & officij necessitatem.
- 3 Delegatus Principi multam indicere non potest de iure ciuili, nisi officiali sibi subdito, & qui in officio deliquit.
- 4 Executor & iudex inferiorum non possunt indicere multas, nisi vsque ad summam sex solidorum pro defensione sua iurisdictionis.
- 5 Solidorum aestimatio, remissuè.
- 6 Poena competens delicto, quando imponi nequit ex

defectu iurisdictionis, imposita poena minori recurritur ad alium iudicem qui potest imponere competentem & condignam poenam.

- 7 Index qui alioquin nullam in testem iurisdictionem habet, potest ipsum punire qui torius est, aut falsum dicit in testimonio coram se.
- 8 Poena maior per impositionem aliarum minorum non tollitur.
- 9 Index negligens in administranda iustitia potest & debet reuocari ab officio. & quando & quomodo puniendus, vel officialis negligens in faciendo iustitiam, seu alias remissuè n. 10.
- 11 Index delegatus tam causa particularis, quam etiam datus ad vniuersitatem causarum, non potest imponere multam.

L. Omnibus iudicibus. II. & vlt.

Imp. IVSTINIANVS A. Iuliano P. P.

Executores minus idonei ab officiis remoueri, alij autem subrogari possunt. Executores negligentes, aut morosi ultra remotionem ab officiis per iudices superiores multis, interdum etiam corporalibus poenis cogi possunt ad executionem, & officij necessitatem. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit. & post omnes Petr. Gilchen tom. 1. fol. 87.

Vel etiam multis afficere, &c.] Notatur ad hoc quod de iure ciuili delegatus Principis multam indicere non potest, nisi officiali sibi subdito, & qui in officio deliquit, vt per Kircho. tom. 1. commun. opinion. lib. 1. tit. 24. de modo mulctarum, num. 2. pag. 278. D. Barbof. in l. 2. §. fin. num. 94. ff. de iudic.

Vsq. ad sex solidorum summam.] Notatur ad hoc quod executores & iudices inferiorum non possunt multas indicere, nisi vsque ad sex solidorum summam pro defensione suae iurisdictionis, vt per Bobadil. in sua politica lib. 2. cap. 16. num. 143.

De solidorum estimatione vide Cou. lib. 1. var. 5. cap. 13. num. 3. in princ. & de veter. numism. cap. 3. in princip. num. 3. in fine.

Et ad indices, quorum interest, referre.] Notatur ad hoc quod quando ex defectu iurisdictionis non potest imponi poena competens delicto, tunc potest quam sit imposita praedicta minor poena, recurritur ad alium iudicem, qui potest competentem, & condignam poenam imponere, vt per Anton. Gem. var. tom. 3. cap. 1. num. 40. vers. primo facit. Anguian. de legibus lib. 3. contra. 32. num. 6. & num. 27.

Notatur etiam ad hoc quod iudex qui nullam in 7 testem iurisdictionem alioquin habet, potest ipsum punire qui varius est, aut falsum dicit in testimonio coram se, vt per Cou. pract. cap. 18. num. 8. in princ.

Et maiores poenas, & corporales, &c.] Notatur ad hoc quod maior poena per impositionem aliarum minorum non tollitur, vt per Soar. de Paz in pract. tom. 2. prelad. 2. num. 51.

Si male fuerint circa lites versati.] Notatur ad hoc quod iudex negligens in administranda iustitia potest & debet ab officio reuocari, vt per D. Barbof. in l. si filius familias 15. num. 75. ff. de iudic. Et late quando & quomodo puniatur iudex, seu officialis negligens in faciendo iustitiam, seu alias, vide Fatin. in praxi crimin. q. 111. q. 396. cum seqq.

In gloss. Supponere ibi, & forte lex ista de delegatis ad vniuersitatem causarum, &c. Notatur ad hoc quod iudex delegatus tam cause particularis, quam etiam datus ad vniuersitatem causarum, non potest multam imponere, vt per Capell. Tholof. q. 274. Galp.

Gasp. Valasc. in l. imperium, ff. de iurisd. omni iudic. n. 211. Iaffred. Balb. decis. 155. quos refert, licet non sequatur, D. Barbol. in l. 2. §. vlt. n. 87. ff. de iudic.

De pedaneis iudicibus.

TIT. III.

INDEX pedaneus est index ab eo, qui ius dandi iudices habet, delegatus. hic tantum notionem habet, non iurisdictionem, proinde nec sententiam suam potest exequi, sed eam exequitur, qui ipsum iudicem dedit.

Vide Cuiac. Pac. & VVelemb. l. Hispan. 18. tit. 4. par. 3. Brisson. lib. 3. select. cap. 18. Alciat. lib. 1. parerg. cap. 5. Aul. Gell. lib. 14. noct. Atticar. cap. 2. Petr. Crinit. lib. 15. honest. disciplin. cap. 5. Cottal. epistol. quast. cap. 2. Rainald. Corl. lib. 2. indagat. cap. 21. Robert. Valteri. lib. 8. de re militari cap. 1. verbo Adilei, Orozco emblem. moral. lib. 3. emblem. 10. Rebuff. in comment. ad l. 38. ff. de verbor. signif. pag. mili 208. Guid. Pancirol. in thesavo var. lection. lib. 2. cap. 196. Anton. Gouean. lib. 2. de iurisd. cap. 1. num. 26. D. Barbol. in l. cum prator, ff. de iudic. in princip. num. 16. & 17. cum segg. qui de hac rub. agentes iustitice explicant qui dicantur huiusmodi iudices pedanei, & unde sic dicti.

SVMMARIVM.

- 1 Sententia lata à delegato incompetens iudicis est ipso iure nulla
- 2 Procurator Caesaris non habet potestatem delegandi in causis priuatorum.
- 3 Vicarius, id est, qui habitant in vico, vel castris, apud quos Præsides, pedaneos iudices constituebant.
- 4 Procurator fisci non potest esse competens index inter priuatos.
- 5 Procurator Caesaris tunc potest dare iudices litigantibus, quando gerit vices Præsidis.
- 6 Prorogatio ut valeat, oportet quod ille, cuius prorogatur iurisdic. illam habeat, alias impossibilis est prorogatio.

L. Procuratori. I.

Imp. GORDIANVS A. Vicaris.

- 1 Sententia lata à delegato incompetens iudicis est ipso iure nulla. Item Procurator Caesaris non habet potestatem delegandi in causis priuatorum. Colligunt ex Ordin. Bart. Salicet. Bald. Cast. Angel. Anton. Caim. Sebast. Naui. Petr. Gilchen tom. 1. fol. 388. remissive Casal. in annot. & Ximen. in concord.
- 2 In superscript. text. ibi, Vicaris. Id est, qui habitant in vico, vel castris, apud quos Præsides, pedaneos iudices constituebant. Ita Guid. Pancirol. var. lection. lib. 1. cap. 77.
- 3 Collige ex text. Procuratorem fisci inter priuatos competentem iudicem esse non posse, ut per D. Barbol. in l. 1. art. 1. n. 84. ff. de iudic.
- 4 Non vice Præsidis agens, &c.] Notatur ad hoc quod Procurator Caesaris tunc potest dare iudices litigantibus; quando gerit vices Præsidis, ut per eundem D. Barbol. in l. cum prator, §. 1. n. 242. ff. de iudic.

Sententia ab eis prolata, &c.] Notatur ad hoc quod ut valeat prorogatio, oportet quod ille, cuius prorogatur iurisdic. illam habeat, alias impossibilis est prorogatio, cum id, quod nullum est, extensionem minime recipiat, ut per Menchac. quast. resusfrag. cap. 14. num. 1. & 2. D. Barbol. in d. l. 1. ff. de iudic. art. 1. n. 20. & 21.

In gloss. Agens 2. ibi, sed tunc agit vice Præsidis, cum in eum priuati consensum, &c. Ita D. Barbol. ad d. l. cum prator §. 1. num. 244.

SVMMARIVM.

- 1 Causas medias ipsimet Præsides audient, aut occupationes delegabunt, reservato iure sententiam ferendi.
- 2 Causa meri imperij non delegantur, excepta ingenuitatis, & libertatis causa.
- 3 Causa media (que sol. excedebant decem aureos) olim indistincte poterant delegari per Prætorum; hodie autem non possunt delegari nisi in duobus casibus.
- 4 Præsides non possunt hodie delegare causas meri, vel mixti imperij, quas solebant antea, & n. 5.
- 5 Causa meri & mixti imperij an delegari possint.

L. Placet. II.

Imp. DIOCLET & MAXIMIAN.
AA. & CC. Vicaris.

CAUSAS medias ipsimet Præsides audient, aut ob occupationes delegabunt, reservato iure sententiam ferendi. Item causa meri imperij non delegantur, excepta ingenuitatis, & libertatis causa. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit. post omnes Petr. Gilchen tom. 1. fol. 389.

De materia & intellectu huius l. que difficilis ab aliquibus reputatur, vide Bart. in l. imperium num. 5. 24. & 26. ff. de iurisd. omni iudic. & in l. nec quinquag. §. vbi decretum, num. 5. in princ. ff. de offic. procons. Roman. sing. 775. Alciat. lib. 9. parerg. cap. 23. & lib. 2. paradox. cap. 2. Guibert. lib. quæstion. cap. 9. num. 2. Longouall. ad d. l. imperium n. 20. & 35. vbi Cagnol. 152. Vaud. lib. 1. quast. iuris cap. 10. Vacconi. a Vacuna declarat. iuris lib. 6. declar. 81. num. 3. & declar. 82. per tot. Anton. Gouean. lection. iuris var. lib. 1. cap. 33. remissive Alphan. collectan. 388. Genoa in conciliat. legum civilium pag. 785. n. 31. Guid. Pancirol. in notitia Imperij Orientalis cap. 99. & var. lection. lib. 2. cap. 196. ibi, nec delegabat, Morl. in emporio iuris civilis part. 1. tit. 2. q. 17. num. 21. vbi dicit hunc text. loqui de omnibus causis, que ad Præsides deferrebantur, de quibus cognoscere non poterant, non propter impedimentum facti, ut falsè Accurs. existimavit, sed propter impedimentum iuris, saltem attenta consuetudine, & more ordinario, secundum quem Præsides, & Prætores iudices dabant, qui de causa cognoscerent. latè D. Barbol. in l. cum prator, §. 1. n. 293. cum segg. ff. de iudic. vbi ex Barbol. asserit hanc legem esse difficultiorem quam in hoc libro reperiatur, & ibi latè explicat, qui vnus pro milibus sufficit videndus.

Ita tamen ut si vel per occupationes, &c.] Notatur ad hoc quod cause medie (que scilicet excedebant decem aureos) olim indistincte poterant delegari per Prætorum, hodie autem non possunt delegari nisi in duobus casibus, vel quando propter occupationem

pationes publicas Prætor, vel Præfes est impediens, vel quando propter multitudinem causarum Præfes per se eas facile expedire non potest, vt per D. Barbof. in d. l. ciem prator 12. §. 1. num. 301. vbi num. 304. subdit quod si addit alia iusta causa, propter quam Præfes non possit per se causas determinare, tunc potest etiam eas delegare quoad cognitionem, non autem quoad diffinitionem, quam Præfes tenetur sibi referre, & quod hoc casu tenebitur etiam obseruare formam præscriptam in aush. ad hoc sup. de iud.

4 Quod non ita accipi conuenit, &c.] Notatur ad hoc, & communiter intelligitur non posse hodie Præfides delegare causas meri, vel mixti imperij, quas antea solebant delegare, etiam si impediti sint propter publicas occupationes, vel causarum multitudinem, vt per D. Barbof. diff. §. 1. à num. 307. & num. 336. aduertit in hac l. non fieri mentionem de causis meri, vel mixti imperij, sed tantum dici quod cause, de quibus ante eam legem Præfides per se cognoscebant, hodie etiam debeant de illis per se cognoscere, eo prætextu quod propter publicas occupationes, vel multitudinem causarum de illis non possint commodè cognoscere; quæ autem illæ cause fuerint, in hac l. non exprimitur, & ideo possit exemplificari ait in causis de quibus in tit. ff. de varijs & extrar. d. cogn.

5 Quod usque adeo, &c.] Aduertit D. Barbof. d. §. 1. num. 339. verum intellectum horum verborum esse prædictas causas ita esse retinendas in cognitione Præfidum, vt propter publicas occupationes, vel multitudinem causarum non diminuatur eorum iudicia circa prædictas causas, hoc est, non desinant in illis per se cognitionem adhibere, neque illas vlla ratione alijs delegent cognoscendas, quinimò licet de causis ingenuitatis, vel libertinitatis possent Præfides antea per se cognoscere, vel iudices dare, hodie oportet quod Præfides de illis per se cognoscant.

In gloss. An cause meri & mixti imperij delegari possint? vide l. Hyspan. 18. tit. 4. part. 3. Couart. lib. 3. var. cap. 5. Menoch. de arbit. casu 54. & casu 74. num. 36. Moti. in empiria iuris civilis part. 1. tit. 2. q. 16. per tot. Peregr. Iannin. de citat. reali lib. 1. cap. 1. num. 414.

SVM MARI VM.

- 1 Iudices delegati indicare debent de qua causa cognouerint, nec possunt remittere ad delegantem, ab ijsque appellari potest.
- 2 Ordo quis structur hodie in appellationibus à sententijs delegatorum.

L. Placet vt iudicibus. III.

Exemplum sacrarum litterarum eorundem AA. & CC. ad Serapionem.

1 Iudices delegati iudicare debent de qua causa cognouerint, nec possunt ad delegantem remittere, & ab eis potest appellari. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit.

Vide Bart. in l. duo Pio, in princ. num. 1. ff. de re iud. Alciar. lib. 3. paradox. cap. 2. la fin l. 1. ff. de off. eius, n. 61. vers. capio, & n. 70.

2 Interponenda pronuntiationis, &c.] Qualis ordo seruatur hodie in appellationibus à sententijs delegatorum, vide Sigilm. Scacc. in tract. de appell. q. 8. art. 2. num. 14. non segg.

Barbof. Collect. in Cod. Tom. I.

SVM MARI VM.

- 1 Iudices delegati si impediuntur, causa vel per Ordinarium est expedienda, aut alij deleganda.
- 2 Litis dicitur magis verè pendere postquam fuit contestata.

L. Placuit quoties. IV.

Idem AA. & CC. Firmino.

Iudices delegati si impediuntur, causa vel per Ordinarium est expedienda, aut alij deleganda. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit.

Post litem contestatam, &c.] Notatur ad hoc quod 2 lis dicitur magis verè pendere postquam fuit contestata, vt per Stephan. Gracian. discept. forens. cap. 66. num. 29.

SVM MARI VM.

- 1 Causa minima iurisdictionis delegari indistinctè possunt, & num. 2.
- 2 Iudices pedanej erant, qui humiliora negotia iudicabant sibi à Principe demandata.

L. Quædam. V. & vlt.

Imp. IULIANVS A. Secundo P. P.

Cause minime iurisdictionis possunt indistinctè delegari. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit.

Vide Boët. decis. 152. num. 3. & 4. vbi ait textum loqui in Præfide, qui potest creare iudicem pedaneum in subleuamen maiorum iudicum, D. Barbof. in l. ciem prator, §. 1. num. 299. ff. de iudic. vbi probat textus conclusionem.

Qui negotia humiliora disceptant.] Notatur ad hoc quod pedanej iudices erant, qui humiliora negotia sibi à Præfide demandata iudicabant, vt per Guid. Panciroli in l. ius iur. var. lect. lib. 2. cap. 196.

Qui pro sua iurisdictione iudices dare, dariue possint.

TIT. IV.

Itaque quoque titulus ad iudices pedaneos pertinet: docet enim, in quibus dari possint, vel non.

Vide Cuiac. Pac. & VVesembec. item Vacon. à Vacoma declar. iuris lib. 6. declar. 84. & Fachin. controuerf. lib. 1. cap. 47.

SVM MARI VM.

- 1 Delegari non potest causa qua ad potestatem, & iurisdictionem delegantis non peruenit, ob militiam insequentis occasionem, & num. 2.
- 2 Iudicare certas causas nequens, nequit etiam facere statuta super modo procedi, & decidendi causas easdem.

II

4 Index

- 4 *Index delegatus quis esse potest in sua provincia.*
 5 *Delegatus Principis subdelegare potest.*
 6 *Sententia delegati inuálida, ferentis illam inuálidam, etiam si partes nihil opponant.*
 7 *Delegatio non fieri potest per aliquem iudicem, debet delegari in hominem deleganti subiectum, & de suo territorio. valeret tamen commissio, etiam si non sit subditus qui illum acceptat, num. 8.*
 9 *Causa criminalis potest delegari.*
 10 *Specialiter equipollens dictiemi expresse.*

L. In causarum. Vnic.

Impp. THEOD. & VALENT. AA.
 Cyro P. P.

Delegari causa non potest si ad potestatem, & iurisdictionem delegantis causa non pertinet ob nullitatis insequentis occasionem. Colligunt ex Ord. Cyn. Bart. Salicet. Angel. Casstr. Fulgos. Sebast. Naui. Anton. Caimus, Pet. Gilchen tom. 1. pag. 595. remissus Casalini amari. & Ximen. in concord.

Hanc eand. conclus. ex hoc text. desumunt l. Hissp. 27. vers. cap. ellor. tit. 4. part. 3. Gaspar. Valasc. ad l. imperium. ff. de iurisd. omni. iudic. num. 212. vbi Longouall. num. 28. l. in rubric. de officio eius n. 8. & in l. 1. num. 63. cod. tit. & in l. a. dispo. Pio. num. 22. vbi Alex. num. 4. ff. de re iudic. Cuiac. lib. 1. obseru. 6. remissus Alphar. collect. 823. Molin. de iustit. tract. 5. disp. 16. num. 3. in princip. vbi ait vt aliquis causam aliquam alteri valide delegare possit, necesse est esse vt causa sit talis, de qua delegans ipse cognoscere possit, alioquin inuálida esset talis delegatio.

Si ad iurisdictionem pertinent delegantis, &c.] Notatur ad hoc quod quis non potest indicare certas causas, non potest etiam facere statuta super modo procedendi, & decidendi easdem causas, vt per D. Barbof. in l. Tisia, num. 49. vers. denique inferitur, ff. soluto matrim.

Notatur etiam ad hoc quod potest quis esse index delegatus in sua provincia, vt per Mortlam in emprio iuris ciuili p. 1. tit. 2. q. 6. num. 25.

Patientiam accommodare censemus.] Lege patientiam, vt legendum admonui in meo dictio. Lusitanico latino, verbo obedientia, col. 777. Vel, si maius, patientiam, vt in nonnullis excusis, & manuscriptis legitur, deducereturque a pareo eo modo, quo obedientia ab obedia.

Indices a nobis specialiter delegantibus dati.] Loqui de Principis delegato tenet Menoch. de arbit. lib. 1. q. 17. num. 33. Et sic probat delegatum Principis posse subdelegare, vt per l. Hisspan. 21. tit. 23. part. 3. Ioan. Garcian. reg. 443. Decian. tract. criminali lib. 4. cap. 25. num. 4. Bobadil. in sua politica lib. 2. cap. 20. num. 34. Mortl. in emprio iuris ciuili part. 1. tit. 2. quest. 15. titum. 10.

Ad eos iure, &c.] Lege ad nos. non verò ad eos, vt late probat, rationibusque confirmat Vacon. à Vacuna declarationum iuris ciuili lib. 6. declar. 84. num. 8. sed eum ingeniosè reprobant Narbona de appellat. à Vicario ad Episcop. part. 1. à num. 49.

In gloss. Patientiam. ibi, Sed quid si hic cognitor delegans, &c. Contra hanc gloss. tenent Greg. Lop. d. l. 17. gloss. 2. tit. 4. part. 3. & Molin. d. tract. 5. disp. 16. inuálidam esse sententiam iudicis delegati illam inuálidè ferentis, etiam si partes nihil opponant.

In gloss. Resedissent. ibi, Item quod delegatus sit de iurisdictione delegantis, &c. Notatur ad hoc quod vel delegatio fieri possit per iudicem aliquem, debet delegari in hominem deleganti subiectum, & de suo territorio, vt possit cogi acceptare delegationem, vt per l. Hisspan. 17. & 18. tit. 4. part. 3. Azucod. l. 3. num. 1. tit. 9. lib. 3. noua Recop. pag. 330. vbi subdit quod valeret commissio, quamuis non sit subditus si ille acceptat.

In gloss. Indicanda. ibi, quid ergo si delegatus à Principe, &c. Notatur ad hoc quod causas criminales delegari possunt. Guid. Pap. decis. 624. Clar. §. fin. q. 41. num. 3. Bernard. reg. 181. Curti. in l. 1. ff. de officio eius, num. 74. Menoch. de arbit. lib. 1. q. 54. n. 16. Marant. de ordine iudic. p. 4. dist. 5. num. 63. Ceuall. commun. opin. q. 387. in fine.

In gloss. Specialiter. ibi, id est, ad unam speciem, &c. Notatur ad hoc quod dictio specialiter equipollens dictiemi expresse, vt per Tiraq. de iure maris, gloss. 7. n. 148. Ceuall. commun. contra commun. q. 780. n. 240. metipsum de dictio. vsusq. dist. 2. 81.

In gloss. Ad eos. fin. in addit. ibi, aduertat quod de iure Canonico si delegatus commisit in totum iuris suas, tunc à subdelegato appellatur ad primum delegantem, &c. Vide Con. pract. c. 4. n. 8. Petr. Gregor. part. iuris Canon lib. 5. tit. 5. cap. 8. num. 2. Fachina. lib. 1. contraners. c. 78. Cuiac. ad Papin. lib. 1. quest. in l. aliquando 5. ff. de offic. procons. Duaren. de iurisd. cap. 8. Mortl. d. tit. 2. in pral. à num. 89. Molin. de iustit. tom. 6. tract. 5. disp. 21. num. 5. & 6. D. Barbof. in l. cum prator, §. 1. à num. 217. ff. de iudic. Sigism. Scacc. de appellat. quest. 7. num. 63. & q. 8. à num. 34. late & eleganter Narbona d. p. 1. n. 48. vsque ad 57.

Ne quis in sua causa indicet, vel ius sibi dicat.

TIT. V.

INDICAT index pedaneus: ius dicit magistratus, vel is, cui à magistratu mandata est iurisdicatio: in iurisdictione est aliqua coercitio, in iudicio nulla est coercitio, sed tantum notio, & pronuntiatio.

Vide Cuiac. Pac. & VVefembec. item Balb. & Vezin. tom. 1. commun. opin. lib. 3. tit. 3. pag. 381. & ceteros infra ad l. vnic. citatos.

SVM MARIVM.

Index priuatus non indicet in propria causa, & num. 2. quando scilicet causa sit eius, vt in ea proprium protendat commodum, num. 3. secus in Principe non recognoscente superiorem, puta summo Pontifice, Imperatore, Rege, seu alio Principe, vel ciuitate superiori non recognoscente, num. 4. vel in hi qui sunt iurisdictionis voluntaria, non autem qua contentiosa, num. 5. vel in arbitratore, num. 6. Vel Episcopo in causis sua Ecclesia, non verò in personalibus, n. 7. declar. vt num. 8. vel quando exaret consuetudo quod posset esse index in facto proprio, n. 9. vel quando persona iudicis esset talis qualitas, quod omnis suspicio versimiliter cessaret, n. 10. vel in facto notorio, n. 11. vel quando offensio facta fuit iudici

prax

prætextu dignitatis, secus si ratione obli particularis, n. 12. vel si non opponatur à parte, n. 14.

- 13 Alapam si quis dederit iudici, propter illam magnam causam iudex potest cognoscere de tali crimine.
15 Indicare, & ius dicere in quo differant.

L. Generali. Vnic.

Imppp. VALENS, GRAT. & VALENT.

AAA. ad Gracchum P.V.

- 1 Iudex priuatus in propria causa iudicare non debet. Colligunt ex Ordin. Cyn. Bart. Salicet. Angel. Castr. Fulgof. Sebast. Naui. Aloyf. Leo pag. 55. Petr. Gilchen tom. 1. pag. 598. remissus Casal. in annot. & Ximen. in concordant.

- 2 Hanc eandem conclus. ex hoc text. desumunt Ordin. Reg. Lusitan. lib. 3. tit. 24. Greg. Lop. l. 10. verbo *forbe*, tit. 4. p. 3. & l. 5. verbo *amigos*, tit. 24. part. 4. & l. 14. verbo *no deuen*, tit. 14. part. 5. Bernard. regul. 581. Socin. regul. 196. Duen. reg. 67. Franc. Marc. q. 19. Hippol. sing. 405. Corrat. lib. 4. miscel. cap. 9. Capyc. decis. 124. Marant. de ordine iudic. part. 6. alim 2. princ. num. 32. Gibert. lib. questionum cap. 9. Alphan. collect. 203. Callan. in catalogo gloria mundi p. 5. confid. 24. vers. 136. Vanti. de nullitat. tit. ex defectu iurisdic. ordin. num. 93. Viui. Neapol. decis. 124. num. 1. & 3. Fachin. conf. 59. lib. 2. Menoch. remed. 2. adips. & conf. 2. num. 22. Sured. conf. 47. n. 1. & 2. & conf. 50. num. 9. & conf. 193. n. 3. & 6. Valasc. conf. 475. n. 19. Cardof. in praxi iudicum & Advocat. verbo *requisitum* num. 13. Bernard. Graux. ad pract. Camera Imper. lib. 1. concl. 39. num. 3. Alexand. Trentacinq. var. resol. lib. 2. tit. de iudic. resol. 5. D. Barbosa in l. si quis ex aliena, num. 114. ff. de iudic. vbi ait prohibitionem ne quis in sua causa iudicet, procedere quando causa ita est sua, vt in ea proprium commodum prætetendat.

- 4 Primo limita conclusionem non potest cedere in Principe non recognoscens superiorem, puta summo Pontifice, Imperatore, Rege seu alio Principe, seu ciuitate superiorem non recognoscens, hoc enim in causa propria iudicare posse resolunt Socin. conf. 121. num. 16. vol. 1. Marant. de ordine iudic. part. 6. in 2. alim. de appellat. num. 14. Castald. de Imperat. quest. 91. Nauar. in cap. nouit. de iudic. not. 3. num. 47. Balb. tom. 1. commun. opin. lib. 3. tit. 3. num. 6. pag. 381. vbi aduertit de honestate debere causam aliqui delegare, vel in arbitros compromittere, aut se submittere aliquibus subditis, vt fecit Imperator Federicus, qui in causa contra Longobardos se submisit arbitris, & inde facta est pax Constantie, Menoch. conf. 12. num. 28. Sebast. Medicin. tract. de legibus part. 1. q. 19. num. 10. Sured. conf. 47. num. 14. & conf. 50. num. 28. Peteg. de iure fidei lib. 1. tit. 2. num. 34. Alex. Trentacinq. d. tit. de iudic. resol. 5. num. 1. vbi num. 2. ait procedere quoad subditos & subiectos, & non quoad alios. Cabed. Lusta. decis. 76. p. 2.

- 5 Secundum limita in his, quæ sunt iurisdictionis voluntariæ, secus autem in iurisdictione contentiosa, Iaf. in l. qui iurisdictionis, num. 8. vers. quarto, ff. de iurisdic. orig. iudic. Socin. regul. 203. incip. Iudex in causa sua, vers. primo saltu. Rebuff. in tract. nominat. quest. 12. num. 24. Alex. Trentacinq. d. tit. de iudic. resol. 5. num. 16. D. Barbosa in l. si quis ex aliena, num. 113. ff. de iudic. vbi num. 119. distinguit quod quando sponte sunt modice, bene potest iudex cognoscere verum sua iurisdictione, secus si fuerit maxime quantitas & excessiva.

Barbof. Collect. in Cod. Tom. 1.

Tertio limita in arbitratore, quia ipse iudex esse potest in causa propria, l. si libertini, ff. de operis liberti. Molin. de iustit. tom. 6. tract. 5. diff. 19. num. 9. vbi secus dicit in arbitro, Alexand. Trentacinq. d. tit. de iudic. resol. 5. num. 10.

Quarto limita in Episcopo in causis suæ Ecclesiæ, secus in personalibus, Sured. conf. 50. Zetol. in praxi Episcop. p. 1. verbo *Episcopus*, vers. 34. pag. 155. Marta in votis nouissim. decisionum, voto 57. num. 23. Alexand. Trentacinq. d. tit. de iudic. resol. 5. num. 7. vbi declarat non habere locum in his, quæ sunt de mensa Prælati, quia tunc causa propria videtur; declarat etiam non habere locum si Prælati vti suspensus recusetur, & citat Capyc. decis. 117.

Quinto limita quando extaret consuetudo quod posset esse iudex in facto proprio, per text. notab. in cap. 1. de penis in 6. resoluunt Auetian. de executionis mand. part. 1. cap. 11. num. 5. Sured. conf. 465. num. 10. Stephan. Gratian. discept. forens. cap. 4. num. 29. Alexand. Trentacinq. d. tit. de iudic. resol. 5. num. 11. & 22.

Sexto limita non procedere vbi persona iudicis esset talis qualitas, sed omnis suspicio verissimiliter cessaret, vt per Socin. diff. regul. 201. num. 7. Alexand. Trentacinq. d. tit. de iudic. resol. 5. num. 12. & 20.

Septimo limita in facto notorio, quia tunc videtur cessare causa suspensionis, cum in tali casu potius videatur executor, quam iudex, vt per Capyc. decis. 124. Kirchof. tom. 2. commun. opin. lib. 9. tit. 25. num. 8. & 18. pag. 117. Baiaud. ad Clar. q. 35. num. 31. Bernard. Graux. d. tit. lib. 1. conclus. 29. n. 16. & segg. Roland. à Valle conf. 48. num. 2. vol. 2. D. Barbof. in l. si de vi, num. 145. ff. de iudic. Alexand. Trentacinq. d. tit. de iudic. resol. 5. num. 6. vbi quatuor requisita exigit vt procedat hæc limitatio, primo quod poena, quæ imponitur pro delicto, sit certa, & determinata, non vnde arbitrarie; secundo quod sit notorium factum, id est, publicè, & sub præsentia populi factum; tertio quod delictum notorium sit notorietate facti permanentis; quarto quod poena non veniat imponenda ratione proprii interesse.

Octauo limita quando offensio facta fuit iudici prætextu dignitatis, secus si ratione obli particularis, de iniuriis enim sibi illatis potest iudex ipse cognoscere & punire inferentem, vbi probabiliter constat sibi intuitu officij fuisse illatas, Capyc. decis. 124. Roland. conf. 47. num. 7. vol. 2. vbi num. 2. tradit quando dicatur iniuria facta ratione dignitatis, Menoch. de arbitris, casu 163. num. 7. Bonacof. commun. crimin. par. 1. verbo *iniuria quando facta est officiali*, fol. 91. verso, Tiberian. Decian. tract. crimin. lib. 4. c. 21. n. 1. & lib. 7. c. 38. n. 15. Franc. Viui. Neapol. decis. 278. num. 2. Hippol. in l. 1. c. cionis quæ latro, num. 6. ff. de question. Gail. lib. 3. obseruat. 39. num. 2. Farin. in praxi crimin. p. 1. q. 17. num. 46. Alex. Raudens. resp. 56. n. 81. vol. 1. Ludou. Schrader. de feudis p. 10. sect. 1. num. 10. Martin. Monter. à Cucua Aragón. decis. 14. sub num. 32. Sured. conf. 50. num. 17. & conf. 186. num. 14. Bernard. Graux. ad practicam Camera Imper. lib. 1. concl. 39.

Hinc Bald. in cap. 1. §. iniuria, de pace inram. firman. tenet quod si aliquis dederit alapam iudici, propter illam magnam causam iudex potest cognoscere de tali crimine, quod intelligit Iaf. in l. qui iurisdictionis, vbi Dec. num. 11. ff. de iurisdic. orig. iudic. quando iniuria facta iudici est notoria, & habet poenam iure determinatam.

Nondum limita, si non opponatur à parte, quia ante huiusmodi oppositionem potest quis iudex esse tam

in causa sua, quam in causa suorum, vt per Alex. Trentacing. d. tit. de iudic. res. l. 5. n. 2. 5.

- 15 In gloss. Debere. In quo differat iudicare, & ius dicere, vide Duaren. lib. 1. disp. c. 53. Cuiac. in l. qui in iudicium, in princ. ff. de iurisd. om. iud. Goucan. in l. 1. a. n. 1. ff. eod. tit. Donel. comment. iuris civilis lib. 17. cap. 6. vers. sunt ergo, & cap. 21. vers. nisi, Quintanad. de iurisd. & imperio lib. 1. tit. 6. n. 2. cum seqq.

Qui legitimam personam standi in iudicijs habeant, vel non.

TIT. VI.

NON valet iudicium eo litigante, qui legitimam personam standi in iudicio non habet, vt pupillo sine tutore, adolefcente sine curatore. Idcirco adolefcent etiam inuitus curatorem accipit ad litem. Tutor autem, vel curator pro minore in iudicio stare, & agere, vel conueniri potest.

Vide Cuiac. Pac. & VVfsemb. item Vezin. Viui. Bonacof. & alios tom. 1. commun. opin. lib. 3. tit. 4. pag. 381. cum seqq. Angel. in §. penult. Instit. de exceptio n.

SUMMARIVM.

- 1 Sententia lata contra pupillum indefensum est ipso iure nulla, & num. 2. lata pro pupillo qui fuit in iudicio sine tutore, valet, num. 3.

L. Si cum esles. I.

Imp. GORDIANVS A. Candida.

- 1 Sententia lata contra pupillum indefensum est ipso iure nulla. Colligunt ex Ordin. Cyn. Bart. Salic. Bald. Castr. Angel. Petr. Gilchen tom. 1. pag. 599. Sebast. Nauir. remissiuè Casal. in annot. & Ximen. in concordant.

- 2 Hanc eandem conclus. ex hoc tex. desumunt l. Hispan. 1. tit. 2. p. 3. ubi gloss. 1. & l. 7. eod. tit. & l. 2. tit. 25. p. 3. ubi gloss. 1. Franc. Marc. dec. 132. n. 2. Capel. Tholof. dec. 113. Gerard. sing. 66. Boët. dec. 92. n. 1. Viui. tom. 1. commun. opin. lib. 3. tit. 4. n. 1. pag. 381. Cald. Pereira in l. si curatorem, in princ. num. 10. de integ. restit. minor.

- 3 In gloss. A duerius ibi, scilicet si pro te, &c. Notatur ad hoc quod sententia lata pro populo qui fuit in iudicio sine tutore, valet, vt per Balb. dec. 343. & tom. 1. commun. opin.

L. In rebus. II.

Imp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Gemacha.

- 1 PVPillus, & adultus in iudicio esse possunt cum tutoris auctoritate. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit. Petr. Gilchen tom. 1. fol. 589.

- 2 Hanc eandem conclusionem ex hoc textu desumit Vant. de null. tit. ex defectu inhabilitatis compromissum, num. 35.

SUMMARIVM.

- 1 Minor sine auctoritate curatoris agere & comparere potest in iudicio possessorio, & n. 2.
3 In causa possessionis momentanea audiri potest qui alias non habet legitimam personam standi in iudicio.
4 Minor ad possum restitui in causa possessionis, remissiuè.

L. Momentanea. III. & ult.

Imp. HONOR. & THEOD. AA. Iuliano proconsuli Afric.

IN iudicio possessorio minor sine auctoritate curatoris agere & comparere potest. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. n. 1. sup. hoc tit. & post omnes Petr. Gilchen tom. 1. pag. 600. Giphon. tom. 1. pag. 151.

Hanc eandem conclus. ex hoc text. desumunt 2. Tiraquel. de retr. alia lign. §. 1. gloss. 7. num. 24. Cuiac. lib. 1. obseru. 20. Couar. lib. 1. var. cap. 5. num. 8. Sarmient. de redditib. p. 1. cap. 4. num. 3. col. 2. Viui. tom. 1. commun. opin. lib. 3. tit. 4. num. 4. pag. 381. Menoch. rem. 15. recap. possess. num. 294.

Per quamcumque personam, &c.] Notatur ad hoc 3 quod quicumque alias non habens legitimam personam standi in iudicio, in causa possessionis momentanea audiri potest, vt per Menoch. rem. 6. recap. num. 33. Et ita filiusfamil. sine patris consensu in hoc iudicio esse potest, vt per eundem Menoch. rem. 15. recap. n. 427.

Vtrum autem minor in causa possessionis possit 4 restitui vide Couar. practic. cap. 17. n. 4. vers. sexto, Menoch. rem. 3. recap. n. 851. Cald. Pereira in l. si curatorem, verbo implorare, n. 38. Morl. in emporio iuris civilis p. 1. tit. 5. q. 8. n. 4. Alex. Trentacing. var. res. lib. 2. tit. de iudic. res. l. 6. n. 12.

Ut nemo inuitus agere, vel accusare teneatur.

TIT. VII.

A G I T V S ciuilitate, & accusamus criminaliter.

Vide Cuiac. Pac. & VVfsemb. Boët. dec. 255. a. num. 2. Socin. reg. 4. & 24. lit. A. latè Arimin. Tapat. lib. 1. var. sentent. sub hoc tit. pag. 147. Sarmient. lib. 1. select. cap. 2. num. 1. Viscontè in addit. ad Vincent. de Franch. dec. 41. Menoch. de arbitrar. casu 34. num. 3. Brunor. à Sole in locis communib. verb. compellere, Cald. Pereira recept. sentent. in comment. ad l. unic. ex delictis defuncti. p. 3. n. 20. in fine, vbi ait hunc titulum non agere de eo, qui semel cepit agere, quia delistite ante finem litis non potest.

SUMMARIVM.

- 1 Inuitus nemo agere, vel accusare tenetur, & n. 2.
2 Sciens delictum committendum an teneatur illud reuelare in foro exteriori, & interiori, & an non faciendo possit prouidere, resolu. vii. num. 4.

5 Index

5 Index an possit cogere offensum ut accuset de homicidio.

6 Primogenitus habens actionem, & agere recusans, an possit compelli a secundogenito ad agendum.

7 Index potest statuere & mandare ut pretendentes aliquid contra me, agant petantque infra certum tempus, hoc adiecto eos alioquin non esse audiendos.

L. Inuitus. Vnic.

Imp. DIOCLET. A. Camerio.

1 Nuius nemo agere, vel accusare tenetur. Colligitur ex Ordinar. Cyn. Bart. Salicet. Bald. Castr. Angel. Aloyf. Leo fol. 55. Petr. Gilchen tom. 1. pag. 601. Sebast. Nazui. remissus, Casal. in annotat. & Ximen. in concord.

2 Hanc eandem conclus. ex hoc text. desumunt l. Hysp. 46. & 47. tit. 1. part. 3. Boët. decis. 255. Paris de Puteo in tract. de syndicato, in verbo accusatus, n. 8. Sor. de Iustit. lib. 5. g. 5. art. 11. & in lib. de ratione regendi, membr. 2. g. 5. Anton. Gom. var. tom. 3. c. 1. n. 17. cum segg. Alphan. collect. 414. Coulib. 1. var. cap. 11. in fine. Robuff. de privileg. scholarium, priuileg. 17. Soar. de Paz in practica tom. 2. p. 2. cap. vme. n. 1. cum segg. Cardof. in praxi iudicum, & Aduocat. verbo agere, n. 3. & verbo accusatio, num. 10. Motl. in emporio iuris civilis p. 1. tit. 2. g. 3. num. 44. vers. secundo.

3 Vtrum sciens delictum committendum teneatur illud reuelare in foro exteriori, & interiori, & an non faciendo possit puniri? Vide S. Thom. 2. 2. quæst. 33. art. 7. in corpore, Sor. in tractat. de ratione regendi secretum q. 4. & 5. Nau. in cap. inter verba 11. q. 3. concl. 6. carol. 38. Anton. Gabr. commun. lib. 7. tit. de criminat. concl. 37. num. 2. Menoch. de arbitrar. casu 355. num. 10. Menchac. illustrum controu. part. 1. q. 16. à princip. Gutier. Canon. lib. 1. g. 11. Motla d. tit. 2. g. 3. num. 44. cum segg. Anton. Gom. var. tom. 3. cap. 2. n. 8. in fine, latè Flores de Mena var. lib. 1. quæst. 18. per tot. vbi num. 57. accedendo ad materiam tituli resoluit quod potest quis delictum publicum denuntiare iudici ut iudici, non tamen tenetur accusare, vel denuntiare, nisi id expressè bono publico, aut emendationi alterius conveniat, si index sit negligens, & non inquirat, nec sit aliquis qui accuset, nec velit, aut debeat accusare.

5 Quod possit index cogere offensum ut accuset de homicidio, ex Bart. resolutis Marant. de ordine iudic. part. 6. tit. & præuenitur aliquando per viam inquisit. num. 91. pag. 242. dicens hunc esse casum specialem in quo index potest quod compellere ad accusandum. Sed contra eos communis opinio, ut testatur Richard. tom. 1. commun. opinion. lib. 1. tit. 5. num. 1.

6 Sic etiam in alio casu limitatur text. in præfenti, videlicet quando primogenitus actionem habet, & agere recusat, quia tunc potest a secundogenitis compelli ad agendum, ita Vincent. de Franchis decis. 41. num. 2. vbi allegat Nat. in repet. Clem. sap. in prin. col. 31. & 32. vers. primo saltu, cum segg. de verbor. signif. vbi limitat in aliis casibus.

7 In gloss. Inuitus, vnic. libi, magis tamen puto iudicem debere si statuere tempus intra quod agat, & postea eum non audiri. Notatur ad hoc quod potest index statuere & mandare ut volentes & pretendentes aliquid petere contra me agant & petant infra certum tempus, hoc adiecto eos alioquin non esse audiendos, ut per Anton. Gom. var. tom. 3. cap. 1. n. 23. in fine, Couar. lib. 2. var. cap. 18. num. 1. in princip. Barbof. Collect. in Cod. Tom. I.

De ordine iudiciorum.

TIT. VIII.

CONSIDERATUR iudiciorum concursus. Exempli gratia de possessione prius iudicandum est, quàm de proprietate; & de statu prius, quàm de hereditate; & de hereditate prius, quàm de re singulari.

Vide Cuiac. Pac. & VVesembec. Vezin. tom. 1. commun. opin. lib. 3. tit. 6. & Doctores citatos sup. ad rub. de iudic.

SVMMARIVM.

- 1 Quæstio status si incidit quæstioni bonorum, de ea plenè cognoscitur, licet index alias cognitionem de statu non habeat, vel de principali tantum expressim pronuntiat, & num. 2.
- 3 per Pronuntiationem expressam in causa principali, dicitur tacite pronuntiatum in incidenti.

L. Adite Præsidem. I.

Imp. SEVERVS & ANTONINVS
AA. Marcelline & alijs.

SI quæstio status incidit quæstioni bonorum, de ea plenè cognoscitur, licet index alias cognitionem de statu non habeat, sed de principali tantum expressim pronuntiat. Colligitur ex Ord. Cyn. Bald. Salic. Bald. Castr. Angel. Sebast. Nazui. Aloyf. Leo fol. 55. vers. 6. Petr. Gilchen tom. 1. pag. 602. Giphani. tom. 1. pag. 152. remissus Casal. in annot. & Ximen. in concord.

De materia & intellectu huius l. vide Anton. Gom. 2. uean. lib. 1. var. cap. 33. vbi concordat nitrur hunc text. cum l. si pater, ne de statu des. & iam dudum, vbi causa status, cum similibus; & concludit quod is, quem Severus & Antoninus in præfenti aiunt non posse de causa status cognoscere, non est Præfex, sed à Præfide index datus, additque in verbo, docete, subaudiendum esse iudicem à Præfide datum. Ioan. Robert. lib. 1. sentent. turis c. 12. Menoch. de arbit. lib. 2. casu 167. Hieron. Magon. Florent. decis. 3. n. 1. Guid. Panciroli. var. lectio. lib. 2. cap. 33. vers. igitur Prætor, Motl. in emporio iuris civilis p. 1. tit. 2. in præfud. n. 148. vbi aduertit quod in hoc text. hereditatis causa agitata fuit, corà Præfide prouincia, in qua maior pars hereditatis erat, vel domicilium habebat, qui pro hærede possidebat, iuxta l. 1. vbi de heredi agi oportet, pupillus verò actor alterius erat fori, idque innuit illa verba, Adite Præsidem prouincia, et àque pupillus quasi in possessione libertatis. Si quidem tutores habebat, & si sic principatiter de eius status causa ageretur, eius cegnirio non ad eum Præsidem prouincie, sed ad Magistratum sui fori spectaret, l. 3. vbi omnes, vbi caus. stat. quia tamen incidenter ea causa concurrebat cum causa hereditatis, de qua Præfex iure cognoscebat, ratione incidentie etiam de ea cognoscere potuit, & hoc est quod in hac lege dicitur, & sic super status causa cognoscere non poterat, id est, principaliter, quia pupillus ipse fori non erat. Vide etiam latè Ioan. Garcian. de nobilitat. gloss. 1. num. 16. cum segg. vbi n. 19. vers. ex quibus, adducit duplicem limitationem ad regulam huius legis, qua

quatenus habet pronuntiationem super principali inducere de se abolitionem, vel condemnationem incidenti, quæ fuerit opposita. Prima est nisi incidens illa causa eius esset natura & rationis, ut omnino sese compatiatur cum principali causa, quia principalem nec destruit de se, nec labefactat, ut exceptio expensarum, inuentarij non confecti, pacti de non petendo, & ne quisteneatur nisi quatenus facere possit, & alijs id genus. Secunda, ut determinatio principalis inducat determinationem super incidenti, quæ erat præiudicialis ad illam, & cum qua sese minime compatiebatur, nisi index alijs incompetens, ratione incidentis si principaliter deducere- tur in iudicium, omnino sit incompetens, tunc enim ex hac ratione incompetentiæ sententia lata super principali non inducit pronuntiationem super incidenti; & idem Garc. d. gloss. 1. num. 25. vers. unde nota, addit quoddam index, qui alijs de nobilitate, aut matrimonio nõ potest principaliter cognoscere, cognoscit incidenter, quia de principali solum pronuntiat, & quod sententia lata in principali non parit exceptionem rei iudicatæ super incidenti, nec quicquam iurat, nec nocet quominus in alio iudicio possit principaliter de istis agi, Anguian. de legib. lib. 2. controuers. 22. num. 28.

Quoniam non de ea, sed de hereditate, &c.] Notatur ad hoc quod per expressam pronuntiationem in causa principali, dicitur tacite pronuntiatum in incidenti, ut per Farinac. in praxi crimin. quest. 100. num. 89.

SVM MARIVM.

- 1 *Questio generis inter patruales si non refertur, hereditas æquo iure diuiditur, alijs si questio refertur, prius hæc discutitur, antequam de principali sententia feratur.*
- 2 *Questio status si incidit in iudicio diuisorio, prius de statu cognoscitur, quam sententia diffinitiva proferatur. distinguendum ut num. 3.*

L. Si questio. II.

Jmp. ANTONINVS A. Magnille.

- 1 *Si questio generis inter patruales non refertur, hereditas æquo iure diuiditur, alijs si questio refertur, prius hæc discutitur, antequam de principali sententia feratur. Item si questio status incidit in iudicio diuisorio, prius de statu cognoscitur, quam sententia diffinitiva proferatur. Colligitur ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit.*

Vide Menoch. de arbitrar. casu 167. num. 7. & 16. Morl. in empirio iuris part. 1. tit. 2. in preliud. n. 134. vbi distinguit quod si agatur de matrimonio quatenus est contractus ciuiliis tantum, quale est illud quod contrahitur apud infideles, ut in cap. quanto, de diuor. de eo poterit index secularis cognoscere etiam principaliter, siue tractetur questio facti, siue questio iuris, quia in hoc matrimonio nulla datur spiritualitas, quæ impediatur illam cognitionem. Sed si agatur de matrimonio quatenus est sacramentum, quale est apud fideles, non poterit secularis cognoscere de questione iuris principaliter, nec incidenter, ut in cap. tuam, de ordine cognit. sed poterit accessorie & incidenter cognoscere de matrimonij facto, ut in hoc text.

SVM MARIVM.

- 1 *Questio ciuiliis quando est principaliter mota, & incidens criminalis est, eadem sententia terminatur. declaratur textus, n. 2. intelligendique est ut num. 3.*

L. Cùm ciuili. III.

Imp. VALERIAN. & GALIEN.

AA. Demetrio.

Quando ciuiliis questio est principaliter mota, & incidens criminalis est, eadem sententia terminatur. Colligitur ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit.

Hanc eandem conclus. ex hoc text. desumunt Cald. Pereira in comment. ad l. vnic. ex delictis defunct. p. 1. n. 70. vbi ait textum loqui quando causa criminalis incidit, & incidenter ciuili accedit. Farinac. in praxi crimin. q. 100. n. 86. vbi illam conclus. de causa criminali faciente supersedere ciuilem, & e contra, intelligit quando secunda causa principaliter intentatur, secus si incidenter, & per viam exceptionis, quia tunc in prima non supersederetur.

SVM MARIVM.

- 1 *Causa criminalis principaliter intentata post ciuilem, facti ciuilem supersedere, & non. 2.*
- 3 *Causa ciuiliis intentata post criminalem quando est illi præiudicialis, tunc de ea prius est cognoscendum, quam de criminali primo loco intentata ratione præiudicialitatis.*
- 4 *Causa criminalis quando non est præiudicialis ciuili, & vna alteram compatiatur, tunc in neutra supersedendum est, sed in utraque simul procedatur.*
- 5 *post Crimen commissum quamuis non prohibeatur quis agere contra suum debitorem, debet tamen hæc actio differri donec criminalis terminetur.*

L. Quoniam ciuili. IV. & vlt.

Jmp. CONSTANT. A. ad Calpurnium.

Causa criminalis principaliter intentata post ciuilem, facit ciuilem supersedere. Colligitur ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit.

Hanc eandem conclus. ex hoc text. desumunt Clar. q. fin. quest. 92. num. 4. vers. sed quæ nunquid, Casl. de Grassis decij. 3. de except. alias 92. num. 1. Alphan. collect. 81. Alexand. Trentacinq. variar. resolut. lib. 2. resolut. 7. latet Farin. in praxi crimin. quest. 100. num. 59. cum multis seqq. vbi num. 60. asserit absque dubio procedere quando causa criminalis est præiudicialis ciuili, vel ut alij dicunt, quando non compatiatur cum ciuili, seu quando absorbet ciuilem, & num. 64. addit quod si utraque causa fuerit criminalis, & secunda maior, supersederetur in prima minor, donec discutitur de secunda, & n. 102. limitat principalem textus conclusionem, quando quis diu post actionem ciuilem contra ipsam intentatam criminalem intentauerit, & sic quando quis fuit negligens, nimisque se arctauit ad proponendum causam principali causæ præiudicalem, præsumitur enim tunc calumniosè agere, & n. 105. subdit quod dicitur quis negligi

negligens & nimium se arctasse, quando criminalis causa proponitur post conclusionem in causa civilis, & n. 111. intelligit eandem principalem concl. quando interest conueni & accusati criminaliter super foderi in civilis, aliter secus, & n. 112. intelligit etiam quando vtrique causa introducta coram eodem iudice, vel quando causa criminalis introducta est coram iudice superiore, civilis autem coram inferiore, unde secus est contra si causa civilis fuit primò introducta coram iudice superiore, criminalis autem coram inferiore, vel etiam vtrique causa fuit intentata coram diuersis iudicibus æqualem iurisdictionem habentibus, & n. 114. limitat quando causa criminalis propofita, & intentata fuerit non per reum conuentum, ant accusatum, sed per tertium, vide eundem Farin. conf. 21. per tot. vbi bona adest additio Famiani Centolini, & Alex. Trentacinq. de resol. 7. per tot. vbi multipliciter declarat.

In gloss. Sape. ibi, vt cum civilis est præiudicialis, &c. Notatur ad hoc quòd quando causa civilis intentata post criminale est illi præiudicialis, tunc de ea prius est cognoscendum, quàm de criminali primo loco intentata ratione præiudicialitatis, vt per Natr. conf. 158. num. 3. lib. 1. Hieron. Giaccar. in addis. ad Clar. §. fin. q. 1. in princip. lit. A. vers. & contra. Farin. d. p. 100. num. 61.

Ad hoc quòd quando causa criminalis non est præiudicialis civilis, & vna alteram compatiatur, tunc in neutra superfedendum est, sed in vtrique insum proceditur, vt per Farinac. diff. quest. 100. num. 75. quamvis num. 76. dicat hanc gloss. in fine, reprobata opinione Girnei tunc contrarium, quia ibid. num. 77. asserit primam eius opinionem in omnibus vrbis Tribunalibus & in signatura iusticie passim receptam fuisse.

In ead. gloss. ibi, Sed certe, &c. Notatur ad hoc quòd quamuis post crimen commissum non prohibetur quis agere contra suum debitorem, debet tamen hoc actio differri donec criminalis terminetur, vt per Farin. d. g. 100. num. 83. vbi num. 84. asserit posse hanc opinionem sustineri quando crimen obiectum agenti, seu accusatori est præiudiciale causæ principali, quia tunc superfedendum.

De litis contestatione.

TIT. IX.

LITIS contestatio est principium, quod oritur ex primo litigantium apud audientem iudicem conflictu. quare litis contestatio tribus partibus constat, intentione actoris, contradictione rei, & audientia iudicis.

Vide Cuiac. Pac. & VVelsch. Ordin. Reg. Lusitan. lib. 3. tit. 51. l. Hispan. 3. tit. 10. part. 3. Marant. de ordine iudic. part. 6. memb. 10. Villalob Kircho. Vezin. & alios tona. 1. commun. opinio. lib. 1. tit. 7. pag. 281. cum segg. Rebuff. in tract. de effectibus litis contestationis, Perez. l. 1. tit. 3. lib. 4. Ordin. pag. 383. cum segg. Mascard. de probat. concl. 434. Donnell. comment. iuris civilis lib. 24. cap. 1. vbi Osval. in notatis, Obrecht in tract. de litis contest. Vigil. in simili tract. Affin. in praxi iudic. §. 17. Gail. lib. 1. obseru. 61. cum segg. Zoan. r. quod. c. 51. Colet. decif. 188. & conf. 44. n. 51. cum segg. Parlad. rerum quotidian. lib. 1. cap. 14. Soar. de Paz in practica. tom. 1. p. 1. temp. 6.

Zerol. in praxi Episcop. verbo litis contestatio, Curti. Philip. p. 14. 14. Ludou. Miranda de ordine iudic. q. 20. art. 5. Christoph. de Paz in schol. ad leg. §. 1. l. 1. Mendez de Castro in praxi seculari Lusitan. lib. 3. cap. 6. per tot. Amat. Roderic. in practica de modo & forma videndi, seu examinandi processum, cap. 6. de litis contest. Camill. Borrel. in summa decif. tom. 1. tit. 50. de litis contest. D. Barbof. in l. si debitori n. 21. cum segg. ff. de iudic.

SVMMARIVM.

- 1 Narratio actoris cum contradictione rei, & iudicis cognitione, litis contestationem inducunt.
- 2 Litis contestatio est negotij hinc inde narratio.

L. Res. I.

Impp. SEVERVS & ANTONINVS
AA. Valenti.

Narratio actoris cum contradictione rei, & iudicis cognitione, litis contestationem inducunt. Colligunt ex Ordin. Bart. Salicet. Bald. Castr. Cyn. Angel. Richard. Aloyf. Leo fol. 56. Petr. Gilchen tom. 1. pag. 611. Giphani. tom. 1. pag. 156. remissus Cafal. in annot. & Ximen. in concord.

Per narrationem negotij, &c.] Ergo litis contestatio est negotij hinc inde narratio apud iudicem, vt per Placentin. in sum. huius tit. l. odoc. Damhauder in praxi causarum civilium c. 120. num. 1. & cap. 140. n. 1. Marant. de ordine iudic. p. 1. memb. 10. n. 2. Hieron. Treutler. disputat. select. part. 1. disp. 12. thesi 3. Camill. Borrel. in sum. decif. tom. 1. tit. 50. à num. 1. Et ita verè sit litis contestatio affirmatione vnus, & contradictione alterius litigantis, Ordin. Reg. Lusitan. lib. 3. tit. 51. in princip. Menoch. de pref. lib. 2. pref. 30. à n. 1. Mascard. de probation. concl. 434. à princip. Gam. Lusit. decif. 147. num. 3. Viui. Neapol. decif. 310. num. 2. Camill. Borrel. d. tit. 51. num. 6. & 7. Melch. Phœbos Lusit. aref. 84. tom. 1. Mendez de Castro in praxi seculari Lusitan. lib. 3. cap. 6. Etiam si reus in iudicio negaret simpliciter narratæ actoris, ex Mascard. d. concl. 434. n. 1. vbi n. 5. asserit nihil referre an simul vnico tempore, vel ex intervallo illa responsio accedat narrationi actoris, Perez. l. 1. gloss. 1. vers. quæro secundo, tit. 3. lib. 3. Ordinem. Amat. Roderic. diff. cap. 6. num. 2. Nisi responsio esset conditionalis, Franc. Viui. d. decif. 110. n. 3. Camill. Borrel. d. tit. 50. n. 9. vel respondens protestaretur se citra animum contestandi litem respondere, Viui. d. decif. 110. n. 4. Decian. resp. 10. n. 6. vol. 5. Menoch. d. pref. 30. n. 4. Fallit si iudex mandaret vt semota protestatione litem contestetur, ex Mascard. diff. conclus. 434. num. 10. cum segg.

SVMMARIVM.

- 1 Vocato in iudicium libellus offerendus est, data dilatione ad respondendum 10. dies ad minimum continente. Breuius spatium hodie, n. 5.
- 2 Libellus in iudicio offerendus, remissus.
- 3 Sportula, remissus.
- 4 Lex posterior generaliter, & indistinctè loquens limitanda est per specialem antiquiorem, & iuxta illam intelligenda.
- 6 Copia libelli danda aduersario.

- 7 *Fideiussores dati de iudicio sibi, vel faciens sibi cauere de refundendis expensis, non per hoc consentit in iudicem.*
- 8 *Iudicem quem quis elegit, recusare non potest. nisi tempore impetrationis impetrans suspicionis causam ignorasset, quando ignorantia fuit probabilis aliis secus.*
- 10 *Libellus in scriptis offerendus.*
- 11 *Sportularum exactiorem consuetudo excusat approbative.*
- 12 *Possidens immobilia non tenetur satisfacere quamuis sint litigiosa, num. 13. Qualis esse debeant, num. 14. resolut. ex num. 15.*
- 16 *Dies 20. dati ad respondendum minorari non possunt sine causa.*
- 17 *Prescriptio 10. aut 20. annorum cum titulo interruptitur per litem contestationem, non vero per solam citationem.*

A V T H. Offeratur.

1 **V**ocato in iudicium libellus est offerendus, data dilatione ad respondendum viginti dies ad minimum continere. Colligunt ex Ordinari. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit. post omnes Aloyf. Leo fol. 16.

2 De libello in iudicio offerendo, vide Marant. de ordine iudic. part. 6. tit. de libelli oblat. Soar. de Paz in pract. part. 1. tom. 1. temp. 4. per tot. Rebuff. de except. num. 35. cum seqq. Cusi. Philip. p. 1. §. 11. Cardof. in pract. iudicium, verbo libellus, Camill. Borrel. in summa decis. tom. 1. tit. 49. de libello.

3 *Inde probatis sportulis.* De sportulis vide Stephan. Gratian. discip. forens. cap. 55. num. 38. cum seqq. & citatos ad rubr. & tit. supra de sportulis.

4 *Et data fideiussione, &c.]* Vide Roder. Xuar. in declar. leg. Regni, post l. quoniam in prioribus, in princ. num. 4. pag. mibi 479. vbi ait quod hæc Auth. venit correctiue ad l. 1. huius tit. & tamen recipit interpretationem à l. sciendum, ff. qui satisdare cog. Vnde aduertunt Doctores per hunc text. quod lex posterior generaliter, & indistincte loquens limitanda est per specialem antiquiorem, & iuxta illam intelligenda, nisi expressis verbis illi contradicatur, vt per Nau. in man. cap. 27. num. 260. & in cap. placuit, de penitent. dist. 6. num. 148. Anton. Gabr. commun. tit. de legib. concl. 1. num. 2. D. Barbof. in l. 1. ff. soluto matr. part. 1. num. 8. bene Nicol. Garc. de benefic. part. 3. cap. 2. num. 346. Sanch. de matrui. lib. 2. disp. 24. mon. 6. vbi aduertit hanc Auth. multo posteriorem restringi per d. sciendum antiquiorem.

5 *Viginti dierum.* Breuius tamen hodie, vt per Soar. de Paz in d. pract. tom. 1. p. 1. temp. 4. n. 63. fol. 40. verso, & temp. 6. num. 2. fol. 11.

6 *Quibus deliberet, &c.]* Ergo copia libelli aduersario dari debet, vt per Soar. de Paz in pract. tom. 2. p. 1. cap. 5. num. 42.

7 *Vel recuset, &c.]* Notatur ad hoc quod qui dat fideiussores de iudicio sibi, vel facit sibi cauere de refundendis expensis, non per hoc in iudicem consentit, vt per Capell. Tholof. decis. 180. Hippol. sing. 227. Tiraq. de retract. lig. §. 1. gloss. 10. mon. 82. Cou. pract. cap. 26. num. 2.

8 *Nisi ille sit is, &c.]* Notatur ad hoc quod iudicem quem quis elegit, recusare non potest, vt per Marant. de ordine iudic. part. 6. act. 2. mon. 76. Guid. Pap. decis. 364. Quintil. Mandol. de commissio. in form. 8. in verbo ad instantiam, Perez l. 1. tit. 5. lib. 3. Ordin. pag. 567. Pacian. de probat. lib. 2. cap. 45. n. 54. Mascard. in similis tract. conclus. 952. num. 42. & 43.

Azeued. l. 7. num. 62. sit. 18. lib. 4. noua Recop. Seraphin. de privileg. iuram. priuileg. 7. num. 9. Jacob. Laurent. de iudice suspensio, cap. 5. num. 22. Fatim. fragment. crimin. p. 2. lit. I. num. 692. Valaf. de portit. cap. 9. num. 23. & 24. dominum meum in remissal ad Ordin. Reg. Lusitan. lib. 3. tit. 2. 1. in princ. num. 5. Quod quidem declaratur, nisi tempore impetrationis impetrans suspicionis causam ignorasset quando ignorantia fuit probabilis, aliis secus, Seraph. dist. priuileg. 7. mon. 10. Farinac. dist. lit. I. num. 693. vbi num. 694. idem dicit si causa suspicionis post impetrationem superuenierit.

Et libelli subscriptione, &c.] Ergo in scriptis libellus est offerendus, l. Hispan. 3. tit. 2. lib. 4. noua Recop. Soar. de Paz in pract. tom. 1. part. 1. temp. 4. num. 2. fol. 57. eleganter Perez l. 1. verbo la demanda no fue dada en escrito, tit. 1. lib. 1. ordinam. Cardof. in pract. iudicium, verbo libellus, num. 6. Matth. Coler. German. decis. 111. n. 5. Cur. Philip. p. 1. §. 1. num. 3. Amat. Roderic. in pract. cap. 5. de libello actoris, num. 4. Camill. Borrel. in summa decis. tit. 49. de libello, num. 33.

In gloss. *Probatis sportulis.* ibi, secundum consuetudinem terra, &c. Notatur ad hoc quod sportularum exactiorem consuetudo excusat, & approbat, vt per Cald. Pereira in comment. ad l. 1. vnic. ex delict. defuncti, p. 5. num. 37. in fine, Garc. Masfrill. de magistrat. lib. 1. cap. 22. ex num. 2.

In gloss. *Fideiussione ibi, scilicet iudicio sibi, nisi possideat immobilia, &c.* Notatur ad hoc quod possidens immobilia non tenetur satisfacere, vt per Anton. Gom. l. 66. Tauri, Matien. l. 3. gloss. 1. num. 4. sit. 16. lib. 5. noua Recop. vbi num. 5. ampliat, quamuis sint litigio. 15. 12. & num. 6. quod debeant esse tanta, quæ fugæ suspensionem tollant, vique ad executionem sententiar. & iudicis arbitrio relinquendum quod immobilia possidere quis debeat ad euitandam satisfactionem, tradit Menoch. de arbit. casu 142. & remed. 2. adipsos. num. 91. sufficit si haber possessionem rei immobilis, super qua litigatur, ex Valaf. conf. 66. à num. 8. & num. 29. post longam disputationem resoluit habentem solum vnum fructum in re immobili euitare huiusmodi satisfactionem. Si verò quis possideret mobilia magna, quæ de facili occultari, vel moueri non possint, & quæ faciant cessare fugæ suspensionem, non potest eogi satisfactionem præstare, secundum Xuar. in l. 2. tit. 3. de los emplazamientos mon. 14. lib. 2. fori, Matien. d. l. 3. gloss. 1. num. 6. præcipue si sint sufficientia ad soluendum debitum, ex Valaf. d. conf. 66. num. 32. vers. item.

In gloss. *Viginti dierum ibi, sed die quod non possunt minorari, &c.* Notatur ad hoc quod huiusmodi viginti dies obseruari sine causa non possunt, vt per Cald. Pereira quæst. forens. q. 33. num. 4.

In gloss. *Pro mibulo, fin.* Notatur ad hoc quod 17 præscriptio decem, aut viginti annorum cum titulo interruptitur per litem contestationem, non vero per solam citationem, vt per Tiraq. de retract. lig. §. 8. gloss. 2. num. 3. Couar. in reg. possessor part. 2. §. 12. num. 4. vers. secunda conclusio, Molin. de iustit. tract. 1. disp. 78. num. 13.

S Y M M A R I V M.

- 1 *Libellus actoris aliter non admittitur nisi præstata prius cautione 36. antequam de lite contestanda intra duos menses, & damno reo illato restituenda hodie tamen non coget, num. 2.*

Auth.

A V T H. Libellum.

Libellus actoris aliter non admittitur nisi præstita prius cautione 36. auctoritas de lite contestanda intra duos menses, & damno reo illato restituendo. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *sup. hoc tit.*

De aloba huius text. obseruatione testatur Alban. ad Bart. in presenti, & ideo de eius materia nihil dicere conuenit.

De plus petitionibus.

TIT. X.

Plures petitur quatuor modis, re, tempore, loco, & causa, vt Iustinianus dilucidè explicat in §. plus autem, Insistit de actionibus.

Vide Cuiac. Pac. & Vvesemb. eundem Cuiac. lib. 12. obseru. 21. & lib. 7. obseru. 27. Kitchou. Vezin. & alios tom. 1. commun. opin. lib. 3. tit. 8. Cardos. in praxi iudicium & Advocat. verbo plus petere, Pradil. in sum legum penal p. 1. casu 54. Aloyf. Ricc. in collect. decis. part. 4. collect. 1389. Alexand. Trentacinq. var. resol. lib. 2. tit. de plus petitionibus, pag. 69. Ordin. Regia Lusitan. lib. 3. tit. 3. & 35. l. Hispan. 44. tit. 2. part. 3. vbi Greg. Lopez.

S U M M A R I V M.

- 1 Cautionem quæ pluries exegit per dolum, & plus petit, licet contestando debitum perdidit; penitentia autem ante litem contestatam incompetentem cautionem, & debiti nimiam petitionem abolet.
- 2 Plus petens post litem contestatam, si perseverat in nimia postulatione, conuictus de falsa quantitate debiti, tam quantitatem, quam ipsum debitum amittit.
- 3 per Cautiones nimias, & incompetentes petitiones, transactiones non impugnantur.
- 4 Principales vbi non comparet in iudicio ad petendum debitum, sed eius Procurator, tunc pena huius locum non habet, declaratur non.
- 6 Plus petitur re quando quis pro decem debitis, petit 20. aut quando petit maiorem partem rei, quam sibi debetur.
- 7 Creditor si minus peteret, quam sibi deberetur, nihil sibi præiudicaret. nisi pro residuo, vel cum particula, tantum, aliquam summam peteret, quia tunc nihil posset petere, non.
- 9 Vno tempore petit, qui ante diem, vel conditionem petit, limita vt non. 10. 11. 12. 13.
- 14 de Debitore debitum semel solutum iterum petente, remissum.
- 15 Lex in presenti vs locum habere debet quis esse conuictus quod dolo cautionem seu obligationem a debitore plus debito exceperit, ita quod promissionem extorsit debito ampliore.
- 16 Petens plus debito non incurrit penam si ante litem contestatam penitentia ductus veritatem confessus fuerit, & se a petitione retraxerit.
- 17 Penam, quæ a lege plus petenti infligitur, mortuo auctore ante illius condemnationem ad heredes non transit.
- 18 per Cautionem doloſam plus petens litem conse-

stando, debitum perdit. secus si reus in iudicio, seu extra spontè confessus sit, se totum illud debitum debere, nisi in ea confessione interuenierit doli creditoris, non. 19. vel in libello apposita esset clausula, salvo iure superflui, &c. videm, vel adesse alia clausula, omni meliori iuris modo &c. non. 20. vel diceretur in libello quid petit ducentos aureos, paratus deducere eam partem, quæ apparebit legitime soluta, non. 21. vel hanc reperire cautionem plus debito exortam per testatorem, compareret in iudicio illud debitum petendo, non. 22.

- 23 Transactione facta inter actorem & reum post litem contestatam, & actorem conuictum, transactio illa attendenda est.
 - 24 Transactio, etiam si quis laesus fuerit, rescindi non potest.
 - 25 Actore creditore petente plus debito, an licitum sit reo totum negare, cum partem tantum haberet, præsertim sine incurſu periculi.
- Iudicium tunc captum esse dicitur, quando est facta contestatio litis.

L. Odioſas. Vnic.

Imp. IUSTINIANVS A. Ioanni P. P

Qui per dolum cautionem pluries exegit, & plus petit, litem contestando, debitum perdidit; penitentia autem ante litem contestatam incompetentem cautionem, & debiti nimiam petitionem abolet, in princip. Plus petens post litem contestatam si perseverat in nimia postulatione, conuictus de falsa quantitate debiti tam quantitatem, quam ipsum debitum amittit, in vers. Sin autem. Per nimias cautiones, & incompetentes petitiones, transactiones non impugnantur. Colligunt ex Ordin. Cyn. Bart. Salicet. Caſtr. Bald. Angel. Richard. Sebastian. Naui. Petr. Gilchen tom. 1. pag. 659. remissum Casal. in annot. & Ximen. in concord.

Et si quis, &c. Principales scilicet, quando enim non ille, sed eius Procurator comparet in iudicio ad petendum debitum, tunc pena huius locum non habet, vt per Roland. à Valle conf. 71. in fine, vol. 1. Alexand. Trentacinq. var. resol. lib. 2. tit. de plus petition. resol. 1. non. 8. vbi declarat hoc non procedere si post motam litem per Procuratorem dominus ratificet tacite, vel expresse, vel quando sciebat dictam litem motam fuisse per eius Procuratorem, & non prohibuit, quia tunc Procurator facit incidere dominum in penam.

Super ampliore pecunia, &c. Plas enim petitur 6 re quando quis pro decem debitis, petit viginti, aut quando petit maiorem partem rei, quam sibi debetur, vt per Cardos. in praxi iudicium, & Advocat. verbo plus petere, non. 2. Si verò creditor minus peteret cum plus sibi debitum esset, nihil sibi præiudicaret, vt tenet Vezin tom. 1. commun. opin. lib. 3. tit. 8. non. 6. vbi limitat nisi pro residuo, vel cum particula, tantum, aliquam summam peteret, quia tunc nihil aliud posset petere.

Plus petere tempore, etiam dicitur, qui ante diem, 9 vel conditionem petit, de quo Azendan. tit. de las excepciones, non. 22. vers. quarta qualitas, Azeved. l. 2. non. 5. tit. 11. lib. 4. nona Recop. Franc. Mazar. in traſ. de fideicom. q. 61. Ioseph. Ludou. concl. 8. per totam, Olasc. Pedem. decis. 130. per tot. Surd. decis. 120. non. 1. & decis. 151. non. 2. & 3. Ludou. Rodolphin. var. quæſt. lib. 2. q. 40. ex non. 1. Cardos. in d. verbo plus petere, non. 2. & 3. Fragin. fragm. crimin. p. 1. lit. C. non. 5. 45. Gabriel

- Gabriel Alvarez de privilegio pauper. q. 43. *ad princip.*
 10 Quod quadrupliciter limitari solet. Primum si superueniat causa de nouo, veluti quia debitor aufugiat, vel fallitus fiat, ex glossa in *l. quatuor, ff. de pignor. Padill. in l. cum proponas, num. 8. de transact.* Surt. de alim. lib. 8. prinil. 26. num. 9. Cardos. d. verbo plus petere, num. 7. vel bannitus fiat, Ludou. Rodolphin. diſſ.
- 11 q. 40. *per totam.* Secundum si quis egerit ante diem, vt adueniente die sibi soluatur, Afflic. *decis.* 279. in fine, Greg. Lop. l. 43. tit. 2. part. 3. Olasc. *Pedem. decis.* 130. *ad num.* 9. Nicol. Mozz. de *contractib.* tit. 6. de *naturalibus contractibus, num.* 11. latet Ioseph. Ludou. tom. 3. *commun. opin.* tit. de *solution. concl. vnic. per tot. pag. mili 456. & Perus. decis.* 8. Viui. Neapoh. *decis.* 404. Surt. *decis.* 120. num. 13. & *decis.* 151. num. 6.
- 12 & de aliment. tit. 8. prinil. 26. num. 9. Tertio si debitum de futuro adiunctum sit debito de presenti, vt in legato annuo, quod potest peti vt soluatur debitis temporibus ne cogatur singulos annos agere. vide Anton. Gom. *var. tom.* 2. cap. 11. num. 47. Surt. *decis.* 120. num. 14. & *decis.* 151. num. 12. Gasp. Rodet. de *annuis redditib.* lib. 1. q. 16. num. 104. Stephan. Gratian. *discept. forens. cap.* 151. *ad num.* 35. Quarto fauore paupertatis licet quandoque creditor ante diem debitum petere, vt probat Gabr. Alvarez diſſ. q. 43. *ex num.* 8.
- 14 De creditore debitum iam semel solutum iterum petente, vide *l. si fideiussor, §. in omnibus, in fine, ff. mandati, Ordin. Reg. Lusitan. lib. 3. tit. 36. Petr. Caball. resolat. crimin. casu 169. Cardos. in praxi iudicam verbo plus petere, num. 4. latet Farin. *fragm. crimin. p. 1. lit. C. num.* 725. cum *segg.* Mendez de Castro in *praxi Lusitana, lib.* 3. cap. 8.*
- 15 *Per dolum, & machinationem, &c.* Ergo vt habeat locum hac lex debet quod esse conuictus quod dolo cautionem, seu obligationem a debitore plus debito exegerit, ita quod promissionem extorserit debito ampliorum, vt per Alex. Trentacinq. *var. resolat. lib.* 2. tit. de plus petis. *resolat. 1. num.* 2. Et ita vt hac lex procedat duo copulatiue requiruntur, primum quod cautionem, seu obligationem a debitore plus debito exegerit, secundum quod plus debito dolose exegerit, Aym. Crauet. *conf.* 125. num. 1. *vers. tertio principaliter, in 2. p.* Roland a Valle *conf.* 71. num. 37. vol. 1. Kitchou. tom. 1. *commun. opin. lib.* 3. tit. 8. num. 1. pag. 385. Alex. Trentacinq. *d. resolat. 1. num.* 1.
- 16 Si quidem ante inchoatam litem, &c. Notatur ad hoc quod petens plus debito penam non incurrit si ante litem contestatam penitentia ductus veritatem falsus fuerit, & se a petitione retraxerit, vt per Ordin. Reg. Lusitan. d. lib. 3. tit. 34. *in princip.* Bonacoli. *commun. crimin. verbo statutum, fol.* 159. Farinac. *fragm. crimin. p. 1. lit. C. num.* 735. Pereg. de *iure iſſei lib.* 2. tit. 1. num. 13. vbi etiam resoluit quod pena, quae a lege plus petenti infligitur, mortuo actore ante illius condemnationem ad haeredes non transit, Alex. Trentacinq. *d. resolat. 1. num.* 4. vbi *in fine*, addit quod cum in hac lege requiratur quod conuincatur post litem contestatam ad hoc vt debito illo priuaretur, sequitur quod ad hoc vt pena illa locum habeat, necesse est vt post exordium litis permanens in certaminibus negotij, arguatur de adiecta falsa quantitate, sed qui confitetur non arguitur, nec conuincitur, sed semetipsum arguit, & conuincit, igitur non habet locum dispositio huius l.
- 18 Sed etiam toto debito cum fraudari, &c. Notatur ad hoc quod quando quis per doloſam cautionem plus exigit, & plus petit litem contestando, debitum perdit, vt per Kitchou. diſſ. lib. 3. tit. 8. num. 1. Alexand. Trentacinq. *d. resolat. 1. num.* 1. Farin. d. *lit. C.* num. 744. vbi num. 794. testatur se nunquam in practica vidisse hanc penam indictam, & num. 750. addit quod licet per §. tripli. *Instit. de actionib.* creditor petens plus debito re, causa, aut loco, de iure condemnandus sit ad triplicatas expensas, tamen asserit se nunquam vidisse, nec audiuisse fuisse factam hanc condemnationem expensarum in triplum, sed simpliciter.
- Aliquibus modis limitatur hac resolutio, primum vt non procedat quando reus in iudicio, seu extra sponte confessus est se totum illud debitum debere, nisi in ea confessione interuenierit doloſus creditoris, ita Alex. Trentacinq. *d. resolat. 1. num.* 6.
- Secundo quando in libello esset appositae clausula, *saluo iure superflui, &c.* nam tunc hac lex locum non habet, quia illa clausula addita libello saluat petentem plus debito a pena & expensis, Neuizan. *conf.* 94. num. 14. & *segg.* Honded. *conf.* 109. num. 36. tom. 1. Marta de *clausulis, p. 1. class.* 551. in *vlr. impress.* Ioseph. Ludou. *Perus. decis.* 51. Alexand. Trentacinq. *d. resolat. 1. num.* 7. ego ipse de *clausulis* *vsuſſeq. class.* 144. num. 6.
- Tertio quando adesset alia clausula, *omni meliori iuris modo, &c.* quae similiter cessare facit penam petentium plus debito, vt per Ioseph. Ludou. *Perus. decis.* 117. num. 4. & 5. quem refero d. *tratt. de class. vsuſſeq. class.* 95. num. 21.
- Quarto quando in libello dicitur quod petit du. centos aureos paratos deducere eam partem, quae apparebit legitime soluta, quae clausula operatur vt reus in mora constituitur in non offert quod petendum debere, quam oblationem si non facit, animus ipsius demonstratur quod omnino erat ligitur, etiam respectu partis verè debita, Aym. d. *conf.* 325. num. 2. Roland a Valle d. *conf.* 71. num. 41. Alex. Trentacinq. *d. resolat. 1. num.* 9.
- Quinto quando haeres reprensus cautionem plus debito extortam per testatorem in iudicio competere illud debitum petendo, nam in haerede praesumitur iusta causa ignorantiae, igitur non cadit in penam huius l. ita Alex. Trentacinq. *d. resolat. 1. num.* 11.
- Transactiombus scilicet, &c. Notatur ad hoc 13 quod quando etiam post litem contestatam, & actorem conuictum fuit facta inter actorem & eum transactio, tunc illa transactio est attendenda, vt per Alex. Trentacinq. *d. resolat. 1. num.* 5. vbi intelligit quando transactio bona fide facta, & distinguit duos casus, primum quando reus non potuit probare quod cautio esse de pluri quam deberetur, ideo transigit pro certa quantitate, nam tunc non potest probare ad hoc vt agere possit ad penam, quia per transactionem decius est ille articulus, secundum quando reus probauit eius intentionem, & cum esset conuictus actor, inter eos fuit facta transactio super cautione extorta per dolum, & in hoc casu transactio est attendenda.
- Notatur etiam ad hoc quod transactio etiam 24 quis laesus fuerit, rescindi non potest, vt per Card. Mantie. de *tacitis & ambig. comment. tom.* 2. lib. 26. tit. 9. num. 9.
- Vtrum autem actore creditore petente plus debito licitum sit reo totum negare cum patrem tantum deberet, & praesertim sine incurſu perituri vide Bernard. *reg.* 564. Hippol. in *rubr. de fideiuss.* m. 559. Con. *var. lib.* 1. cap. 2. *ex num.* 5. Alim. in *pract.* §. 321. ampl. 63. & 79. & limit. 10. Menoch. de *arbitrar. casu* 177. num. 13. Decian. in *tratt. crimin. lib.* 6. cap. 3. num. 57. post med. *vers.* sed & id notandum est.
- In gloss. *Inchoatam* ibi, per litem contestatam, &c. 26 Notatur ad hoc quod tunc dicitur esse coepitum

iudicium quando est facta litis contestatio, vt per Marant. de ordine iudic. p. 6. in princ. num. 2. propriè enim dicitur iudicium post litem contestatam, Alin. in pract. Florent. §. 1. cap. 1. num. 14. & seq. Lancel. de attentat. in presat. num. 173. & p. 2. cap. 4. in presat. num. 7. Perez. var. lib. 2. ad rubr. de iudic. n. 54.

De dilationibus.

TIT. XI.

DILATIO est totius litis, vel alicuius articuli prorogatio.

Vide Cuiac. Pac. & VVelsch. item Ordin. Reg. Lusitan. lib. 3. tit. 14. l. Hifpan. tit. 15. part. 3. Specul. rubr. de dilationib. Damhaud. in praxi civil. cap. 114. cum seqq. Socin. reg. 126. & seq. Duen. reg. 200. Baurer. in sing. verbo dilatio. Soar. Vezin. Crall. & alios tom. 1. commun. opinio. lib. 3. tit. 9. Marant. de ordine iudic. p. 6. tit. de dilatione. Anton. Gabr. commun. lib. 2. tit. de dilatione. Rebuff. tom. 3. ad leges Gallic. tit. de dilationib. Perez ad tit. 6. lib. 3. Ordinam. pag. 577. cum seqq. Menoch. de arbit. casu §. 2. & conf. 367. & num. 28. Oñau. Vestr. in pract. Romana Curia lib. 5. cap. 3. cum seqq. Petr. Gregor. syntagm. iuris lib. 48. cap. 8. Malfard. de probat. conclus. §. 16. Cori. Philip. p. 1. §. 16. Pacian. in suo tract. de probat. lib. 1. cap. 32. Camill. Borrel. in tractat. de compromis. §. 2. gloss. 1. num. 6. cum seqq. & in summ. decis. tom. 1. tit. 47. de dilatione. Cardot. in praxi iudicium. & Advocat. verbo dilatio. Alexand. Trentacinq. var. resolut. lib. 2. tit. de dilationib. pag. 128. Amat. Roderic. in practica de modo & forma videntis, seu examinandi processum, cap. 7. num. 24. cum seqq. Mendez & Castro in praxi Lusitana lib. 5. cap. 12. Arimin. Tapat. var. sentent. tit. 150. de dilationib.

SUMMARIUM.

- 1 Dilationes congruas ad probandum dare conuenit.
- 2 Dilationes iudici arbitrarie pro ratione documentorum, causarum, & personarum litigantium coartari, aut extendi possunt interdum ad tres, nonnunquam ad sex menses.
- 3 Dilationum materia iudici arbitraria est: resoluæ vt num. 4.
- 5 Dilatio ad probandum à iudice danda est, maxime si petatur à parte.
- 6 Terminis probationis in Regno Portugalia, & Castella quæ, & num. 7.
- 8 Dilatio semel concedenda est, & peremptoria intelligitur, etiam si non exprimitur, ex causa tamen potest iudex dare aliam dilationem, num. 9.

L. Quoniam. I.

Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN.
AA. & CC. dicunt.

- 1 Dilationes congruas ad probandum dare conuenit. Dilationes iudici arbitrarie pro ratione documentorum, causarum, & personarum litigantium coartari, aut extendi possunt interdum ad tres, nonnunquam ad sex menses. Colligunt ex Ordin. Cyn. Bart. Salicet. Castr. Bald. Angel. Scharid.

Sebast. Nauis. Aloys. Leo fol. 56. vers. 3. Petr. Gilchen tom. 1. pag. 672. remissuè Ximen. in concord. & Casal. in annot.

Dilationem dare verum necessitate cogatur.] Notatur ad hoc quòd dilationum materia iudici arbitraria est, vt per Anton. Grauar. ad Vestr. in practica. lib. 4. cap. 1. num. 4. Menoch. d. casu §. 2. num. 1. cum seqq. Franc. Viui. decis. 11. num. 9. Oñasc. Pedem. decis. 22. & num. 13. Marant. de ordine iudic. p. 6. tit. de dilationib. num. 15. Donell. comment. iuris civilis lib. 2.4. cap. 6. col. 2. Treutler. disp. selectis p. 1. disp. 5. thes. 10. Camill. Borrel. in sum. decis. tit. 47. de dilatione. num. 52. tom. 1. Amat. Roderic. in practica & forma videntis, seu examinandi processum, cap. 7. n. 29. in fine, vbi resoluit quòd licet termini probatorij sint arbitrarij, coartari, restringi, aut prorogari à iudice valent, veluti attenta conditione & qualitate personarum, & causæ, & locorum distantia.

Notatur etiam ad hoc quòd dilatio ad probandum à iudice danda est, maxime si à parte petatur, vt per Boer. decis. 294. & num. 1. vbi quòd non potest prorogatio fieri nisi parte petente, Prop. Carat. iuris 67. num. 4. Matth. Coler. German. decis. 121. num. 1. Verall. decis. 258. num. 4. lib. 1.

Non amplius quam tres menses indulgeantur.] In 6 Regno Portugalia per Ordin. Reg. lib. 3. tit. 54. §. 5. indulgentur tres menses ad probationes in Regno Castellæ faciendas, nisi locus maxime distet, quia arbitrio iudicis relinquuntur qualis terminus ultra tres menses sit assignandus.

Si verò ex continentibus pronuncietur, sex menses, &c.] Idem terminus assignatur in Regno Castellæ ad probationes extra illud faciendas, ex l. 2. tit. 11. lib. 3. Ordinam. vbi Perez in gloss. 1. In Regno Portugaliæ per Ordin. Reg. d. lib. 3. tit. 54. §. 6. tot menses constituntur cum probationes in Regnis Aragoniæ & Franciæ erunt faciendæ.

Non faciliè amplius quam semel, &c.] Notatur ad hoc quòd dilatio semel est concedenda, & peremptoria intelligitur etiam si non exprimitur, vt per Marant. d. p. 6. tit. de dilat. num. 2. Petr. Gregor. syntagm. iuris lib. 48. cap. 8. num. 10. Thom. Triuif. Venet. decis. 37. num. 1. & decis. 59. num. 3. & 4. lib. 1. Mynsing. cent. 1. obseru. 71. & in cap. ultra tertium §. 5. num. 23. de testib. Cornazan. Lucens. decis. 55. num. 1. Aym. caus. 197. sub num. 2. Franc. Viui. Neapol. decis. 289. num. 33. Malfard. de probation. conclus. §. 17. num. 3. Sured. caus. 97. & mon. 16. Rutg. Ruland. in tract. de commissar. part. 1. lib. 2. cap. 11. num. 10. Perez l. 1. gloss. 5. tit. 6. lib. 4. Ordin. Camill. Borrel. d. tit. 47. d. dilatio. num. 20.

Ex causa tamen, veluti si iustum impedimentum adfuerit quin probationes fieri poterint in prima dilatione, potest iudex dare aliam dilationem, ad not. per Paul. in l. fin. num. 7. ff. de serijs. Panos in cap. licet causam, num. 4. de probat. Franc. in cap. quoniam contra, verbo dilatio, num. 5. de probation. Duen. reg. 200. Affl. decis. 50. Tirag. de retractu tit. §. 1. gloss. 3. num. 30. & 31. Nauar. in cap. cum contingat quarta causa nullis in princ. de rescript. Crall. tom. 1. commun. opin. lib. 3. tit. 9. num. 3. pag. 385. Camill. Borrel. d. tit. 47. de dilationib. num. 22. vbi num. 12. asserit debere huiusmodi impedimentum aliter probari quàm per iuramentum, & n. 25. cum seqq. pro iusto impedimento reputat si litiganti post lapsum primam dilationem supetuenissent nouæ probationes, vel impeditus fuerit qui petit nouam dilationem impedimèto aduersarij, vel quando in iudicio emergeret noua exceptio, nouumve aliud incidens, vel quando fieret noua additio ad libellum, vel quando secunda,

secunda, aut vltior dilatio daretur, vtraque parte preterente, & non contradicente: & quod dilationis tempus non curat, si ille qui eam petit impeditus fuit facto aduersarij, tenent etiam Marant. *part. 5. num. 30. pag. 22. Benedic. Capra tom. 1. commun. epist. lib. 4. tit. 9. mon. 272. Gonzal. ad reg. Cancell. §. 3. proem. num. 40. cum seq. Vel facto iudicis, Mascard. de probat. concl. 1219. num. 89. cum seqq. & concl. 1236. num. 40. vel partes steterint in compromisso, Boër. decif. 294. num. 17. Robert. Lancel. de attent. part. 2. cap. 15. & num. 34.*

S V M M A R I V M.

- 1 Rescriptum impetrans non impetrat dilationem, sed is, contra quem aduersarius rescriptum impetrauit.
- 2 Index delegatus dicitur index extraordinarius.
- 3 Dilatio hac deliberatoria cum sit solus rei, non fit committitur auctori.
- 4 Executio quamvis committatur in rescripto, pars obiciens vitium aliquod precum, seu informationis, ita ut executio impediatur, audiendi debet, & index, cui committebatur executio, cognoscit etiam de impedimentis & obiectiombus aduersus rescriptum.
- 5 Dilatio aliqua dilatoria non datur auctori, quia instruitur venire tenetur ad causam.

L. Si quando. II.

Imp. CONSTANTIN. ad Vrsu vicarium.

- 1 Rescriptum impetrans non impetrat dilationem, sed is, contra quem rescriptum aduersarius impetrauit. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit.
- 2 Ad extraordinarium iudicem, &c.] Notatur ad hoc quod index delegatus dicitur index extraordinarius, vt per lal. in l. au prator, in princip. num. 1. ff. de re iudic. Menoch. de presump. lib. 2. pref. 16. num. 11.
- 3 Illi autem, qui in iudicium, &c.] Aduerte quod hac dilatio deliberatoria cum sit solus rei, auctori communis non fit, secundum Petr. Gregor. syntagn. lib. 48. cap. 8. num. 18. Bortel. in summ. decif. tom. 1. tit. 47. mon. 140.
- 4 Notatur etiam ad hoc quod quamvis in rescripto committatur executio, audiendi debet pars obiciens vitium aliquod precum, seu informationis, vt ita executio impediatur, & index, cui committebatur executio, cognoscit etiam de impedimentis, & obiectiombus aduersus rescriptum, vt per Pinel. in rubr. de rescind. vendit. p. 1. cap. 2. mon. 28. vers. hoc autem generalius.
- 5 Quomodo instruitur esse non potuit.] E conuerso autem auctori dilatio aliqua deliberatoria dari non debet, quia instruitur ad causam venire tenetur, Vellat. decif. 15. part. 1. Bortel. in summ. decif. tom. 1. tit. 47. mon. 17.

S V M M A R I V M.

- 1 Auctor non debet quem trahere ad extraordinarium iudicium; & nisi intra decennium satisfactis de lite prosecutione, & eventuali solutione damnum, & expensarum, reus ab observatione iudicij absoluitur, num. 2.

- 3 ab Actore quandocumque petitum fuerit reum satisfactis de solutione expensarum, index ad satisfactionem huiusmodi illum cogere poterit, & si id adimplere noluerit, hoc non obstante ad vltiora procedet in lite.
- 4 Actor si fuerit exterius, vel à iurisdictione seculari exemptus, & satisfactis de reuenerit, pro expensarum solutione in casu succumbentia, tunc reus ab observatione iudicij absoluentus erit, an sufficiat cantio iuratoria, num. 5.
- 6 Fideiussio pro expensis prestanda à Clerico litigante coram iudice laico, & à laico coram ecclesiastico iudice, potestque contra talem fideiussorem fieri executio non discussio principali. de habebimus preceptorias militares quid, n. 7.
- 8 Actor satisfactis in loco iudicij.
- 9 Fideiussio data in prima instantia non extenditur ad expensas factas in secunda.

A V T H. Quod fieri.

Auctor non debet quem trahere ad extraordinarium iudicium; & nisi intra decennium satisfactis de lite prosecutione, & eventuali solutione damnum, & expensarum, reus ab observatione iudicij absoluitur. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. n. 1. sup. hoc tit.

Vide Ordin. Reg. Lusitan. lib. 3. tit. 20. §. 6. ubi statutum est quod quandocumque ab actore petitum fuerit reum satisfactis de solutione expensarum, index ad satisfactionem huiusmodi illum cogere poterit, & si id adimplere noluerit, hoc non obstante ad vltiora in lite procedet. At verò si actor fuerit exterius, vel à iurisdictione seculari exemptus, & satisfactis de reuenerit, tunc reus ab observatione iudicij absoluetur, Vnde Barbof. in l. diuortio, §. interdum, num. 30. vers. ceterum ff. soluto matrim. tenet non sufficere cautionem iuratoriis, quia lex illa ideo iubet eo casu prestari, quia forsensus semper est suspensus, quod absit, quare processus non prestat prius huiusmodi cautione erit nullus; quicquid dicit Bernard. Muscatel. in sua praxi aurea civilis, p. 3. gloss. expensis in num. 4.

Sic etiam fideiussio pro expensis prestanda est à Clerico coram iudice laico litigante, & à laico coram iudice ecclesiastico, & potest contra talem fideiussorem executio fieri non discussio principali: ita Cald. Pereira de empt. & vendit. cap. 33. & num. 38. Et preceptorias militares habentes cum non soleant esse tenues in redditibus, & ad vitam durent, tenentur de iudicio fisci, cum in his redditibus possint fieri pignoratia ab eisdem iudicibus secularibus: ita Valac. consult. 66. num. 31. in fine.

Nisi actor satisfactis, &c.] In loco scilicet iudicij, iuxta notata per Surd. decif. 295. num. 12. Farinac. praxi crimin. q. 33. num. 41. & 42.

Quæ quidem fideiussio data in prima instantia non extenditur ad expensas, factas in secunda, ex Bart. per text. ibi in l. cum apud Sempronium, ff. iudicatum solui, Stephan. Gratian. discept. forens. cap. 348. num. 1. cum seqq. Farinac. in praxi crimin. quest. 34. num. 111.

S V M M A R I V M.

- 1 Dilationem pendente iudicis conquisit officium, & num. 2. etiam in causis criminalibus, num. 3. fecus quando index inducit tumultum in populo ab

retardatam punitionem delinquentis, num. 4. vel expresse revocavit dilationem, num. 5.

- 6 Dilationem pendente nihil innovari debet, etiam favore libertatis, licet persona, cuius causa sit dilatio, de medio subducatur, num. 7. secus quando alius, qui fuit post dilationem, sunt in preiudicium dilationis pendente, alias non, num. 8. vel iudex in dilatione concessa reservavit sibi potestatem ad ulteriora procedenda, n. 9. vel cessante causa dilationis, quia cessat & ipsa dilatio, n. 10. aut si causa dilationis sit finita, num. 11.
- 11 Dilatio regulariter intelligitur continua, diuque feriat currit, nisi feria totam dilationem, vel maiorem illius partem absorberent, num. 13.

L. Siue pars. III.

Idem A. Profuturo prefecto Pannonie.

- 1 Dilationem pendente iudicis officium conquisceat. Colligitur ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *sup. hoc tit.*
- 2 Hanc eandem conclus. ex hoc text. desumunt Ordin. Reg. lib. 3. tit. 5. §. 15. l. *Hisp. 4. in fine, ubi gloss. fin. tit. 18. p. 2. & l. 2. tit. 15. p. 3. ubi gloss. 2. in fine, Lap. alleg. 82. Socin. reg. 127. Crot. de testib. n. 410. Marant. de ord. iud. 3. p. 6. n. 93. fol. 529. verbo, & demonstratur sententia, pag. 377. secundum novam impress. & p. 4. dist. 26. n. 68. cum seqq. pag. 205. alias 188. Donell. comment. iuris civilis lib. 2. cap. 6. col. fin. Anton. Gabr. commun. opin. lib. 2. de dilation. concl. 1. per tot. Lancel. de attentat. p. 2. cap. 7. latè Menchac. contraverf. vsusq. p. 2. cap. 27. per tot. Farinac. in praxi crimin. p. 1. quesit. 39. num. 8.*
- 3 Amplia primò regulam huius text. procedere in criminalibus causis, in eis enim pendente dilatione nihil est innouandum, vt tenet Farinac. d. g. 39. a. n. 7.
- 4 vbi n. 9. restringit non procedere quando iudex videret tumultum in populo ob retardatam punitionem delinquentis, nam tunc ne sequatur tumultus, potest ad eam executionem, etiam capitale, deuenire, termino, seu dilatione concessa, & n. 10. post Lancel. d. c. 7. n. 9. & seq. pariter restringit quando iudex expresse dilationem renouavit, quia tunc illa revocata nihil est quod impediat processum ad ulteriora, de quo tamen ipse dubitat Farinacius.
- 6 Amplia secundò conclusionem procedere etiam favore libertatis, vt probat Menchac. d. c. 27. n. 11.
- 7 Amplia tertio procedere, licet persona, cuius causa dilatio sit, de medio subducatur, ex eodem Menchac. d. cap. 27. n. 16.
- 8 Limita primò non procedere quando actus, qui sunt post dilationem pendente, sunt in preiudicium dilationis pendente, alias non, vt tenet Marant. d. p. 4. dist. 16. n. 70. pag. 183.
- 9 Limita secundò quando iudex in dilatione concessa reservavit sibi potestatem ad ulteriora procedenda, quod solent facere iudices quando suspicantur dilationem peti ex calumnia, tunc enim vigore dictæ reservationis potest ipse iudex non obstante dilatione concessa, ad ulteriora procedere, Lancel. d. cap. 7. n. 28. & seq. Farin. d. c. 19. n. 11.
- 10 Limita tertio cessante causa dilationis, quia cessat & ipsa dilatio, vt per Anchar. conf. 39. 4. *Unbium*, n. 3. Card. Tusch. *concl. tom. 1. lit. C. concl. 137. n. 18. & concl. 102. n. 9. & 17. quos refero de Axiom. iuris vsusq. axiom. 11. n. 11. addo Menchac. d. c. 17. n. 21. vbi n. 18. & 19. dissolvit an dilationem pendente cum cessat causa finalis ipsius, cesset etiã virtus dilationis.*
- 11 Limita quarto si causa dilationis sit finita, ex Barbof. *Collect. in Cod. Tom. I.*

Menchac. d. cap. 27. in fine, *vers. ex qua si advenit*, vbi etiam limitat quando ius repugnat, vel esset inutile, & nullius effectus, expectare dilationem.

Feria autem, &c.] Notatur ad hoc quòd dilatio regulariter intelligitur continua, diuque feriat currit, vt per Franc. Marc. *Delph. decis. 15. Bellacom. tom. 1. commun. apin. lib. 3. tit. 8. n. 6. vers. quam communem*, vbi intelligit nisi feria totam dilationem, vel ipsius maiorem partem absorberent.

S V M M A R I V M.

- 1 Dilatio iudice sedente, non ambulante, cum causa cognitione petenda, ac decernenda est.
- 2 Iudex tacite pronuntiasse dicitur, interlocutumque fuisse, cum processit ad ulteriora.
- 3 ad Dilationes concedendas causa requiritur cognitio.

L. A procedente. IV.

Idem A. ad Catullianum procons Africa.

Dilatio iudice sedente, non ambulante, cum causæ cognitione petenda ac decernenda est. Colligitur ex Ord. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *sup. hoc tit.*

A procedente iudice dilationem, &c.] Notatur ad hoc quòd iudex dicitur tacite pronuntiasse, & interlocutum fuisse cum processit ad ulteriora, vt per Dec. conf. 276. col. 2. Ial. conf. 105. m. 2. lib. 1. Menoch. conf. 153. n. 34. *vers. non obstant.*

Cum non aliis nisi causa cognita, &c.] Ergo ad dilationes concedendas causæ cognitio requiritur, vt per Robert. lib. 1. sentent. cap. 12. pag. 1. & vlt. Nauar. in cap. cum contingat causa 4. nulli. latè Camil. Borrel. in sum. decis. tom. 1. tit. 47. de dilat. num. 41. vbi quòd prima dilatio dari debet cum modica causæ cognitione ac leui, & n. 43. quòd ad secundam, tertiam, & quartam dilationem maior causæ cognitio exigitur, & in quarta non nisi iuris solemnitate seruata.

S V M M A R I V M.

- 1 Dilatio ab eo, cuius consilium requisitum fuit, frustrà petitur, non danda post conclusionem in causa, siue processerint dilationes, siue non, num. 2.
- 2 Dilationes ad probandum non sunt de substantia iudicii.
- 3 Iudex inquirere potest ex officio valore, etiam post conclusionem in causa.
- 4 Dilationem finita probatio facta nulla est.

L. Cùm à nobis. V.

Idem A. ad Maximum P. V.

Dilatio ab eo, cuius consilium requisitum fuit, frustrà petitur. Item post conclusionem in causa, siue processerint dilationes, siue non, nulla est danda dilatio. Colligitur ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *sup. hoc tit.*

Et ea tributa non sit, &c.] Ergo dilationes ad probandum non sunt de iudicii substantia, de quo vide Flamin. Chartar. *German. decis. 22. n. 2. Camil. Borrel. in sum. decis. tom. 1. tit. 47. de dilat. ex num. 108.*

Eam dare cuiquam non licebit, &c.] Excepi casum singularem, videlicet quando pars nihil probauit, vel non plenè probauit in dilationibus, quæ dantur partibus ad probandam læsionem vltra dimidium iusti pretij in alienationibus, aut transactionibus re-

k k runa

rum suarum, quia tunc poterit iudex inquirere ex officio verum valorem ipsius rei, etiam post conclusum in causa, vt per Menchac. in l. si quis in suo, §. legio, in fine, num. 35. de inoffic. testam. Stephan. Gratian. *discept. forens.* cap. 258. num. 44.

- 5 Et aduerte quod dilatio finita probatio facta est nulla, vt per Boer. *decis.* 352. Mascard. *de probat. concl.* 149. num. 25. & *concl.* 1219. Amat. Roderic. in *pract. de modo & forma videndi, seu examinandi processum*, cap. 7. num. 32. nam cum quid faciendum est in termino, factum post terminum non releuat, Flamin. Chartar. *decis.* 85. num. 5. Camill. Botrel. d. tit. 47. de dilatio non. 116. nisi post terminum admisse fuerint huiusmodi probationes parte non opponente, vt ex Hippol. in l. si quis ne quæstio, num. 91. ff. de *questio. resolut.* Cald. Pereira de *extinct. enphyt.* cap. 17. num. 10. *vers. infero sepmo.*

SVM MARIVM.

- 1 Fiscus in dilationibus iure communi vitur, nisi in casu, de quo agitur, reperitur specialiter privilegiatus, num. 2. si dubitetur an in aliquo casu fiscus sit privilegiatus, necne, in dubio iudicandum est eum non esse privilegiatum.

L. Inter priuatos. VI.

Imppp. CONSTANTINVS &
CONSTANS AAA. ad Petronium
vicarium Africe.

- 1 Fiscus in dilationibus vitur iure communi. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *sup. hoc tit.*
- 2 Aduerte quod fiscus vitur iure priuati, & sic iure communi, nisi in casu, de quo agitur, reperitur specialiter privilegiatus, quod placuit ff. de iure fisci, l. 1. de pet. hered. cum similibus, Martin. Laudens. *in pract. de fisco in princ.* q. 14. Menoch. *conf.* 242. n. 9. lib. 3.
- 3 Peregr. de iure fisci lib. 6. tit. 1. n. 1. Farin. *fragm. crimin.* p. 1. lit. F. n. 150. & n. 155. subdit quod quando dubitatur an in aliquo casu fiscus sit privilegiatus, necne, in dubio iudicandum est eum non esse privilegiatum.

SVM MARIVM.

- 1 Dilationes in causis statum concernentibus non sunt deneganda.
- 2 Dilatio hoc prerogatur ex causa iusta.
- 3 Dilatio, seu eius prerogatio concessa vni partium, alteri est communis, non est communis ei, qui iam probationibus renuntiavit. n. 4. idem vbi verisimiliter subornationis periculum in aduersario dilationem sibi communem esse contendente, timeri posset, num. 5.
- 6 huiusmodi Dilationi alter in alterum inuiti praeiudicium renuntiare non potest, nisi daretur in fauorem minoris per restitutionem in integrum.

L. Nec de statu. VII. & vlt.

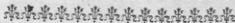
Imppp. ARCAD. & HONOR. AA.
Messale P. P.

- 1 Dilationes in causis statum concernentibus non sunt deneganda. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *sup. hoc tit.*

Menfium nouem spacia egredi, &c.] Ex hoc text. a iuncta gloss. verbo *egredi*, colligitur iudicem ex iusta causa posse hanc dilationem legis prerogare, vt per Petez l. 3. gloss. 1. tit. 11. lib. 3. *Ordin. pag.* 672. in fine, quæ quidem prerogatio non dicitur noua dilatio, sed præcedentis prerogatio, dum tamen antequam labatur prima, concedatur, Petr. Gregor. *synag. iur. lib.* 48. c. 8. & n. 11. Thom. Treuilhan. *Venet. decis.* 59. n. 3. & 4. lib. 1. Ioan. Vincent. de Anna *alleg.* 11. num. 5. Garc. Mastrill. *Sicilia decis.* 35. num. 2. & licet intra primam assignetur, non currit tempus secundæ, nisi finita prima, ad not. per Tiracq. *de retrahit. tit.* 2. §. 2. gloss. 1. num. 23. & num. 67. ad fin. Gregor. Lop. l. 2. verbo *cosa*, tit. 1. §. par. 13. & debet parti notificari huiusmodi prerogatio, Garc. Mastrill. d. *decis.* 35. num. 5. non currit enim dilatio, nisi, postquam fuerit assignata, intimetur parti, vel eius Aduocato, seu Procuratori, vt per Marant. *de ordine indic. part.* 6. tit. de dilat. num. 14. Azueud. l. 1. num. 64. tit. 18. lib. 4. noua Recop. Mascard. *de probat. concl.* 516. n. 6. Gutier. *alleg.* 5. num. 9. & *pract. lib.* 3. q. 37. num. 10. Parlad. lib. 2. *verum quod cap. fin.* p. 5. §. 19. num. 19. Curi. Philip. p. 1. §. 16. num. 6.

Dilatio, seu eius prerogatio vni partium concessa alteri est communis, quauis sit concessa minori iure speciali per restitutionem in integrum, Marant. *dist. tit. de dilat.* num. 18. Olasc. Pedem. *decis.* 97. num. 4. Petr. Gregor. *synag. iur. lib.* 48. c. 8. n. 18. Vincent. de Franch. *decis.* 269. num. 3. Caualean. p. 1. *decis.* 21. num. 9. Gutier. *pract. lib.* 2. q. 32. num. 2. Cardos. *in pract. iudicium*, verbo *dilatio* n. 8. Curi. Philip. d. §. 16. n. 9. Amat. Roderic. *in pract. de modo & forma videndi, seu examinandi processum*, cap. 7. num. 25. Cald. Pereira in l. si curatorem, verbo *vel aduersarij dolo* num. 22. Camill. Botrel. in *fun. decis.* tom. 1. tit. 47. num. 50. Menoch. *conf.* 367. num. 33. vbi num. 28. *vers. primo*, tenet quod non est communis ei, qui iam probationibus renuntiavit, & num. 35. & n. 35. idem asserit vbi verisimiliter subornationis periculum in aduersario dilationem sibi communem esse contendente, timeri posset.

Alter in alterius inuiti præiudicium huiusmodi dilationi renuntiare non potest, nisi daretur in fauorem minoris per restitutionem in integrum, quia si tunc minor renuntiat dilationi sibi concessæ, non potest aduersarius ea vti, vide Caualean. d. *decis.* 21. num. 9. Petez l. 1. in fine tit. 5. lib. 3. *Ordin. pag.* 578. Soar. in thesauro commun. lit. D. num. 76. Azueud. l. 3. num. 3. tit. 8. lib. 4. noua Recopil. Rutg. Ruland. de commissar. p. 1. lib. 2. cap. 9. num. 6. Gutier. *dist.* 9. 42. num. 3. Valasc. *consul.* 25. num. 11. vbi tenet quod si altera pars, cui dilatio restituitur ex iure specialiter integra dilationi renuntiet, tunc renuntiatio hæc obest aduersario.

De ferijs.

TIT. XII.

ERIÆ cum in dilationum tempore conuenerentur l. 3. *sup. tit. prox.* merito postquam dictum est de dilationibus, agitur de ferijs: quæ nihil aliud sunt quam forensium negotiorum vacationes, l. pen. ff. h. l.

Vide Cuiac. & VVelschem. item Ordinat. Reg. Lusitan. lib. 3. tit. 18. l. *Hispan.* 33. *enm. segg.* tit. 2. part. 3. Viui. Kirchou. & alios *tot.* 1. *commun. opinion.* lib. 3. tit. 16. Darnhaud. in *pract. civil.* cap.

cap. 119. de feriis. Cott. in memorab. verbo feria, Co-
uar. varar. lib. 4. cap. 19. Menoch. de arbit. lib. 1.
quæst. 50. Donell. comment. iuris civilis lib. 24. cap. 7.
Aloyst. Rice. in collect. decif. par. 1. collect. 124. Chri-
stoph. de Pazin. schol. ad leges styli. 156. a. num. 3.
Cardof. in praxi iudicum, verbo feria, Azot. instit.
moral. part. 2. lib. 1. cap. 27. Camill. Borrell. in sum.
decif. tom. 2. tit. 58. de feriis, Arimian. Tepar. var. sen-
tent. tom. 1. tit. 149. de feriis, Petr. Gregor. syntagm.
lib. 2. cap. 16. de feriis, festisque & profectis diebus,
& cap. 17. de vigiliis ecclesiasticis.

SUMMARIUM.

- 1 Appellationis tempora sunt continua, & in ea com-
putantur feria repentina.
- 2 Appellare licet tempore feriarum repentinarum in-
iudicatum ob rem feliciter gestam.
- 3 Appellatio die festo interponi potest, licet tunc eam
prosequi non liceat.

L. Quoniam. I.

Imp. CONSTANT. & MAXIMIAN. AA.
SEVERVS & MAXIMIN. Nobb.
CC. Verino.

1 Appellationis tempora sunt continua, & in ea
computantur feria repentina. Colligunt ex
Ordin. Cyn. Bart. Salicet. Castr. Bald. Angel. Richard.
Sebast. Naui. remissive Casal. in annot. & Ximen. in
concordant.

2 Vide Petr. Greg. syntagm. iuris p. 1. lib. 2. c. 16. n. 20.
vbi per hunc text. tenet quod tempore feriarum re-
pentinarum ob gestam rem feliciter indicatum ap-
pellare licet, P. Soar. de Relig. tom. 1. tract. 2. lib. 2.
de diebus festis cap. 10. num. 13. vbi quod in hac l. so-
lum dicitur ita esse seruandas quoad appellationem
ferias repentinis sicut solemnes sine vlla adiectio-
ne. Bernard. Graue. ad præfata Camera Imper. lib. 1.
c. 104. §. 5. consider. 1. num. 4.

3 In gloss. Quoniam consil. ibi, item tempore feria-
rum solemnium non exercetur causa appellationis, &c.
Notatur ad hoc quod appellatio potest in die festo
interponi, licet eam prosequi tunc non liceat, vt
per Sigism. Scacc. de appellat. quæst. 12. mon. 51. P.
Soar. de cap. 10. mon. 12. cum segg. vbi num. 13. in fine,
ait, ex iuribus his citatis videtur posse colligi lici-
tum esse appellare in die festo quando necessitas ve-
get, vel præfinitus numerus dierum finitur, nisi ita
fiat ex quacunque causa ita accidit nam cum ap-
pellatio sit quedam naturalis defensio, merito tunc con-
ceditur, ne homo illa priuatur. Si verò eodemmodum
potest interponi, vel postponi ad diem festum, nec
ratio naturalis defensionis postulat vt id fiat tali die,
nec iura his citata id permittunt, nec si permitterent,
extendenda viderentur ad festa religiosa; & tandem
concludit quod licet non audeat id damnare, nec
videretur excessus grauis, quia sine magno strepitu
fieri potest, & est res fauorabilis, nihilominus con-
sulit vt in die profectio fiat quoties commode possit.

SUMMARIUM.

- 1 Die Dominico actus voluntarie iurisdictionis, vt
manumissio, exerceri possunt.
- 2 Feria olim dari solita.

Barbof. Collect. in Cod. Tom. I.

- 3 de Die Dominico, remissive.
- 4 in Causis pijs (vt est libertatis datio) proceditur
etiam diebus feriatis.
- 5 Messus & vindemia tempus olim apud Romanos.
apud Hispanos quod, mun. 6.
- 7 Ferijs rusticalibus gaudent etiam homines, qui non
habent prædia. illis expresse, vel tacite renunciari
potest, num. 8.
- 9 Pasche festiuitas, remissive.
- 10 L. vt in die, de feriis, enucleatur.

L. Vt in die. II.

Imp. THEODOS. A. Vicens.

De Dominico actus voluntarie iurisdictionis, vt
manumissio, exerceri possunt. Olim feria
debatur ab 8. Kal. Iulij in Kalen. Augusti ratione
messis: à 10. Kalen. Septembris in Idus Octobris
vindemiales. Sancti Paschatis dies cum alijs pro fe-
riatis habebantur. Colligunt ex Ordin. Doctores
citati ad l. 1. n. 1. sup. hoc tit.

Die Dominico. De die Dominico dixi in collect. 3
ad cap. 1. num. 2. hoc tit. in Decretalib.

Ac manumittere liceat. Notatur ad hoc quod 4
in pijs causis (prout est libertatis datio) procedit
etiam feriatis diebus, vt per Tiraq. de priuileg. pia
causa, priuileg. 156.

Et a die octauo Kalendario, &c. Olim apud Ro-
manos incipiebat tempus messis ab octauo Kalcidis
Iulij vsque ad Kalendas Augusti, & vindemia à 10.
Kalendis Septembris, vsque ad Idus Octobris, vt ex
Plini. lib. 18. naturalis historia cap. 31. & Dyaren. al-
ferit D. Barbof. in l. diuortio, in princ. p. 1. mon. 9. ff.
soluto matrim. Et per l. Hisp. 3. tit. 2. part. 3. statu-
tum est feriatis diebus ob publicam utilitatem esse
vnum mensem pro bladijs colligendis, alium pro vin-
demijs fiendis secundum tertæ consuetudinem.

Quibus rusticalibus feriis gaudent etiam homi-
nes, qui non habent prædia, ex quibus panem, aut
vinum colligant, l. signum appellatio, §. lignorum ff. de leg.
3. vbi inquit Bald. quod homines, qui non colligunt
nisi castaneas, videntur his feriis, Montan. in foro leg.
l. 1. verbo si de Iulio tit. 5. lib. 2. Greg. Lop. d. l. 3. verbo
pane vino tit. 2. part. 3. Cott. in memorab. verbo Feria.
Vezin. tom. 1. commun. opus lib. 3. tit. 10. n. 1. pag. 387.

Et possunt illis expresse, vel tacite partes renun-
tiare, l. 1. & l. si feriatas, ff. hoc tit. Afin. in praxi §. 3.
cap. 7. mon. 2. Cald. Petreia de resolut. emphyt. cap. 17.
mon. 10. col. 5. Camill. Borrell. in sum. decif. tom. 1.
tit. 42. de iudic. n. 85. Azot. instit. moral. p. 2. lib. 1. c. 27.
quæst. 18. & vide ad l. omnes dies 7. hoc cod. tit. in fine.

Sanctum quoque diem Pasche, &c. De his festi-
uitatibus dixi in collect. ad cap. vlt. hoc tit. in Decreta-
lib. mon. 5. 11. & 16.

Quod contra hoc factum fuerit, omnibus modis irrita-
tur. Id est, ipso iure, quia verba illa, omnibus modis,
multum ampliunt verbum irritatur, irritati enim de-
bet non solum factum tollendo, sed etiam declaran-
do validum non fuisse. Ita Soar. de Relig. tom. 1. tract.
2. lib. 2. de diebus festis cap. 10. n. 1. Cardof. in praxi in-
dicum, verbo processus num. 11.

SUMMARIUM.

- 1 Die Dominica indices, & officia arrium quiescent,
opera tamen ruralia urgente necessitate non inter-
mittenda.
- 2 Diebus feriatis licet sunt qua pertinent ad agri-
cult.

culturam, & vinearum putationem, hodie non licet nisi sacris peractis, & urgente necessitate, ex quadam dispensatione, num. 3.

4. *Studium an sit licitum scholaribus diebus Dominicis, & festiuis, remissive.*

L. Omnes iudices. III.

Imp. CONSTANTIN. A. Elpidio.

1. **D**e Dominicis iudices, & officia artium quiescent, opera tamen ruralia urgente necessitate non intermittenda. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *sup. hoc tit.*

Omnes iudices, urbanas, plebes, &c.] De his omnibus vide notata in collect. ad cap. 1. *hoc tit. in Decretal. lib. 6. c. ad cap. ult. n. 1. eod. tit.*

2. *Ruri tamen possit, &c.]* Notatur ad hoc quoddiebus feriatis licite fieri possunt ea, quae pertinent ad agriculturam & vinearum putationem, ut per Renat. Choppin. de privileg. rusticorum, lib. 2. cap. 7. Camill. Borrell. in sum. decif. tom. 2. tit. 18. de feriis, ex num. 94. Et aduertit Petr. Gregor. synagm. iuris lib. 2. cap. 16. a num. 24. quod licet Columel. lib. 2. de re rustica, cap. fin. permittat plura rusticis in facis feriis, nihilominus tamen addit hodie id non licere nisi sacris peractis, & necessitate urgente, atque ex dispensatione quadam. Vnde si imminet tempestas, vel magna pluuia, licitum erit in festis vuas colligere ne pereant, & segetes iacentes in agris ad locum securum deferre, ut tenet citati per me in collect. ad c. 3. *hoc tit. in Decretal. num. 6.*

4. In gloss. Et artium, in addit. ibi, an studium sit licitum scholaribus Dominicis, & festiuis, &c. Vide notata in collect. ad l. cap. 3. num. 3. cum seqq.

SVMMARIVM.

1. *Ferias repentinas solus Princeps indicit, & num. 2.*
3. *Feria repentina quae sint.*

L. A nullo iudice. IV.

Idem A ad Severum.

1. **F**erias generales repentinas solus Princeps indicit. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. *sup. hoc tit.*
2. Hanc eandem conclus. ex hoc text. desumunt Petr. Gregor. synagm. iuris lib. 2. cap. 16. num. 12. & 20. Perez ad l. 1. *vers. praeerea sunt, tit. 7. lib. 3. Ordin.* Bernard. Graux. ad pract. Camera Imper. lib. 1. *conclus. 5. confid. 2. num. 3.* Camill. Borrell. in sum. decif. tom. 2. tit. 18. num. 46. Garc. Mastrill. in tract. de magistratib. lib. 3. cap. 4. a num. 187. & praecipue num. 192.
3. Vbi ferias repentinas ait illas esse, quae a Principe propter iuagurationem, triumphum, rem prosperè gestam, natalem alicuius magni Principis, vel hliotum, aut alias causas extra ordinem indicuntur, & ideo repentinae appellantur, quia nulla earum certa lex, aut tempus esse potest.

SVMMARIVM.

1. *Messium, & vindemiarum feriae non attenduntur in publicis, & fiscalibus causis, & num. 2. & principaliter, vel secundario accedentibus utilitati publicae, num. 3.*

L. Publicas. V.

Imppp. VALENT. VALENS & GRAT. AAA. ad Olybrium.

Messium & vindemiarum feriae non attenduntur in publicis, & fiscalibus causis. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *sup. hoc tit.*

Hanc eandem conclus. ex hoc text. desumunt Martin. Laudens. in tract. de fisco quest. 36. Franc. Luccan. de Parma in tract. de privileg. fisci, part. 1. num. 67. Donell. comment. iuris civilis lib. 24. cap. 7. col. fin. Farinac. fragm. crimin. part. 1. lit. F. num. 202. eleganter D. Barbol. in l. 1. ff. soluto matrim. part. 1. num. 51. vbi procedere ait in causis publicis, scilicet principaliter, vel secundario accedentibus utilitati publicae, ut quia pertinent ad regimen, siue conservationem Reipubl. Petr. Gregor. synagm. iuris lib. 2. cap. 16. sub num. 7.

SVMMARIVM.

1. *Quadragesima tempore quondam criminalium causarum cessabat, ex cetero, & num. 2. de consuetudine non servari, num. 3.*

L. Quadragesima diebus. VI.

Idem AAA. Luciano Vicario Macedonia.

Tempore Quadragesimae criminalium causarum executio quondam cessabat. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *sup. hoc tit.*

Hanc eandem conclus. ex hoc text. desumunt Franc. Marc. Delphin. decif. 409. incip. *Quaritur in festis, post num. 1.* Clar. in pract. §. fin. q. 10. n. 3. vbi asserunt hanc legem quatenus prohibet cognitionem causarum criminalium diebus Quadragesimalibus, de consuetudine non servari, Donell. comment. iuris civilis lib. 24. cap. 7. Ludou. Rodolphin. in tract. de modo viuendi diebus Quadragesim. num. 17.

SVMMARIVM.

1. *Omnis dies est iuridica, nisi constet quod sit feriata.*
2. *Executio sententiae fieri potest diebus feriatis in utilitatem hominum, & num. 6.*
3. *Kalendas Ianuarias colere, ut olim prohibitum.*
4. *Srenas dandi mor apud Ethnicos.*
5. *de Pascha sacris diebus remissive.*
7. *Epiphaniarum etymon.*
8. *de Festiuitatibus B. Virginie remissive.*
9. *Feris inductis licet ob necessitatem hominum possint renuntiare partis, non tamen impedit quin testes allegent ferias.*
10. *Partes possunt renuntiare feriis inductis pro necessitate & favore hominum, non autem feriis ad honorem Dei, & Sanctorum. etiam si cum iuramento renuntiationis esset feriis introductis ad honorem Dei, num. 11.*

L. Omnes dies. VII.

Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Albino P. V.

Omnis dies est iuridica, nisi constet quod sit feriata. Item executio sententiae fieri potest diebus

bus feriatis in utilitatem hominum. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit.

³ *Kalendarum quoque Lannariarum, &c.* Vide Petr. Gregor. *synagm. iuris* lib. 2. cap. 16. num. 28. & 29. ubi ait prohibitum fuisse in Concilio Turonensi ne secundum errorem antiquum quispian coletet Kalendarum Ianuarij; solebant enim veteres Ethnici strenas Kalendarum Ianuarij dare, inaugurandi anni causa.

⁵ *Sacros quoque Pascha dies, &c.* De his festivitatis dixi in collect. ad c. ult. in Decretalib. n. 5. 11. & 16.

⁶ *Differatur exaltio.* Nisi debitor sit suspectus de fuga, quia hoc casu etiam diebus festiuis in carcere detrudi potest, vt per Socin. reg. 78. *Alphan. collect.* 24. Roder. Xuat. ad l. post rem iudicatam in declar. legum Regij, extens. 4. num. ult. in tit. de locis emplacements, §. sed attende, num. 23. *Parlad. lib. 2. verum quodid. cap. fin. p. 5. §. 4. num. 9. Ceual. commun. q. 760. num. 25.* Quæ autem suspicio sit sufficiens in his terminis relinquitur arbitrio iudicis, Menoch. *remed.* 2. *adipisc. num. 9. & de arbit. casu* 124. num. 4. *Matienz. l. 10. gloss. 1. n. 7. lib. 5. non Recop.*

⁷ In gloss. *Epiphaniarum. ibi, an in quod est supra, & quæ quod est sonus, quia sonum de super acceperunt Magi, vt per aliam vion. redirent, &c.* Vide Durand. *in ratione. diuinar. offic. lib. 6. cap. 16. Azor. instit. moral. p. 2. lib. 1. cap. 11. Filliuc. in quest. moralib. tractat. 37. cap. 1. num. 32.*

⁸ In gloss. *Apostolica. ibi, an in die B. Virginis, &c.* De festiuitatibus B. Virginis late agunt Doctores per me citati in collect. ad cap. ult. num. 18. hoc tit. in Decretalib.

In gloss. *Vel ortus. fin. ibi, An autem ab omnibus predictis possit consensu paruum recedi, &c.* Vide Doctores citatos in collect. ad l. 2. prope fin. sup. hoc co. tit.

⁹ In ead. gloss. ibi, *Sed quando valet renuntiatio an testes cogantur, &c.* Notatur ad hoc quod licet feriis inductis ob necessitatem hominum possint partes renuntiare, tamen non impedit testes allegare ferias, vt per Las. in l. 1. num. 9. ff. hoc tit. Menchac. *controuerf. vsusfreq. p. 2. cap. 23. num. 15. post princip.*

¹⁰ In ead. gloss. ibi, in 19. quæ ob necessitatem hominum sunt, &c. Notatur ad hoc quod partes renuntiare possunt feriis inductis pro necessitate & favore hominum, secus vero feriis ad honorem Dei & Sanctorum, vt per Marant. *de ordine indic. p. 4. dist. 16. n. 81. vers. grisejuno dicitur, Lanfranc. Balb. decis. 313. incip. ferijs ob necessitatem, Cened. ad Decretal. collect. 142. sub num. 1. Camill. Borrel. de compromiss. §. 2. gloss. 6. num. 19. & §. 3. gloss. 4. num. 68. & sum. decis. com. 2.*

¹¹ Tit. 38. de feriis num. 90. ubi num. 91. extendit, etiam si cum iuramento renuntiatum esset feriis introductis ad honorem Dei.

S Y M M A R I U M.

1. Actus voluntarie iurisdictionis perfici possunt quolibet tempore, etiam feriato.
2. Actus legitimi, ac voluntarii in mero facto consistentes, & qui causæ cognitionem non desiderant, celebrari possunt diebus etiam feriatis in honorem Dei.
3. Pignoratius, quæ ad sententiæ executionem conceditur, cum nullam causæ cognitionem desideret, feriatibus diebus concedi potest.
4. Absolutio ab excommunicatione ad cautelam fieri potest diebus feriatis.
5. Absolutio in iuramento impetrari, & concedi potest diebus feriatis, id tamen non, & quando verum sit, remissius.

Barbof. Collect. in Cod. Tom. I.

⁶ *Tutores & curatores dari, amoueri, allegationesque allegari possunt diebus festiuis, dummodo non tractetur de tutela ex inquisitione, vel requirent causa cognitionem.*

⁷ *Arbitratores possunt ferre laudum suum diebus feriatis, cum sint amabiles compositores, nec causæ cognitio apud eos desideretur. Vel etiam quia arbitramentum hoc est instar transactionis, quæ diebus his celebrari potest, num. 8.*

⁸ *Donationis in iuramento fieri potest diebus feriatis, quia nulla causæ cognitio ibi requiritur.*

L. Actus omnes, VIII.

Idem AAA. Tatiano P. P.

Actus voluntarie iurisdictionis perfici possunt quolibet tempore, etiam feriato. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit.

Probat hic text. actus legitimos, ac voluntarios in mero facto consistentes, & qui causæ cognitionem non desiderant, diebus feriatis etiam in honorem Dei celebrari posse, vt per Tiracq. *de retract. lig. §. 36. gloss. 2. n. 55. & in fine tract. n. 82. & 83.* ubi inter ea, quæ nihil ad iudicia pertinent, enumerat prelationem, denuntiationem, interpellationem, & id genus cætera. *Veizin. rem. 1. commun. opin. lib. 3. tit. 10. n. 5. n. 6.* hinc tenet feriatia die capi posse fideiussionem à carcerato de se representando, Marant. *de ordine indic. p. 4. dist. 16. n. 68.* unde inferri posse Notarium facere instrumentum in die feriato, quia est voluntarie iurisdictionis, Menoch. *de arbit. q. 30. n. 14.*

ubi hinc etiam inferri fieri posse emancipationes ac manumissiones, Camill. Borrel. *in sum. decis. tom. 2. tit. 38. de feriis num. 93.* ubi exemplificat in adoptione, emancipatione, & manumissione, Cardos. *in praxi iudicium, verbo feria, num. 3.* ubi exemplificat in partitionibus, transactionibus, donationibus, venditionibus, & similibus.

Ex quibus primò inferitur pignorationem, quæ ad sententiæ executionem conceditur, cum nullam causæ cognitionem desideret, his feriatibus diebus concedi posse. Ita Menoch. *d. q. 30. num. 16.* Camill. Borrel. *d. tit. 38. de feriis n. 81. ubi n. 85.* tenet quod pignoratius, quæ fit in executione sententiæ, potest fieri in festis diebus etiam ad honorem Dei, & Sanctorum.

Secundò inferitur absolutionem ab excommunicatione ad cautelam fieri posse diebus feriatis, vt per Franc. Viui. *Neapol. decis. 93. sub. num. 9.* Menoch. *d. q. 30. n. 14. in fine.* Camill. Borrel. *d. tit. 38. num. 114.*

Tertiò inferitur absolutionem in iuramento impetrari & concedi posse diebus feriatis, de quo, an, & quando verum sit, vide Anton. Cornetum *in tract. de absolutione à iuramento p. 3. q. 20. per tot. quem refert Camill. Borrel. d. tit. 38. num. 112. & seqq.*

Quartò inferitur posse dari tutores, & curatores, & illorum amoueri, & excusationes allegari diebus feriatis, dummodo non tractetur de tutela ex inquisitione, vel reipiente causæ cognitionem, Ordin. Reg. Lusit. lib. 3. tit. 18. §. 5. Anton. Piagg. *de tutor. & curat. quest. 6. num. 2.* Paul. Montan. *de intel. & curis cap. 25. num. 1. & 2.* Cardos. *in praxi iudicium, & Aduocat. verbo feria num. 5.* Camill. Borrel. *d. tit. 38. à mon. 102.*

Quintò inferitur posse in huiusmodi feriatis diebus arbitratores suum laudum ferre, cum sint amabiles compositores, nec causæ cognitio apud eos desideretur, vt per Menoch. *d. q. 30. n. 17.* ubi etiam prestat rationem, quia arbitramentum hoc est instar transactionis, quæ diebus his celebrari potest.

K k 3 Sextò

9 Sexto infertur donationis insinuationem posse fieri his diebus, quia nulla cause cognitio ibi requiritur, vt per Rebuff. tom. 2. ad leges Gallie, tract. de donat. in fin. art. 3. gloss. 8. in fine. Burg. cons. 3. n. 70. in fine Bellacomb. tom. 1. commun. opin. lib. 3. tit. 10. n. 10.

7 Certamen circense, pro consilio equestri.

8 Ferarum lacrymosa spectacula, ad sanguinolentam taurorum exagitationem extenditur à Parlador.

9 Debitor suspectus de fuga carcerari potest die feriato.

L. Dies festos. X. & vlt.

Imp. LEO & ANTHEM. AA.
Armasio P. P.

SVMMARIVM.

1 Latio insignis potest quolibet die mitti ad furcam, & mun. 2. declarata vi n. 3. executio cuiuslibet sententiae, & quando fieri possit die feriato, n. 4.

5 Isauri pirata insignis.

L. Prouinciarum. IX.

Imp. HONOR. & THEOD. AA.
Anthemio P. P.

1 Latio insignis potest quolibet die ad furcam mitti. Colligunt ex Ordinar. Doctores citati ad l. 1. mun. 1. sup. hoc tit.

2 Hanc eandem concul. ex hoc text. defumunt l. 35. tit. 2. part. 3. Petr. Gregor. synag. iuris lib. 2. cap. 16. num. 8. Bobadil. in sua politica lib. 2. cap. 21. num. 212. Decian. in tract. crimin. tom. 2. lib. 9. cap. 29. num. 20. Cardof. in praxi iudicum, & Advocat. verbo ferie mun. 7. & Anst. Gernon. de sacrorum immunit. lib. 2. cap. 18. à mun. 12.

3 Declarando procedere eo casu quo periculum esset in mora executionis, veluti si spectaretur magnum scandalum in populo, vel timeretur delinquentis carcerati fuga, vel quodlibet aliud imminens periculum, propter quod euitandum conueniens vium fuisset sententiae executionem accelerare, & illam eodem festo die executioni mandare; ad not. per Gregor. Lop. d. l. 35. verbo, de los ladrones, Perez in l. vnc. tit. 7. lib. 3. Ordin. pag. 991. Clar. in pract. §. fin. g. 64. n. 34. & g. 97. m. 6. & 7. Bobadil. d. c. 21. n. 212.

4 An autem & quando executio cuiuslibet alterius sententiae die feriato fieri possit? vide Hippol. in l. vnus, §. cognitorum, num. 85. ff. de question. Guid. Pap. decif. 215. num. 5. Tiraq. in tract. de penis tempor. causa 49. num. 31. Clar. d. §. fin. g. 97. num. 6. Thezaur. Pedem. decif. 95. Malfard. de probat. concl. 1311. num. 30. Parlad. verum quotid. lib. 2. cap. fin. p. 5. §. 4. per tot. Fr. Emmann. quest. Regul. tom. 3. g. 34. art. 9. Soar. de Relig. tom. 1. tract. 2. lib. 2. cap. 38. num. 11. Cardof. in praxi iudicum, verbo ferie mun. 4. & verbo sententia mun. 20. Camill. Botrel. tom. 1. tit. 38. à mun. 78.

5 Isaurorum, [Piratas esse insignis magis communiter assensit Doctores, de quibus meminerunt Alciat. lib. 3. dispensat. cap. 20. Forcatul. Necromantia dial. 97. n. 12. Caluin. in suo lexico iurid. verbo Isaurus, pag. 465. Guid. Panciroli in thesoro var. lectio. lib. 2. cap. 233.]

SVMMARIVM.

1 nullus Actus iudicarius die feriato, vel sacro in honorem Dei exercendus est, pacta tamen, & transactiones feriatas dies non suspendunt.

2 Nullis volumus voluptatibus occupari, l. to. de feriis, c. notator.

3 Capi & carcerari nemo potest pro debito ciuili in diebus feriatis, propter honorem Dei.

4 Citatio non potest fieri die feriato.

5 Pacta conferta possunt diebus feriatis.

6 Scena theatralibus interesse non licet diebus festiuis.

IN die feriato, vel sacro in honorem Dei nullus actus iudicarius exercendus est, pacta tamen & transactiones feriatas dies non suspendunt. Colligunt ex Ordinar. Doctores citati ad l. 1. mun. 1. sup. hoc tit.

Nullis volumus voluptatibus occupari.] Intelligit si ex illis nascatur aliquod scandalum, vel detur occasio violandi ecclesiasticum preceptum audiendi sacrum. nam extra hos casus non videtur prohibitum venari, siue piscari, recreationis gratia, quippe quod inter opera, quae suapte natura vel liberalia, vel seruilia sunt, videntur medium locum habere, hoc est, nec omnino libera, nec omnino seruilia esse. Vide Rebelle, de obligat. in fin. p. 1. lib. 1. q. 14. sect. 3. num. 14. Vezin. tom. 1. commun. opin. lib. 3. tit. 10. n. 14. pag. 388. Azor. in fin. moral. p. 2. lib. 1. cap. 27. g. 7. Filliuc. in quest. moralib. tom. 2. tract. 17. cap. 9. à mun. 172.

Et à cunctis executionibus excusetur.] Notatur ad hoc quod capi carcerari nemo potest pro debito ciuili in diebus feriatis in honorem Dei, vt per Bald. in tract. de carcer. cap. 1. mun. 6. Farin. in praxi crimin. quest. 28. n. 106. vbi refert decreuisse sanctae mentis Pium Papam V. executiones nec reales, nec personales pro ciuili debito posse in vrbis fieri in diebus feriatis, & quos Ecclesia iubet seruari in honorem Dei, Virginis, & Sanctorum, & sic renouauit dispositionem huius text. quae iam in desuetudinem abierat, & num. 109. limitat li quis caperetur pro delicto, praeterit graui & enormis, pro leui, nisi esset periculum ne reus aufergeret, quia tunc potest capi in die feriato etiam quod delictum, pro quo capitur, esset leue.

Taceat apparitio, &c.] Notatur ad hoc quod citatio non potest fieri die feriato, vt per Ordin. Reg. Lusit. lib. 3. tit. 1. §. 17. l. Hispan. 34. tit. 2. part. 3. Bart. in l. 1. §. nunciatio, num. 30. ff. de noui oper. noue. Tiraq. de retrahit. lig. §. 36. gloss. 2. n. 54. & seq. & ad fin. tit. n. 58. cum seqq. Gail. lib. 1. obseru. 33. n. 16. Marant. de ordine iudic. p. 6. memb. 1. mun. 119. Vezin. tom. 1. commun. opin. lib. 3. tit. 9. n. 9. pag. 387. Azeud. l. 4. n. 5. tit. 1. lib. 1. noua Recop. Curi. Philip. p. 1. §. 8. num. 6. Soar. de Relig. tom. 1. tract. 2. lib. 2. cap. 38. n. 4. Valer. Reginald. in praxi fori panis. lib. 19. num. 45. Vant. de nullitat. iur. ex defectu citat. num. 45. cum seqq. Ceuall. commun. contra comunem. q. 366. mun. 1. Bernard. Graeuz. ad practice. Camera Imper. lib. 1. concl. 53. confid. 1. mun. 4. & confid. 2.

Pacta conferant.] Notatur ad hoc quod diebus feriatis pacta conferta possunt, vt per Donell. comment. iuris ciuili lib. 24. cap. 7. col. fin. Cardof. in praxi iudicum, verbo ferie, num. 5.

Scena theatralis, &c.] Notatur ad hoc quod diebus festiuis non licet scenis theatralibus interesse, de quo vide Paul. Comitol. respons. iurid. lib. 5. q. 11. n. 5.

Circense certamen.] Pro equestri conspectu accipi tenet Caluin. in suo lexico iuridico, verbo certamen circense.

Aut ferarum lacrymosa spectacula] Ad immensam & sanguinolentam taurorum exagitationem, de

De iurisdictione omnium, &c. Tit. XIII. 391

de qua in Hispania, extendit Parlador. lib. 2. *verum quod.* cap. 7. num. 2. & seq. qui adesse prohibuit Clericis lactic Ordinibus initatis Gregorius XIII. Quodam sua constitutione, cuius tenorem recensent Salzed. ad Bernard. in *pract.* cap. 72. alijs 75. in *missis* edit. Stephan. Quarant. in *summ. Bullar.* verbo *instrumenta*. Postea Clemens VIII. pro Regnis Hispaniarum penas & censuras contra Clericos supradictos impositas fustulit, & amovit (exceptis Monachis & Fratibus Mendicantibus, ceterisque Regularibus cuiuscunque Ordinis & instituti) ad terminos iuris communis reducendo. Monet tamen sua Sanctitas, ac in Domino hortatur Clericos seculares beneficia ecclesiastica obtinentes, vel in sacris Ordinibus, seu ecclesiastica dignitate constitutos existentes ne paterna hac eius benignitate abutantur, provt plenius in suis litteris sub Dat. Romae die 15. January 1596. plenius continetur, quarum litterarum contextum referunt Quarant. *vbi supra*, & Fr. Emman. *quest. Regul.* tom. 3. q. 68. art. 2. & de illis meminere Guesf. *canon. lib. 1. cap. 7.* Azor. *instit. moral.* p. 3. lib. 2. cap. 15. à princip. D. Roder. à Cunha in *comment. ad cap. Presbyteri*, num. 3. & 4. dist. 117. 19. sub quibus non continetur Milites D. Iacobi, Alcantarae, si similes, tenent Aragon. 2. 2. q. 88. art. 21. ad ult. *argum.* Azor. *instit. moral.* p. 1. lib. 13. cap. 4. q. 4. in fine.

9 In gloss. *fideiussione*. ibi, nisi timeatur de recessu, &c. Notatur ad hoc quod debitor suspectus de fuga potest carcerari in die feriato, vt Ordin. Reg. Lusitan. lib. 3. tit. 1. §. 17. Cott. in *memoralib.* verbo *fugitivus*. Viui. tom. 2. *commun. opin.* lib. 7. tit. 33. de *reuecan. his*, quia in fraudem credit. num. 24. pag. 334. Parlad. lib. 2. *verum quod.* cap. fin. p. 5. §. 4. num. 9. Perez l. 1. tit. 7. lib. 3. Ordin. pag. 581. Surd. de *aliment.* tit. 8. q. 2. num. 12. Soar. de Paz in *pract.* tom. 1. part. 5. cap. 3. §. 3. num. 149. in medio. Thom. Valsic. *allegat. iuris tom. 1. alleg. 25. num. 6.* Farin. d. q. 27. num. 107. vbi num. 108. dixit quod licet debitor suspectus de fuga possit in die feriato capi & carcerari, non tamen potest tanquam suspectus de fuga idem debitor alias captus arestari, seu sequestrari in die feriato.

De iurisdictione omnium iudicum, & de foro competenti.

TIT. XIII.

VRISDICTIONE nihil aliud est quam notio. ff. de re iudic. l. 5. in *princi.* cum aliqua coëreptione, ff. de *offici. eius*, l. 1. in *fin.* & l. ult. in *fin.* Forum competens est, vbi quis agere, vel conueniri debet. ff. lib. 5. tit. 1. in *rubr.*

Vide Azor. Goffred. de Trano, Hostiens. & Placentinum in *summ. huius tit.* Cuiac. Pac. & VVesembec. item Brisson. lib. 3. *select.* cap. 18. Iacob. Galiard. in *speciali tractat.* huius tit. Quintanad. in *tract. de iurisdic. & imperio*, Soar. de Paz in *pract.* tom. 1. temp. 1. Soar. Kirchou. Donat. à Fina, Viui. & alios tom. 1. *commun. opin.* lib. 3. tit. 11. Morl. in *emporio iuris ciuili* part. 1. tit. 2. de *iurisdic. omni. iudic.* Francisc. de Clapertis in *tract. de iurisdic. & imperio*, Camill. Borrel. in *summa. decis.* tom. 1. tit. 41. etiam de *iurisdic. & imperio*, & tit. 42. de *foro compet.* Arimín. Tepas. *recept. sentent.* tom. 1. tit. 72. cum *seqq.* Ludouic. Molin. in *tract. de iurisdic. & quibus generibus po-*

testatum publicarum iudiciorum.

De iurisdictione peculiares ediderunt tractatus Hieronymus Mascorini tom. 3. *tract. Doctor. part. 2. fol. 15.* & Ioannes Gyllotus eodem tom. 1. p. 1. fol. 2. D. Marta, Scipio Gentilis, Io. Longoualli, M. Ant. Murretus, Georg. Obrecht, Tob. Paurmeister, Cont. Princierus, Antonius Goucanus, Ioannes Zanardus, Iacobus Menochius, & Henricus Bocerus.

De iurisdictionis origine Petr. Bertrand. d. tom. 3. p. 1. fol. 19. Durand. de S. Portiano.

SVMMARIVM.

- 1 Index incompetens partium consensu, ac prorogatione, non obstante impedimento incompetencia indicat.
- 2 Iurisdictionis prorogatio remissive.
- 3 Procurator fisci partium consensu iudex competens esse potest inter priuatos.
- 4 Index, qui habebat limitatam iurisdictionem ad causas certa qualitatatis, potest ex prorogatione cognoscere de causis diuersae qualitatatis. proponitur opinio Authoris num. 5.
- 6 L. non quibus, de iurisd. omni. iud. explicatur, & mon. 7. 8.
- 9 Prorogatio ut valeat, oportet quod ille, cuius prorogatur iurisdic. illam habeat, alias inopiusabilis est prorogatio, cum id quod nullum est, extensionem minime recipiat.
- 10 Iurisdic. delegati an possit prorogari consensu partium, non prorogatur post tempus finitum, num. 11. non de persona ad personam, n. 12.
- 13 Iurisdic. prorogatur de persona ad personam, de tempore ad tempus, de loco ad locum, de re ad rem, de casu ad casum, de causa ad causam. an autem in causis meri, vel mixti imperij remissive n. 14.

L. Non quidem. I.

Imp. ANTONINVS A. Seuero & alijs

INDEX incompetens partium consensu, ac prorogatione, non obstante impedimento incompetencia indicat. Colligitur ex Ordinari. Cyn. Bart. Salicet. Bald. Castr. Fulgosc. Angel. Sichard. Aloy. Leo fol. 57. Sebast. Nau. remissive Casal. in *auos.* & Ximen. in *concord.*

De prorogatione iurisdictionis vide Marant. de ordin. iudic. p. 4. dist. 12. Menchac. *controuers. vsu freq.* p. 2. cap. 13. per tot. latè D. Barbo. in l. 1. ff. de iudic. art. 1. per tot.

Probat hic text. quod Procurator fisci, qui habet iurisdictionem limitatam cognoscendi de causis inter fiscum & priuatos, iuxta text. in l. 1. si *aduersus fiscum*, & hac ratione inter priuatos, iudex esse non possit, l. 1. de *pedas. iudicib.* de consensu tamen partium iudex competens etiam inter priuatos esse potest; vnde videtur colligi iudicem, qui habebat limitatam iurisdictionem ad causas certa qualitatatis, posse ex prorogatione cognoscere de causis diuersae qualitatatis, vt per Paul. de Castro in l. 1. *testamenta omnia*, num. 5. & ibi *la.* num. 1. de *testam.*

Sed vt certum ab incertis separatim, distinguendum est maximam differentiam existere inter iurisdictionem ordinariam ad certum genus causarum, seu certum genus personarum limitatam, & inter iurisdictionem ordinariam vniuersalem in quacunque causa & personam ciuitatis vnus; & territorij, illa quidem prorogationem non recipit ad causas

K k 4 alias

alias, vel personas diuersas, quia cum limitata sit, limitatum parit effectum, *l. in agris, ff. de acquir. rerum domus*. & extra causas & personas sub sua iurisdictione contentas nulla iurisdicatio ad causas, aut personas alias reperitur in iudice, idcirco prorogabilis non est partium consensu, *l. i. ff. de iudic. l. priuatum, inf. hoc eod. tit.* & de hac intelligitur communis Doctorum traditio in *l. testamenta unum*, quod iurisdicatio super certo causarum genere concessa ad causas alias diuersae speciei prorogabilis non est, vt alios referens tradit Marta de *iurisdic. p. 4. casu 184. num. 5.* At verò iurisdicatio ordinaria vniuersalis, quamuis ad certum locum, & territorium illius restricta sit, restricta tamen non est, nec limitata ad certum genus personarum, vnde nil est quod impediatur prorogationem illius in eodem territorio fieri à personis aliis alieni territorij. Ita distinguit eleganter Benedic. *Agid. ad l. ex hoc iure, ff. de iustit. & iure, p. 2. cap. 1. 3. claus. 5. num. 6.* & materiam per conclusiones explicare nititur D. Barbo. *in l. 2. ff. de iudic. art. 1. l. num. 79. cum segg. & præcipue à num. 115.* vbi primam constituit conclusionem quod prorogatio non admittitur de causis vnius speciei ad causas diuersae speciei, & *num. 118.* secundam firmat quod si iurisdicatio sit limitata quoad personas, non autem causas, indistinctè admittenda est prorogatio ad alias causas, nam alias nunquam esset licita prorogatio, cum semper iurisdicatio sit limitata ad personas subditorum, *l. fin. ff. hoc tit. & num. 121.* tertiam conclusionem ponit, quod si iurisdicatio sit æquè principaliter restricta & quoad personas, & quoad causas, tunc non admittitur prorogatio ad causas diuersas.

6 Remanet nunc vt videamus qualiter intelligendus veniat text. in *presenti*, & de qua loquatur prorogatione; in primis D. Barbo. *in d. l. 1. art. 1. n. 120. ait* in hac iurisdictionem Procuratoris Cæsaris principaliter limitatam fuisse ad personas eorum, qui controuersiam haberent cum fisco, non autem quoad eorum causas; & ideo permissam fuisse prorogationem per eos, qui controuersas causas non haberent cum fisco, sed essent persone priuatae, iuxta eius secundam conclusionem; & subditque idem D. Barbo. id non satis perceperit Cuiac. *lib. 9. obseru. 13.*

7 Hac de re latius Benedic. *Agid. loco citato num. 7.* agens, responderi suam resolutionem non destruere textum in *presenti*, quia licet procurator Cæsaris iudicandi potestatem habeat inter personas, hæc tamen potestas illi data non est propter personas inter quas iudicat, sed propter causas de quibus iudicat; quando enim eiusmodi sunt, quæ fiscum, seu Cæsaris patrimonium quouis modo tangunt, citi principaliter inter priuatos controuertantur, iudicandi potestatem habet inter eos, & sic quod hic dicitur de iudicandi potestate inter certas personas, accipiendum est de personis propter causas; atque ita apparet iurisdictionem, quam habet Cæsaris Procurator, non esse restrictam ad certum genus personarum, cuiusmodi est illa, quam habent indices scholasticum, pupillorum, & alij huiusmodi, qui habent iudicandi potestatem inter certas personas, non propter causas, sed propter personas principaliter, & privilegia earum; idcirco iurisdicatio talis tanquam ad certum genus personarum deputata, prorogabilis non est ad alias, ex ratione, quam diximus, quæ cessat in procuratore Cæsaris, cuius iurisdicatio non est indulta propter personas, sed propter causas principaliter, ac proinde prorogabilis est, vt in hac l. quam sic intelligendam putat.

8 Additque idem Benedic. *Agid.* adhuc non ob stare si quis dicat iurisdictionem Procuratoris Cæsaris

datam esse propter causas ad fiscum, seu patrimonium Cæsaris quoquo modo spectantes, & sic videri quod sit iurisdicatio ad certum genus causarum data, quæ ex hoc multo minus prorogabilis est, quia illa dicitur iurisdicatio ad certum genus causarum deputata, quæ data est in causas certe alicuius speciei, puta in causas mercantiae, aut gbellarum, illorum enim iudicium iurisdicatio versatur circa causas speciei certæ, ac determinatæ, & ideo prorogabilis non est ad causas alterius generis, iuxta communem sententiam. At verò iurisdicatio Procuratoris Cæsaris non sic se habet, nec enim ad certæ alicuius speciei causas est deputata, sed ad omnes omnigenas, dummodo fiscum tangant, siue ex hoc, siue ex illo fonte prodeant, idest, siue ex testamento, siue ex contractu, aut quasi contractu, & siue ex delicto, aut quasi delicto proficiantur; & denique de quacunque re, quæ quocunque modo spectet ad fiscum, illius notio est; atque ita apparet quod iurisdicatio illius nec est restricta ad certum genus personarum, nec ad certum ac determinatum genus causarum, idcirco prorogari potuit ex consensu litigantium, vt in iudicibus aliis traditum extat. Et ad hæc reducendus Cabed. *Lusit. decis. 22. num. 5. p. 1.* vbi quod si iudex sit datus ad vniuersitatem causarum etiam inter certas personas, puta pupillos, germanos, vel monetarios, potest eius iurisdicatio prorogari de partium consensu.

Notari etiam solet hic text. ad hoc quod vt valeat prorogatio, oportet quod ille, cuius prorogatio iurisdicatio, illam habeat, alias impossibilis est prorogatio, cum id quod nullum est, extensionem minime recipiat, vt per Fulgos. *in presenti*, D. Barbo. *in d. l. 1. art. 1. num. 2. 1. ff. de iudic.*

In gloss. *Iudicibus fin. ibi, vel delegatum, &c.* Vtrum iurisdicatio delegati consensu partium prorogari possit? vide *Astlic. decis. 227.* Vanti de nullitat. *tit. quibus modis sententia nullitas, &c. num. 68.* Menchac. *controuers. vsus reg. p. 2. cap. 14. num. 12.* vbi quod iurisdicatio delegati consensu partium non prorogatur post tempus finitum, & *num. 16.* vbi quod non prorogatur de persona ad personam, D. Barbo. *in d. l. 1. art. 1. num. 199. ff. de iudic.* vbi quod iurisdicatio delegata facilius prorogatur de loco ad locum, quam de persona ad personam, & *num. 204.* cum traditis segg. late disputat, Benedic. *Agid. d. cap. 13. claus. 5. n. 5.* late ad vtranque partem Morl. *in empirio iuris civilis p. 1. tit. 2. g. 17. per tot.*

In ead. gloss. *ibi, & sic fit prorogatio de persona ad personam, secundo de re ad rem, &c.* Iurisdictionem prorogati de persona ad personam, de tempore ad tempus, de loco ad locum, de re ad rem, de casu ad casum, de causa ad causam, probant Marant. *de ordine iudic. p. 4. disp. 12. ex num. 2.* Menchac. *d. cap. 14. à num. 14. vsque ad 23.*

In ead. gloss. *ibi, an autem in causis meri, vel mixti imperij, &c.* Vide D. Barbo. *in d. l. 1. art. 1. num. 164. ff. de iudic.* Perez ad *l. 1. col. 4. vers. quid tit. 4. lib. 3. Ordinam.*

SUMMARIUM.

- 1 Altor sequitur forum domicilij rei, non reus forum alioris; & potest reus conueniri in domicilio quod habebat tempore contractus, vel in eo quod acquisiuit postea, & *num. 2.*
- 2 ratione Domicilij sortitur quis forum, & ibi conueniri potest.
- 3 ratione Contractus contrahens sortitur forum in loco

loco in quo contraxit. limita ut num. 5. 6. 7.

- 8 *Contractus tempore habens domicilium in certo loco, si illud postea mutauit, poterit nihilominus conueniri in loco domicilij antiqui, ubi contraxerit.*

L. Iuris ordinem. II.

Inpp. DIOCLET. & MAXIMIAN.

AA. Alexandro.

- 1 **A**ctor sequitur forum domicilij rei, non reus forum actoris, & potest reus conueniri in domicilio quod habebat tempore contractus, vel in eo quod postea acquisiuit. Colligitur ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *supra hoc tit.*

- 2 *Sed reus actoris sequatur, &c.]* Ad vulgarem regulam quod actor forum rei sequi debet, plures citant Doctores in tract. de Actionum. iuris vsus frequent. axiom. 10. num. 1. quibus addo Gutier. de iuram. confirm. p. 3. cap. 12. num. 1. Alphar. collect. 83. Castill. controuers. lib. 3. cap. 25. num. 8. Cened. practice. quast. lib. 1. q. 14. num. 1. Gabriel Aluarez in tract. de privileg. pauperum. p. 1. q. 32. a num. 1.

- 3 *Nam ubi domicilium reus habet, &c.]* Notatur ad hoc quod ratione domicilij sortitur quis forum, & ibi potest conueniri, de quo vide notata in collect. ad cap. ult. num. 7. de foro comp. in Decretalib.

- 4 *Vel tempore contractus habuerit, &c.]* Notatur ad hoc quod ratione contractus contrahens sortitur forum in loco in quo contraxit, ad quod de iure Canonico est text. in cap. Romana, c. contrahentes, de foro compet. lib. 6. vbi hoc probat cum debitor in loco contractus inuenitur, & non alius, vt per Paul. de Castro in l. heres absens. ff. de iudic. num. 8. & cons. 413. a num. 4. vers. & postea, vol. 2. Bernard. reg. 642. Greg. Lop. 4. 2. gloss. 5. tit. 2. part. 3. Anton. de Matthæis in tract. de prorogati. iurisdic. num. 75. vers. quia omnia procedunt, tom. 3. tract. Doctores. l. 1. fol. 125. Boët. decis. 114. num. 1. Auil. ad cap. 27. Prator. gloss. entregueza num. 16. cum segg. Gall. lib. 2. obseru. 36. num. 14. Cou. practice. cap. 10. num. 3. cum segg. Gutier. de iuram. confirmat. p. 3. cap. 16. a princip. D. Barbof. in d. l. heres absens, c. proinde, ff. de iudic. Benedic. Ægid. ad l. ex hoc iure, ff. de iustit. & iure, p. 2. cap. 11. conuenientia 8. de foro in loco contractus, ex num. 1. cum multis segg. latissime disputant ego ipse in praxi exigendi pensiones q. 5. a princip.

- 5 *Licet iuxta supradicta in loco contractus non possit quis conueniri nisi in illo reperiat, nihilominus tamen aliquas patitur hæc resolutio limitationes. Et prima est quando debitor in contractu proprio foro enantiatur, & maxime cum iuramento, quia tunc etsi non inueniatur in loco contractus, conueniri ibi poterit, iuxta traditionem gloss. in l. 1. ff. si quis in ius vocatus, in verbo pro non dato, vers. tu potes, quam gloss. singularem vocant, & valde commendant plures et infra citandos, Bernard. dist. reg. 642. fallent. 1. Abb. in cap. 1. col. 12. num. 22. de iudic. Couar. practice. cap. 19. num. 5. in princip. Dec. in cap. 1. num. 65. & ibi Alciar. num. 65. de iudic. Roman. sing. 285. Gutier. de iuram. confirmat. p. 3. cap. 16. num. 4. & 5. Coler. de processibus execut. p. 2. cap. 1. num. 50. Antonin. de Amato resol. 33. num. 19. Iacob. Gall. conf. 35. ferè per tot. & precipue num. 8. cum segg. Ripol. var. resolut. tom. 1. cap. 1. de iurisdic. omni. iudic. num. 404. D. Barbof. in l. 1. ff. de iudic. art. 3. n. 224. Benedic. Ægid. in d. l. ex hoc iure p. 2. cap. 11. conuen. 8. num. 6. cuius glossæ traditionem etiam locum habere in clerico contrahente, & renuntiante pro-*

prio foro, defendit post alios idem D. Barbof. in l. heres absens, ff. de iudic. §. 1. num. 60. quem refero dist. q. 5. num. 5. nec hanc tanti vici resolutionem infringit obiectio quædam præstita à moderno quodam seueriori Romano Pontificum censura notato in opere periculosa pleno alex, dum existimari posse Clericum simpliciter contrahere, stant tacite ex huiusmodi contractu inducatur prorogatio: ac non posse contrahendo expresse prorogare iurisdictionem iudicis loci contractus cum renuntiatione proprii fori sine sui Episcopi consensu, iuxta cap. significasti, de foro comp. & notata per me in dicta praxi exigendi pensionis q. 5. a princip. vbi num. 2. & 3. cum multis, quos refero, probaui dispositionem illius cap. non procedere in Clerico, qui contrahendo, vel delinquendo renuntiat proprio foro. Ratio est, quia hæc renuntiatione non est extrinseca à contractu, sed illi accessoria & intrinseca independente ad corroboracionem fori induci per legem, quo casu vt aliquid operetur renuntio, habebit suum effectum etsi non accesserit voluntas proprii Episcopi, vt in propriis terminis tenet D. Barbof. in l. 1. art. 3. num. 124.

6 *Secunda limitatio est quod etsi in loco contractus non possit quis conueniri, nisi in illo reperiat, poterit tamen fieri missio in possessionem bonorum, quæ ibi habet ex primo decreto, & si bona non habeat debitor in loco contractus, & latiter, decernenda est missio in possessionem bonorum, quæ alibi habet, secundum Bened. Ægid. ad d. l. ex hoc iure p. 2. cap. 11. conuenientia 8. num. 5.*

7 *Tertia limitatio est in casu reddendæ rationis de administratione suscepta, tunc enim in loco illius erit debitor conueniendus, etsi ibi non inueniatur, & remittendus erit, per l. 1. & 2. vbi de ratiocin. agi oportet. Greg. Lop. l. 32. gloss. ult. in fine, tit. 2. part. 3. Bernard. de reg. 642. fallent. 9. Auil. d. cap. 17. Prator. verbo intreguen, num. 22. Muñoz de Escobar tract. de ratiocin. administrat. cap. 7. num. 2. Benedic. Ægid. d. conuenientia 8. num. 7.*

8 *Licet hoc postea transiulerit, &c.]* Notatur ad hoc quod si quis tempore contractus habebat domicilium in certo loco, & postea illud mutauit, poterit nihilominus conueniri in loco domicilij antiqui in quo contraxit, vt per D. Barbof. in d. l. heres absens, §. proinde, num. 8. ff. de iudic.

L. Priuatorum consensus. III.

Idem AA. Iudæe.

Priuari iurisdictionem conferre non possunt. Colligitur ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *supra hoc tit.* & post omnes Aloy. Leo fol. 57. verso.

Hanc eandem conclusionem ex hoc text. desumunt l. Huiusmodi. 2. tit. 22. part. 1. vbi gloss. 3. Bart. in l. nemo potest, num. 14. post princip. ff. de legat. 1. Palat. in repet. cap. per vestras, de donat. inter virum, & vxor. §. 11. n. 9. pag. 238. Duaren. lib. 1. disp. cap. 51. Anton. Gom. l. 22. Tauri num. 5. col. 1. Menchac. de success. creat. §. 1. num. 4. Donell. comment. iuris civilis lib. 17. cap. 10. col. 3. Peregr. varior. tit. de officio Ordin. num. 20. D. Barbof. in l. 1. art. 1. num. 48. ff. de iudic. Franc. Marc. Delphin. decis. 610. num. 1. vol. 1. & decis. 426. num. 1. p. 2. Vetall. decis. 97. num. 4. p. 1. & decis. 162. num. 5. vol. 2. Vincent. de Franch. decis. 551. num. 10. Camill. Borrel. in sum. decis. tom. 2. tit. 41. de iurisd. & imper. num. 74.

SPM

SYMMARIVM.

- 1 *Iurisdictiōnem ordinariam nemo declinat lite contestata, nec recurritur ad superiorem per querelam simplicem, sed demum per appellacionem, & num. 2.*
- 3 *Exceptio fori declinatoria, seu incompetencia iudicis ante litem contestatam opponenda. Limita ut n. 4.*

L. Nemo post. IV.

Imp. CONSTANTINVS A. ad vniuersos
provinciales.

- 1 **O**rdinariam iurisdictiōnem post litem contestatam nemo declinare potest, nec recurritur ad superiorem per simplicem querelam, sed demum per appellacionem. Colligitur ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *sup. hoc tit.*
- 2 Hanc eandem conclusionem ex hoc text. desumunt Bart. in l. 1. num. 7. *opposit. fin. ff. de officio eius, cui mandata est iurisdictio*, & l. *iurisdictiōni*, num. 4. *ff. hoc tit.* Christoph. de Paz in *schol. ad leges syll.* l. 31. *schol.* 1. num. 1. & l. 37. num. 1. Castill. *quid. lib.* 3. cap. 25. num. 8. *in fine*, Alexand. Trentacinq. *variatur* resol. 1. lib. 2. tit. de citat. resol. 2. num. 4. vbi quod quis non potest adire superiorem per viam querelę omisso inferiore, sed debet coram illo inferiore litem primò mouere, & si grauauerit, poterit appellare ad superiorem.
- 3 Vnde exceptionem fori declinatoriam, seu incompetenciam iudicis ante litem contestatam opponendam, quia post eam nemo declinare potest, resoluunt Ordin. Reg. Lusitan. lib. 3. tit. 49. §. 3. Rebuff. in *tract. de exception. num.* 378. Marant. de *ordine iudic. p. 1. memb. 9. sub num.* 1. Horat. Luti. de *privilegiis schol. priuileg.* 64. limit. 4. Camill. Borrel. in *summa. decis. tom.* 1. tit. 43. num. 78. vbi num. 79. limitat si huiusmodi exceptio orta fuisset post contestationem litis, vel si contestationis litis tempore nota non erat, sed postea notitiam habuit, de quo etiam idem Borrel. tit. 48. de *except. num.* 146.

SYMMARIVM.

- 1 *Actor forum rei sequitur etiam in criminalibus.*
- 2 *Trahens aliquem in veitio examine perdit causam, & puniuntur officiales, qui præstant milites suos executoribus iudicum incompetencium.*
- 3 *Trahi potest aduersarius cum re scripto Principis ad extraordinarium iudicem, etiam extra proprium domicilium.*
- 4 *Index punire potest illum, qui citauit coram se compariturum eum, qui erat sub alterius iurisdictiōne, etiam si iurisdictio cum effectu non fuerit impedita.*
- 5 *Executio sententia, seu instrumenti, si peteretur coram iudice prorsus vetito, tunc amittitur causa, & fit reuocatio attentatorum.*
- 6 *Index requisitus cautus sit, ut videat an index requirens sit competens, & habuerit potestatem.*
- 7 *In causa criminali ad & quando sit locus prorogationis.*
- 9 *Purgatio moræ admittitur vbi poena legalis est.*
- 9 *Verbum & participium futuri temporis est canon sententia, non lata.*

Imppp. ARCAD. & HONOR. AA.
Vincentio P.P. Galliarum.

In criminalibus actor forum rei etiam sequitur. Item trahens aliquem in veitio examine perdit causam, & puniuntur officiales, qui præstant milites suos executoribus iudicum incompetencium. Colligitur ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *suprà hoc tit.*

Notatur ad hoc quod cum re scripto Principis potest quis trahere aduersarium suum ad extraordinarium iudicem, etiam extra proprium domicilium, ut per Alexand. Trentacinq. *v. v. resol. lib. 2. tit. de citat. resol. 2. num. 2.*

Ex hoc text. colligitur posse iudicem punire illum, qui citauit coram se compariturum eum, qui erat sub alterius iurisdictiōne, etiam si iurisdictio cum effectu non fuerit impedita, ut per Surd. de *alim. tit. 9. g. 26. num. 94.* Stephan. Gratian. *discept. forens. cap. 154. num. 2.* vbi num. 3. post Hier. Gabr. *conf. 167. num. 22. 23. 24. & 67. lib. 2.* intelligit dummodo reus comparuerit coram iudice incompetente, cum delictum consummaretur comparitione, & litis contestatione.

Aut executionem poposcerit, &c.] Notatur ad hoc quod si peteretur executio sententię, seu instrumenti coram iudice prorsus vetito, ad quem non pertineret executio, tunc amittitur causa, & fit reuocatio attentatorum, ut per Stephan. Gratian. *discept. forens. cap. 157. num. 27.* dicentem ex hoc inferre Bald. quod si habeo sententiam, cuius executio pertineat ad Potestatem, non ad Capitaneum, si petatur coram Capitaneo, est locus priuationis ab illa causa executionis, sequitur Roder. Xuar. in l. *post rem iudicatam*, in *declar. leg. Regni ad fin. v. v. coram iudicem videndum breuiter restat*, num. 32. ff. de *re iudic. fol.* 584.

Vnde per hunc text. aduertunt Hippol. *sing.* 138. 6 Donat. a Fina *tom. 2. commun. opin. lib. 7. tit. 15. de execut. rei iudic. num.* 36. quod index requisitus debet esse cautus vt videat si index requirens sit competens, & habuerit potestatem, & addit vltimo loco citatus quod quando nullitas est notoria, potest denegare executionem absque eo quod aliquid retribuat iudici a quo requiritur.

Et esse hunc text. expressum ad probandum quod 7 in causa criminali non fit locus prorogationis, asserit D. Barbol. in l. 1. *art. 1. num. 4. ff. de iudic. sed ipse contrariam sequitur sententiam ibid. ex num. 6. respondetque num. 13.* hunc text. aperte loqui quando in casu criminali quis inuitus trahitur ad iudicem incompetencem, cum secus sit quando de consensu partium facta sit prorogatio.

In gloss. *Habeatur ibi, sed quid eris si postea*, &c. Notatur ad hoc quod purgatio moræ admittitur vbi poena legalis est, ut per Cald. *Petrus quest. forens. lib. 1. quest. 11. num. 15.* vbi saltem procedere ait quando ius partis non est factum detentius.

In ead. gloss. ibi, & dic multietur non ipso iure, sed per sententiam, &c. Notatur ad hoc quod verbum & participium futuri temporis est canon ferenda sententię, non lata, ut per Roman. *sing.* 1. Cremon. *sing.* 70. Cott. in *memorab. verbo verbum futuri temporis*, Tiraq. in l. *si inquam, verbo reuertatur*, n. 22. 144. & 148. Perez. ad *titul. 1. lib. 5. Ordin. pag.* 32. Fatim. *fragm. crimin. part. 2. lit. L. num. 74. cum seqq.* Azetied.

Azeved. l. 1. num. 83. tit. 13. lib. 4. noua Recop. Alphan.
collet. 754.

SYMMARIVM.

- 1 Magistri militum habent iurisdictionem inter milites, & inter eos summarie cognoscunt.
- 2 Milites in crimine militari delinquens non potest capi nisi de Regis, vel Ducis belli mandato quando dubitatur sit ne miles, vel non, cognitio spectat ad Magistrum militum, num. 5. de milite intellego ut num. 4.
- 3 Imperitus, & illiteratus potest obtinere munus iudicandi inter milites.
- 4 De intellectu huius glossæ remissive.

L. Magisterix. VI.

Imp. HONOR. & THEOD. AA.
Anthemio P. P.

- 1 Magistri militum habent iurisdictionem inter milites, & inter eos summarie cognoscunt. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit. & post omnes Aloyf. Leo fol. 58.
- 2 Vide l. Hispan. 3. tit. 29. part. 7. vbi quod miles in crimine militari delinquens non potest capi nisi de Regis, vel Ducis belli mandato, & Gregor. Lop. ibidem gloss. 2. resoluit Magistrum militum cognoscere quando dubitatur sit miles, vel non, Guilhelm. Benedict. in cap. Raynuitus, de testament. verbo & exorem, decis. 2. num. 166. Iul. Clar. in pract. §. fin. q. 35. mon. 24. Petr. Gregor. syntagm. iuris lib. 47. cap. 36. mon. 16. inq. med. Mosquer. de militari discipl. lib. 4. fol. 122. lat. Bobadil. in sua politica lib. 4. cap. 2. n. 67. Donell. commentar. iuris civilis lib. 17. cap. 10. col. 1. Azeved. ad l. 1. num. 70. tit. 16. lib. 8. noua Recop. vbi quod pro quolibet delicto à milite commisso data est iurisdictione eius capitaneo, Cxpol. in tract. de imper. à milite eligen. in capitulo, & ratione dignitatis. col. 1. vers. & ita potest, Vicent. de Franchis part. 1. decis. 88. ferè per totum, vbi num. 1. dicit quod Magister militum merum habet imperium super milites,
- 4 & num. 6. tenet textum in presenti debere intelligi quando milites sunt in actu expeditionis, Bellug. in speculo Principum, fol. 133. & 137. in nouis, Viui. decis. 254. part. 2. qui asserit decifum milites delinquentes non militantes, nec à militari existentibus, cognosci debere à iudice loci vbi deliquerunt.
- 5 Notatur ad hoc quod imperitus & illiteratus, potest obtinere munus iudicandi inter milites, vt per Stephan. Gratian. discept. forens. cap. 186. n. 47.
- 6 In gloss. Etiam civilium questionum. ibi, vel dic verius, & plenius quod in militari crimine, puta si vendidit arma, &c. Ad hanc distinctionem vide Greg. Lop. in d. l. 3. Albenf. de re militari p. 7. tit. 3. fol. 81. post num. 17. Bobadil. citato loco.

SYMMARIVM.

- 1 Collegæ, & participes collegij ob communem professionem iurisdictionem eius, qui collegio præst, declinare non possunt.
- 2 Miles, & alia persona priuilegio fori munita, ratione professionis extra militiam collegio, & eiusdem Præsidii parere tenetur.
- 3 Miles ob militare delictum, vel causam cogniti

ademptionem merentem, coram iudice militari conueniendus est.

- 4 Collegia artificum an sint à lege approbata.
- 5 Clericus exercens aliquod commercium, vel munus, si deliquerit circa illud, puniendus est ab eo iudice, cui ratione muneris subiicitur, sed contrarium verius, & receptius, num. 6.
- 7 Reus quando duos, vel plures habet iudices, non iure speciali, sed communi, actor poterit ex illis vnum eligere ad actionem suam proseguendam, nec tenetur præcisè sequi forum rei.
- 8 Iurisdiclio quando datur ei, qui non est Ordinarius, aut ei, qui est inferior in eodem loco tunc censetur data cumulatiue, non priuatiue.

L. Periniquum. VII. & vlt.

Imp. ANASTAS. A. Constantino P. P.

Collegæ, & participes collegij ob communem professionem, iurisdictionem eius, qui collegio præst, declinare non possunt. Miles, & alia persona priuilegio fori munita, ratione professionis extra militiam collegio, & eiusdem Præsidii parere tenetur. Miles ob militare delictum, vel causam cinguli ademptionem merentem coram iudice militari conueniendus est. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. mon. 1. sup. hoc tit. & post omnes Aloyf. Leo fol. 58.

Ex hoc text. vulgo colligitur artificum collegia censeri à lege approbata, vt per l. Hispan. 1. tit. 4. part. 3. vbi Gregor. Lop. verbo menesteres, asserit hodie cessare huiusmodi collegia in Regno Castellæ per l. 7. tit. 15. lib. 2. Ordin. que reuocat officia iudicum, Medicorum, & chirurgorum, atque aliorum officiorum specialium, quia tendunt in præiudicium aliorum iudicum ordinariorum, & præcipit ne illis vtantur absque speciali mandato Regis, Strach. de mercat. p. 3. num. 9. Azeved. ad tit. 13. lib. 3. noua Recop. à num. 1. pag. 369. Mexi. in tract. tassa panis concl. 5. à num. 25.

Vnde post Bald. Greg. Lop. Ioan. Gall. & alios argumentum huius text. resoluit Salzed. ad Bernard. in pract. cap. 55. prope fin. versus notabis etiam, quod si Clericus prohibuit aliquod commercium, vel munus exercuerit, & circa illud delinquit, puniri debet ab eo iudice, cui ratione numeris subiicitur. Sed 6 contrarium verius & receptius est vt constat ex adductis per me de iure eccles. vniuerso lib. 1. cap. 39. §. 2. num. 127.

Notatur hic text. ad hoc quod quando reus duos, 7 vel plures habet iudices, non iure speciali, sed communi, actor poterit ex illis vnum eligere ad actionem suam proseguendam, neque tenetur præcisè sequi rei forum, vt per Afflict. decis. 257. Marant. in l. §. actor. n. 33. ff. de procurator. Cou. var. lib. 1. cap. 10. n. 6. Soar. de Paz in practica tom. 1. temp. 1. num. 67. pag. 26. Cabed. Lufit. decis. 54. num. 2. p. 1.

Notatur etiam ad hoc quod quando iurisdiclio 8 datur ei, qui non est Ordinarius, aut ei qui est inferior in eodem loco, tunc censetur data cumulatiue, non priuatiue, & ad hoc dicit expressum hunc text. Ioan. Garc. de nobilit. gloss. 1. n. 5.

Quando

Quando Imperator inter pupillos, & viduas, vel miserabiles personas (ut valetudinarios, debiles) cognoscat, & ne exhibeantur.

TIT. XIV.

HÆ personæ possunt aduersarios vocare ad Principem: non etiam ipsæ iniunctæ exhiberi Principi, id est, auocari à suo foro. Id permittum est, ne aduersariorum potentia opprimantur: hoc vetitum, ne lumbis onerentur.

Vide Caiac. Pac. & VVetsemb. item Arimin. Temp. *varianon sentent.* tom. 1. tit. 137. pag. 258. Kirchou. Vezin. & alios tom. 1. *commun. opin. lib. 3. titul. 12. pag. 399.*

SVMMARIVM.

1. *Personæ miserabiles, ut vidua, & pupilli, vel diuturno morbo fatigati, ex gratia non possunt trahi extra proprium domicilium, etiam per rescriptum Principis, sed in proprio domicilio conueniendi sunt: ipsa tamen possunt trahere eorum aduersarios extra domicilium eorum Principe, etiam per viam simplicis querelæ, & num. 2. amplius id procedere in virginibus, & alijs mulieribus vitam celibem agentibus, num. 5. in virgine patrem habente, num. 6. in virgine per vim stuprata, honeste tamen viuente, num. 7. in muliere, quæ diuortium fecit cum marito, dummodo non sua culpa diuerterit, num. 8. in femine, quæ maritum habentis inutilem, nempe quia esset captus ab hostibus, exul, vel damnatus ad triremes Regiæ, num. 9. in meretrice, quæ tanquam miserabilis persona, licet ex delicto suo, gaudet hoc privilegio, num. 10. si iudicium esset ceptum eorum iudice inferiore, & sic post litis contestationem, num. 11. secus si cum ipsa persona privilegiata esset admixta alia non privilegiata, numer. 12. intellige ut num. 13. etiam si vidua, aut pupillus, seu alia miserabilis persona velit forum variare, num. 14. vel agant de iure cesso, siue cesso sit ex causa necessaria, siue iurativa, dummodo sit facta bona fide, & cum causa, num. 15. limita tamen num. 16. vel etiam si isti habeant causam communem cum alijs personis non miserabilibus, num. 17. tam in prima, quam in secunda, vel alia vltiori instantia, num. 18. item in vidua quæ facta auocatione, seu expostita querela transiit ad secundum nuptias, num. 19. & in viduis, & orphanis diuitibus, num. 20. in causis criminalibus, sicut in civilibus, num. 21. vel cum quis inferioris conditionis acturus est aduersus aliquem potentem, cuius ipse potentiam timet, adeo ut præ eius potentia eorum Ordinario ius suum consuegi desuperet, num. 22. limita tamen in vidua, quæ maritum occidit, ex quo commodum non potest percipere, num. 23. in vidua inhonestâ num. 24. quando lis est super iuribus Regalibus, vel pertinentibus ad Regem, num. 25. intellige ut num. 26. item quando vidua habet iurisdictionem, num. 26. vel reus habet plures iudices de*

- iure communi, & alium ex privilegio sibi & aliorum tributum, ut in miserabilibus personis, num. 27. vel istiusmodi miserabiles personæ sint Iudææ, vel agant contra alias similes viduas, siue orphanos, num. 29. in causis parui valoris, in quibus plus expenditur, quam commodi percipitur, num. 30. in causis spolijs non depositis, & rerum confiscatarum, & super mercede famulorum, num. 31.*
3. *Privilegio hic viduæ, pupilli & alijs miserabilibus personis concessio non videtur derogatum per Principem, nisi expresse de illo fiat mentio huius privilegio an venientie valeant dicta persona miserabiles, remissine num. 4.*
 32. *Pupillus, & orphanus habent privilegium ut possint reos ad Curiam trahere, etiam in prima instantia, ipsi vero extra proprium domicilium trahi non possunt.*
 33. *Pupillus quis sit.*
 34. *Senes & decrepiti, ac diuturno morbo fatigati, & debiles, & ceteri omnes, de quibus natura mouetur ad miserandum, gaudent privilegio huius leg.*
 35. *Pauperes idem ius habent quod vidua ac pupilli ad viuendum privilegio huius leg. ut possint reos ad Curiam trahere, ipsi vero trahi non possint etiam si culpa sua in paupertatem inciderint, num. 36.*
 37. *Mercatores dum sunt in mercimonijs, & peregrinantur, consueverunt inter personas, quibus privilegium huius leg. competit.*
 38. *Ecclesia connumeratur inter personas, quibus competit privilegium huius leg. vocandi quemquam ad Curiam Principis quoad primam causam cognitionem.*
 39. *Vniuersitati privilegium huius leg. competit.*
 40. *Miserabiles qui dicantur iudicis arbitrio relinquatur.*
 41. *Privilegio huius leg. cum sit concessum miseratiui intantia, non potest renouari.*

L. Si contra. Vnic.

Imp. CONSTANTIN. A. ad Andromicum.

Miserabiles personæ, ut viduæ, & pupilli, vel diuturno morbo fatigati, & debiles, ex gratia non possunt extra proprium domicilium trahi, etiam per rescriptum Principis, sed in proprio domicilio sunt conueniendi, ipsæ tamen possunt trahere eorum aduersarios extra domicilium eorum Principis, etiam per viam simplicis querelæ. Colligit ex Ordin. Cyn. Bart. Bald. Salicet. Arlen. Fulgoc. Calstr. Sichard. Aloy. Leo, Sebast. Næui. remissive Casal. annot. & Ximen. in concord.

Hanc eandem conclusionem ex hoc text. desumunt, & multis exornant Ordin. Reg. Lusit. lib. 3. tit. 5. §. 3. l. *Hilspan.* tit. 10. part. 2. ubi gloss. 6. & l. 4. tit. 18. part. 3. ubi gloss. 1. 2. & 3. & l. 20. tit. 23. part. 3. & l. 8. tit. 3. lib. 4. *mona Recop. Afflicte.* de off. 157. Palat. in repet. cap. per vestras, de donat. inter virum & vxor. notab. 2. num. 12. Rebuff. tom. 1. ad leges Gallie, tit. de sentent. prouisi. art. 3. gloss. ult. Tiraquel. in l. si vnuquem, de renouand. donat. in princ. num. 120. & seq. & de constituto limit. 30. num. 3. & de pia causa, in prefat. pag. 6. Petr. Bellug. in speculo Principum rubr. 38. §. consequenter, Marant. de ordine iudic. p. 4. dist. 9. num. 77. & seq. Roman. sing. 240. Fulc. sing. 20. Cortic. sing. 144. Fab. Anna sing. 401. Silu. nupt. lib. 5. tit. quomodo in dubio iudicandum sit pro conuenienti opinione, num. 27. cum segg. Marc. Anton. Natta conf. 590. lib. 5. Roland. à Valle conf. 76. ex num. 35. lib. 1. conf. 20. per tot. lib. 2.

lib. 2. Villalob. *commun. opin. lit. i. num. 269. cum segg.* lacé Prosper Caraita *super ritibus magna. Curregg. rita 219. & seg. & 230. cum segg.* Cott. in *memoria. verbo vidua*, Anton. Gtauat. *ad Vestrum in pract. Romana Curia lib. 3. cap. 9. in 1. additione*, Couar. *practicar. cap. 6. & 7. Soat. de Paz in pract. part. 1. tom. 1. temp. 1. num. 19. cum duobus segg.* And. Gail. lib. 1. *obseru. n. 40. & 41. Menoch. de arbit. casu 65. & 65. Malfard. de probat. concl. 1065. Montec. in praxi crimin. & civilis tract. 5. de los casus de Corte. fol. 75. cum seg.* Vincent. de Franchis *decis. 100. 187. 188. & 232. Anton. Thefaur. Pedem. decis. 177. Franc. Viui. decis. 65. lib. 1. & decis. 521. lib. 4. Donnell. comment. iuris civilis lib. 17. cap. 20. pag. 87. Fului. Pacian. conf. 84. & 85. Perez in l. 1. tit. 1. lib. 3. Ordin. pag. 764. & seg. Sola in decretis antiq. Sabaud. tit. de causis miserabilium personarum. Azeued. l. 8. tit. 3. lib. 4. noua Recopil. Elcobar de ratiocin. cap. 7. num. 56. cum segg. Galp. Roderic. de amicus redditib. lib. 3. quest. 4. num. 42. cum segg. Alexand. Trentacinq. var. *resolut. tom. 1. lib. 2. tit. de citationib. resolut. 2. per tot. Stephan. Gratian. disceptat. forens. cap. 182. ex num. 1. & aliis locis in discursu citandis*, Aloyf. Ricc. in collect. *decis. part. 1. collect. 1. laté & elegantar* Castill. lib. 3. *quid. quest. cap. 25. per tot. Anguan. de legib. lib. 3. controuers. 22. num. 41. Cancri. var. resolut. lib. 2. cap. 2. num. 1. cum multis segg.* Garc. Mastrill. Sicilia *decis. 127. lib. 2. & de magistratib. lib. 3. cap. 4. num. 158. cum segg.* Nouar. in *praxi electionis. & variation. fori q. 7. sect. 1. Carol. Tapia in consil. statuimus. de officio magistris institutary. Ex nostris Lusitanis*, Cald. Pereir. Regius Senator in l. si curatorem, in princip. num. 24. Aluar. Valasc. pariter Regius Senator *conf. 57. & 136. Georg. de Cabelo Palatij Senator decis. 54. 173. 213. mon. 3. part. 1. arefio 6. 31. & seg. p. 1. D. Barbof. Cancellarius Maximus in l. 1. ff. soluto matr. part. 1. num. 50. Thom. Valasc. allegat. iuris tom. 1. alleg. 65. per tot. Benedic. Egid. de priuileg. honestatis art. 4.**

3 Priuilegio hic viduis, pupillis & miserabilibus personis concessio non videtur derogatum per Principem, nisi expresse de illo mentio fiat, Anton. Thefaur. *Pedem. decis. 177. num. 9. Castill. d. lib. 3. cap. 25. num. 7. Mich. Fetter. p. 1. obseru. cap. 12. Vincent. de Franch. decis. 187. & 192. part. 1. Peregrin. variar. tract. lib. 1. tit. de iurisdic. Ordin. num. 18. D. Barbof. in l. 1. ff. de iudic. tract. 4. num. 72. Cancr. d. lib. 2. cap. 2. ex n. 14. vbi hinc inferit quod prædicti viduæ, pupilli, & reliquæ miserabiles personæ, habent hoc priuilegium aduersus habentem priuilegium expressum quod eius causæ non possint euocari in prima causæ cognitione ad Curiam Principis, nisi expresse in dicto priuilegio fiat mentio de miserabilibus personis, & n. 16. post eundem Vincent. de Franch. d. decis. 192. num. 2. & Thefaur. d. decis. 177. num. 12. subdit quod in terris Baronum priuilegium huius l. habet locum, cum ei non censetur derogatum per concessionem iurisdiccioni primarum & secundarum causarum in omnes habitantes in castro, de quo etiam Thom. Valasc. d. alleg. 65. num. 59. vbi secus dicitur feruari apud Lusitanos ex Ordin. lib. 2. tit. 45. §. 46. Et quod per facultates concessas per Papam Auditori Cameræ fit derogatum priuilegio huius l. respectu obligationum Cameralium & executionum, dicit Steph. Grat. *disceptat. forens. c. 421. n. 3. vbi an. 7. quærit an priuilegium huius l. potius fit attendendum, quam Eugeniæ a fauore Curialium.**

4 An huic priuilegio renuntiare valeant dicte miserabiles personæ, vide in gloss. verbo *excedere*, hac eadem l.

Barbof. Collect. in Cod. Tom. I.

Principalis conclusio multipliciter ampliatur, & s. primò quatenus de viduis loquitur, vt procedat in virginibus, & aliis mulieribus vitam caribem agentibus. Ita Palat. in *repet. cap. per vestras, notab. 2. n. 13. Vezin. tom. 1. commun. opin. lib. 3. tit. 12. n. 3. pag. 399. Greg. Lop. l. 5. verbo & son effor. vers. sed an dicatur vidua*, tit. 3. part. 5. Vincent. de Franchis *decis. 100. per tot. Fului. Pacian. conf. 85. per tot. Alexand. Trentacinq. var. resolut. lib. 2. tit. de citat. resolut. 2. num. 16. vers. hac conclusio*, Bernard. Grauz. *ad pract. Alicam Camera Imper. 1. concl. 1. confid. 1. num. 11. cum segg.* Menoch. de *arbit. casu 66. num. 8. & in addit. num. 15. Viui. decis. 65. num. 3. Thom. Valasc. d. alleg. 65. num. 20. Cancr. d. lib. 2. cap. 2. num. 10. Bened. Egid. in tract. de iure & priuileg. honestatis art. 4. num. 5. & 13. licet contrarium velint Cou. *pract. c. 7. mon. 2. & Castill. d. lib. 3. cap. 25. num. 16.**

Secundò ampliata etiam in virgine patrem habente, quia licet sit sub patris potestate, tamen ratione sexus feminei eis competit posse trahere suos aduersarios ad Curiam, vt per Vincent. de Franchis d. *decis. 100. num. 4. in fine*, Benedic. Egid. d. num. 5. in fine, Thom. Valasc. d. *alleg. 65. num. 21. Alexand. Trentacinq. d. resolut. 2. n. 16. sub vers. hac conclusio*, quicquid dicat Stephan. Gratian. d. *cap. 421. num. 69.*

Tertiò ampliata in virgine per vim stuprata, honestè tamen viuente, ex Carauti. *ritu 19. num. 25. Alex. Trentacinq. d. §. hac conclusio*, vers. *procedit ipsa conclusio*, Benedic. Egid. d. *art. 4. num. 6.*

Quartò ampliata in muliere, quæ diuortium fecit cum marito, dummodo non sua culpa diuerterit, Carau. d. *ritu 19. num. 23. Stephan. Gratian. disceptat. forens. cap. 406. num. 6. Alexand. Trentacinq. loco proxime citato.*

Quintò ampliata in feminis, quæ maritum habent, si sit eis inutilis, nempe quia esset captus ab hostibus, exul, vel damnatus ad trimeas Regias, Rebuff. *ad leges Gallicæ tom. 3. tit. de sentent. promiss. art. 3. gloss. ult. col. 2. Couar. d. cap. 7. num. 2. vers. & in hoc*, Azeued. d. l. 9. n. 10. tit. 3. lib. 4. & l. 1. *mun. 7. tit. 3. lib. 6. noua Recop. Tiraq. l. 6. conuab. num. 12. Surd. de aliment. tit. 1. q. 44. n. 67. Vincent. de Franch. d. decis. 100. n. 18. D. Barbof. in d. l. 1. ff. soluto matr. p. 1. num. 47. Perez de Lara de amouer. & capellan. lib. 1. cap. 21. n. 36. Menoch. *dict. casu 66. num. 13. in addit. Bobadil. in sua politica lib. 1. cap. 11. num. 7. Alex. Trentacinq. d. n. 16. §. hac conclusio*, vers. *procedit etiam*, Bernard. Grauz. d. *concl. 1. n. 8. Cardol. in praxi iudicum, verbo priuilegium num. 12. Thom. Valasc. d. alleg. 65. n. 19. Cancr. d. lib. 2. cap. 2. n. 9. Curi. Philip. p. 1. §. 9. n. 13. Muscatel. in praxi aurea gloss. competentes n. 71. Stephan. Gratian. *disceptat. forens. cap. 666. num. 9.***

Sextò ampliata in meretrice, quæ tanquam miserabilis persona, licet ex delicto suo, gaudet hoc priuilegio, Vincent. de Franchis *decis. 233. Francif. Viui. decis. 521. n. 5. lib. 4. Menoch. d. casu 66. num. 25. Nouar. in praxi de variat. fori q. 7. nu. 5. Gabr. Aluarez de priuileg. pauperum q. 54. num. 5.*

Septimò ampliata huiusmodi priuilegium competere, quamvis iudicium esset exceptum coram iudice inferiore, & sic post litem contestatam, ita Bellog. in *speculo Principum rub. 2. vers. sed pone num. 9. & 10. Natt. conf. 590. num. 16. lib. 3. Anton. Thefaur. decis. 177. num. 6. Franc. Viui. commun. lib. 1. opin. 368. n. 6. Vincent. de Franch. d. decis. 100. n. 21. in fine, Azeued. d. l. 8. n. 5. tit. 5. lib. 4. noua Recop. Fului. Pacian. conf. 84. n. 28. Alex. Trentacinq. d. *tit. de citat. resolut. 2. n. 7. restitgit non procedere quando cum ipsa persona priuilegiata esset admixta alia non priuilegiata*, nam tunc ratione connexitatis causæ coram primo*

L I iudice

- iudice deberet terminari, Cardof. in praxi indie. verb. *privilegium*, non. 14. Cabed. *Lusit. decis.* 25. n. 4. p. 1. Castill. *dist. lib. 3. cap. 25. n. 3. cum seqq.* Cancet. *d. lib. 2. c. 1. n. 2. vbi intelligit quando cum istis miserabilibus personis lis fuisset incepta, secus vbi ipsi in lite aliis successissent, quia tunc non possent iudicium illud declinare, immo ibi tenerentur se defendere, de quo vide Castill. *d. cap. 25. non. 50.* Aluar. Valafc. *consult. 126.* Thom. Valafc. *d. alleg. 65. n. 22.**
- 14 Octauo amplia etiam si vidua, aut pupillus, seu alia miserabilis persona velit forum variare, vt puta si vidua egit, vel accusauit coram Capiteano terræ suæ quemdam, & processit ad nonnullos actus, & demum videns quod secretè Capitaneus fauet parti aduersæ, dicta vidua vadit ad iudicem Curiae, & ibi vult prosequi causam, vtique potest etiam post litem contestatam, & concludum in causâ, ita Carauit. *ritu 233. n. 9. & 10.* Alex. Trentacinq. *d. resol. 2. non. 10.* vbi limitat post concordiam factam inter partes. Et in orphano saltem privilegio restitutionis in integrum, tenet Thom. Valafc. *d. alleg. 65. non. 57.* In tantum quod sententia lata post auocationem esset nulla, Garc. Maltril. *Sicil. decis. 127. lib. 2. & de magistr. lib. 3. cap. 4. non. 160.*
- 15 Nono amplia, etiam si miserabilis personæ agant de iure cello, siue cello sit ex causa necessaria, siue ex causa lucrativa, dummodo sit facta bona fide & sine fraude & cum causâ, ita Carauit. *ritu 228. in 3. notat. & non. 14.* Alex. Trentacinq. *d. tit. de citation. resol. 2. non. 12.* qui id limitat quando cedens est privilegium, cessionarius verò non. Cancet. *d. c. 1. n. 29.*
- 17 Decimo amplia etiam si isti habeant causam communem cum aliis personis non miserabilibus, nam tunc omnes gaudet eodem privilegio, Marc. Anton. *Natta d. conf. 590. n. 16. vol. 3.* Gasp. Roderic. *de amicis reddit. lib. 3. q. 4. n. 43.* Castill. *d. lib. 3. c. 25. n. 29.* Alex. Trentacinq. *d. tit. de citationib. resol. 2. n. 9.* Cancet. *d. lib. 2. cap. 2. n. 28.* Thom. Valafc. *d. alleg. 65. non. 29.*
- 18 Undecimo amplia procedere tam in prima, quam in secunda, & alia vltiori instantia, vt per Matchefan. *de commissiõ. p. 2. pag. 310.* Stephan. Gratian. *discept. forens. cap. 565. n. 74.*
- 19 Duodecimo amplia in vidua, quæ facta auocatione, seu exposita querela transiit ad secundas nuptias, quia non est causa remittenda, sed remanere debet in Curia Principis. Ita Cumia *super ritu 45. non. 2.* Vincent. de Franchis *decis. 257. non. 7.* Valafc. *consult. 57.* Anton. Thefaur. *d. decis. 177. non. 4.* Menoch. in *addit. ad cas. 66. n. 35. & 36.* Maltril. *Sicilia decis. 127. n. 12. & de magistratib. lib. 2. c. 4. n. 165.* Nouart. in *praxi elect. & variat. fori quest. 7. sect. 1. m. 4.*
- 20 Decimotertio amplia etiam in viduis, & orphanis in diuitibus, nam & isti propter amissionem maritorum, siue parentum respectu dicuntur fortunæ iniuriæ miserabiles eo quod neuter his possit in causis opem ferre, vidua propter sexum, pupillus propter ætatem, hoc enim miseratione esse dignum vxores & filios videre maritorum, & patrum subsidio orbatos, quæ consideratio habet locum etiam si vidua, siue orphanus sit diues, Ita Nouell. *de dote p. 9. princl. 12.* Roland. *conf. 76. vol. 1.* Marc. Anton. *Natta d. conf. 690. n. 3.* Cou. *pract. cap. 6. non. 2.* Greg. Lop. *l. 5. in gloss. magna, verbo e son estos, ante fin. ibi, vide etiam in summa dinitie, tit. 3. p. 3.* Vincent. de Franchis *d. decis. 100. n. 19.* Thefaur. *d. decis. 177. n. 3.* Menoch. *d. cas. 66. n. 4. & 5.* Azeued. *d. l. 8. non. 9. tit. 3. lib. 4. noua Recop. Fului. Pacian. conf. 84. non. 25.* Alexand. Trentacinq. *d. lib. 2. tit. de citation. resol. 2. non. 36.* Bernard. Græue. *ad pract. Camera Imper. lib. 1. concl. 1. confid. 1. non. 4. cum seqq.* D. Barbo. in *l. 1. ff. soluto*
- matrin. à non. 50. p. 1.* Stephan. Gratian. *d. cap. 182. non. 3.* Franc. Milanens. *decis. 5. non. 2. lib. 2.* Paul. Fulch. *lit. V. sing. 29.* Ioan. Mari. Nouar. in *praxi elect. & variat. fori quest. 5. non. 3. & quest. 7. non. 2.* Thom. Valafc. *dist. allegat. 65. non. 28.* Castill. *dist. lib. 3. cap. 25. n. 25.* Marc. de *uris dict. p. 2. cap. 21. n. 6.* Mulcatel. in *praxi aucta gloss. competentes non. 73.* Cancet. *dist. lib. 2. cap. 2. non. 6.* Gabr. Aluarez de *privileg. pauperum quest. 52. non. 35.* Bened. Egid. *d. art. 4. sub non. 10.*
- Decimoquarto amplia privilegium huius text. 21 procedere in causis criminalibus, sicut in civilibus, Carauit. *ritu 230. non. 1. & 2.* Alex. Trentacinq. *d. tit. de citation. resol. 2. n. 13.* Stephan. Gratian. *d. c. 182. non. 5.* Castill. *d. lib. 3. cap. 25. n. 20.*
- Decimoquinto amplia cum quis inferioris conditionis acturus est aduersus aliquem potentem, cuius ipse potentiam timet, adeo vt præ eius potentia coram Odinario ius suum consequi desperet, quia & huiusmodi à iure communi conceditur vt dictum suum aduersarium apud Curiam Principis vocet etiam quoad primam causæ cognitionem, quæ perhorrescentia de iure communi probatur iuramento dictam perhorrescentiam, & timorem allegantis. Ita Cancet. *d. lib. 2. cap. 2. n. 18.*
- Limita primo in vidua, quæ maritum occidit, ex 23 quo commodum non potest percipere, Couar. *dist. cap. 6. non. 3.* Mexia in *tract. tassæ parris cap. 1. n. 10.* ad fin. Azeued. *l. 9. non. 11. tit. 3. lib. 4. noua Recop. Thom. Valafc. d. alleg. 65. non. 30.*
- Limita secundo in vidua inhonestâ, quia hoc privilegium competit ratione viduitatis, viduam autem quæ sit inhonestâ, & luxuriosè viuat, viduitatis privilegia à iure communi & municipalia concessa amittere certum est, l. *his solis, de reuocan. donat.* Ita Cou. *pract. cap. 7. non. 1.* Azeued. *d. l. 9. non. 11. & 12.* Cur. Philipp. *p. 1. q. 9. non. 13.* Thom. Valafc. *d. alleg. 65. non. 31.* Cancet. *d. lib. 2. cap. 1. non. 8.* Alex. Trentacinq. *d. resol. 2. n. 16.* prope fin. iunctis tragitris per Bened. Egid. *de iure & privileg. honestatis art. 5. de viduis.*
- Limita tertio quando lis est super iuribus Regalibus, vel pertinentibus ad Regem. Ordin. Reg. *Lusit. lib. 3. tit. 5. §. 5. Afflict. tom. 1. constitution. rub. 37. non. 33.* Thom. Valafc. *d. alleg. 65. non. 32.* vbi n. 33. hoc intelligit quando orphani, viduæ & miserabiles conueniuntur pro illis iuribus, non autem quando ipsi volunt conuenire aduersarios super iuribus Regalibus, quia tunc poterunt vel eligere iudices prepositos in municipibus ad cognoscendum de talibus iuribus, Menoch. in *addit. ad cas. 66. super n. 52.* Cancet. *d. lib. 2. cap. 2. n. 26. in fine,* vbi quod contra hunc non habent miserabiles personæ fori privilegium.
- Limita quarto quando vidua habet inutilitatem nem, quia non potest trahere ad Curiam, Ordin. Reg. *Lusit. lib. 3. tit. 5. §. 4.* Cou. *pract. cap. 7. non. 8. vers. octauo.* Thom. Valafc. *d. alleg. 65. non. 34.*
- Limita quinto quando reus habet plures iudices de iure communi, & alium ex privilegio sibi & actori tributum, vt in miserabilibus personis, nam ille qui eligit forum secundum ius commune, præferat eligenti forum secundum privilegium, quia fortior est causa ventis iure communi, quam eius, qui eligit forum secundum privilegium. Ita Alex. Trentacinq. *d. tit. de citation. resol. 2. non. 22.*
- Limita sexto quando vidua, orphani & aliæ miserabiles personæ sunt Iudææ, nam illæ non gaudent privilegio huius l. Ita Carauit. *ritu 219. in praxi.* Alexand. Trentacinq. *d. tit. de citation. resol. 1. non. 19.* vbi non. 36. sublimitat. in Iudæis nonnet conuersis.

Limita

²⁹ Limita septimò quando viduæ, orphani, & aliæ miserabiles personæ agunt contra alias similes viduas, sive orphanos, quia tunc non possunt iniucem uti hoc privilegio, sed quilibet servabit ius commune, cum unus non sit potentior altero. Ita Carau. ritu 218. n. 3. Greg. Lop. d. l. 5. in gloss magna, vers. sed quid si unus privilegiatus, tit. 3. lib. 4. non Recop. Alex. Trentacinq. de Franchis decif. 188. Thefaur. d. decif. 177. n. 9. vers. limitatur tamen, Cur. Philip. p. 2. §. 17. n. 32. Azeved. d. l. 8. n. 7. tit. 3. lib. 4. non Recop. Alex. Trentacinq. d. tit. de citation. resol. 2. n. 18. Castill. d. lib. 3. cap. 25. n. 27. Cancr. dict. lib. 2. cap. 2. n. 22. & 23. ubi dicit se credere aliud servaturum quando ex hoc persona privilegiata aliquo incommodo afficeretur, Cabed. Lusit. decif. 54. n. 12. p. 1. Thom. Valasc. d. alleg. 65. n. 38. Benedict. Egid. d. tract. de iure, & privilegio honestatis, art. 4. n. 11.

³⁰ Limita octavo in causis parvi valoris, quibus plus expenditur, quam commodi percipitur, & ideo in aliquibus Regnis statuta est quantitas, infra quam non datur hoc privilegium trahendi ad Curiam. vide Cou. d. cap. 7. n. 2. vers. ex hoc tamen, Peguera in pract. civilis tit. de revocatione causarum ad Regiam audientiam, n. 3. Thom. Valasc. d. alleg. 65. n. 39.

³¹ Limita nonò in causis ipsi non depositis, & rerum consignatarum, & super mercede famulorum, ex Ordin. Reg. Lusit. lib. 3. tit. 12. §. 1. & eod. lib. 3. tit. 6. ad finem principij, Thom. Valasc. dict. alleg. 65. ex n. 40.

³² Contra pupillos.] Notatur ad hoc quòd pupillus & orphanus habent privilegium ut possint reos ad Curiam trahere etiam in prima instantia, ipsi verò extra proprium domicilium trahi non possunt. Ita Castill. d. lib. 3. c. 25. n. 17. in princip. Dicuntur enim miserabiles personæ, & inter illas connumerantur, ut fori huiusmodi privilegia habeant, Menoch. d. casu 66. n. 3. Cou. d. cap. 6. n. 2. Thefaur. d. decif. 177. n. 1. Mascard. de probat. concl. 1061. n. 2. Azeved. d. l. 8. n. 7. tit. 3. lib. 4. non Recop. Alexand. Trentacinq. d. tit. de citat. resol. 2. n. 30. Mart. de iurisdict. part. 2. cap. 21. n. 5. Cald. Pereira de empti & vendit. cap. 3. n. 4.

³³ Appellatione pupilli in proposito quidam intelligunt illum, qui est patre orbatus, & versatur in annis pupillaris ætatis. Ita gloss. verbo contra pupillos, in presentij, Cou. pract. c. 6. n. 2. Menoch. d. casu 66. n. 4. Stephan. Gratian. d. cap. 182. n. 1. Quod in regnis Hispaniarum videtur verum, cum leges Castellæ & Lusitanie loquantur per verbum orphanos, quod verificatur in eo, qui est orbatus patre, ut advertunt post Azeved. Cabed. Lusit. decif. 99. n. 12. part. 1. Thom. Valasc. d. alleg. 65. n. 11. Sed verius est hoc casu iure communi attentò pupillum dici qui vel morte patris, vel emancipatione egressus est patriam potestatem, & idque intra annos quatuordecim, cum adhuc est impubes, ut per Narr. d. conf. 190. n. 3. Vincent. de Franchis d. decif. 100. n. 17. Castill. lib. 3. cap. 25. n. 17. Cancr. d. lib. 2. cap. 2. n. 13. Thom. Valasc. d. allegat. 65. ex n. 9. ubi n. 11. dicit hoc privilegium competere tutori dato illi qui in vtero est, agenti nomine partus futuri.

³⁴ Vel diuturno morbo fatigatus, &c.] Notatur ad hoc quòd senes & decrepiti, ac diuturno morbo fatigati & debiles, & ceteri omnes de quibus morbo mouetur ad miserandum gaudent privilegio huius leg. vide Menoch. d. casu 66. n. 3. cum multis seqq. ubi de debili diuturno morbo, peteregro, cæco, captivo, & mutilato membris, Alex. Trentacinq. d. tit. de citat. resol. 2. n. 31. Castill. d. lib. 3. cap. 25. n. 10. Mart. de iurisdict. p. 2. cap. 21. n. 5.

³⁵ Alique fortuna in iura miserabilis.] Notatur ad Barbof. Collect. in Cod. Tom. I.

hoc quòd pauperes idem ius habent quòd viduæ ac pupilli ad utendum privilegio huius leg. ut possint reos ad Curiam trahere, ipsi verò trahi non possunt, ut per Cou. pract. cap. 6. n. 3. Alex. Trentacinq. de resol. 2. n. 32. Castill. dict. lib. 3. cap. 25. n. 18. etiam si culpa sua in paupertatem inciderint, ex eod. Cou. d. cap. 6. n. 2. vers. sed si quis in paupertatem, Nouat. in praxi electionis, & variat. fori quæst. 16. §. 6. tit. 4. & seq. Gabr. Aluarez de privilegio pauperum p. 1. quæst. 54. n. 8. Ad idque summariam per vnum testem, & etiam parte non citata sufficere probationem resoluunt Castill. dict. cap. 25. n. 18. in med. Gabr. Aluarez d. p. 1. q. 5. n. 16.

Item mercatores dum sunt in mercimoniis, & peregrinantur, inter personas, quibus competit privilegium huius leg. connumerantur, ut per Menoch. d. casu 66. n. 18. Alex. Trentacinq. d. tit. de citat. resol. 2. n. 33.

Ecclesia quocumque connumeratur inter personas, quibus competit privilegium huius l. vocandi quemquam ad Curiam Principis quoad primam causam cognitionem. Ita Afflid. decif. 257. n. 1. Thefaur. d. decif. 177. n. 9. Cou. pract. c. 7. n. 3. Carau. ritu 219. Azeved. d. l. 8. n. 7. tit. 3. lib. 4. non Recop. Alex. Trentacinq. d. tit. de citat. resol. 2. n. 34. & seq. Marta de iurisdict. p. 1. c. 21. n. 5. & p. 4. cent. 1. casu 49. n. 14. Cabed. Lusit. decif. 54. n. 9. p. 1. Cancr. d. lib. 2. c. 2. n. 15. ubi id admittit si sit pauper, cum tunc aliorum pauperum iure fungatur, & n. 16. post Mich. Ferret. p. 1. obseru. c. 8. assentit statum esse in Catalonia per Regiam pragmaticam, ut omnia monasteria, & ceteri Religiosi, ut sunt Commendatarij, quoad dictum privilegium habeantur pro pauperibus, Castill. d. lib. 3. cap. 25. n. 30. Gabr. Aluarez de privilegio pauperum p. 1. q. 52. n. 3. ubi post Cou. assentit in Castellæ Regno hoc iam obtinuisse, dudumque receptum quatuor Mendicantes Ordines, sancti scilicet Francisci, sancti Dominici, sancti Augustini, & Carmelitarum, Monialiumque monasteria omnia cuiuscunque Ordinis & instituti, ac pauperum hospitalia, etiam si Ecclesie huiusmodi diuinit sint, posse in prima instantia laicum ad Curiam Regis evocare, idem dicit Thom. Valasc. d. tom. 1. alleg. 66. n. 6. & patens nunc in remiss. ad Ordin. Reg. Lusitan. lib. 3. tit. 5. §. 3. n. 15. attestatur Senatui Portugalem id ad solos Mendicantes in communi bona non habentes, veluti Franciscanos, restrictum esse. Et quoad monasteria Monialium res expedita est, nemòque dubitat, ea licet magnis facultatibus abundent, habere privilegium trahendi adversarios ad Curiam, vel eligendi iudicem municipij, ad quem de iure pertinuerit causam cognitio in prima instantia, resoluunt Cabed. Lusit. decif. 54. serè per tot. p. 1. Thom. Valasc. d. tom. 1. alleg. 66. n. 1. & 2. ubi n. 3. limitat nisi ea monasteria habeant iurisdictionem ex donationibus Regis, Benedict. Egid. d. tract. de iure & privilegio honestatis, art. 4. n. 10.

Universitati dictum privilegium competit, quia sub se comprehendit viduas, pupillos, aliaque personas miserabiles, Carau. ritu 219. sub n. 3. Menoch. d. casu 66. n. 23. Alexand. Trentacinq. d. tit. de citation. resol. 2. n. 35.

Miserabiles.] Iudicis arbitrio relinquitur, qui tales dicantur, de quo Palat. in repet. cap. per vestras notat. 2. n. 12. Tirac. de pia causa, in prefat. pag. 5. & seq. & in l. si vngquam, verbo omnia n. 31. Bened. Capra reg. 30. n. 21. Rebuff. tom. 1. ad legem Gallie tit. de sentent. prout. art. 3. gloss. vlt. Cou. pract. cap. 6. n. 3. vers. relinquendum, Mich. Crass. tom. 1. commun. opin. lib. 1. tit. 11. n. 7. pag. 399. Menoch. conf. 479. n. 5. & de arbitrar. casu 66. n. princip. Petez in l. 1. tit. 1. lib. 3. Ord. d. 11.

8 Verum etiam qui inchoat delictum in hoc territorio, & illud consummat in alio, incurat excommunicationem latam per statum huius territorii, vide Vgolin. de censur. tab. 1. cap. 9. §. 3. Soar. tom. 5. etiam de censur. disp. 5. §. 5. n. 9. Azor. instit. moral. p. 1. lib. 1. cap. 2. §. 2.

9 Del obreperiantur qui rei esse, &c.] Vide eleganter Donell. comment. iuris civilis lib. 17. cap. 16. col. 3. vers. alterum, prope fin.

9 Persici debet, &c.] Notatur ad hoc quod si iudex domicilij delinquentis, vel originis cepit cognoscere de delicto, per subditum alibi commissio, tunc non tenebitur remittere ad forum delicti, nisi sit res integra, vt per Gig. conf. 108. num. 6. & 11. Vincent. de franchis deis. §. 1. p. 1. D. Barbo. d. art. de foro delicti, ex num. 107.

10 In gloss. Reperiuntur ibi, vel dic quod loquitur ibi de vagabundis, vt ibi vbi libet possint conueniri, &c. Notatur ad hoc quod vagabundus potest vbiue puniri de delicto vbiueque commissio, de quo vide Abb. in cap. ult. mon. 13. de foro compet. vbi Marian. num. 57. Boschi. sub cod. tit. num. 79. Tiraq. de retrat. lig. §. 9. gloss. 2. num. 34. Duen. reg. 378. limit. 4. Clar. in §. fin. q. 39. vers. ceterum. Couar. pract. cap. 1. num. 7. Decian. tract. crimin. lib. 4. cap. 3. a mon. 3. Azeved. ad l. 1. mon. 3. tit. 11. lib. 8. & l. 1. num. 33. cum segg. tit. 16. cod. lib. 8. noua Recop. Morl. in empirio iuris p. 1. tit. 2. q. 20. n. 15. vers. quintus casus, D. Barbo. in l. hares absens, §. proinde, ff. de iudic. in art. de foro delicti. mon. 149. late

11 Farin. conf. 64. n. 1. & ibi addit. lit. B. & in praxi crim. p. 1. q. 7. n. 13. cum multis segg. vbi num. 15. quoad hoc propositum vagabundum dicit illum qui per mundum vagatur, nec certum habet domicilium.

12 In gloss. commissa ibi, verum primò cognoscat iudex, &c. An iudex requisitus pro remissione delinquentis debeat cognoscere an deliquerit, antequam remittat vide Duen. regul. 378. ampl. 2. Socin. regul. 417. Peña in direct. Inquisitor. p. 3. commento 33. vers. fin. ita. Clar. lib. 5. §. fin. quest. 38. mon. 19. Petz. ad lib. 8. Ordin. pag. 335. Azeved. ad l. 1. tit. 16. lib. 8. noua Recop.

SVMARIUM.

- 1 super Plagij crimine cognoscit iudex conuenti, & num. 2.
- 3 Plagium quibus modis committatur remissum.
- 4 Delinquens tunc accusari potest in loco propriae originis, vel paternae, si pars laesa velit in tali loco eum accusare.
- 5 Iudex domicilij, seu originis an cognoscere possit de delicto commissio per suum subditum extra suum territorium, an vero teneatur illum remittere ad iudicem loci, remissum.
- 6 Citandus non habens aliquam habitationem propriam, potest citari in eo hospitio, in quo consuevit frequentius conuersari.
- 7 Scholarius frequentius conuersari debet in scholis.

L. Sciens. II.

Imp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA.
& CC. Niseae.

1 Super crimine plagij cognoscit iudex conuenti. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. n. 1. supra hoc tit.

2 Hanc eandem conclusionem ex hoc text. desu. Barbo. Collect. in Cod. Tom. I.

mant Donell. comment. iuris civilis lib. 17. cap. 56. col. 2. vers. hucusque. Thoming. decif. 5. Plagij crimen quibus modis committatur, vide Bonifac. de Vitalin. in rubr. de pena plagij ex mon. 1. Didac. Cantera in quest. criminal. cap. 8. rubr. de furtis n. 13. Menech. de arbit. casu §. 56. per tot. Farin. in praxi crimin. q. 166. num. 45. cum segg.

Ab eo itaque, &c.] Notatur ad hoc quod tunc 4 delinquens accusari potest in loco propriae originis, vel paternae, si pars laesa velit in tali loco eum accusare, vt per D. Barbo. in l. hares absens. §. proinde, ff. de iudic. in art. de foro delicti, num. 26. Et de ista questione an iudex domicilij, seu originis cognoscere possit de delicto per suum subditum commissio extra suum territorium, an vero teneatur illum ad iudicem loci delicti remittere, late tractat Farinac. in praxi crimin. part. 1. quest. 7. num. 19. cum segg. & a num. 26. disputat an abolitus, condemnatus, seu exgratiatus in loco delicti possit iterum inquiri, & molestari in loco originis, vel e contra?

Ibi degit, &c.] Notatur ad hoc quod si is, qui citari 6 debet, non habet aliquam habitationem propriam, tunc posset citari in eo hospitio, in quo frequentius conuersari consuevit, vt per Tiraquel. de retrat. lig. §. 9. gloss. 2. num. 32.

In gloss. Degit ibi, vt scholarius in scholis, &c. De 7 bet enim scholarius frequentius in scholis conuersari, Barthol. Bolognet. in repet. auth. habitata, ne filius pro patre, mon. 320.

SVMARIUM.

- 1 Delicti, possessorie, proprietatis & hypotheca ratione quis forum sortitur.
- 2 Partibus litigantibus in prouincia presentibus, controuersia apud iudicem, ac prouincia Praesidem terminari debet.
- 3 Domino domus absente ex domo, quid inique sentiens aut delinquentem, vel curatorem domus conuenit & domino absentem in rei presentia sit condemnatio, num. 4.
- 5 ab Damnum ratione bonorum conueniens dominus ac curator si non respondeant, ad praconis vocationem condemnatio nihilominus procedit.
- 6 Continencia conuenti pro presentia eiusdem habetur.
- 7 Reus comparens alicui absente, nec actionem prosequente, absolendus est cum adiudicatione damnum.
- 8 aliqui Rei ex forma pragmatica ad principales comitatus sunt remittendi.
- 9 Inducia in delictorum cognitionibus partibus ad nouem menses extendi ac prorogari possunt.
- 10 ratione Delicti forum contrahitur eo loci, quo delictum commissum est. Amplius in illo qui dum existeret in aliena ciuitate, vel Episcopatu, violauit statum illius, num. 11. etiam si in consensibus duorum territoriorum factum sit delictum, num. 12.
- 13 Delictum commissum in mari adiacente territorio suo, poterit iudex illum territorij punire, etiam si actus ceptus in uno territorio, fuisset consummatus in alio, mon. 14. resolu. vt num. 15.
- 16 Mandatum quando de per se, non sequito effectum est punibile, vel non traileur de puniendo mandantem pena, qua puniendus est mandatarius, qui exequutus est, sed extraordinaria, tunc in utroque mandanti puniri poterit. Limita in fure, si in loco reperiatu cum re furata, potest ratione

contrectationis rei futura ibidem puniri, licet illi foro non sit subditus nec ratione delicti, nec ratione domicilij, num. 17. in raptore, qui ubique puniri potest, num. 18. in heretico, qui ab inquisitoribus in locis potest puniri in quocunque loco, in quo ab eisdem fuerit repertus, quatenus nihil in personis ibi fecerit, num. 19. *bannitis*, n. 20.

- 21 *Clauſ.* Non obstantib. quibuscunque priuilegiis, remissis.
- 22 *Reuocatio omnium priuilegiarum non intelligitur reuocare inserta in corpore iuris.*
- 23 *Priuilegia clausa in corpore iuris non sunt priuilegia, sed ius commune.*

AVTH. Quia in prouincia.

Ratione delicti, possessionis, proprietatis, & hypothecæ quis sortitur forum, in *princ.* Partibus litigantibus in prouincia presentibus controuersia apud iudicem, ac prouincia praefidum terminari debet, in *vers. Si ergo amba.* Domino domus absente ex domo quid inique sentiens ut delinquentem, vel curatorem domus conuenit. Et domino absente in res presentes sit condemnatio, in *vers. Et autem.* Ob damnum ratione bonorum conuenit dominus ac curator si non respondeant ad praconis vocationem, condemnatio nihilominus procedit, contumacia conueni pro praesentia eiusdem habetur in *vers. Sed si.* Reus comparens actore absente, nec actionem prosequente, absoluentis est cum adiudicatione damnorum, in *vers. Quod si desit.* Aliqui rei ex forma pragmatica ad principales comitatus sunt remittendi in *vers. Excipitur.* Inducie in delictorum cognitionibus partibus ad nouem menses extendi ac prorogari possunt, in *vers. Induciarum vero.* Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *sup. hoc tit.*

Quia in prouincia quis deliquit, &c. Notatur ad hoc quod ratione delicti fori contra hitur eo loci, quod delictum commissum est, ut per Bosli. *sub tit. de foro comp. n. 46.* Afflict. lib. 1. *confut. rub. 41. n. 12.* Duen. reg. 378. *Clar. in pract. §. fin. quæst. 38. & 39. & 85.* Gregor. Lopez ad l. 1. *gloss. ult. tit. 29. part. 7.* Couar. *pract. cap. 11. num. 3.* Auiles ad cap. 27. *Pratorum,* Petez ad l. 1. *tit. 16. lib. 8. Ordinam.* Donell. *comment. iuris ciuili lib. 17. cap. 16. col. 1.* Farin. in *praxi crimin. part. 1. quæst. 7. à princip.* Morl. in *emporio iuris ciuili part. 1. tit. 2. quæst. 20. num. 10. vers. sed vera,* Christoph. de Paz in *schol. ad leges styli 1.9. à princip.* Cald. *Peteira post quæst. forens. conf. 23. num. 5.* D. Barbof. in *l. heres absens, §. prouide. ff. de indic. in art. de foro delicti, Azeued. l. 1. num. 62. cum multis seqq. tit. 16. lib. 8. noua Recop.*

Amplia primò in illo qui dum existeret in aliena ciuitate, vel Episcopatu, violauit statutum illius, qui ratione huius delicti subicitur iudicio ordinario illius diocesis, & incurrit penas latas contra transgressores, siue ille sint spirituales, siue temporales. Ita Abb. in cap. 2. *de nobis num. 7. & in cap. ult. num. 39. de foro comp.* Couar. in cap. *alma mater p. 1. §. 10. Jacob. de Graff in aureis decis. p. 1. lib. 4. cap. 8. num. 39.* Vgolin. *de censur. tab. 1. cap. 9. §. 2. Azor in iust. moral. lib. 5. cap. 25. quæst. 3.*

Amplia secundò ut procedat etiam si in confiniis duorum territoriorum factum delictum, nam si ignoratur, cui territorio locus sit applicandus, ambo iudices illorum territoriorum de rigore poterunt cognoscere, ut per Bosli. in *pract. tit. de foro comp. n. 60.* Gregor. Lop. l. 1. *§. verbo dolo, tit. 1. p. 7.* Clar. in *pract. §. fin. §. 38. vers. prater ea quæra.* Tiraq. *de iure primog. §. 17. opia. 4. num. 16.* Crass. *commun. tab. 2. lib. 1. cap. 5.*

quæst. 9. Azeued. d. l. 1. num. 79. tit. 16. lib. 8. noua Recop. Facin. d. 9. 7. num. 5. 1.

Amplia tertio quod etiam delictum commissum in mari adiacente territorio suo poterit iudex illius territorij punire, quia mare, seu particula maris, dicitur esse de territorio illius ciuitatis, vel loci, cui magis appropinquat. Ita Gregor. Lop. l. 2. *verbo ostere tit. 9. part. 5.* Rebuff. in *comment. ad l. 59. ff. de verb. signif. pag. 303.* Hieron. de Monte in *trattat. finium regund. cap. 7. num. 9. cum seqq.* Azeued. ad l. 1. *num. 102. tit. 16. lib. 8. noua Recop.* Vincent. de Franchis *decis. 142. num. 6.* Cald. *Peteira post quæst. forens. conf. 23. num. 7.*

Amplia quarto etiam si actus ceptus in vno territorio fuisse consummatus in alio, nam si delictum erit diuisibile, poterit in utroque loco puniri, licet enim propter actus successui continuationem vniui reputetur delictum, utroque tamen loco commissum videtur, & utrique iudici facta fuit iniuria, ut per Felin. in cap. *fin. num. 13. de foro comp.* Hippol. in l. *unic. num. 150. de rapto virginum.* Azeued. d. l. 1. *n. 81. tit. 16. lib. 8. noua Recop.* Farin. d. 9. *ex n. 44. vbi n. 46. resoluunt quod contra illum, qui exiens in vno territorio emissit sagitta, seu sclopo aliquem in alio territorio occidit, uterque iudex procedere potest.*

Vnde quoad mandantem quando mandatum de 16 per se non sequatur effectum est punibile, vel quando non tractatur de puniendo mandantem pœna, qua puniendus est mandarius, qui exequutus est, sed extraordinarius, tunc in utroque loco puniri poterit, de quo vide Duen. reg. 378. in 3. *empl. Plac. in epist. delictor. lib. 1. c. 1. §. 1. 16. & 17. latè Azeued. d. l. 1. n. 71. cum seqq. tit. 16. lib. 8. noua Recop.* Farin. d. 9. *ex n. 47.*

Limita in fure, qui si in loco reperitur cum te futura, potest ratione contrectationis rei furatæ ibidem puniri, licet illi foro non sit subditus ratione delicti, nec ratione originis, nec ratione domicilij, Duen. reg. 378. *limit. 5.* Viui. *comment. lib. 1. verbo index domicilij, in fine num. 11.* Ludou. *Peguera decis. crimin. 28. P. Molin. de iustit. tratt. 2. disput. 596. num. 3.* Farin. d. 9. *7. num. 7.*

Limita secundò in raptore, qui ubique puniri potest, Socin. reg. 87. *fallent. 3.* Duen. reg. 378. *limit. 6.* Farin. d. 9. *7. num. 8.*

Limita tertio in heretico, qui ab inquisitoribus iuste potest puniri in quocunque loco in quo ab eisdem fuerit repertus, quamuis ibi nihil impium fecerit, Duen. reg. 378. *limit. 7.* Socin. reg. 87. *fallent. 1.* Simanch. *de cathol. iustit. cap. 2.* Villadieg. *de heret. q. 8. ad fin.* Morl. in *emporio iuris p. 1. tit. 2. q. 20. n. 15. vers. sextus casus,* Farin. d. 9. *7. num. 17.*

Limita quarto in bannitis, ut per Decian. *trattat. 20. crimin. tom. 1. lib. 4. cap. 13. num. 3. in fine.* Clar. in l. 1. *§. 39. vers. fui interrogatus,* Soar. *commun. opinion. verbo banniti num. 5.* Farin. d. 9. *7. num. 16.*

Omni priuilegio cessante. De clausula, non obstantibus quibuscunque priuilegiariis, &c. Vide notata in *trattat. de clausulis vsusq. claus. §. 3. per tot.*

In gloss. *Illuc omni priuilegio. ibi, sed non indulta per legem redactam in corpore iuris.* Notatur ad hoc quod reuocatio omnium priuilegiarum non intelligitur reuocare inserta in corpore iuris, ut per Menoch. *de presumpt. lib. 6. praef. 40. num. 13.* D. Barbof. in l. 2. *p. 1. num. 12. ff. soluto matrim. & in l. 2. §. legatus num. 116. ff. de indic. & citatos per me d. claus. §. 3. num. 1. ex ea ratione, quia priuilegia clausa in corpore iuris non sunt priuilegia, sed ius commune, & facilius tolluntur ea, quæ iure speciali, quam quæ iure communi valent, ut ibidem adnotauit num. 5. & 6.*

Vbi de possessione agi oporteat.

TIT. XVI.

POSTVLATVR momentaria possessio vbi res sita est, vel vbi vis facta.
Vide Cuiac. Pac. & VVesemb. Menoch. remed. retinend. num. 316. cum seqq.

SVM MARIVM.

- 1 Vis vbi facta, & vbi adest possessio, ibi iudicium de possessione intentari, & exerceri potest, & num. 2.
- 3 Index competens mantentionis est ille, in cuius territorio est, vel turbatio contingit, seu fieri dubitatur etiam quando possessio sita est in confinio duorum territoriorum, atque diocesum, num. 4.
- 5 Spoliator conueniendus est coram suo iudice laico, vel ecclesiastico respectiue; potest etiam conueniri coram iudice ordinario competenti illius loci, vbi commissum est spoliū.
- 6 Locus an sit competens index cum in possessione rei beneficiarij Ecclesia, atque ita spiritualis vis facta est.
- 7 in remedio Recuperanda quis sit index competens, remissiue.
- 8 Executio delicti quando se habet ad inchoationem per modum continuationis, tunc attenditur inchoatio.

L. Vbi autem vis. Vnic.

Imp. VALENT. & VALENS AA. ad Festum procons. Africa.

- 1 Vbi facta est vis, & vbi adest possessio, ibi iudicium de possessione intentari & exerceri potest. Colligunt ex Ordin. Cyn. Bart. Salicet. Bald. Castr. Angel. Alber. Fulgos. Sebast. Naui. remissiue Casal. in annot. & Ximen. in concord.
- 2 Hanc eandem conclusionem ex hoc text. desumunt Tiraq. de retrat. lig. §. 8. gloss. 5. num. 10. Donell. comment. iuris civilis lib. 17. cap. 17. col. 3. nouissimè Ludou. Post. in tract. mandati de manducando, obseru. 6. num. 30. vbi quod index competens mantentionis est ille, in cuius territorio res est, vel turbatio contingit, seu fieri dubitatur, Menoch. remed. 3. retin. a num. 316. vbi resoluit in iudicio possessorio retinenda cum de possessione rephrophane contenditur, illum esse iudicem in cuius territorio res sita est, vel illum in cuius territorio vis turbatiua facta est, & num. 321. extendit procedere etiam quando possessio sita est in confinio duorum territoriorum, vel vis in itinere illata, fuisset illata in confinio duorum territoriorum atque diocesum, nam & tunc vtriusque territorij index adteri poterit. Gutier. canon. lib. 1. q. 34. num. 5. vbi quod spoliator conueniendus est coram suo iudice laico, vel ecclesiastico respectiue, & etiam potest conueniri coram iudice ordinario competenti illius loci, vbi commissum spoliū est, id probans ex Menoch. quoniam ratione rei, & ob commissam violentiam duæ actiones moueri possunt, realis, & personalis, vt suam vniuersisque index tueatur iurisdictionem. D. Barbof. in

l. heres absens, §. proinde, in art. de foro ratione rei sita, num. 10. ff. de iudic. vbi quod propter vim, velurbationem factam circa possessionem rei conueniatur turbator in loco in quo res erat, quia occasione rei agitur.

Vtrum autem laicus competens iudex sit cum in possessione rei beneficiarie Ecclesie, atque ita spiritualis vis facta est: quæstio est dubia, & pro vtraque parte Doctores & fundamenta plura adduxi in tract. de iure ecclesiast. vniuerso, lib. 1. cap. 39. §. 2. à num. 160. usque ad 179.

Et quis competens iudex sit in remedio recuperanda possessionis: vide Menoch. remed. 15. recuper. num. 203. cum seqq.

In gloss. Vbi aut, vnic. ibi, non non potest alibi fieri vis, &c. Notatur ad hoc quod quando executio delicti habet se ad inchoationem per modum continuationis, tunc attenditur inchoatio, vt per Anton. de Matthæis de prerog. iurisdic. num. 72. vers. sed vbi, Clar. §. fin. q. 38. num. 9. D. Barbof. in l. heres absens, §. apud Labconem, num. 28. ff. de iudic. vbi num. 29. asserit in his terminis procedere traditionem huius glossæ.

Vbi de fideicommissum peti oporteat.

TIT. XVII.

FIDEICOMMISSVM ibi petitur, vbi est hæreditas. l. vnic. hoc tit.

Vide Cuiac. Pac. & VVesemb. item Zoanett. rerum quotidian. cap. 15. Petegrin. de fideicom. art. 53. à princip. Donell. comment. iuris civilis lib. 17. cap. 15. vbi Olivald.

L. Fideicommissum. Vnic.

Imp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Demetrio.

Fideicommissum petendum est in foro hæreditatis relictæ. Colligunt ex Ordin. Cyn. Bart. Salicet. Bald. Castr. Angel. Alber. Fulgos. Sebastian. Naui. remissiue Casal. in annot. & Ximen. in concordant.

Hanc eandem conclusionem ex hoc text. desumunt Anton. Gom. var. sum. 1. cap. 12. num. 84. per tot. Hottoman. lib. 3. obseru. 7. vbi accipit hanc l. de fideicommissum vniuersali, quod solum loco hæreditatis peti debere sentit, reliquis vero leges de particulari, refert Olivald. in Donel. enucleat. lib. 17. cap. 15. lit. B. in fine, Molin. de Instit. tract. 2. disp. 195. vers. ultimo dicendum, D. Barbof. in l. heres absens, in princip. num. 39. cum seqq. ff. de iudic. Petegrin. de fideicom. art. 53. num. 2. vbi querens quo loci fideicommissa petenda sint, resoluit quod si fideicommissarius personalis ex testamento agat aduersus hæredem grauatum, vel hæredem hæredis, in duobus locis illum conuenire potest, scilicet in loco domicilij ipsius hæredis, & in loco vbi maior pars hæreditatis reperitur; si vero reali agat aduersus hæredem, aut tertium possessorem, similiter in duobus locis foris est, scilicet in loco domicilij possessoris, & in loco, vbi res est. Zoanet. rerum quotidian. cap. 15. vbi ait ita demum in loco maioris partis hæreditatis conueniri hæredem, si & ibi reperitur.

~~~~~  
*Vbi conueniatur qui certo loco dare  
 promissit.*

## TIT. XVIII.



V o loco dare debuit, eo simpliciter; alibi verò, facta mentione loci conueniri potest. *§. si quis agens, Insti. de act.*

Vide Cuiac. Pac. & VVesemb. item Villalob. Viui. & alios tom. 1. commun. opin. lib. 3. tit. 14. Arimim. Te-pat. var. sentent. tom. 1. tit. 138. pag. 258.

## S V M M A R I V M.

- 1 Solutio si in certum locum est collata, & alibi agitur, actio est arbitraria ratione loci, & in talem actionem venit interesse pro iudicis arbitrio.
- 2 si Contractum sit in certo loco, & in alium destinatur solutio, non fortitur promissor forum in loco contractus, nec in illo conueniri potest, etiam si in eo reperitur.
- 3 Debitor non solvens in loco destinato solutioni, contra eum cessante soluere, poterit agi veluti contra contumacem, & dolosum ad interesse, quod solo iuramento creditoris probatur.
- 4 Actioni arbitrariae in qua venit interesse, tunc locus est, quando exprimitur certus locus, in quo debet fieri solutio.

## L. Qui certo loco. Vnic.

Imp. ALEXANDER A. Heraclide.

- 1 **S**i solutio in certum locum est collata, & alibi agitur, actio est arbitraria ratione loci, & in talem actionem venit interesse pro iudicis arbitrio. Colligunt ex Ordin. Cyn. Bart. Salicet. Bald. Castr. Angel. Alber. Fulgos. Sebast. Næui. remissive Casal. in annot. & Ximen. in concord.
- 2 Aduerte quod si contractum sit in certo loco, & in alium destinatur solutio, non fortitur promissor forum in loco contractus, nec in illo conueniri poterit, etiam si in eo reperitur, ita Balb. de cis. 216. Petr. Gregor. in cap. 1. mon. 92. de sponsal. Anton. de Matth. de prerog. iurisdictionis, num. 64. Bapt. Boni. in tract. de statuta urbi prescript. gloss. 19. à num. 153. Villalob. tom. 1. commun. opin. lib. 3. tit. 14. num. 1. vbi Vezin. mon. 5. tenet quod debitor non solvens in loco destinato solutioni, contra eum cessante soluere poterit agi veluti contra contumacem, & dolosum ad interesse, quod solo iuramento creditoris probabitur, latè D. Barbof. in l. heres absens, §. proinde, in princ. mon. 57. ff. de iudic. vbi num. 58. hanc conclusionem veram dicit quando questio est in quo loco contrahens forum fortitur, nam tunc verum est quod eum fortitur, non in loco in quo verba contractus fuerunt prolata, sed potius in loco in quem fuit collata solutio; sed quoad omnes alios effectus attenditur potius locus in quo verba contractus fuerunt prolata, quam locus in quem collata fuerit solutio. idem D. Barbof. in d. l. heres absens, §. fin. à num. 5.
- 3 **A**rbitraria actio, &c. ] Aduertit idem D. Barbof. in d. l. heres absens, §. fin. n. 28. quod ad actioni arbitrarie in qua venit interesse, tunc locus est, quando exprimitur certus locus, in quo debeat fieri solutio,

nam si quis simpliciter contrahat in certo loco, & cogitur in alio soluere, non est locus arbitrarie, & consequenter non habebitur ratio interesse, quia quando contrahitur in certo loco, & non exprimitur quod in eo fiat solutio, tacite videtur permittitur ut soluat in quocunque loco congruo in quo reperitur: de quo vide Magon. Lucensi decis. 78. num. 17. Rot. Genueni.

~~~~~  
Vbi in rem actio exerceri debeat.

TIT. XIX.

XERCENDA vbi res est, vel vbi reus domicilium habet.

Vide Cuiac. Pac. & VVesemb. item Turzan. Kitchou. Bonacol. & alios tom. 1. commun. opin. lib. 3. tit. 15. Arimim. Te-pat. var. sentent. tom. 1. tit. 136. pag. 258.

S V M M A R I V M.

- 1 Actio in rem datur contra possidentem, & ob personam actoris non fit mutatio iudicis.
- 2 verus Possessor quando se offert liti, tunc rei vendicatio cessat contra detentorem.
- 3 verus Possessor se offerens liti, tenetur causam prosequi coram iudice vbi prius fuit capta quando comparere pro defensione vilis domini nominat eum, secus si pro defensione sui directi domini.
- 4 Venditor, seu author laudatus veniens ad emptorem, seu nominantem defendendum forum, seu iudicium laudantis, aut nominantis subire tenetur, nec iudicium declinare potest, quamuis alterius fori sit, & iurisdictionis.
- 5 Venditor tenetur intra sua deducere coram iudice, coram quo fuit emptor primo loco citatus.
- 6 Clericus, cui liti est denunciata, et emptorem laicum defendat, an teneatur id facere coram seculari, an vero trahere possit causam ad forum ecclesiasticum, remissive.
- 7 Clericus hæres laici an capta iam lite cum defuncta ligetur instantia, teneaturque coram seculari iudice subire iudicium, & prosequi remissive.

L. In rem actio. I.

Imp. DIOCLET. & MAXIMIAN.
AA. & CC. Pancratio.

Actio in rem datur contra possidentem, & ob personam actoris non fit mutatio iudicis. Colligunt ex Ordin. Cyn. Bart. Salicet. Bald. Castr. Angel. Alberic. Fulgos. Sebast. Næui. Aloyf. Leo fol. 59. verso, remissive Casal. in annot. & Ximen. in concordant.

Notatur ad hoc quod quando verus possessor se offert liti, tunc rei vendicatio cessat contra detentorem, ex l. Hestian. 29. tit. 2. part. 3. Soar. de Paz in practica tom. 3. cap. 1. §. 3. num. 13. vbi num. 14. post l. Hestian. 57. tit. 6. part. 1. & Cou. practice. cap. 8. num. 2. subdit quod verus possessor se offerens liti tenetur causam prosequi coram iudice vbi prius fuit capta quando comparere pro defensione vilis domini potest.

nominantis eum, secus si pro defensione sui directi
dominii.

dominatur etiam ad hoc quod venditor, seu au-
thor laudatus veniens ad emptorem, seu nominan-
tem defendendum, forum, seu iudicium laudanti-
um nominantis subire tenetur, nec iudicium decli-
nare potest, quamvis alterius fori & iurisdictionis
sit, vt per Gregor. Lop. l. 3. *lit. ff. de i. par. 1. Decian.*
resp. 118. num. 5. vol. 3. vbi ait quod venditor tenetur
iura sua deducere coram iudice coram quo fuit em-
ptor primo loco citatus, & *num. 26.* dicit hunc text.
loqui quando quis agebat contra eum, qui verè po-
ssidebat cum esset emptor, in quem transfatus erat
et dominium, & possessio, secus si translata esset sim-
plex detentatio. Cald. Pereira de *empt. & vendit. cap.*
21. à num. 32.

6 *Vtrum Clericus, cui lis est denuntiata, vt emptorem laicum defendat, teneatur id facere coram seculari, an vetò trahere possit causam ad forum ecclesiasticum? questio est dubia, quam ad partes disputati in mea tract. de iure eccles. vniuerso, lib. 1. c. 39. 6.2. num. 115. cum seqq.*

7 Verum etiam Clericus hares laici cepta iam lite
com defuncto ligerur instantia, teneaturque co-
ram seculari iudice subire iudicium & prosequi, dis-
putavi similiter eodem cap. 39. §. 2. à num. 100. usque
ad num. 104. & ideo ad ibi tradita & citatos Docto-
res remitto lectorem ne dicta repetamus.

SUMMARIVM.

- 1 Possidens alterius nomine potest dominum in iudicio palam facere.
- 2 Possidens alieno nomine si comensus verum dominum non nominat iura data dilationis tempus, & dominus si denuntiavit pramia non comparuit, & pro contestata habetur quoad prescriptionis interruptionem.
- 3 Colorum nominans quem in dominum statim ipse venit adhibendus ab observatione iudicii.
- 4 Nominatio domini quando fieri debet in iudicio, quid operetur, & in quo differat a laudatione auctoris, an habeat locum in possessio, & in rebus mobilibus, & incorporalibus, remissum.
- 5 Dies ad comparandum appendendus in citatione.
- 6 Terminus in citatione debet esse congruus.
- 7 Ad interruptendum Prescriptionem paria sunt licet esse contestatam, & quod non possit contestari propter partis contumaciam.
- 8 Impedienti citari pro citato habetur.
- 9 ad primum Decretum non denegatur nisi citatio per edictum processerit.
- 10 Cognitio de debito requisita antequam iudex pronuntiet aliquem mittendum ex primo decreto.
- 11 Rei vendicationi an detur contra ciuilem tantum possidentem.

L. Si quis alterius. II.

Imp. CONSTANTIN. A. ad uniuersos
provinciales.

ligunt ex Ordinari. Doctores citati ad l. i. num. 1. *sup.*
hoc tit. & post omnes Giphani. tom. 1. pag. 156.

Vide Decian. *resp.* 118. *num.* 3. *col.* 3. vbi quod con-
lonus nominans quem in dominum, itatim ipse ve-
nit absolvens ab observatione iudicii, *Alphan.*
collet. 68. ad hoc an conuentus in causa posset foris
recupetari. possit in iudicio nominare dominum,
Boet. *deif.* 207. *num.* 8. & 9. item quod posset foris
semper citandus. Anton. Gom. *l.* 45. *Tauri* n. 79.
prope fin. vbi quod ille tantum, qui ciuilitur possit
ad animo in absentia potest conueniri rei vindex-
tione.

Debet statim in iudicio dominum nominare, &c.] 4
Quando autem nominatio domini in iudicio fieri
debeat, quid operetur, & in quo differat à laudatio-
ne auctoris, an habeat locum in possessorio, & in re-
bus mobilibus, incorporalibus, vide Marant. *de*
ordine iudic. part. 6. membr. 6. per totum pag. 279.
cum seq.

Certe diurnum spatium, &c.] Ergo dies ad comparandum debet in citatione apponi, ut per Ordin. Reg. Lulst. lib. 3. tit. 1. §. 5. num. 13. Marant. de ordine iudic. p. 6. de citat. num. 65. Menoch. conf. 230. num. 11. Tiber. Decian. tract. crimin. lib. 1. cap. 2. num. 17. Azcuell. l. 40. num. 30. tit. 18. lib. 4. noua Recop. Ceual. 6. commun. contra commun. q. 809. à principio. Et terminus in citatione congruus esse debet, ita ut citatus congruè, & opportunè ad locum destinatum venire possit, ex Bart. in l. aut qualiter, num. 2. ff. quod vi, aut clam, Marant. d. tit. de citat. num. 67. Alin. in pract. §. 21. cap. 1. num. 6. & 7. Vanti. de nullitat. tit. ex defectu citat. num. 67. Ceual. d. q. 809. num. 23. cum seqq. Camill. Borrel. in summ. decy. tom. 1. tit. 44. num. 52. cum sequentib.

hoc quoddā ad interumpendum præscriptionem patria (sunt litem esse contestatam, & quiddam non possit contestari propter partis contumaciam, ut per Tiraq. *de retritu lib. 6. §. 1. gloss. 2. mon. 5. in fine. Quia impediens citari habetur pro citato*, ut Stephan. Gratian. *discept. forens. cap. 66. num. 32. Setaph. decis. 1094. n. 3.* & alios quos retuli in *praxi exigendi pensionem, q. 10. num. 26.*

Edictis legitimis, &c.] Notatur ad hoc quòd ad primum decretum non devenitur nisi citatio per edictum præcesserit, ut per Menoch. *de arbit. casu* 74. *num.* 33. vbi *num.* 34. afferit hanc l. loqui in Ordinario, in quo necessaria est citatio per edictum, ac in delegato cautum hoc non esse, quinimo ob solam contumaciam primæ citationis, illam missionem in possessionem ex primo decreto concedi.

Est tunc in eadem voluntate, &c.] Notatur ad hoc 10
quod requiritur cognitio de debito antequam iudex
pronuntiet aliquem mittendum ex primo decreto,
vt per Petez l. 1. *vers. quaro* 15. *titul. 9. lib. 3. Ordinari.*
pag. 663.

In gloss. Quolibet modo, i. ibi, sed an contra civili-
ter tantum possidentem detur rei vendicatio? quidam
dicunt quod sic, &c. Vide Valasc. de iure emptor. q. 1 §.
num. 11.

SUMMARY

- P**ossidens alterius nomine potest dominum in iudicio palam facere. Item possidens alieno nomine si consentus verum dominum non nominat intra datæ dilationis tempus, & dominus si denuntiatione prævia non comparet, lis pro contestata habetur quoad præscriptionis interruptionem. Col.

- 1 Actor ad rem agit ubi res sita est, & n. 2. intellige de
num. 8. 9. 10. 11.
3 Actio realis, & in rem scripta, & in loco rerum,
& in domicilio rei intentari potest, & num. 4.
5. 6.
7 Index loci competens quis reputari debeat.

- 12 *Littera requisitoria ut index vnius provincie possit executioni mandare sententiam latam in alia provincia, remissu.*

L. Actor rei. III. & ult.

Imp. VALENT. THEOD. &
ARCAD. AAA.

- 1 **A**ctor ad rem agit ibi vbi res sita est. Col-
ligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1.
sup. hoc tit.

- 2 Hanc eandem conclusionem ex hoc text. desum-
unt Ordin. Reg. Luis. lib. 3. tit. 11. §. 1. l. *Hisp.* 32.
tit. 2. part. 3. vbi gloss. 9. Bernard. reg. 199. Socin. reg. 15.
vers. *quinto fallit*. Ioan. Garcian. reg. 115. Roland.
de *lucro dotis*, q. 15. num. 3. Cephal. conf. 263. num. 9.
Donel. commentar. iuris civilis lib. 17. cap. 17. col. 2.
& 4. Surd. conf. 168. num. 11. Farin. conf. 71. num. 7.
lib. 1. late cum ampliationibus, & limitat. Alexand.
Trentacing. var. resol. lib. 2. tit. de *actiomb. resol.* 4. per

- 3 *tot.* Tiraq. de *retractu* lib. 4. §. 8. gloss. 5. num. 9. vbi quod
actio realis, & in rem scripta, & in loco rerum, & in
domicilio rei intentari potest, & de iure primog. q. 48.

- 4 num. 7. vbi quod in actione reali potest reus conue-
niri coram iudice rei contentioſæ. Kirchou. tom. 1.
5 *commun. opin.* lib. 3. tit. 15. num. 3. pag. 405. vbi quod
rei mobilis ratioſus quos forum, Vincent. de

- 6 *Franchis decif.* 177. num. 1. vbi quod potest iudicium
moueri contra possessorem in loco, vbi res sita est,
tam iudicio rei vendicationis, quam iudicio mixto
reali, & personali, & num. 6. asserit hanc l. cum simi-
libus procedere, etiam si ex scripturis, vel probatio-
nibus appareret de non iure actoris. Cabed. *Lusit. de-
cif.* 86. num. 6. cum seqq. p. 2. late D. Barboſ. in l. *heres
absens*, §. 6. provide, ff. de iudic. in art. de foro ratione rei
7 sita, num. 1. cum seqq. vbi num. 19. aduertit non quem-
libet iudicem illius loci reputari competentem, sed
tantum illum, qui attenda qualitate rei & personæ
competens sit, & num. 21. hinc inferit quod si Cle-
ricus possideat rem, & conueniatur ratione rei sita,
debet conueniri coram iudice ecclesiastico illius
loci.

- 8 Intelligi principalem conclusionem, dum habet
ratione rei sitæ posse quem in loco vbi res sita est,
conueniri, intelligi in bonis stabilibus, locus in bo-
nis mobilibus perpetuo in loco non mansuris. vide
Boët. *decif.* 218. num. 1. vbi ait quod si quis transiens
per hanc ciuitatem ducat equum, aut mulum, vel
aliam rem mobilem mihi pertinentem, & furto sub-
tractam quam recognoui per signum meum, quod
deferrebat, non possum eum capere, & vendicare,
sed sequi debeat forum eius; tenebitur tamen prius
faciſſare, & si non potest faciſſare, fiet sequesterum
cum sit suspectus de recessu. Alexand. Trentacing.
resolut. 4. num. 9. Olwald. in Donell. *encl.* lib. 17.
cap. 7. lit. M. *Caualecan decif.* 3. num. 8. p. 1. Tiraquel.
de iure primog. q. 48. num. 7. Milanen. *decif.* 11. num. 24.
D. Barboſ. d. art. de foro ratione rei sita, num. 4. vbi re-
quirat quod huiusmodi res mobiles, vel se mouentes
sint in loco saltem ad tempus, neque debeant ab eo
statim recedere.

- 9 Idem esse accipiendum in actione personali in
rem scripta, tenent Tiraq. de *retractu* lib. 4. §. 8. gloss. 5.
num. 9. Anton. de Matth. de *prorogatione iurisdict.*
num. 75. D. Barboſ. d. art. de foro ratione rei sita, ex
num. 8. vbi num. 11. aduertit quod si mera actione
personali agatur ad rem, vt scilicet actori tradatur,
non est facienda conuentio in loco, in quo res tra-

denda existit, sed mouenda est actio in domicilio rei,
vide Vincent. de Anna *alleg.* 59. num. 2. & *alleg.* 74.
num. 4. Alex. Trentacing. d. *resolut.* 4. num. 5.

Aduertit etiam circa hunc forum ratione rei sitæ
D. Barboſ. vbi *supra* num. 13. quod in Regno Portu-
galie per dictam Ordin. Regiam lib. tit. 11. §. 5. sta-
tutum reperitur quod quis potest conueniri in loco,
vbi res sita est, etiam si alibi habeat domicilium, ita vt
in electione actoris sit vel teum conuenire in pro-
prio domicilio, vel in loco rei sitæ, quod satis con-
nit cum communi Doctorum resolutione, quæ
idem tenet, vt per Anton. de Matth. de *prorogat. iu-
risdict.* num. 75. Mich. Graff. tom. 1. *commun. opin.* lib. 3.
tit. 15. num. 8. pag. 405.

In gloss. Res. ibi, *ideſſe, immobiles*, &c. Probat hæc
gloss. prædictam regulam, nempe vt fortiori quis
forum ratione alicuius rei, sitæ in aliquo loco, accipi
debere in re immobili, secus si mobilis sit res, quo
casu ait sufficere faciſſare iudicio ſiſti in foro rei sitæ
Panor. in cap. *ſui* num. 43. de foro comp. Ioan. Garcian.
d. reg. 115. num. 1. Paz ad *leges styl.* l. 5. num. 3.

In ead. gloss. ibi, *reſpondeo index illius loci*, &c.
De litteris requisitoriis necesse est exhibendis, vt in-
dex vnius provincie possit executioni mandare sen-
tentiam latam in alia provincia, vide Roder. Xuar.
in l. *post rem iudicatam*, q. 5. Rebuff. tom. 2. ad *leges
Gallie*, tit. de litteris requisitoriis. Soar. de Paz in *pract.*
tom. 1. temp. 4. num. 5. cum seqq. Motl. in *emporio iuris
ciuilis* p. 1. tit. 2. q. 20. per tot.

Vbi de hereditate agatur, vel vbi ha-
redes scripti in possessionem mixti
postulare debeant.

TIT. XX.

HEREDITAS petitur, vbi possessor domi-
cilium habet: vel vbi sunt res hereditarie,
si ibi reperitur possessor. Hæres quoque in
possessione mixti postulat, vbi sunt res hereditarie.
Vide Cuiac. Pac. & VVelselm.

SVMMARIVM.

- 1 Actio intentanda vbi res sita est, sine agatur ex
edicto diui Adriani, sine petitione hereditatis.
- 2 Hæres testamento scripti in possessionem in bona exi-
gunt, & impetrant, vbi res sita sunt.
- 3 Hereditas controuersa res in loco domicilii, aut, si
ibi res, vbi res sita sunt, degit, in loco honorum
mouenda, & num. 4. si plures res sint diuersi fori,
id sequi debemus in omni petitione, in quo maior
pars eorum habetur, num. 5.
- 4 Causa proprietatis maioratus ad illam Regionem
conueniunt remittenda, vbi maior pars maiora-
tus est.
- 5 Degit, id est, domicilium habet.

L. Illic. Vnic.

Imp. VALERIAN & GALLIEN. AA.
Messala.

Sive agatur ex edicto diui Adriani, siue peticio-
ne hereditatis, ibi est intentanda actio, vbi res
sita

3 sita est. Item heredes testamento scripti ibi vbi res sita sunt, immisionem in bona exigunt, & impetrant. Hereditatis controuersia reo in loco domicilij aut ibi reus, vbi res sita sunt, degit, in loco bonorum mouenda. Colligunt ex Ordin. Bart. Cyn. Salicet. Bald. Castr. Richard. Sebast. Nzui. remissiuè *Casalian. auctor. & Ximen. in concord.*

4 Vide Mortl. in *emporio iuris civilis tom. 1. tit. 2. in præiud. num. 148. prope fin.* vbi quod hereditatis causa est agitata coram Præfide provincia, in qua maior pars hereditatis erat, vel domicilium habebat, qui se pro hærede possidebat. Tiraq. de *retractu lig. §. 36. gloss. §. num. 6.* vbi quod si plures res sint diuersi fori, id sequi debemus in omnium petitione, in quo maior pars eorum habetur, Molin. de *primog. lib. 3. cap. 13. num. 73.* vbi quod causa proprietatis maioratus ad illam Regionem conuentum remittenda est, vbi maior bonorum maioratus pars est, quem refert Parlador. *diff. 1.1. num. 6. Ciuiac. lib. 5. obs. 17. Donell. commentar. iuris civilis lib. 17. cap. 17. per tot. & cap. 19. col. 1.*

5 Vbi degit. Id est, vbi domicilium habet, vt per Donnell. d. lib. 17. cap. 16. col. 2.

Vbi de ratiocinijs tam publicis, quam priuatis agi oporteat.

TIT. XXI.

A GATVR vbi negotia gesta sunt. Vide Ciuiac. Pac. & VVesemb. item Perreg. Iannin. de *ciuitat. real. lib. 3. cap. 1.* Muñoz de Escobar de *ratiocin. administ. cap. 7. à princ.*

S V M M A R I V M.

- 1 Administrationis priuata causa ibi ratio est reddenda, vbi quis administrationi præfuit, & n. 2. an procedat licet in loco administrationis repertus non sit, remissiuè num. 3. intellige vt num. 4.
- 5 Clericus qui aliquam publicam administrationem seculari coram seculari iudice sponte acceptauit, an possit ab ipso seculari iudice pro ratione talis administrationis reddenda, adstringi.

L. Eum qui. I.

Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Geruntio.

Administrationis priuata causa ibi ratio est reddenda, vbi quis administrationi profuit. Colligunt ex Ordin. Cyn. Bart. Salicet. Bald. Castr. Angel. Alber. Fulgos. Sicheard. Sebast. Nzui. remissiuè *Casali. in annos. & Ximen. in concordant.* post omnes Aloyf. Leo fol. 60.

Hanc eandem conclusionem ex hoc text. desumunt L. Hispan. 32. tit. 2. part. 3. vbi gloss. fin. & l. 6. titul. 5. part. 1. vbi gloss. 3. Aulies ad cap. 27. Prætor. verbo *entreguen*, num. 12. Bernard. reg. 642. limit. 9. Cou. *prætic. cap. 10. num. 4.* vbi asserit communi omnium Doctorum suffragio receptum esse tam in publico, quam in priuato administratore locum esse remissioni ad eum locum vbi administratio facta fuit, Franc. Burlat. *conf. 74. n. 5.* Roland. à Valle *conf. 49.*

num. 67. vol. 1. Baëg. de *decima tutor. cap. 2. num. 186.* Castill. lib. 17. *Tauri gloss. de reuincum. col. 4. ad med.* Rot. Genuens. *decis. 98. num. 3. & 4.* Gutier. de *tutel. p. 1. cap. 1. num. 25.* Sured. de *alimentis tit. 1. §. 47. n. 9. & 10.* Richard. in *§. igitur, num. 23. cum seq.* Instit. de *obligat. quæ ex contractu*, Mortl. in *emporio iuris ciuili p. 1. tit. 3. §. 20. num. 18. vers. sunt tamen*, Gomez de Leon in *sua cent. cap. 69.* Garc. Girona de *privilegijs exemptorum*, num. 922. D. Barbof. in l. *heres absens, §. 1. à num. 66. ff. de iudic.* vbi disputat an procedat & conclusio textus, licet in eo loco administrationis repertus non sit, latè Muñoz de Escobar de *ratiocin. cap. 7. à princ.* Olswald. in *Donell. encl. lib. 16. capite 15. lit. K.* vbi intelligit in priuatis in actione negotiorum gestorum mandati, & pro socio, contra nonnullos, qui restringunt ad ea negotia, quæ ad magistratum loci spectant, vel primariò si administratio publica, vel secundariò in tutela, seu cura.

Vtrum Clericus, qui aliquam publicam administrationem seculari coram seculari iudice sponte acceptauit, possit ab ipso seculari iudice pro ratione talis administrationis reddenda adstringi? vide Muñoz de Escobar d. c. 7. à n. 7. vsque ad fin.

S V M M A R I V M.

- 1 Rationes publicas quis reddere tenetur vbi administrauit.
- 2 Apparitores Magistrorum militum tanquam milites & ipsi olim singulo honestati, cuius præscriptione in foro tuebantur, functi verò officio vt alij singulum deponebant.
- 3 Probationes, & instrumenta rationum melius innemiri in loco administrationis, & in negotiorum gestore, num. 4.

L. Nemo post depositum. II. & ult.

Impp. HONOR. & THEOD. AA. Macedonio mag. mil.

Rationes publicas, quis ibi vbi administrauit, reddere tenetur. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit.

Vide Doctores citatos ad l. 1. hoc tit. num. 2. Strach. de *mercatura tit. quomodo procedendum*, n. 16. D. Barbof. in l. *heres absens, §. 1. num. 77. ff. de iudic.*

Post depositum singulum.] Olim apparitores Magistrorum militum tanquam milites & ipsi singulo honestabantur, cuius præscriptione in foro se tuebantur, functi verò officio vt alij singulum deponebant, ita Pancelol. in *che. auro var. l. 1. lib. 2. cap. 11.*

In quo & instrumentis sufficiens, &c.] Notatur ad hoc quod in loco administrationis probationes, & instrumenta rationum melius inueniri possunt, vt per Muñoz de Escobar de *ratiocin. admin. cap. 7. n. 2.* & in negotiorum gestore, Rot. Genuens. *decis. 16. n. 1.*

Vbi causa status agi debeat.

TIT. XXII.

V I A magni momenti est, de hac causa nec arbitri compromissarij, nec iudices pedanei cognoscunt,

gnoscent, sed maiores iudices, vt Consul in vrbe, Praes in provincia.

Vide Cuiac. Pac. & VVelsch. item Menoch. *remed. 16. recap. poss. num. 38. cum seqq.* Morl. in *emporio iuris civilis tom. 1. tit. 2. in pralud. num. 1. 46.* vbi quod in hoc tit. status nomen ad causam libertatis refertur.

SVM MARI VM.

- 1 *Possessionis causa quoad seruum fugitiuum in loco vbi fugitiuus reperitur, tractanda est: proprietatis autem causa coram iudice loci, ex quo seruus aufugit, ventilari debet.*
- 2 *in Praescriptionibus bona fides orta etiam ex iniusta causa sufficit.*
- 3 *bona Fides oriri potest ex quibuscunque causis, etiam temerariis.*

L. Ea qua. I.

Imp. ALEXANDER A. Aurelio Aristocrati.

- 1 *Possessionis causa quoad seruum fugitiuum in loco vbi fugitiuus reperitur, tractanda est: proprietatis autem causa coram iudice loci, ex quo seruus aufugit, ventilari debet. Colligant ex Ordin. Cyn. Bart. Salicet. Bald. Castr. Angel. Alber. Fulgof. Sebast. Naxi. remissiuè Casal. in annot. & Ximen. in concord.*
- 2 *In gloss. Recetit. ibi, ve l institutis rationibus ducta, &c. Notatur ad hoc quod in praescriptionibus bona fides orta etiam ex iniusta causa sufficit, vt per Alex. conf. 127. col. 3. lib. 4. Menchac. lib. 1. de testatoris potentia, §. 10. num. 13. Burg. de Paz conf. 3. n. 101. & conf. 4. num. 17. Bec. conf. 91. num. 10. Surd. decis. 281. num. 6. vbi quod bona fides oriri potest ex quibuscunque causis, etiam temerariis, idem tenet per hanc gloss. Stephan. Gratian. discept. forens. cap. 17. num. 15.*

L. Procuratores. II.

Imp. DECIVS A. Felici.

- 1 *Cæsaris Procuratores status causas examinare non possunt. Colligant ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit.*
- 2 *Hanc eandem conclusionem ex hoc text. desumit Morl. in *emporio iuris civilis part. 1. tit. 2. in pralud. num. 147. vers. & sic nec ad Cæsaris Procuratorem.**

SVM MARI VM.

- 1 *Seruus in foro, vbi libertatem asserit, conueniendus. intellige vt num. 3.*
- 2 *in Status causa actor sequitur formam rei, licet sit senator.*

L. Si in possessione. III.

Imp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Zenonia.

- 1 *Seruus in foro, vbi libertatem asserit, conueniendus. In causa status actor sequitur forum rei, licet sit senator. Colligant ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit.*

Vide Menoch. *remed. 10. recap. num. 38.* vbi dicit hunc text. esse intelligendum quando seruus priuauit dominum possessione seruitutis, & diu stetit in possessione libertatis, quia tunc conuenietur vbi erit. Morl. in *emporio iuris civilis part. 1. tit. 2. in pralud. num. 148. in fine.*

SVM MARI VM.

- 1 *ex Possessione seruitutis ad libertatem proclamans forum domini sequitur.*
- 2 *Serua vendicans se in libertatem, forum domini excipientis sequitur; & contra vero domini seruum in seruitutem redigere cupiens forum serui.*

L. Si ex possessione. IV.

Idem AA. & CC. Sisinnia.

EX possessione seruitutis ad libertatem proclamans forum domini sequitur. Colligant ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *supra hoc tit.*

Vide Menoch. *remed. 10. recap. poss. num. 41. cum seqq.* vbi ex hoc text. colligit quod serua vendicans se in libertatem forum domini excipientis sequitur; si vero est contra dominum vult se dominum ostendere, & quem seruum dicit in seruitutem redigere, actoris partes sustinebit, reique forum, id est, serui, sequetur.

SVM MARI VM.

- 1 *Causa seruitutis & libertatis pendens inter fiscum, & priuatum, per Procuratorem Cæsaris examinari potest.*
- 2 *Causa vero ingenuorum pertinet ad iurisdictionem Praefidis.*
- 3 *Praefes non potest cognoscere super causa status.*

L. Iam dudum. V.

Idem AA. & CC. Diogeni praefidi insularum.

CAUSA seruitutis, & libertatis pendens inter fiscum, & priuatum per Procuratorem Cæsaris examinari potest. Causa vero ingenuorum ad iurisdictionem Praefidis pertinet. Colligant ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *sup. hoc tit.*

Vide Anron. Goueam. *lectionum iuris var. lib. 1. c. 33.* vbi quod Praefes super causa status cognoscere non potest.

SVM MARI VM.

- 1 *Praescriptio quinquennij prodest libertatem allegantibus, non seruitutem asserentibus.*
- 2 *Libertatis causa cognitio ad Praetores Roma Praefidis, & Praefidis prouinciarum spectabat.*

L. In litibus. VI. & vlt.

Imp. IUSTINIANVS A. Meane P. P.

QUINQUENNII praescriptio prodest libertatem allegantibus, non seruitutem asserentibus. Col

Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. n. 1. sup. hoc tit.

² Vel in hac alia uerbo apud competentes maxime indices, &c. Notatur ad hoc quod libertatis causae cognitio ad Praefectos Romae Praefides, & Praefectos provinciarum spectabat, ut per Morl. in *emporio iuris civilis* part. 1. tit. 2. in *pralud. num. 147. vers. sed ad Pratos.*

Ubi quis de curiali, vel cohortali, aliave conditione conveniatur.

TIT. XXIII.

INDEX ordinarius, nempe Rector provinciae, est index competens, denegata in his iudiciis fori praescriptione, etiam si quis novam militiam suscepit, & ad ius militie iudicem reuocari velit.

Vide Cuiac. Pac. & VVesembec. de Curialibus, Petr. Gregor. *synagm. iuris* p. 1. lib. 3. cap. 18. à priv. Caluin. in suo *Lexic. iurid. verbo Curiales*. Et de cohortalibus vide eundem Petr. Gregor. part. 2. lib. 47. cap. 40. n. 2. Caluin. in suo *Lexic. iurid. verbo cohortales*.

S V M M A R I V M.

- 1 Curialis, vel cohortalis si à Curia aufugerit propria auctoritate, per eos à quibus fugit, capi potest, & possessionis controuersia in loco apprehensionis proprietatis in loco, ubi aufugit, examinatur.
- 2 Capiendi ius an possit cedi, ubi exerceri per alium, remissive.
- 3 Captura de persona sui debitoris fugitivi permissa creditoris propria auctoritate, non solum est permissa creditoris, sed etiam eius Procuratori.
- 4 Maritus potest vxorem ubicunque eam inuenit, propria auctoritate apprehendere.
- 5 ius Capiendi alterum propria auctoritate cedi, & demandari potest alteri.

L. Siquis. I.

Imp. ARCAD. & HONOR. AA.

Floro P. P.

² Si curialis, vel cohortalis à Curiali aufugerit propria auctoritate, per eos à quibus fugit, capi potest, & possessionis controuersia in loco apprehensionis proprietatis in loco, ubi aufugit, examinatur. Colligunt ex Ordin. Cyn. Barr. Salicet. Bald. Cast. Fulgof. Alber. Schar. Sebast. Naui. remissive Casal. in *annot. & Ximen. in concordant.*

Vide Boët. *decis. 275. num. 5.* ubi remissive citato hoc textu an ius capiendi possit cedi, vel exerceri per alium, Roder. Xuar. in *declar. l. 2. for. lib. 2. tit. de los emplazamientos*, id est, de compendinationibus, §. *sed attende*, *num. 31. pag. 214. in noua impressi.* ubi quod captura de persona sui debitoris fugitivi permissa creditoris propria auctoritate, non solum est permissa creditoris, sed etiam eius Procuratori, Anton. Gomez l. 80. *Tauri* *num. 39.* ubi per hunc textum tenet quod ratione subiectionis, & quasi possessionis, quam habet maritus in vxorem suam, potest

Barbof. Celsi, in Cod. Tom. I.

eam ubicunque inuenierit, propria auctoritate apprehendere.

In *gloss. Ab ijs 2. libi, vel Procuratoribus eorum, &c.* 5 Notatur ad hoc quod ius capiendi alterum propria auctoritate, ut ius illud, quod habet creditor capiendi debitorem fugientem, cedi & demandari alteri potest, ut per Boët. & Xuar. citatis locis, Tiraq. de *retractu* *log. §. 26. gloss. §. n. 2. Hippol. sig. 243. Azucud. ad l. 4. n. 7. tit. 4. lib. 3. noua Recop. & ad l. 2. *num. 203. tit. 13. cod. lib. 8.**

S V M M A R I V M.

- 1 pro Exactionibus, & concussionibus conueni, fori exceptione & praescriptione se non excusant.
- 2 pro Functionibus publicis conuentus, per istiusmodi contumacem sententia definitiua proferri potest.
- 3 Statutum generale non intelligitur de personis nominatim à superiore privilegiatis.
- 4 in Debitorem fugientem, qui militaret in armata militia, non est licita manus iniectionis.
- 5 Debitor si in fuga effectus est Clericus, non poterit capi auctoritate propria, nec per Clericum, nec per laicum.
- 6 Militia caelestis maior est militia mundana.

L. Hac perpetua. II. & ult.

Imp. THEOD. & VALENT. AA.

Cyro P. P.

Qui pro exactionibus, & concussionibus conueniunt, fori exceptione & praescriptione se non excusant. Item quando quis conuenitur pro publicis functionibus, in istiusmodi contumacem sententia definitiua proferri potest. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. *num. 1. sup. hoc tit.*

Exceptis uidelicet ijs, &c. Notatur ad hoc quod 3 generale statutum non intelligitur de personis nominatim à superiore privilegiatis, ut per Tiraq. de *praescript. §. 1. gloss. l. 1. n. 1.*

Qui armata militia, &c. Notatur ad hoc, iuncta 4 *gloss. verbo armata*, quod in debitorem fugientem, qui militaret in armata militia, manus iniectionis licita non est; ut per Roder. Xuar. in *declar. l. 2. for. lib. 2. tit. de los emplazamientos*, id est, de compendinationibus, §. *sed attende*, *num. 31. pag. 214. in noua impressi.* ubi addit cum Angel. eadem ratione quod si in fuga debitor effectus est Clericus, non poterit capi auctoritate propria, nec per Clericum, nec per laicum, quia maior est militia caelestis, quam militia mundana.

Vbi Senatores, vel Clarissimi ciuili- ter, aut criminaliter conueniantur.

TIT. XXIV.

CONVENIUNTUR Senatores & Clarissimi ciuili- ter in urbe apud Praefectum praetorio, vel Praef. ubi, vel Magistrum officiorum, absente Principe. In prouinciis conueniuntur iure communis apud Praefidem eius prouinciae, in qua domicilium habent, criminaliter autem Clarissimi apud Praefidem eius prouinciae in qua deliquerant.

Mm

Vide

Vide Cuiac. Pac. & VVefembec. De Clarissimis, Pet. Gregor. *synagm. iuris* p. 1. lib. 47. cap. 12. n. 15. & 17. Caluin. in *suo Lexic. iuridic. verbo clarissimum nomen.*

S V M M A R I V M.

- 1 Dignitas non illustri fori exceptionem in criminalibus minime tribuit.
- 2 Reatus, & delictum excludunt dignitatem, & honorem, ac privilegia adimunt.
- 3 Persona clarissima, & alia quacunque dignitate insignis, infra tamen illustres, sortiuntur forum in loco, in quo deliquerunt, etiamsi alias non sint suppositi iurisdictioni illius loci.
- 4 Clarissimi ab illustribus distinguuntur.
- 5 Privilegium amittitur propter delictum.
- 6 Crimen omnem honorem adimit.
- 7 Inuentus non dicitur, nisi qui est inuentus, & captus.

L. Quicunque. I.

Imp. CONSTANTINVS A. ad Octavianum comit. Hispanie.

- 1 Dignitas non illustri fori exceptionem in criminalibus minime tribuit. Reatus, & delictum excludunt dignitatem, & honorem, adque adimunt privilegia. Colligunt ex Ordinar. Cyn. Barr. Salicet. Bald. Castr. Angel. Alber. Fulgos. Sichert. Sebast. Naui. remissive Casal. in annot. & Ximen. in concord. Vide Bart. in repet. l. de quibus, num. 26. ff. de legib. Guevar. ad l. 3. ff. de offic. praesid. num. 8. Donel. comment. iuris civilis lib. 17. cap. 20. col. ult. Cardin. Cael. Baron. annal. Eccles. tom. 3. anno Christi 317. n. 130. Azeved. ad l. 1. n. 70. tit. 16. lib. 8. noua Recopilat. vbi quod personae clarissimae, & aliae quacunque dignitate insignes, infra tamen illustres, sortiuntur forum in loco in quo deliquerunt, etiamsi alias non sint suppositi iurisdictioni illius loci.
- 4 Non illustri, sed clarissima dignitate, &c.] Ergo clarissimi ab illustribus distinguuntur, vt per Caluin. in *suo Lexic. iuridic. verbo clarissimos tamen.*
- 5 Omnem enim huiusmodi honorem reatus excludit, &c.] Notatur ad hoc quod propter delictum amittitur privilegium, quia crimen adimit omnem honorem, vt per Decian. resp. 118. n. 17. vol. 3.
- 7 In gloss. Deprehensus, ibi, secus si conuictus, sed non deprehensus, &c. Notatur ad hoc quod inuentus non dicitur, nisi qui est inuentus, & captus, l. si Barsatorem, de fideiuss. & mand. l. Hispan. 7. tit. 6. lib. 6. noua Recop. ibi, tomado con ellas, Palat. in repet. rubr. cap. per vestras de donat. inter. §. 21. num. 12. Couar. pract. cap. 33. num. 21. vers. vicinque tamen sit, Viui. opin. 763. num. 8. Brunor. ad Sole in suis quaest. legalib. q. 35. num. 8. & 9. Anton. Gom. l. 45. Tauri num. 48. Clar. in pract. §. fin. qui est. §. 2. statum. 6. num. 5. Gutier. pract. lib. 1. quaest. 12. num. 5. Bobadil. in sua politica lib. 1. cap. 13. num. 108. Farin. in praxi crimin. tom. 3. q. 108. num. 136. & seq.

S V M M A R I V M.

- 1 Senatores in civilibus causis conveniuntur vbi habent domicilium, vel maiorem partem bonorum, &c.

- 3 Suburbana quae, remissive.
- 4 Maritus censetur habere domicilium ea in domo, in qua vxor & familia ipsius habitant.
- 5 Domicilium dicitur contractum in loco, eo quod quae transfert illum in locum maiorem partem bonorum suorum.
- 6 Possessio maioris partis bonorum non sufficit, nisi concurret assidua conuersatio, & contra nec sufficit assidua conuersatio, seu habitatio, nisi etiam concurret possessio maioris partis bonorum; contrarium, num. 7.

L. Senatores. II.

Impp. VALENS, GRAT. & VALENT.
AAA. ad Senatorem.

Senatores in civilibus causis conveniuntur vbi habent domicilium, vel maiorem bonorum partem. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. n. 1. supra hoc tit.

Hanc eandem conclusionem ex hoc text. desumit Guid. Panciroli. in *thesauro, var. lect. lib. 2. cap. 8. vers. Itaque Constantinopoli, aut Roma forum semper habebant.*

Sine in suburbani, &c.] Quae dicantur vide Card. 3 Caesar. Baron. tom. 3. annal. Eccles. anno Christi 325. pag. milib. 236. Caluin. in *suo Lexic. iuridic. verbo suburbana.*

Vbi lares fouent.] Notatur ad hoc quod maritus censetur habere domicilium ea in domo, in qua vxor & familia ipsius habitant, vt per Tiraq. de retract. lign. §. 5. gloss. 1. n. 7.

Aut vbi maiorem partem bonorum possident.] Notatur ad hoc quod domicilium dicitur contractum in loco, ex eo quod quis transfert in illum locum maiorem partem suorum Bonorum, vt per Parif. conf. 12. num. 16. lib. 3. Menoch. de arbit. lib. 2. casu 86. num. 18. cum seqq. Mascard. de probat. concl. §. 34. num. 21. Card. Tulch. pract. concl. lit. D. concl. 596. num. 7. & 21. Farinae. fragment. crimin. part. 1. verbo domicilium, num. 208.

Et assidue versantur.] Ergo non sufficit possessio maioris partis bonorum, nisi etiam concurret assidua conuersatio, & e contra nec etiam sufficit assidua conuersatio, seu habitatio, nisi etiam concurret possessio maioris partis bonorum, vt per Maria. Socin. fin. fin. num. 26. de foro compet. Auiles ad cap. 1. prator. verbo tales, num. 5. Menoch. de arbit. lib. 2. casu 86. n. 19. Contrarium tamen opinionem, immo quem conuenienti non posse in loco assidue conuersationis, alias nisi in eo domicilium habeat, tenent Anton. de Matthae. de prorog. iurisdiction. num. 28. Farin. de verbo domicilium, num. 2. 10. late D. Barbo. in l. heres absens, §. fin. a num. 112. ff. de iudic. vbi n. 116. ait litteram huius text. dupliciter haberi, quosdam enim subdit liberos habere alternatiam, aut vbi maiorem partem bonorum possident, aut vbi assidue conuersatur, quam litteram tanquam in se veram admittit Bart. in presenti, & eam in antiquissimo libro reperiit asserit Menoch. d. casu 86. n. 12. & 19. & secundum hanc litteram videtur probare suam opinionem. Sed omnes alios libros non habere alternatiam, sed copulatiuam, asserit idem D. Barbo. citato loco n. 18. in hunc modum, Aut vbi maiorem bonorum partem possidet, & assidue conuersatur. & iuxta hanc litteram tenet non sufficere quem dici conuersari in loco, vt conueniri possit, nisi in eo quoque habeat maiorē partem bonorum, & n. 123. colligit text. probare iuxta dicta quod

In quib. causis militantes, &c. Tit. XXV. 4II

quod in provincia Senator conveniri potest in loco, in quo larem constituit, quia tunc constat ibi domicilium habere; vel si de hoc non constat, ubi habet maiorem partem bonorum, & assidue conuersatur, quia præsumitur domicilium tunc ibi constituisse, quantumcumque in alio diuerso loco habeat habitationem.

SUMMARIVM.

- 1 *Viri habentes dignitatem illatrem ex administratione in causis criminalibus, coram Principe, vel eiusdem mandatario conveniri possunt.*
- 2 *Accusationes contra illustres, non obstantibus fatalibus, celerissime audienda.*
- 3 *Illustres accusati in iudicio sedendi locum habeant.*
- 4 *Cognoscens ex mandato Principis super delato illustri, Principe inficio condemnandi potestatem minime habet.*
- 5 *per Calumniam illustrem accusatus penam non evadit.*
- 6 *in Pena calumniae & talionis non attenditur privilegium accusati, nisi reus & accusator sint in aequali dignitate constituti.*
- 7 *Illustres in urbe Constantinopolitana accusandi coram Praefecto urbis, & Magistris officiorum, sed si administratione carent delati, dum accusantur, sedendi in iudicio locum amittentes siando respondent.*
- 8 *Praefecti praetorio, & Magistri officiorum super criminibus illustrium sine relatione ad Principem precedente, & absque inspecto Principis speciali mandato iudicare non possunt, nec debent.*
- 9 *Illustrius accusatis sedendi ius non adimendum, nec dicendum antequam ad Praefectorum relationem Principis, aut Imperator respondit, & sessionis ius adimi, potnamque hifce interrogari iussit.*
- 10 *Thesaurarius Principis, remissus.*
- 11 *Illustres non debent condemnari aliqua pena, nisi consulto Principe. non servatur in Gallia, num. 12.*
- 12 *Illustres si committeret delictum contra alium pariter illustrem, tunc condemnaretur a iudice ordinario.*
- 13 *Nobiles Romae nunquam condemnantur praefectim in penam corporalem, nisi consulto Principe.*
- 14 *Illustres licet non possint condemnari inconstituto Principe, potest tamen absolvi.*
- 15 *Apica sacri, id est, litterae.*
- 16 *Solemnitas, id est, alta iudiciorum.*
- 17 *Secretarium, pro tribunali Praefecti, seu causarum auditoris.*
- 18 *Nobiles quando coram causa aguntur, sedere debent cum ipso iudice. etiam in causis criminali, num. 20.*

L. Quoties. III. & vlt.

Imp. ZENO A. Arcadio P. P.

- 1 **V**iri habentes dignitatem illustrem ex admini-
stratione in causis criminalibus solum coram
Principe, vel eiusdem mandatario conveniri possunt,
2 *in princip.* Accusationes contra illustres non obstant
fatalibus, celeritè audiendi, *in versis tamen.*
3 Illustres accusati in iudicio sedendi locum habent, *in*
4 *vers. Sedendi.* Cognoscens ex mandato Principis
super delato illustri, Principe incio commendandi po-
5 testatem minime habet, *in vers. Adde.* Per calumniam
Barros. Collect. in Cod. Tem. I.

illustrem accusans poenam non euat. Item in poena calumniae & talionis non attenditur privilegium accusati, nisi reus, & accusator firi in aquali dignitate constituti, in *vers. Nemo autem*. Illustres in urbe Constantinopolitana accusandi coram Praefectis urbis, & Magistris officiorum, sed si administratione carent delati, dum accusantur, sedendi in iudicio locum amittentes itando respondent, in *vers. Vros autem*. Praefecti praetorio & Magistri officiorum super criminibus illustrium sine relatione ad Principem precedente, & absque infecto Principis speciali mandato iudicare non possunt, nec debent, in *vers. Sciant autem*. Illustribus accusatis sedendi ius non adimendum, nec dicendum antequam ad Praefectorum relationem Principis, aut Imperator respondit, & sessionis ius admitti, poenamque, huius irrogari iussit, in *vers. Quoties*. Colligat hoc Ordin. Doctores citati ad l. i. *mem. 1.* supra loci tit.

Vel orbicularis.] Vide Cardin. Cæf. Baron, *annalium ecclef. tom. 3. anno Chrifti 325. pag. mibi 236.*

Curve sacros nostri numine thesauros, &c.] De The- 10
aurario Principis Cassan. in catalogo gloria mundi p. 6.
confid. 18.

Nisi iuxta pietatis, &c.] Notatur ad hoc quòd il-
lusitres perfonæ non debent condemnari aliqua pena,
nifi confulto Principe, vt per Tiraz. *de penis
temper. caufa 31. num. 40. vbi dicit in Gallia hoc*
non feruati, Anton. Gomez *variar. tom. 3. cap. 3.*
num. 2. ad med. verf. adde tamen, vbi addit, præter-
quam fi illuftris committeret delictum cõtra alium,
pariter illuftrum, quia tunc potest condemnari à iudice
ordinario, Farin. *in praxi crimin. q. 98. num. 109.*
vbi attestat Romæ Nobiles nunquam condemnari,
præsertim in penam corporalem, nisi Principe
confulto, Frece. *de subditiis lib. 2. quis dicitur Marcho,*
num. 9. vbi testatur ita feruari in M. C. V. Bobadi.
in sua politica lib. 2. cap. 16. num. 226. vbi ex aliis in
gloss. lit. G. quòd licet illuftris non possit condemnari
inconfulto Principe, potest tamen absolui. Surd. *de*
Neapoli iur. cap. 13. num. 3. & 5. G. Matreili.
de magistrat. lib. 4. cap. 12. ad non. c. 1.

Sacris apicibus mittendis, &c.] Id est, litteris, ut per 16
Guid. Pancirol. in thesauro var. lection. lib. 1. cap. 77.
lit. C.

Solemnia.] Id est, acta iudiciorum, ut per Guid. 17
Panciroli. eod. lib. 1. cap. 77.

In aliqua secretarij parte.] Id est, Præfidis tri-
bunali, seu causarum Auditorio, ut per Cassio-
dor. *variar. lib. 6. form. 8.* Guid. Pancirol. *diæ. lib. 7.*
cap. 77.

Sedendi quoque, &c.] Notatur ad hoc quòd nobi-
les quando eorum causæ agitantur, federe debent
cum iudice ipso, vt per Anton. Gom. var. tom. 3. cap. 2.
num. 2. in fine, Tiraq. de nobilit. cap. 10. n. 5. Azeved.
ad Curiam Pisanam lib. 2. cap. 2. num. 8. Marc. An-
ton. Surg. illustr. cap. 23. num. 21. vbi id extendit in
causa criminali, Garc. Mastrill. de magiftrat. lib. 4.
cap. 18. num. 154.

*In quibus causis militantes fori pre-
scriptione uti non possunt.*

TIT. XXV.

MILITIA alia est armata, inermis alia. huiusque species sunt, militia togata, vt Advocatorum: & religiosi, quam Doctores

celestem vocant, vt sacerdotum; & palatina, eorum qui aula & palatio inferunt, in l. vnic. hoc tit. Hic autem agitur de militia togata.

Vide Cuiac. Pac. & VVelemb. item Gail lib. 2. obseru. 118. m. 6. Alber. Leonin. de compend. substit. q. 13. Cachetan. decis. 100. num. 46.

SVMMARIVM.

- 1 Militantes in Curia publicis ob publicas functiones conuerti fori prescriptionem non habent, nec ea gaudent.
- 2 Milites negotiatores vt tala conuerti fori priuilegio se non muniunt nisi prætexit commercium.

L. Omnes. Vnic.

Imp. THEOD. & VALENT. AA.
Florentio P. P.

- 1 Militantes in Curia publicis ob publicas functiones conuerti fori prescriptionem non habent, nec ea gaudent. Item milites negotiatores tales conuerti fori priuilegio se non muniunt nisi prætexit commercium. Colligunt ex Ordin. Cyn. Bart. Salicet. Bald. Castr. Fulgol. Alber. Scharh. Sebast. Naui. remissiuè Casal. in annot. & Ximen. in concordant.

*Vbi causa fiscales, vel diuina domus,
hominumque eius agantur.*

TIT. XXVI.

RISCUS est patrimonium publicum Principis, vel potius Imperij. Ad diuinam domum pertinent ea, quæ sunt in proprio patrimonio Principis. Et quæ hic vitimus titulus de foro competet.

Vide Cuiac. Pac. & VVelemb. l. Hissp. 4. tit. 2. p. 3. Peregr. de iure fisci lib. 7. tit. 1. Farin. fragm. crim. p. 1. lit. F. n. 180. cum seqq.

SVMMARIVM.

- 1 Fiscus ad bona caduca ob necem interempti per heredem non vltam antequam reus conuictus sit, non agit.
- 2 Fiscus siue conueniatur, siue agat, non potest conueniri, nec agere, nisi coram suo iudice.
- 3 Hæres qui defuncti necem non vindicauit, tunc hæreditatem amittit, quando occisus ab alio accusatus, de crimine fuit conuictus, & condemnatus. Delictum autem constare debet, defunctique corpus, num. 4. & quomodo delictum est commissum ab vno principaliter, & pœna bonorum peruenit ad alium, in consequentiam, sententia & condemnatio principalis nocet alteri, qui tenetur in consequentia, num. 5.
- 6 Sententia lata contra occisores alicuius defuncti nocet & præiudicat hæreditibus, qui mortem non vindicauerunt.

L. Non defensor. I.

Imp. SEVERVS & ANTONINVS
AA. Dioforo.

Fiscus ad bona caduca ob necem interempti per heredem non vltam antequam reus conuictus sit, non agit. Colligunt ex Ordin. Cyn. Bart. Salic. Bald. Castr. Fulgol. Alberic. Scharh. Sebast. Naui. remissiuè Casal. in annot. & Ximen. in concordant.

Allegari solet hic text. & titulus ad hoc quod si scus siue conueniatur, siue etiam agat, non potest conueniri, nec agere, nisi coram suo iudice, vt per Bosl. in tit. de fisco & eius priuilegio num. 43. Franc. Lucan. de Parma in tractat. de fisco, & eius priuilegio, part. 1. num. 86. Farinac. fragm. crimin. part. 1. lit. F. num. 180.

Præquam si de crimine constitit, &c. Notatur ad hoc quod tunc hæres, qui necem defuncti non vindicauit, hæreditatem amittit, quando ab alio occisor accusatus, fuit de crimine conuictus, & condemnatus, vt per Cald. Pereira post quest. forens. consil. 35. num. 3. vbi ex verbis huius text. significari ait tunc demum priuari hæredem hæreditatis commodo, quando interficiens fuerit de homicidio taliter conuictus, quod illi pœna itrogari possit.

Notatur etiam ad hoc quod delictum constare debet, defunctique corpus ante omnem personam inquisitionem, vt per multos quos plena manu refert Brunor. à Sole in locis communib. verbo delictum 5. Hippol. in l. 1. n. 5. cum seqq. ff. de quest.

Notatur etiam ad hoc quod quando delictum est commissum ab vno principaliter, & pœna bonorum peruenit ad alium, in consequentiam, sententia & condemnatio principalis nocet alteri, qui tenetur in consequentia, vt per Anton. Gom. variorum tom. 3. cap. 1. num. 90. in princ. hinc inferentem quod sententia lata contra occisores alicuius defuncti nocet & præiudicat hæreditibus, qui mortem non vindicauerunt.

SVMMARIVM.

- 1 Causa cognitio ad Procuratorem Cæsaris pertinet non est trañanda coram iudice incompetenti.
- 2 de Bonis fisco vendicandis vbi est questio propter illatam sibi mortem, Procurator Cæsaris, & sic fiscales iudices sunt aduendi. idem est de illo, qui laqueo se suspendit, & desperata vita obijt, num. 3.

L. Non aduertimus. II.

Idem AA. Aristæ.

CAUSÆ cognitio ad Procuratorem Cæsaris pertinet coram incompetenti iudice non est trañanda. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. supra hoc tit.

Probat hic text. quod quando non de crimine queritur, sed de bonis fisco vendicandis propter illatam sibi mortem Procurator Cæsaris, & sic fiscales iudices sunt aduendi, vt per Peregr. de nobilit. gloss. 3. in princ. n. 4. tit. 4. n. 12. Ioan. Garc. de nobilit. gloss. 3. in princ. n. 4. vbi ait hunc text. esse elegantissimum & memoria tenendum ad casum quotidianum de illo, qui laqueo se

se suspendit, & desperata vita obiit, agenti fiscali Advocato de bonis, dubitari solet an questio hæc criminalis sit, an civilis; an pertineat ad rerum capitalium iudices, vulgo à las *Alcaldes del crimen*, an verò ad Senatores Regios?

SUMMARIVM.

- 1 Executio cui denegatur, eidem & pronuntiatio prohibita censetur.
- 2 Executori non licet super validitate sententia, cuius executioni additus est, pronuntiare. *limita vt num. 5.*

L. Procuratores. III.

Imp. ANTONINVS A. Heliodoro.

- 1 Executio cui denegatur, eidem & pronuntiatio prohibita censetur. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *sup. hoc tit.*
- 2 Executori non licet super validitate sententia, cuius executioni additus est, pronuntiare, de quo vide *Con. pract. cap. 16. num. 5. Menoch. de arbit. lib. 1. quæst. 38. Sord. conf. 405. num. 15. & alios*, quos refero in *praxi exigendi pensionis quæst. 8. num. 29. D. Barbosa. in l. ad peremptorium 68. num. 46. ff. de iudic. vbi dicit quòd si executor credat sententiam re vera esse nullam, vel dubitet, nihil debet pronuntiare super nullitate, sed tantum superfede in executione, & exceptionem remittere ad iudicem, qui tulit sententiam, vt ille super nullitate diffinituè pronuntiet, *fed num. 47.* limitat nisi nullitas evidens sit ex ipso tenore sententia, nam cum tunc ipsa sententia videatur se infringere, poterit super ea pronuntiare.*

SUMMARIVM.

- 1 Officium illud, quo quis compellitur pro alio solvere, potest is, qui soluit, implorare.
- 2 Procurator nomine domini emens tenetur ad pretium.
- 3 Mandatarius priuati, qui emit rem à fisco, & soluit fisco pretium, potest agere contra mandantem ad pretium coram Procuratore Cæsaris.
- 4 Fideiussor solvens fisco creditori pro suo debitore, consequatur privilegium fisci vt possit pro sua releuatione conveniri coram iudice fiscali.
- 5 Dominium non transfertur in emptorem nisi integro soluto pretio.

L. Cum vendente. IV.

Imp. ALEXANDER A. Maxime.

- 1 Officium illud, quo quis compellitur pro alio solvere, potest is, qui soluit, implorare. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *suprà hoc tit.*
- 2 Pretium eorum necessario solvere debet, &c.] Notatur ad hoc quòd Procurator nomine domini emens tenetur ad pretium, vt per Boët. *decis. 273. num. 5. vers. quinimo etiam*, vbi subdit hoc non esse speciale in fisco, sed habere etiam locum quando cum priuato Procurator contrahit, D. Barbosa. in l. *maritum*, num. 86. ff. *de soluto maritum.*
- 3 Procurator meus, si eius auctoritatem elegeris, &c.] Barbosa. *Collect. in Cod. Tom. I.*

Notatur ad hoc quòd mandatarius priuati, qui emit rem à fisco, & soluit fisco pretium, potest agere contra mandantem ad pretium coram Procuratore Cæsaris, vt per Franc. de Pal. in *tractat. de privileg. fisci, privileg. 24. Capyc. decis. 197. num. 1.* vbi reddit rationem, quia licet Procurator Cæsaris non sit competens iudex inter duos priuatos, l. 1. *de iurisd. omni iudic.* tamen hic cognoscit ipse Procurator Cæsaris de causa in consequentiam, & accessorie ad causam fiscalem, Roder. Xuar. in *declarat. l. 2. for. lib. 2. tit. de los emplazamientos*, id est, de compendinationibus, §. 5. num. 23. Peregrin. *de iure fisci lib. 7. tit. 1. num. 4. 7. & 8. Facinac. fragment. crimin. p. 1. lit. F. num. 186.* vbi per hunc text. tenet quòd fideiussor solvens fisco creditori pro suo debitore, consequitur privilegium fisci, vt possit pro sua releuatione coram iudice fiscali conveniri. optimè D. Barbosa. in *l. venditor 49. a. num. 184. ff. de iudic. vbi num. 185.* reddit rationem, quia hæc causa sunt connexa, & inuicem dependentes, & iudex, qui fuit competens ad cognoscendum de causa principali, efficitur etiam competens ad cognoscendum de connexis, & dependentibus à causa principali, & num. 186. caudem ait ab Imol. *conf. 140. ad fin. dum intellexit hunc text. ea ratione procedere*, quia partes protogaturæ iurisdictionem Procuratoris fisci, & dum dicit hanc leg. specialiter procedere in fisco, cum totum contrarium sit in iure verius.

In gloss. *Debes ibi, nec potest fidei haberi de pretio vt 5. transcat dominium.* Notatur ad hoc quòd dominium non transfertur in emptorem nisi integro pretio soluto, vt per Fabian. de Monte *de empt. & vendit. q. 3. princ. num. 32.* Peregr. *de iure fisci lib. 6. tit. 4. num. 9.* Bertazol. *de clausul. instrum. claus. 38. gloss. 1. num. 16.* Cardin. Mantica. *de contrah. lib. 4. tit. 2. num. 7. & 8.*

SUMMARIVM.

- 1 Fiscum inter, & priuatum cognoscit Procurator Cæsaris, & num. 2.
- 3 Causa fiscales sunt cum de crimine non queritur, sed de bonis fisco applicandis ex causa criminis commissi, vel aliter.
- 4 Rationalis, id est, Procurator Cæsaris.
- 5 Iudices fiscales non recipiunt stipendia pro cognitione & expeditione causarum, ex quo sunt salariati de publico.

L. Ad fiscum. V.

Imp. CONSTANTIN. A. ad Vrsam.

Inter fiscum, & priuatum Procurator Cæsaris cognoscit. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *suprà hoc tit.*

Hanc eandem conclusionem ex hoc text. desumunt Padil. in *l. preses, num. 5. de transact. Censual. commun. contra commun. tom. 4. q. 89. num. 629.* Ioan. Garc. *de nobilit. gloss. 1. in princip. n. 31.* vbi quòd Procurator Cæsaris decidebat vnuerfas causas ad patrimonium & fiscum Cæsaris pertinentes, Peregr. *de iure fisci lib. 7. tit. 1. num. 1.* vbi quòd causæ fiscales sunt cum de crimine non queritur, sed de bonis fisco applicandis ex causa criminis commissi, vel aliter.

Rationalis. Id est, Procurator Cæsaris, ita dictus, quia rationes rerum principalium inibat, & vnuerfi patrimonij curam, & sollicitudinem gerebat, vt per Ioan. Garc. *de gloss. 3. in princ. num. 2.*

In gloss. *Concessiombus.* ibi, quia non debet exigere à paribus

partibus, &c. Notatur ad hoc quòd fiscales iudices non recipiunt sportulas pro cognitione & expeditione causarum, ex quo ludo-salaris de publico, vt per Peregrin. d. lib. 7. tit. 1. n. 14.

SVM MARIVM.

1. Procurator Cæsaris cognoscit inter duos priuatos quando ambo, vel alter ipsorum sunt conductores bonorum Cæsaris.
2. Procurator Cæsaris, & Procurator fisci in quo differant, remissum.
3. Advocatus fisci in quo differat à Procuratore Cæsaris.
4. Conductores fiscales vtuntur privilegijs fisci.

L. Si quis aduersus. VI.

Idem A. ad italicum.

1. Cæsaris Procurator cognoscit inter duos priuatos quando ambo, vel alter ipsorum sunt conductores bonorum Cæsaris. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit.
2. Procurator Cæsaris, & Procurator fisci in quo differant, vide Peregr. de iure fisci lib. 1. tit. 1. num. 7.
3. pag. 2. Et in quo differat Advocatus fisci à Procuratore Cæsaris, vide Ioan. Garc. de nobilit. gloss. 3. n. 7.
4. Conductorem nostrum, &c. Ergo fiscales conductores privilegijs fisci vtuntur, de quo vide Peregr. de iure fisci lib. 7. tit. 3. n. 33.

SVM MARIVM.

1. inter Colonos dominicos & patrimoniales cognoscit Procurator Cæsaris.
2. Colonis non sunt euocandi per Rectores provinciarum, & Duces militum.

L. Dominicis. VII.

Idem A. ad Bulephor. rationalem summæ rei.

1. Inter dominicos & patrimoniales colonos cognoscit Procurator Cæsaris. Item coloni per provinciarum Rectores & duces militum euocandi non sunt. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit.

SVM MARIVM.

1. Colonus Principis in causa criminali coram Præside conuenitur, presente Procuratore Cæsaris.
2. Procurator Cæsaris nec de crimine, nec etiam de furto commissio contra Principem cognoscitur.
3. Reitor provincie quando possit cognoscere: quando Præpositum sacri cubiculi, & Comes domorum, n. 4.

L. Cùm aliquid. VIII.

Imp. CONSTANTIN. A. ad Taurum P. P.

1. Colonus Principis in causa criminali coram Præside conuenitur presente Cæsaris Procuratore. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit.
- Notatur ad hoc quòd Procurator Cæsaris, nec de

crimine, nec etiam de furto commissio contra Principem cognoscitur, vt per Ioan. Garc. de nobilit. gloss. 3. in princ. 3. vers. nec de crimine.

Ad iudicium Reitoris Provincie, &c. Aduertit Menoch. de præsumpt. lib. 2. præsumpt. 18. n. 28. vers. quarto, in hac lideo cognoscere Rectorem provincie, quia erat contentio inter colonum Cæsaris ac Cæsarem ipsum: at verò in l. vlt. vsf. hoc cod. tit. cognoscere Præpositum sacri Cubiculi, & Comitum domorum, & nullum alium, quia contentio erat inter colonum Cæsaris, & priuatum.

SVM MARIVM.

1. Familiares Principum iniuriam subditis, ac provincialibus non inferunt.
2. Procurator fisci indebitas concussionis exercens ignis, vel incendij pœnam metuat.
3. Procurator Cæsaris si delinquebat in officio suo, tunc ad Præsidentem provincie pertinebat coëctio.
4. Ministri iustitie, male in administratione suorum officiorum versantes, quam grauius olim puniebantur, remissum.

L. Vniuersi. IX.

Imp. VALENT. & VALENS AA.
ad Philippum V. C.

Familiares Principum iniuriam subditis, ac provincialibus non inferunt. Item Procurator fisci indebitas concussionis exercens ignis, vel incendij pœnam metuat. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. supra hoc tit.

Vel Reitoria provincie, &c. Notatur ad hoc quòd si in officio suo delinquebat Procurator Cæsaris, tunc ad Præsidentem provincie pertinebat coëctio, vt per Ioan. Garc. de nobilit. gloss. 3. in princ. n. 3. vers. quasi in officio.

Publicè viuis concremetur. De hac graui pœna, quam olim patiebantur iustitie ministri, qui male in administratione suorum officiorum versabantur, faciendo concussiones indebitas, vide Pute. de syndicato, verbo resistens, cap. 2. n. 2. in fine, fol. 280. Simanch. de Republ. lib. 8. cap. 5. n. 5. Fr. Emman. quæst. Regul. tom. 3. q. 34. art. 8. l. 8. Bobadil. in sua politica lib. 1. cap. 13. n. 46. Bernard. Graue. ad præf. Cameræ Imper. lib. 1. concl. 90. consid. 1.

L. Nullum ex officio. X.

Imp. GRAT. THEOD. & VALENT.
AAA. ad Polemium P. P.

Officiales Procuratoris Cæsaris in causa civilis debent conueniri coram ipso Procuratore, locus in causa criminali, tunc enim coram Præside accusantur. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit.

Hanc eandem conclusionem ex hoc textu definit Ioan. Garc. de nobilit. gloss. 3. in princ. num. 3.

SVM MARIVM.

1. Colonus, vel ingenuus verum Principis in causa civilis, vel criminali, conuenitur coram Procuratore Cæsaris.

Quando liceat vnicuiq. &c. Tit. XXVII. 415

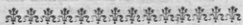
L. Liberam. I.

Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD.
AAA. ad Prouinciales.

L. Hac lege. XI. & vlt.

Impp. THEOD. & VALENT. AA.
Artaxi Præposito sacri cubiculi.

- ¹ **C**olonus, vel inquilinus rerum Principis in causa ciuili, vel criminali conuenitur coram Procuratore Cæsaris. Colligitur ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *sup. hoc tit.*
- ² Solet allegari hic text. ad hoc quod quando taxatiue vni magistratui concessa est iurisdictio circa aliquod genus causarum, tunc priuatiue collata præsumitur, vt per Ioan. Gat. *de nobilit. gloss. 1. n. 5. vers. pro qua*, Brunor. ad Sole in locis communib. verbo iurisdictio 3. Pacian. *de probat. lib. 1. cap. 31. a num. 56. D. Barbof. in l. 1. art. 4. ex num. 99. Menoch. de præsumpt. lib. 2. præf. 18. num. 11.*
- ³ Aut seruus, &c.] Ergo Principis seruus agit super re domini, aut suæ personæ, vt per l. Hispan. 9. in fine, tit. 2. part. 3. vbi gloss. fin. & l. 5. in fine, tit. 5. part. 3. vbi gloss. fin.
- ⁴ Non alterius quam tui culmine, &c.] Aduertit Menoch. de præsumpt. lib. 2. præf. 18. num. 28. vers. quæritur consideratur, ideo in hoc text. cognitionem tribui Præposito sacri Cubiculi, & Comitui domorum, ac nulli alteri, quia contentio erat inter colonum Cæsaris, & priuatum, necnon emanarat decisio huius text. fauore ipsorum colonorum, & inquilinorum Imperialium: at verò in l. cum aliquid, *sup. hoc tit.* cognoscere Rectorem provincie, quia contentio erat inter colonum Cæsaris, & Cæsarem ipsum.

Quando liceat vnicuique sine iudice
se vindicare, vel publicam
deuotionem.

TIT. XXVII.

NINDICAT se, qui à latrone, aut alio aggressore petitus est. Vindicat publicam deuotionem, qui latronem, aut militie defertorem petit.

Vide Cuiac. Pac. & VVesembec. item Farin. in praxi crimin. tit. de homicidio, quasi. 125. num. 168. cum seqq.

SVMMARIVM.

- ¹ Populatores, nocturnus aggressores, & mortem minantes, si aliter se defendere nequit, quilibet impunè occidit, & num. 2. distingue vt num. 3.
- ⁴ Miles, & priuati vt diuersi, & separati ponuntur.
- ⁵ Hominibus improbis in tempore occurrere cauti, quam post exitum vindicare.

Populatores, nocturnus aggressores, & mortem minantes quilibet, si aliter defendere se non potest, impunè occidit. Colligitur ex Ordin. Cyn. Bart. Salicet. Bald. Castr. Angel. Fulgos. Sebati. Nzui. remissiuè Casali. in annot. & Ximen. in concord.

Hanc eandem conclusionem ex hoc text. desumunt l. Hispan. 3. tit. 8. part. 3. vbi statutum est non teneri accidentem publicam latronem, seu prædonem, necnon suarum domorum, prædiorum, messium, vel arborum combustorem nocturnum in ipso actu, seu diurnum defendendo res suas, quas ei aufererat violentè raptor, & ibi Gregor. Lop. gloss. 9. colligit differentiam inter nocturnum depopulatorem agrorum, & furem nocturnum, nam fur nocturnus ita demum potest occidi si armis se defendat vt non possit comprehendere; nocturnus verò depopulator agrorum indistinctè potest occidi, quamuis comprehendere possit sine occisione. Anton. Gom. l. 76. Tauri n. 15. vbi ex hoc text. colligit de iure communi ex iusta causa & ratione bene posse legem humanam positiuam permittere vt quis possit liberè alium occidere, Tiraq. de penis temper. caus. 49. n. 32. vbi quod propter grauitatem sceleris licet alterum propria auctoritate impunè interimeret, Cardos. in praxi iudicium, verbo furtum, num. 26. vbi quod fuit publicas stratarum, aut nocturnus depopulator agrorum potest à quocunque impunè interfici, Rip. in tract. de nocturno tempore, cap. 24. tit. de furt. à n. 5. & cap. 32. tit. de homicidio ex num. 1. latè Farin. in praxi crimin. tit. de homicidio q. 125. à num. 199. vbi num. 104. resoluit impunè posse occidi agrorum nocturnum depopulatorem, & stratarum latrones.

Quicumque militum, vel priuatorum, &c.] Ergo miles & priuati vt diuersi & separati ponuntur, de quo Tiraq. de nobilit. cap. 8. num. 3.

Melius est enim occurrere in tempore, &c.] Notatur ad hoc quod hominibus improbis cautiùs est in tempore occurrere, quam post exitum vindicare, vt per Oldrad. cons. 161. Orta materia, num. 1. Brunor. ad Sole in locis communib. verbo homo 4. Vnde vulgare axioma, Melius est occurrere in tempore, quam post illam vulnus remedium querere, vt per Beller. disquisit. clerical. p. 1. tit. de discipl. cleric. 5. n. 105. Card. Tufch. prætic. conclus. tom. 6. lit. P. concl. 648. Cardin. Mantie. de tacitis & ambig. conuention. lib. 21. tit. 8. n. 30. in fine, quos refert de Axiom. iuris vsusq. axiom. 146. num. 1.

SVMMARIVM.

- ¹ Milites desertores vt latrones publici pro publica quiete tuenda per quoscunque opprimi, ac deleri possunt, & num. 2.
- ³ Statutum de hereticis impunè offendendis censetur fauorabile, & extendendum.

L. Opprimendorum. II. & vlt.

Imppp. ARCAD. HONOR. & THEOD.
AAA. Hadriano P.P.

Milites desertores vt latrones publici pro publica quiete tuenda per quoscunque opprimi

Mm 4 ac

ac deleri possunt. Colligunt ex Ordinari. Doctores citati ad l. 1. *num. 1. sup. hoc tit.*

- 2 Hanc eandem conclusionem ex hoc text. defumunt l. *Hisp. 3. tit. 7. part. 7.* vbi statutum est quod non teneatur qui militem ab acie fugientem domino derelicto, cum non potuit capere, occidere, & ibi Greg. Lop. gloss. 7. & 11. & alia l. *Hisp. 2. vers. la segunda, tit. 29. part. 7.* vbi quod sine iudicis mandato potest quis capere militie desertorem.

- 3 Pro quiete communi, &c. Notatur ad hoc quod statutum de bannitis impune offendendus cenetur favorabile, & extendendum, quia inductum pro communi quiete, & ad publicam utilitatem, vt per Viui. *commun. opin. lib. 1. opin. 290.* Brunor. à Sole in locis communib. verbo *statutum de bannitis fol. 185. vers.*

De inofficioso testamento.

TIT. XXVIII.

HACTENUS generalia, & iudiciis omnibus communia. Sequitur nunc iudiciorum diuisio in realia, personalia, & mixta, ac primum dicendum de realibus, quorum nonnulla vocantur vniuersalia; quia sunt de aliqua vniuersitate, vt petitio hereditatis, alia specialia, qua sunt de re specialia, vt rei vindictio. Testamentum autem inofficiosum est, quod contra opinionem pietatis factum est ea persona, cui legitima quedam portio ex bonis testatoris debetur, indigne exheredata, vel ita preterita, vt pro exheredata habeatur.

Vide l. *Hisp. 1. cum seqq. tit. 8. part. 6.* Cuiac. Pac. & VVesembec. item Villalob. Saur. Bellacomb. & alios *tom. 1. commun. opin. lib. 3. tit. 16.* Donell. *comment. iuris civilis lib. 19. cap. 3. per tot.* Franc. de Barry de *successionib. testati ac intestati lib. 10. tit. 8. & 9.* Petr. Gregor. *synagm. iuris lib. 44. cap. 4.* Cald. *Percita post quest. forens. ad Instit. hoc tit.* Arimim. *Tepat. var. sentent. tom. 1. tit. 608.* Giphon. *super Cod. tom. 1. ad hanc rubr. pag. 158.* Ferdinand. Valq. *Menchac. de success. resolut. lib. 3. ad rubr. huius tit.*

SUMMARIVM.

- 1 Querela inofficiosi primò, & subsequenter petitio hereditatis contra fideiussorem instituitur, & *num. 5.*
- 2 Intellectus l. 1. de inoffic. test.
- 3 contra Particularem, vt legatarium, non datur iudicium vniuersale.
- 4 contra Fideicommissarium datur querela inofficiosa.

L. Cum de inofficioso. I.

IMPP. SEVERVS & ANTONINVS
AA. Victorino.

- 1 Querela inofficiosi primò, & subsequenter petitio hereditatis potest contra fideicommissarium institui. Colligunt ex Ordin. Cyn. Salicet. Bart. Bald. Castr. Aretin. Petr. de Bellapert. Ias. Angel. Sichelard. Sebastian. Naui. Petr. Gilchen *tom. 1. fol. 673.* Menchac. *de success. resolut. lib. 3. in princ. pag. 165.*

remissuè Casal. in *annot. & Xiron. in concord.*

De intellectu huius text. eleganter tractat noster Lusitanus Antonius Goueanus *lectionum iuris var. lib. 1. cap. 5. per tot.* vbi latè facti speciem narrat, & veram ac genuinam restituit literam.

Hanc eandem text. conclusionem ex eo defumunt Donell. *commentar. iuris civilis lib. 19. cap. 8. col. 1.* vbi Olivvald. *lit. E.* intelligit textum loqui de fideicommissario vniuersali, & subdit contra particularem, vt legatarium, non dari hoc iudicium vniuersale. Anton. Gom. *var. tom. 1. cap. 11. num. 15.* quem refert de Barry de *successionib. testati ac intestati, lib. 10. tit. 8. n. 23.* ad hoc quod aduersus fideicommissarium datur querela inofficiosa; & hoc intelligit etiam hodie extante auth. *ex causa, de liber. prater. id. que vt quartam detrahat ex fideicommissio.* Spin. in *speculo testam. gloss. 20. princip. num. 91.* vbi ait iuxta hanc l. in eodem iudicio peti & proponi posse querelam & petitionem hereditatis, cum hic filius egerit querela & petitione hereditatis simul; additque quod licet Accursij sententiam tenuerit Gouean. *citato cap. 5.* dum noluit quod in presenti filius exheredatus solum proponat petitionem hereditatis, & non querelam, nihilominus tamen contrarium existimat; cum petitio hereditatis ex causa querelæ non possit intentari sine querela, quæ est causa petitionis hereditatis: de quo etiam Petr. Greg. *synagm. iuris lib. 44. cap. 4. num. 2.* vbi dicit quod licet inofficiosi querela remedium sit extraordinarium, quod non datur si ordinarium aliud sit vel alia actio, tamen huic actioni adiungi solet, veluti ad effectum eius, petitio hereditatis, vt quis rescisso testamento petat se heredem declarari, sibi que adiudicari hereditatem.

SUMMARIVM.

- 1 Bonorum possessio causa litis agnoscendæ non tribuit ius, & huius virtute scriptis heredibus non potest auferri possessio.
- 2 Filius emancipatus, si sit exheredatus modo cum causa, modo sine causa, de iure antiquo competebat bonorum possessio gratia litis agnoscendæ.

L. Quamuis. II.

Fidem AA. Lucretio.

BONORUM possessio causa litis agnoscendæ non tribuit ius, & huius virtute scriptis heredibus auferri non potest possessio. Colligunt ex Ordinari. Doctores citati ad l. 1. *num. 1. supra hoc tit.* & post omnes Petr. Gilchen *tom. 1. fol. 676.* Menchac. *de success. resolut. lib. 3. pag. 167.* vbi particulariter de hoc text.

Vide Anton. Gom. *var. tom. 1. cap. 11. num. 34.* vbi hunc text. dicit valde notabilem & expresse ad probandum quod si filio emancipato, si sit exheredatus modo cum causa, modo sine causa, de iure antiquo competebat bonorum possessio gratia litis agnoscendæ, per quam preparabatur sibi querela, & efficiebatur habilis ad querelam intentandam, sicut si esset in potestate. Menchac. *illust. controuer. part. 1. cap. 106. num. 12.* vbi fabulari sibi videtur asserit gloss. & Doctores in presenti, dum aiunt quod emancipatus exheredatus non aliter querelam instituere, postquam si quodpiam signum à Prætoris, annulum forte, vel quidpiam simile accepit gratia litis agnoscendæ. Conan. *comment. lib. 9. cap. 8. num. 6.*

SVM

De inofficioso testamento. Tit. XXVIII. 417

SUMMARIUM.

- 1 Posthumus præteritus à matre, quæ mutandi testamenti non habebat facultatem, præteritus si mater in puerperio decessit, videtur cum alijs viriliter institutus.
- 2 Filio posthumo vti instituto virilis portio debetur.
- 3 Extraneis scriptis heredibus posthumus querelam inofficiosi testamenti habet, & non. 4.
- 5 Dispositio legis, vel principis, aut cuiuslibet persona priuata collata in vno casu expresso, & determinato, habet etiam locum in alio omisso, quando verisimiliter idem disposuisset si de illo cogitaret, & esset interrogatus.

L. Simater. III.

Idem AA. Ianuario.

Posthumus præteritus à matre, quæ mutandi testamenti non habebat facultatem, præteritus si mater in puerperio decessit, videtur cum alijs viriliter institutus. Filio posthumo vti instituto virilis portio debetur. Scriptis heredibus extraneis posthumus querelam inofficiosi testamenti habet. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit. post omnes Menchac. de success. resolut. lib. 3. pag. 170. vbi hanc legem singularem esse, & nullam aliam habere sociam in iure, dicit Petr. Gilchen tom. 1. fol. 678.

Hanc eandem conclusionem ex hoc text. desumunt Petr. Gregor. *synagm. iuris* lib. 4. cap. 4. num. 21. in fine, Anton. Gom. *variar. tom. 1. cap. 5. num. 24. in princip.* vbi dicit textum in suo casu singularem & vnicum, & extendit etiam si toto tempore quo esset prægnans, habuit tempus mutandi testamentum, quia non nocet cum nesciret an deberet mori in puerperio, vel non, & quo paritura esset, vel masculinum, vel feminam, & deinde declarat quod si tempore, quo fecit testamentum, sciebat se prægnantem, non procedet hic text. sed testamentum esset nullum ratione præteritionis: post intelligit ut talis posthumus censetur viriliter institutus secundum numerum aliorum filiorum, modò alij filij sint æqualiter instituti, modò non, & vtroque casu posthumus habebit suam partem virilem, alij verò filij diuidunt alias partes inter se proportionibus sibi relictis; & tandem declarat ut hic text. solum locum habet & procedat in casu speciali, quo loquitur, vnde secus esset in patre, qui fecit testamentum antequam posthumus esset conceptus, & postea nascatur, & mortuus sit incontinenti antequam pater posset mutare testamentum. Sarmient. lib. 4. select. ad l. commodiissime, ff. de liber. & posthum. num. 2. vers. item oppono, fol. mibi 35. verso, Emman. Acosta in repet. §. posthumus, paulo post princ. Instit. de legat. & in l. Galus, §. & quid si tantum, p. 1. num. 23. ff. de liberis, & posthum. Conan. comment. iuris civilis lib. 9. cap. 9. num. 1. Cardin. Mantie, de comest. ultim. volunt. lib. 4. tit. 2. num. 5. Gam. *Lusit. decis.* 173. num. 5. Menoch. conf. 40. num. 22. vbi aduertit quod licet post Ias. hic num. 6. vers. ista lex, dicat Alba conf. 85. num. 9. dispositionem huius l. non procedere in patre, atamen si rectè Iasonis verba considerentur, non ait ille hanc legem non procedere in patre cum ignoranter id facit, sed cum scienter, idem Menoch. de præsump. lib. 3. præf. 26. num. 20. vbi dicit ita Imperatores in præsentem constituisse, propterea quod fuit quidem in animo testatitici illi testamento ad-

dere filij, deinde nati institutionem expressam, quod cum morte præuenta, facere non poterit, satis voluisse dicitur eam scriptam institutionem, & hunc filium continere, Ioan. Marc. Aquilin. in l. si vnquam, & quid si tantum, in verbo sed ex sententia, num. 63. Cald. Pereira de potest. eligendi, cap. 13. sub num. 27. Cardos. in praxi iudicium & Aduocat. verbo testamentum, num. 61. Castill. *quotid. lib. 4. cap. 15. n. 80.*

Sed cum eam, &c. Examina Tirag. in l. si vnquam, verbo susceperis liberos, num. 220. ad illam quæsit. an confirmetur legata si testator cum posset non mutauerit testamentum.

Notatur ad hoc quod dispositio legis, vel Principis, aut cuiuslibet personæ priuatæ collata in vno casu expresso, & determinato, habet etiam locum in alio omisso, quando verisimiliter idem disposuisset si de illo cogitaret, & esset interrogatus, vt per Anton. Gom. l. 40. Tauri num. 64. in fine, vers. & hoc tali fundamento, vbi dicit hunc text. esse, vnicum in suo casu.

SUMMARIUM.

- 1 Testamentum rescisso ob causam, non corrumpit libertates.
- 2 Libertas relicta per fideicommissum, & semel data, non rescinditur per inofficiosi querelam.

L. Cum ex causa. IV.

Idem AA. Soterico & alijs.

Rescisso testamento ob causam, non corrumpit libertates. Sine, Libertas relicta per fideicommissum, & semel data non rescinditur per inofficiosi querelam. Colligunt ex Ordinari. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit. & post omnes Petr. Gilchen tom. 1. fol. 679. Menchac. *super hanc l. tom. 2. pag. 175.* vbi late quomodo intelligatur libertatem non reuocari testamento rescisso.

SUMMARIUM.

- 1 Querela inofficiosi testamenti cepta & interposita ad heredes transmittitur.
- 2 Querela non preparata non transmittitur nisi ad liberos agentes contra testamentum parentum, preparata contra.

L. Sipater tuus. V.

Imp. ANTONINVS A. Helio.

Querela inofficiosi testamenti cepta & interposita ad heredes transmittitur. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. n. 1. sup. hoc tit. & post omnes Petr. Gilchen tom. 1. fol. 680. Menchac. tom. 2. *super hanc l. pag. 176.*

Vide Petr. Gregor. *synagm. iuris* p. 3. lib. 4. cap. 4. num. 20. vers. in alijs, vbi ait quod in alijs personis quam liberorum agentium contra testamentum parentum, querela non preparata non transmittitur, preparata contra, vt si agatur de testamento fratris per querelam impugnando. Roder. Xuar. in l. quoniam in prioribus, empl. 16. num. 8. Menchac. de success. tom. 1. lib. 1. §. 10. n. 87. vbi subdit quod licet ad liberos transmittatur hodie querela non preparata tamen procedit quando is, qui ad querelam inuit-

bat, erat de liberis eius, cuius de successione agitur & etiam agebatur, ut ad liberos suos transmitteret alius secus. Duen. reg. 346. limit. 4. Anton. Gom. var. tom. 1. cap. 11. num. 17. Anton. Padil. in l. cum mora, de transact. Bernard. Diaz reg. 635. per tot. vbi firmat regulam quod querela etiam non preparata transmittitur ad liberos, & limitat multis modis, & præcipue in ascendentibus exheredatis, qui non transmittunt querelam non preparatam. Donat. à Fina tom. 1. commun. opin. lib. 3. tit. 16. num. 85. vbi quod querela etiam non preparata transmittitur ad liberos.

SYMMARIVM.

- 1 Filius cui est relicta legitima, quæ erat olim quarta, non habet querelam inofficiosa. §. num. 2.
- 2 Pars quarta bonorum dicitur quæ à testatore relinquenda est.
- 4 Legitima quantæ esse debeat, tempus mortis inspicitur, nec curatur an alijs temporibus parens habuerit facultates ampliores.
- 5 Hereditas defuncti si aucta post mortem, an censeatur aucta legitima.
- 6 Fructus legitima debentur etiam à tempore mortis patris, etiamsi nulla interveniret interpellatio.
- 7 Legitima filijs debetur post mortem patris, non autem eo vivente, filius debetur in vita patris quando nubit in vita sua, specialiter in regno, in quo dos filie succedit loco legitime, num. 8.
- 9 Fructus veniunt cum legitima à dicto die mortis testatoris, & num. 11.
- 10 Pater, si velit, potest assignare filio etiam inuito legitimam in vita.
- 11 Ius rumpendi testamentum regulatur à iure succedendi ab intestato.

L. Cùm quæritur. VI.

Idem A. Ingenuo.

- 1 Filius, cui est relicta legitima, quæ erat olim quarta, non habet querelam inofficiosa testamenti. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit. & ex modernis Petr. Gilchen tom. 1. fol. 681. Menchac. tom. 1. super hanc leg. pag. 179.
- 2 Vide Anton. Gom. l. 9. Tauri num. 11. vbi allegat hoc textu dicit quod regula vera est quod in casibus in quibus filio debetur aliqua legitima, vel portio ab intestato, si in testamento sub illa non relinquitur, potest rumpere testamentum, & remedio competenti contra eum agere, Spin. in speculo testam. gloss. 20. princip. num. 83. vbi quod filius habens quartam portionis partem ab intestato, excluditur à querela inofficiosa testamenti, Duaren. in tract. huius tit. cap. 17. ad fin. vers. 6. Valde. ad Xner. ad l. quoniam in prioribus in evidential. l. f. pag. 371.
- 3 Si quartam bonorum partem. Et dicitur, quarta bonorum pars, quæ à testatore relinquenda est, ut per Petr. Gregor. syntagm. iuris civilis lib. 44. cap. 4. num. 8.
- 4 Mortis tempore, &c.] Notatur ad hoc quod legitima quantæ esse debeat inspicitur tempus mortis patris, nec curatur an alijs temporibus parens habuerit ampliores facultates, ut per Cassan. in consuet. Burgund. rubr. 7. §. 2. verbo du trespasse, num. 1. cum segg. Boët. decis. 62. num. 2. cum segg. vbi quærit quid si sit aucta hereditas defuncti post mortem, & legitima aucta censeatur, Bernard reg. 421. Roder.

Xner. in l. quoniam in prioribus, super decl. leg. Regni. limit. 4. num. 3. Greg. Lop. l. 17. tit. 1. para. 6. gloss. pen. prope fin. Marant. disp. 10. num. 22. Anton. Gom. l. 23. Tauri num. 1. & l. 29. num. 35. in princip. Brunor. à Sole in locis communib. verbo legitima 9. Cald. Pereira de empt. cap. 10. num. 6. & post quest. forens. ad §. sed hac, l. iustit. hoc tit. num. 14. vbi rationem reddit, quia illo tempore legitima portio debetur, non antea. Cancer. var. lib. 1. tit. 3. de legitima num. 23. Cou. in cap. Raynuius, §. 1. num. 7. de testam. vbi extendit, etiamsi legitima esset filio in vita patris assignata, quia etiam tunc tempus mortis inspicitur, ita quod si facultates patris excreverint, poterit & illud augmentum peti, Matienz. l. 3. gloss. 4. n. 1. & l. 7. gloss. 42. num. 6. tit. 6. lib. 5. nona Recop. Menchac. de successione creat. §. 20. num. 7. & §. 10. num. 407. lib. 1. tom. 1. Ioan. Garcian. reg. 452. Brunor. à Sole in locis communib. verbo legitima 9. Gam. l. iustit. decis. 103. num. 1. latè Merlin. de legitima lib. 5. tit. 3. q. 7. Rota apud eund. decis. 90. Valalc. de partit. cap. 10. num. 6. & cap. 21. num. 21. & conf. 189. num. 2.

Vnde fructus legitime debentur etiam à tempore mortis patris, et si nulla interpellatio interveniret, ut per Ranchin. part. 3. decis. 209. Charond. resp. lib. 4. cap. 91. Peregr. de fideicom. art. 36. num. 69. Barry de success. testat. & intestat. lib. 16. tit. 12.

Notatur etiam ad hoc quod legitima post mortem patris filijs debetur, non autem eo vivente, ut per Segur. in repet. l. 3. §. fin. ff. de liber. & posthum. Duen. reg. 356. num. 1. Cott. in memorab. verbo legitima. Alcan. Clement. de patria potest. effectus 16. n. 56. Franc. Bec. conf. 34. Petr. Bening. Bonon. decis. 89. Octau. Cachetan. Pedem. decis. 172. num. 15. Tell. Fernandez l. 23. Tauri num. 11. Pinel. in l. 2. de bonis mater. p. 3. num. 75. Morcheq. de divisione bonorum, liber. 3. cap. 3. num. 4. Cavalcan. decis. 172. num. 15. Ioseph. Ludou. Pernf. decis. 11. num. 24. Vincent. de Franchis decis. 133. num. 1. Angul. de meliorationib. l. 1. gloss. 2. num. 7. tit. 6. lib. 5. nona Recop. Menoch. conf. 77. num. 6. vol. 1. Palchal. de variis patrie potest. part. 2. cap. 4. num. 20. Merlin. in empirio iuris civilis p. 1. tit. 3. q. 5. num. 10. vers. ex eadem. Cardof. in praxi iudicium, verbo legitima, num. 6. latè Merlin. de legitima lib. 1. tit. 3. q. 1. Camill. Borrel. in sum. decis. lib. 3. tit. 16. de legitima num. 52. vbi num. 53. quod statim debetur sublequuta patris morte absque aliqua mora, & n. 54. quod filix debetur in vita patris quando nubit in vita sua, specialiter in Regno, in quo dos filie succedit loco legitime, & num. 55. quod fructus veniunt cum legitima à dicto die mortis testatoris, & num. 56. tenet quod potest pater, si velit, assignare in vita filio etiam inuito legitimam, quia in favorem patris introductum est ut legitima servetur in vita penes patrem, Castill. controuers. lib. 1. de usufructu cap. 64. num. 11. plures quos retuli in votis decisibus Canon. voto 6. à num. 32. Et cui debetur legitima, debentur & fructus legitime à die mortis patris, & similiter cui debetur legitime supplementum, debentur & fructus à die etiam mortis patris, Cancer. d. lib. 1. tit. 3. de legitima num. 33.

Reliquit.] Qualitercumque scilicet, ut per Emman. à Costa in cap. si pater, de testam. lib. 6. part. 1. verbo instituit, num. 21.

Notatur etiam ad hoc quod ius rumpendi testamentum regulatur à iure succedendi ab intestato, ut per Anton. Gom. l. 22. Tauri num. 9. vers. unde merito, Menoch. sum. 8. num. 3.

SYM

De inofficioso testamento. Tit. XXVIII. 419

S Y M M A R I V M.

- 1 Legitima liberorum quatuor & pauciorum numero est tertia pars, si plures quatuor dimidia pars assignetur, & num. 2. sub hac dispositione non comprehenduntur filii naturales, adhuc minus spurii, num. 5. an in hoc filiorum numero computentur exheredatius, deportatus, exclusus per statum, renuntians hereditati, & frater Ordinis Minorum, remissus num. 6. in Regno Castella legitima filiorum sunt omnia patris bona, excepto quinto, de quo pater disponit ad libitum, & excepto tertio bonorum, in quo pater potest meliorare unum ex filiis, num. 3. in Regno Lusitaniae duas partes bonorum sunt legitima filiorum, siue sit vnus tantum, siue plures, & solum patri permittitur liberè disponere de tertia bonorum, num. 4.
- 7 Legitima sicuti in liberorum persona est aucta hoc iure nouissimo, augetur etiam legitima parentibus à liberis debita intelligatur aucta.
- 8 Legitima non est commensuranda secundum determinationem huius textus, quando à fisco persoluitur, sed seruari debet modus traditus in Legando, de bonis damnatis.
- 9 Legitima qua filio debetur arrogata, non est aucta per hunc text.
- 10 Legitima fratrum est aucta per hanc Auth.
- 11 Fructus legitima debentur filiis à tempore mortis patris, aut matris, & non solum fructus legitima ab eo tempore debentur, sed etiam fructus supplement eiusdem legitime.
- 12 in Detractione legitima attendi debet quantum valuerint facultates tempore mortis eius, de cuius bonis venit, detrahenda, licet alio tempore postea plus, vel minus valuerint.
- 13 Legitima filiorum honorabili institutionis titulo relinqui debet. amplius in legitimato, & in filio filio, prout est monasterium, num. 14. etiam si per statum aucta sit, num. 15. sufficit tamen ut videatur relinqui titulo institutionis, si pater relinquit filio decem pro sua legitima, nec adiecit quod illis decem eum heredem instituerat, num. 16. nec est necesse ut tota legitima relinquantur liberis titulo institutionis, sed sufficit quod aliqua res, etiam minima, institutionis titulo relinquantur, num. 17.
- 18 Legitima ascendentium titulo institutionis relinqui debet.
- 18 Fructus legitima augent legitimam, & debentur à tempore mortis patris, etsi nulla interpellatio interueniat, num. 20.
- 21 in Usufructu legitima filius grauari non potest.
- 22 in Testamento inter liberos hodie est necesse relinqui legitimam titulo institutionis, non sicut quàm in reliquis testamentis.
- 23 Portio in qua ex testamento ascendentes erant necessario instituendi, qua.
- 24 Portio legitima fratibus debita, turpi persona instituta, non est aucta. Contra, auctam esse, ut si sint quatuor fratres sit triens, sin quinq; semis, num. 25.

A V T H. Nouissima.

- 1 Legitima liberorum quatuor & pauciorum numero est tertia pars, si plures quatuor liberi extant, dimidia pars assis est. Colligunt ex Ordinar. Doctores citati ad l. 1. num. 1. supra hoc tit. & post omnes Aloyf. Leo fol. 60. Petr. Gilchen tom. 1.

fol. 683. & inter repentes Fabian. de Biochis.

Hanc eandem conclusionem ex hoc text. defumunt l. Hispan. 17. tit. 1. part. 6. ibi, E la legitima parte que deuen auer las fijas es esta, que si fueren quatro, o dende ayuso, deuen auer de las tres partes la vna de todas las bienes, de a quel a quien heredan. E si fueren cinco o mas, deuen auer la maytad, Gregor. Lop. l. 12. gloss. 10. verbo la tercera parte, tit. 5. part. 6. & l. 7. gloss. 9. verbo quarta parte, col. in medio tit. 13. part. 6. Conan. commentar. iuris civilis lib. 9. cap. 10. num. 2. Menoch. de success. creat. tom. 1. lib. 1. §. 1. num. 283. cum segg. Rojas in epitome success. cap. 12. num. 6. Emman. à Costa in cap. si pater, verbo instituit, à num. 5. Valdef. ad Xuar. ad l. quoniam in prioribus, in princ. vers. tertio casu, pag. 363. & in declar. leg. Reg. in preal. pag. 477. in nouiss. impress. Molin. de iustis. tract. 2. disp. 158. num. 6. Camill. Borrel. in sum. decif. tom. 3. tit. 16. de legitima, num. 1. Merlin. de legitima lib. 1. tit. 3. §. 1. num. 2. Rota apud eundem decif. 97. num. 1. Rot. decif. 424. num. 1. p. 4. diuers. aliis in nouiss. Farin. Aluar. Valaf. de partition. cap. 17. ex mon. 1. Hatprecht in addit. ad Clar. verbo testament. q. 38. n. 13.

In Regno Castellæ legitima filiorum sunt omnia patris bona, excepto quinto, de quo potest pater disponere ad libitum, & excepto tertio bonorum, in quo pater potest meliorare unum ex filiis, l. 9. tit. 5. lib. 5. fori, l. 7. & 13. tit. 6. lib. 5. noue Recop. Gregor. Lop. gloss. 10. l. 17. tit. 1. part. 6. Valdef. ad Xuar. di. vers. tertio casu, Aluar. Valaf. d. cap. 17. num. 2. Sanchez in precepta Decalogi tom. 2. lib. 7. cap. 9. num. 27. & 32. Molin. d. disp. 158. num. 8. & 9. vbi magistraliter docet parentes inter solos descendentes posse ad libitum disponere de quinto, illudque nepotibus, aut pronepotibus relinquere, esto superstitibus sint parentes, aut auti talium nepotum, aut pronepotum filij testatoris. Itaque si bona vtriusque parentis (deducto ære alieno) diuidantur in quindecim partes, solæ octo, quæ remanent, detracta tertio & quinto, sunt portio legitima necessariò diuidenda æqualiter inter filios, si superstitibus sint. Etenim tres partes sunt quinta pars omnium quindecim, quæ ante tertium est detrahenda, iuxta l. 11. 4. ff. de quinqu. namque omnium vniuersum bonorum est de quo omnino liberè potest disponere, vel in opera pia, ac in subsidium animæ suæ, vel in quodcuque aliud voluerit: deinde verò de quatuor partibus aliis, quæ sunt tertium duodecim remanentium, disponere potest ad libitum, sed solum inter descendentes: quo fit vt solum remaneant octo partes ex omnibus quindecim, quæ sint legitima portio necessaria diuidenda æqualiter inter filios, si superstitibus sint. Possunt verò parentes disponere inter descendentes de tertio & quinto suorum bonorum, vel per vltimam voluntatem, vel contractum, aut donatione inter viuos; sed tertium, & quintum computanda sunt habita quantitate bonorum, quæ habuerint tempore mortis, non verò alio tempore, in quo de illis disponant. Possunt etiam eligere, ac deputare partem suorum bonorum, quam maluerint in tertium & quintum, dummodo valorem tertij & quinti non excedat, eamque is, aut ij obtinebunt, quos in eis meliorauerint.

Apud nos in Regno Lusitanie duas partes bonorum sunt legitima filiorum, siue sit vnus tantum, siue plures, & solum patri permittitur liberè disponere de tertia bonorum, vt statutum est in Ordine Regia lib. 4. tit. 82. Molin. d. disp. 158. num. 7. Aluar. Valaf. d. cap. 17. num. 2. prope fin. vbi aduertit quòd in hoc nostro Regno parentes sunt in maiori summa filijs obnoxij, quàm in aliqua parte orbis Christiani,

stiani, vt merito dictum sit ab antiquis quòd Hispani, præsertim Lusitani, sunt serui filiorum suorum, quia fere omnes substantiam filii parant, & acquirunt, & de modico tantum possunt disponere.

- 5 Vt si quatuor sint filii, &c.] Sub hac dispositione non comprehenduntur filios naturales, nec minus spurius, resoluit Merlin, de legitima lib. 1. tit. 1. quæst. 2.
- 6 Num. 1. & ibi limitat in legitimis. An in hoc filiorum numero computentur exheredatus, & deportatus, exclusus per statutum, renuntians hereditati, & frater Ordinis Minorum iude Boët. decis. 104. per totum, vbi de renuntiahte, Tiraq. de retrahit. lib. 1. gloss. 8. num. 15. vbi de excluso, & exheredato, Surd. de aliment. tit. 3. q. 1. num. 44. Cancr. lib. 1. tit. 3. de legit. num. 50. Bernard. Græux. ad præf. Camera Imper. lib. 2. concl. 122. confid. 2. Merlin. d. lib. 1. tit. 4. q. 3.
- 7 Vtrum etiam sicut legitima in liberorum persona est aucta, hoc nouissimum iure, de quo in hoc text. ita & legitima parentibus à liberis debita aucta intelligatur? Affirmatiui tenent sententiam Crauet. conf. 110. num. 3. Menchac. de success. creat. lib. 2. §. 20. num. 181. Petr. Anton. de Petra de fideicom. cap. 15. num. 75. Matheac. in tract. de legat. & fideicom. lib. 4. cap. 8. num. 9. Craff. d. §. legitima. q. 9. Hanon. disp. controu. 15. Camill. Botrel. d. tit. 16. de legitima. n. 27. Roder. Xuar. in repet. l. quoniam in prioribus, ampl. 16.
- 8 Non. 7. in fine. Surd. conf. 404. num. 1. Et quòd legitima non sit commensuranda secundum determinationem huius text. quando à sisco persoluitur, sed seruati debere modum traditum in l. quando, de bonis donatis. resoluit Merlin, de legitima lib. 3. tit. 1. q. 29. per tot.
- 9 Legitima, quæ filio arrogato debetur, secundum text. in l. arrogator. ff. de adopt. non est aucta per hunc text. vt in d. arrogator, tenet Jas. num. 53. & resoluit Ceual. commun. contra commun. quæst. 24.
- 10 Vbi in fine, subdit etiam quòd legitima fratrium sit aucta per hanc Auth.
- 11 Notatur ad hoc quòd fructus legitimæ debentur filiis à tempore mortis patris, aut matris, & non solum fructus legitimæ ab eo tempore debentur, sed etiam fructus supplementi eiusdem legitimæ, vt per Vezin. tom. 1. commun. opin. lib. 3. tit. 16. num. 93. pag. 414.
- 12 Ex substantia deficientis triens, &c.] Notatur ad hoc quòd in detractione legitimæ attendi debent quantum valuerint facultates tempore mortis eius, de cuius bonis venit detrahenda, licet alio tempore postea, plus, vel minus valuerint, vt per Brunor. à Sole in locis communib. verbo legitima q.
- 13 Quoque relictis titulo, &c.] Ergo legitima filiorum honorabili institutionis titulo relinqui debet, de quo vide Clar. §. testamentum. q. 38. num. 1. Duaren. ad ff. hoc tit. cap. 17. circa fin. Valdet. ad Xuar. in l. quoniam in prioribus, ampl. 1. f. pag. 371. vbi quòd verbum, relictis, referendum est ad vltimam voluntatem, Cou. in cap. Raynuitus §. 4. num. 1. de testament. Emman. Costa in cap. si pater, de testam. lib. 6. p. 1. verbo instituit, à num. 12. Menoch. de arbit. casu 149. num. 29. Fachinæ. controu. lib. 4. cap. 24. & 30. Anton. Gom. l. 17. Tauri num. 5. Surd. de alimentis tit. 9. quæst. 21. à num. 2. Villalob. tom. 1. commun. opin. lib. 3. tit. 16. num. 71. vbi ampliat in legitimato, & in sisco filio, propt. est monasterium, Valsac. conf. 61. num. 3. Roland. Passag. in tract. de testament. & vltim. volunt. rub. 27. n. 22. Rojas in epis. success. §. 8. à n. 2. & cap. 31. n. 8. Craff. §. legitima. q. 32. & §. testamentum. q. 35. à n. 3. Perez. de fideicom. art. 36. num. 55. Thaddæ. Pil. lib. 2. var. resolat. cap. 8. num. 1. Merlin. de legitima, lib. 5. tit. 2. q. 1. cum segg. Cardin. Tufch. præf. con-

clus. tom. 5. lit. L. concl. 198. Matth. Berlich. conclus. practica. part. 3. conclus. 15. num. 8. Etiam si per statutum aucta sit, quia adhuc titulo institutionis relinquenda est, Menchac. d. lib. 2. §. 20. num. 140. Craff. d. §. testamentum. q. 35. num. 7. Surd. d. q. 21. num. 5. cum segg. Sufficit tamen vt videatur relinqui titulo institutionis, si pater relinquit filio decem pro sua legitima, nec adiecit quòd in illis decem cum heredem instituebat, vt tenent Cardin. Mantie. de coniect. vltim. volunt. lib. 4. tit. 3. num. 22. Menchac. de success. creat. lib. 2. §. 20. num. 254. Craff. d. §. testamentum. q. 35. à num. 14. Pifo d. lib. 3. cap. 8. num. 11. quicquid teneat Fachinæ. d. lib. 4. cap. 25. Nec est necesse vt tota legitima relinquantur liberis titulo institutionis, sed sufficit quòd aliqua res, etiam minima, institutionis titulo relinquantur; tunc enim poterit filius agere ad supplementum, vt scilicet ex bonis patris tibi integra legitima suppleatur, non autem poterit dicere testamentum nullum, neque quæcia inofficiosi agere, Craff. d. §. legitima. q. 32. num. 3. & d. §. testamentum. q. 36. n. 20. Thaddæ. Pifo d. lib. 3. c. 8. num. 5. & 6. Merlin. d. lib. 5. tit. 2. q. 21.

Quòd etiam legitima ascendentium titulo institutionis relinqui debeat, tenent Vigl. num. 4. & Mynsing. num. 5. ad §. vlt. Instit. hoc tit. Roland. Passag. d. tract. de testament. rubr. 17. num. 22. & rubr. 28. n. 3. Fachinæ. d. lib. 4. cap. 30. Thaddæ. Pifo d. lib. 3. cap. 8. num. 4. Berlich. d. p. 3. concl. 15. num. 67. Aluar. Valsac. de partit. cap. 17. num. 32. Barry de success. testati & intestati, lib. 16. tit. 2. num. 1.

Nec usufructu defraudari, &c.] Notatur ad hoc quòd fructus legitimæ augent legitimam, vt per Tiraq. in l. si vnquam, verbo susceptoris liberis. num. 116. de reuoc. donat. Camill. Botrel. in summ. decis. lib. 3. tit. 16. de legitima, num. 55. & debentur à tempore mortis patris, etsi nulla interpellatio interuenierit, Barry de successiōibus testati ac intestati, lib. 16. tit. 12. à num. 1.

Notatur etiam ad hoc quòd in usufructu legitimæ filius grauari non potest, vt per Roder. Xuar. in repet. l. quoniam in prioribus, ampl. 1. in princip.

In gloss. Titulo. ibi, puta inter liberos, Notatur ad hoc quòd in testamento inter liberos hodie est necesse legitimam relinqui titulo institutionis, non secus quam in reliquis testamentis, vt per Guiljelm. in cap. Raynuitus, verbo in eodem testamento relinqui 1. num. 132. Anton. Gom. l. 3. Tauri num. 57. Menchac. d. lib. 2. §. 20. num. 218. Fachin. controu. lib. 4. cap. 24. Cou. in cap. Raynuitus §. 1. num. 2. de testam. Surd. de alimentis tit. 9. q. 21. num. 4. Molin. de iustit. tract. 2. disp. 175. num. 13. vers. vltimum idem etiam, Berlich. d. concl. 15. num. 10. Quicquid teneant in contrarium Boët. decis. 267. n. 1. & segg. Mathef. fil. 140. n. 1. Ioan. Papon. in tract. de arsit. lib. 20. tit. de testament. sent. 7. Betttrand. conf. 187. n. 1. & segg. vol. 4. Aluar. Valsac. conf. 23. n. 20. Villalob. d. lib. 3. tit. 16. num. 71. vers. nullus.

In ead. gloss. ibi, Idem intelligit etiam in ascendentibus, &c. Aduerte quòd portio in qua ex testamento ascendentes erant necessarii instituendi, quondam solam erat quarta pars bonorum testatoris, postea verò fuit aucta vt esset tertia pars, quod augmentum fuit factum in legitima, in qua descendentes succedere debebant ascendentes, ita factum censetur in legitima, in qua è contrario ascendentes debent succedere descendentes. Ita citati supra in vers. Virum autem sicut, quibus addo Aluar. Valsac. de partit. cap. 17. num. 33. vbi num. 34. subdit quòd regulariter istæ successiones descendendum, & ascendendum æquiparantur, Merlin. de legitima lib. 1. tit. 2.

De inofficioso testamento. Tit. XXVIII. 421

cit. 2. quasi. 12. num. 7. Molin. de Injust. tract. 1. disp. 159. num. 5. vbi num. 4. subdit quod de iure Lusitano, & Castellæ portio debita ex testamento ascendentibus sunt duæ partes bonorum testatoris, & solum de tertia reliqua disponere potest testator ad libitum suum.

In eadem gloss. ibi, *alij tamen dicunt in fratribus augeri*, &c. Notatur ad hoc quod legitima portio fratribus debita, turpi persona instituta, non est aucta, vt per Xbar. in repet. l. quoniam in prioribus, in eisdem lib. num. 12. in fine, pag. 367. Berlich. d. concl.

15. num. 70. Contrà, auctam esse, vt si sint quatuor fratres sitientes, sin quinque, semis, tenent Mench. d. 5. 10. num. 268. Fachin. controuers. lib. 4. cap. 28. Matheac. de legat. & fideicom. lib. 4. cap. 8. num. 15. quos refert & sequitur Barry de success. testati & intestati lib. 17. tit. 2. num. 4.

SVM MARIVM.

1. Donatio inofficiosa facta vni ex liberis reuocatur per alios liberos in legitima laesos vsque ad legitimam quantitatem debitam.
2. Filius donatarius licet velit abstinere ab hereditate, & retineat donationem, non propterea euadit quominus fratribus suis teneatur supplere legitimam, si eam integram non habent, inspecta quantitate bonorum, quæ erat ante donationem.
3. Propter donationem sororum alij filij non debent carere legitima.
4. Donatio inofficiosa, quæ scilicet excederet legitimam ipsius recipientis, & tertium, & quintum bonorum patris, vel matris secundum leges Hispaniæ, venit conferenda, resiliat vt num. 5. & 6.
7. ex Donationibus à patre factis inter viuos, detrahatur legitima, etiam si donatio sit facta vni ex filiis, vel alijs descendentibus.
8. Naturales plebeiorum vt aduocant (iuxta Ord. reg. Lusitan.) portionem legitimam ex hereditate patris, provt alij filij legitimi post patris obitum, an sic quoque reuocare possint per querelam inofficiosa donationis donata à patre in vita sua in fraudem suarum legitimarum.
9. Donatio seu datus data vt inofficiosa dicatur, tempus quo fuit facta inspicitur, & secundum illud regulari debet idem in dote promissa, mortuo patre ante solutionem totius dotis, vel partis, num. 10.
11. Filius impudens abstinet, vel repudiat hereditatem paternam, & manet cum bonis à parentibus donatis, vel datatis in vita, dummodo non excedant legitimam, quod si in aliquo exceperint, illud reliquum tenentur alijs filiis hereditibus restituere.
12. Repudians debitoris hereditatem, non tenetur ad onera hereditaria, nec propter id tenetur cedere his, quæ ex bonis testatoris alio titulo percepit.
13. Donatio remuneratoria patris in filium suum, ad diminuendum aliorum filiorum legitimam, inualida est.
14. quæcumque Seruitia, obsequia, curationes in infirmitatibus, totum id quocumque maius excogitari queat parentibus debetur.
15. Donatio facta inter patrem & filium ob benemerita, valet.

A V T H. Vnde & si parens.

1. Donatio inofficiosa facta vni ex liberis reuocatur per alios liberos in legitima laesos vsque ad legitimam quantitatem debitam. Et filius donatus Barbes. Collect. in Cod. Tom. I.

rius licet velit abstinere ab hereditate, & retinere donationem, non propterea euadit quominus fratribus suis teneatur supplere legitimam, si eam integram non habent, inspecta quantitate bonorum, quæ erat ante donationem. Colligant ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *supra hoc tit.* post omnes Menchac. tom. 2. pag. 180.

Vide Palac. in repet. cap. per vestras, de donat. inter viuos, notab. 3. §. 22. n. 1. c. pag. mihi 388. ad hoc quod propter donationem sororum alij filij non debent carere legitima, Duen. reg. 349. limit. 2. bene Ant. Gom. l. 29. Tauri n. 33. vbi quod inofficiosa donatio, quæ scilicet excederet legitimam ipsius recipientis, & tertium, & quintum bonorum patris, vel matris, secundum leges Hispaniæ, venit conferenda, & licet talis donatarius vellet abstinere, & renuntiare successioni eorum, tenetur restituere illud residuum, quod tangit legitimam aliorum filiorum, & n. 34. resoluit quod si pater, vel mater dedit filiz immensam & inofficiolam dotem, quæ excedat tertium, & quintum, & legitimam ipsius filiz dotata, & tangat legitimam aliorum filiorum, talis filia dotata tenetur restituere illud residuum, quod tangit legitimam aliorum filiorum, licet vellet abstinere à successione parentum tam constante matrimonio, quam eo soluto, & num. 5. resoluit quod si tempore factæ donationis donatio fuit inofficiosa, & postea non crescant bona & facultates patris, vel matris, illa donatio reuocabitur habito respectu ad tempus mortis, computando bona, quæ erant tempore donationis, vt fiat eorum vnus cumulus, & valebit donatio in quinto bonorum si fuit facta extraneo; vel in tertio & quinto, & legitima, si fuit facta filio, vel descendenti, & residuum erit legitima aliorum, & subdit ita probare textum formalem, & expressum in presenti. Gasp. Baëz. de non meliorandis cap. 2. n. 12. vbi ait quod pater donate non potest in præiudicium legitimæ filiorum. Merlin. de legitima lib. 2. tit. 1. §. 2. 1. num. 1. vbi dicit quod in donationibus à patre factis inter viuos legitima detrahatur, & hoc procedit etiam si donatio sit facta vni ex filiis, vel alijs descendentibus, ad not. per Hieron. Gabr. conf. 147. num. 20. lib. 2. Sard. conf. 332. sub num. 15. in fine, Rota post tract. Merlin. de legitima decif. 36. num. 5.

An sicut naturales plebeiorum filij iuxta Ordin. Reg. Lusitan. aduocant portionem legitimam ex hereditate patris, provt alij filij legitimi post patris obitum, ita quoque reuocare per querelam in officiole donationis possint donata à patre in vita sua in fraudem & lesionem suarum legitimarum? Affirmatiue attenda eadem Lusitana Ordin. resoluit Valsac. conf. 94. num. 15. subdens quod si huiusmodi naturalibus liberis fraudatis parens aliquid relinquat, non tamen sufficiens ad legitimam inspecto tempore donationis, agere poterunt contra alios filios quibus inofficiose donatum est ad supplementum.

Quantum poterat ante donationem deberi. 9 Notatur ad hoc quod donatio, seu dos data vt inofficiosa dicatur, tempus quo fuit facta, inspicitur, & secundum illud regulari debet, vt per Valsac. confil. 189. per tot. & præcipue à num. 16. vbi ad hoc probandum dicit textum in presenti expressum & apertum, & reprobat Tiraq. in l. si inquam, verbo omnia, vel partem, num. 35. Anton. Gom. d. l. 29. Tauri num. 32. asserentes inspicendum esse tempus mortis, vt si donatio olim facta reperitur inofficiosa habito respectu ad bona quæ tempore mortis in hereditate supersunt, competat querela. Attenta Ordin. Reg. Lusitan. lib. 4. tit. 97. §. 4. ad cognoscendum vtrum donatio ex causa dotis fuerit inofficiosa, necne, & exce-

N n dat

dat legitimam & tertiam bonorum dotantis, inspicendum est vel tempus quo dos fuit donata, vel promissa, vel tempus mortis donantis, seu promittentis ad donatarii arbitrium; quoad alias vero donationes factas filiis præter dotem, semper debet regulari tertia secundum bona defuncti tempore mortis, de quo vide Cald. Percita in *l. si curatorem, verbo lesit, num. 96. & de empt. & vendit. cap. 10. num. 7. cum segg. Valasc. conf. 188. ex num. 13. ubi probat locum habere etiam in dote promissa & mortuo patre aut solutionem totius dotis, vel partis, & de partit. c. 15. n. 83. & cap. 19. n. 5. & cap. 24. n. 20.*

11 *Licet autem ei, &c.* Notatur ad hoc quod filius potest impunè abstinere, vel repudiare hereditatem paternam & manere cum bonis à parentibus donatis, vel dotatis in vita, dummodo non excedat legitimam (& tertiam quoad Lusitanos, necnon tertiam & quintam quoad Castellanos) quod si in aliquo exceßerint, illud reliquum tenebuntur aliis filiis hereditibus restituere, ita Ordin. Reg. Lusitan. lib. 4. tit. 97. §. 3. & 5. *l. si p. 3. tit. 8. lib. 5. noua Recop. Aluar. Valasc. de part. cap. 15. n. 1. cum segg. Molin. de iustit. tract. 2. disp. 238. n. 7.*

12 *Abstinere ab hereditate, &c.* Notatur ad hoc quod repudiatis debitoris hereditatem, non tenetur ad onera hereditaria, nec propter id tenetur cedere his, quæ ex bonis testatoris alio titulo percipit, vt per Tiraquel. de privileg. pia causa, priuileg. 89. ubi in repudiante hereditatem debitoris fici, vel Ecclesiæ, propter onera fiscalia hereditatis, quia nihilominus tenetur aut ea onera & tributa fiscalia soluere, aut cedere his omnibus, quæ ab ipso debitoris quocunque titulo adeptus est.

13 In gloss. *Falcidia*. Notatur ad hoc quod non valet donatio remuneratoria patris in filium familiæ ad diminuendas aliorum filiorum legitimas, vt per Cott. in memorab. verbo donatio 3. Pined. in l. 1. p. 3. n. 62. *vers. inseritur 11. de bonis materni*. ubi ait quæcunque seruitutia, obsequia, curationes in infirmitatibus, totum id, quicquidve maius excogitari queat, parentibus debetur, Couarr. in cap. cum in officiis, num. 1. de testam. Tiraquel. in l. si inquam, verbo totum, num. 4. & verbo donatione largitus, num. 200. Fachin. lib. 3. controuers. cap. 47. Menoch. de arbit. casu 132. num. 4. Matt. de success. legali tom. 1. part. 1. quæst. 25. part. 11. n. 13. & 14. Bacc. de non meliorari. cap. 17. num. 3. Mieres de maior. part. 1. quæst. 22. num. 19. & num. 166. in noua edit. Matienzi. l. 12. gloss. 2. num. 4. tit. 6. lib. 5. noua Recopil. Azenc. ad d. l. 12. num. 5. & 20. & l. 6. num. 22. cod. tit. 6. Petez l. 1. §. præterea relictum, tit. 3. lib. 5. Ordin. fol. 75. Gutier. de iuram. confirm. part. 1. cap. 5. num. 24. & seg. & pract. lib. 3. quæst. 43. num. 16. Ioan. Garc. de donat. remun. num. 41. Mangil. de impet. q. 29. n. 14. & 40. & q. 45. n. 24. Seraphin. de priuileg. iuram. priuileg. 72. num. 1.

14 Notatur etiam ad hoc quod donatio facta inter patrem & filium ob benemerita tenet & valet, vt per Bernard. reg. 114. Socin. reg. 140. *vers. quinto*, Palat. in repet. rubr. de donat. inter virum & uxorem, §. 50. num. 1. Tiraquel. in l. si inquam, verbo donatione largitus, numer. 20.

L. Neptem defuncti. VII.

Jdem A. Secundo.

1 *N*ep̃tis exheredata etiam ex filio emancipato nata, querelam inofficiosi habet. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. n. 1. *sup. hoc tit.* Menchac. tom. 3. super hanc l. pag. 184.

Hanc eandem conclus. ex hoc text. desumunt Aquilina in l. Gallus, num. 11 §. fol. 80. ff. de lib. & posth. Petr. Gregor. synagm. iuris p. 3. lib. 44. cap. 4. num. 18. Menchac. super hanc l. n. 4. ubi n. 15. post gloss. intelligit neptem, de qua hic, fuisse exheredatam.

SVMMARIVM.

- 1 Pater hereditatem inter liberos diuidere inæqualiter potest, salua tamen legitima liberis debita.
- 2 Filius agnoscens voluntatem defuncti, eandemque approbans, inofficiosi querelam amittit, & n. 3.
- 4 Legitima debita si detur filijs, vel alijs, quibus debetur, totum reliquum patrimonium est relictum libera testatoris dispositioni.
- 5 Pater potest, cui ex filijs velit, gratificare, dum tamen alijs relinquit legitimam.
- 6 Patris iudicium seruandum a filijs in bonis diuidendis inter eos.
- 7 pro Libero nemo melius consilium capit, quam pater.
- 8 Legitima non debetur ei, qui non succedit abintestato.
- 9 Exheredatus qualitercunque consentias testamento, ab inofficiosi querela excluditur.
- 10 Institutus si soluat totum, vel pro portione hereditaria, semper animo hæredis soluisse videtur, & ex hoc inducitur aditio pro hærede limitata vt num. 11. & distinguitur vt num. 12.
- 13 si qui Hæres necessario instituendus erat, institutus quidem fuit, at in minori portione quam esset legitima ei debita, testamentum poterat querela inofficiosi expugnare, attento iure antiquo. Verum per nouum ius iam ista institutio non conceditur actio inofficiosi, sed tantum permittitur illi actio ad supplementum & que ad integram legitimam, num. 14.
- 15 Casus, in quibus cessat querela, & filius per tacitum consensum ab illa excluditur, remissive.

L. Parentibus. VIII.

Jmp. ALEXANDER A. Florentino.

*P*ater hereditatem inter liberos diuidere inæqualiter potest, salua tamen legitima liberis debita. Filius agnoscens voluntatem defuncti, eandemque approbans, inofficiosi querelam amittit. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *sup. hoc tit.* Menchac. lib. 3. super hanc l. pag. 185.

Hanc eandem conclus. ex hoc text. desumunt *l. si p. 3. tit. 8. lib. 5. noua Recop. Aluar. Valasc. de part. cap. 15. n. 1. cum segg. Molin. de iustit. tract. 2. disp. 238. n. 7.* Petr. Gregor. synagm. iuris p. 3. lib. 44. cap. 4. num. 23. *in fine*, ubi quod si legitima debita detur filiis, vel alijs, quibus debetur, totum reliquum patrimonium est relictum libetæ testatoris dispositioni, Anton. Gom. l. 40. *Tauri* n. 58. ubi quod pater potest, cui ex filiis velit, gratificare, sed tamen alijs relinquit legitimam.

Arbitrium diuidenda hereditatis, &c. Notatur 6 ad hoc quod patris iudicium seruandum est à filiis in bonis diuidendis inter eos, vt per Duen. regul. 249. Ayora de partit. p. 1. cap. 1. n. 9. Aluar. Valasc. in simili tract. cap. 25. n. 25. ubi num. 26. rationem præstat, quia 7 nemo melius consilium pro liberis capit, quam pater, *l. si uisio p. ubi ff. de curat. furiosi*.

Qua intestato defuncto, &c. Notatur ad hoc 8 quod legitima non debetur ei, qui non succedit abintestato, vt per Tiraquel. de iure primog. q. 55. n. 9. Menoch. conf. 8. n. 3. & conf. 345. n. 1. *Surd. de aliment. tit. 8. priuileg. 33. n. 1.*

De inofficioso testamento. Tit. XXVIII. 423

⁹ *Qui autem agnuit, &c.]* Vide l. *Hisp.* 6. tit. 8. part. 6. vbi statuitur quod qualitercunque exheredatus consentiat testamento, ab inofficioso querela excluditur, & ibi Greg. Lop. gloss. §. *vers. querellasse*, adhaerit quod illud quod dicitur de agnoscere iudicium de functi, quod non praedictis sibi in legitima, vt habetur in l. si quando, §. & generaliter, inf. hoc cod. tit. procedit, vt ibi habetur, quando filius fuit in aliquo institutus, tunc enim etiam recipiat, si quod fuit relictum sine aliqua protestatione, remanet sibi saluum ius legitimum.

¹⁰ *Debitum paternum pro hereditaria parte persoluit, &c.]* Notatur ad hoc quod si institutus soluat totum, vel pro portione hereditaria, semper animo heredis videtur soluisse, & ex hoc inducitur additio pro herede, vt per Socin. conf. 125. num. 2. lib. 2. Parit. conf. 16. ex num. 40. lib. 2. la. in l. pro herede, §. *Paritiamus*, num. 69. ff. de acquir. hered. Marant. in l. si potest, num. 69. ff. cod. tit. de acquir. hered. Ducen. reg. 277. ad fin. Matheli. sing. 15. Mascard. de probat.

¹¹ *concl. 44. num. 29. cum segg. vbi num. 38. limitat non procedere in solutione alicuius modici debiti hereditarii, praesertim quando hereditas adenda esset damnosa, bene Menchac. de successione. lib. 1. §. 10.*

¹² *num. 534. vbi ad hoc propositum distinguit, aut expressit se soluere hereditatio nomine, & indistincte cessat querela: aut expressit se soluere non vt heres, & tunc etiam poterit mouere querelam non secus, quam si soluere nihil: aut soluit simpliciter, nec appareat quod ex alia causa esset debitor, tunc ex causa hereditaria soluisse videtur, & per hoc hereditatem adiisse.*

¹³ *Si minus quam eis debebatur, &c.]* Notatur ad hoc quod qui heres necessarius institutus erat, institutus quidem fuit, at in minori portione quam esset legitima ei debita, testamentum poterat querela inofficiosi expugnare, attento iure antiquo, de quo in praesenti, vt per Menchac. de successione tom. 1. lib. 2. §. 30. a num. 78. Emman. de Colla in cap. si pater, de testam. lib. 6. verbo in re certa a num. 19. Cou. in cap. Raynuitus §. 1. num. 7. de testam. in Decretal. Valdes. in addit. ad Roder. Xuar. in l. quoniam in priorib. in euidentia. num. 1. Verum per nouum ius, de quo in l. omnimodo, inf. h. 2. iam ita instituto non conceditur actio inofficiosi, sed tantum permittitur illi actio ad supplementum vsque ad integram legitimam portionem.

¹⁴ *In gloss. Legitimo. Hic notantur sex casus, in quibus cessat querela, & filius per tacitum consensum ab illa excluditur, sed viginti nouem commemorat Menchac. d. lib. 1. §. 10. num. 535. cum multis segg.*

SVM MARIVM.

¹ *Militis centurionis, vel tribuni testamentum iure ciuili, & militari conditum filius vt inofficiosum impugnare nequit, & num. 2. idem de testamento Clerici quod non subiciatur querela, num. 3. intellige vt num. 4. 5.*

L. De inofficioso. IX.

Idem A. Romana.

¹ *Militis centurionis, vel tribuni testamentum iure ciuili, & militari conditum filius vt inofficiosum impugnare nequit. Colligitur ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit. Menchac. lib. 3. super hanc l. pag. 186.*

Barb. Collect. in Cod. Tom. I.

Hanc eandem conclusionem ex hoc text. desumunt Petet l. 1. vers. saluū etiam hinc resultat, tit. 1. lib. 1. Ordin. pag. 63. vbi extendit ad testamentum Clerici quod etiam non subiciatur querela, latè Menchac. de successione tom. 1. lib. 2. §. 20. num. 171. vbi intelligit & cum sit a patre filio, milite, & a milite filio. in 5 telligit etiam non solum cum a militante sit, quod is in militia decessit, sed & cum miles domi decessit, infra annum tamen missionis.

SVM MARIVM.

¹ *Querela inofficiosi datur contra fiscum, ad quem bona testatoris vniuersaliter peruenerunt, non solum, quando hereditas scripti bona peruenerunt ad fiscum, sed etiam quando ipse Princeps heres scriptus fuisset, & n. 2. & quod in testamento & vltimis voluntatibus filius iure communis caput, nec quid speciale in eo constitutum reperitur, num. 3. idem de querelante testamentum de falso, num. 4.*

⁵ *Fiscus vitatur iure priuati, & sic iure communis, nisi in casu, de quo agitur, reperitur specialiter privilegiatus.*

L. Si heredum. X.

Idem A. Quintiniano.

¹ *Querela inofficiosi datur contra fiscum, ad quem bona testatoris vniuersaliter peruenerunt. Colligitur ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit. Menchac. lib. 3. super hanc l. pag. 186.*

² *Intelligit Menchac. citato loco n. 2. vt procedat non solum quando heredis scripti bona peruenerunt ad fiscum, sed etiam quando ipse Princeps heres scriptus fuisset. Et quod in testamentis, & vltimis voluntatibus filius iure communis caput, nec quid speciale in eo constitutum reperitur, tenet Petet. de iure fisci lib. 6. tit. 1. num. 30. & de querelante testamentum de falso, idem Petet. lib. 2. tit. 7.*

⁵ *Notatur ad hoc quod filius vitatur iure priuati, & sic iure communis, nisi in casu, de quo agitur, reperitur specialiter privilegiatus, ita Martin. Landen. in tract. de fisco, in princ. §. 14. Menoch. conf. 242. num. 9. lib. 3. Petet. de iure fisci lib. 6. tit. 1. ex num. 1. latè Farin. fragment. crimin. lit. F. verbo fiscus, ex num. 149. cum segg.*

SVM MARIVM.

¹ *Collaterales testamenta fratrum non impugnant vbi honesta persona sunt instituta.*

² *Arena, in praesenti pro amphitheatro, quo in loco bestia conficiebatur.*

³ *Arenarius, qui cum bestiis pugnandi causa in amphitheatro probatur.*

⁴ *Successiones legitime proprie de illis, quae deferuntur ab intestato, largè verò quae ex testamento.*

⁵ *Infante potest heres institui.*

⁶ *Frater querelat turpi persona instituta, nisi ipse querelans sit etiam personae turpis.*

⁷ *Mater meretricis non potest exheredare filiam etiam meretricem, secus est de patre, qui licet sit impudicus, potest nihilominus exheredare filiam, num. 8. & de matre meretricis & impudica, quae antea vitae penitens sit, & emendata, num. 9. & 10.*

N n 2

L. In

L. In arenam. XI.

Idem A. Ingenio.

¹ Collaterales testamenta fratrum non impugnant ubi honestæ personæ sunt institutæ. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. *sup. hoc tit.*

De materia huius text. & de hac concl. ex illo desumpta dicam commodius ad l. fratres 27. *infr. hoc tit.* De intellectu vide Mench. de *success.* lib. 3. §. 10. num. 163. cum multis *segg.* Gallin. in *comment.* ad iur. ff. de verb. sig. lib. 10. cap. 18. n. 25.

² In arenam.] Arena in presenti sumitur pro amphitheatro, quo in loco bestiae consuebantur, sic appellatus, quod arena eo in loco spargebatur, quæ sanguinem siue hominum, siue ferarum effusum ebiberet, unde arenarius ille dicitur, qui cum bestiis pugnandi causa in amphitheatrum prodibear, siue in his in hoc operas suas locaret, siue virtutis exercendæ causa sui spectaculum præberet. Ita Menchac. d. lib. 3. §. 30. n. 163. & 164.

⁴ Legitima successiones integra sunt, &c.] Aduertit Menchac. d. lib. 3. §. 30. num. 165. successiones legitimæ propriæ de illis esse intelligendas, quæ deferuntur ab intestato, cum tamen & illæ quæ ex testamento deferuntur, large sumpto vocabulo dicantur legitimæ; unde inserti quod appellaciones successiones legitimæ, in quibus casibus sit stricta interpretatio, sicut in contrahibus, non continetur testamentaria successio.

⁵ Notatur ad hoc quod infamis potest hæres institui, vt per Ioan. de Garçon. in l. 1. num. 37. de secundis nuptijs, Molin. de primogen. lib. 1. cap. 13. num. 11.

⁶ Nisi & ipse similis conditionis sit.] Notatur ad hoc quod frater querelatur turpi persona instituta, nisi ipse querelans sit etiam persona turpis, vt per Menchac. de *success.* tom. 1. lib. 1. §. 10. num. 585. & 603. Theaur. decif. 126. num. 1. Decian. conf. 3. num. 95. lib. 1. Merlin. de legitim. lib. 1. tit. 2. quest. 13. num. 36. Cald. Pereira ad §. foror. *Instit.* hoc tit. de inoffic. testam. num. 30. nullus enim potest alteri obicere turpitudinem, quam ipse patitur, vt citato hoc textu dicit Cardos in praxi iudicum, verbo testamentum, num. 89. in fine, Cald. Pereira post *quest. forens.* ad §. fauor. *Instit.* hoc tit. num. 31. in fine.

⁷ Hinc inferunt Doctores matrem meretricem filiam etiam meretricem exheredare non posse, vt per Tiraq. ad *leges conub.* gloss. i. p. 1. num. 45. Menchac. d. lib. 3. §. 30. num. 172. in fine, Surd. de aliment. tit. 7. quest. 4. num. 1. cum *segg.* Hentiq. in *sen. lib.* 11. de marit. cap. 7. num. 3. Molin. de *Instit.* tract. 2. num. 276. num. 5. d. Barbo. in l. viro atque uxore, num. 16. §. soluta marit. Merlin. de legitim. lib. 4. tit. 1. quest. 5. num. 7. Cald. Pereira ad d. §. foror. *Instit.* hoc tit. num. 31. vbi

⁸ limitat in patre, qui licet sit impudicus, potest filiam nihilominus exheredare, Sanchez de *marit. lib.* 4. *disp.* 24. num. 6. nisi mater ipsa meretrix, & impudica antea vitæ penitens & emendata sit, Peregrin. de *fideicommiss.* art. 36. num. 51. Cald. Pereira in d. §. foror. num. 31. in med. vers. imo & mater, Benedic. Egida ad l. titia. ff. de condit. & demonstr. part. 3. num. 4. & de iure & priuileg. benef. art. 7. num. 11. vbi limitat

¹⁰ in matre, quæ tempore conditi testamenti emendata iam erat, & num. 12. resoluit quod patre meretricatore filia meretrix non excludatur à pœna exheredationis, nisi quando ille turpitudine sua occasio nem filia præbuit, iunctis his, quæ Surd. d. quest. 4.

appon. 24. Merlin. d. quest. 13. num. 36. vers. nisi, & d. quest. 5. n. 9.

SUMMARIVM.

¹ Filij reciproce in legitima substituti grauati nullatenus censentur, vt ob hoc grauamen inofficiosi querelam habeant. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. n. 1. *sup. hoc tit.* Mench. lib. 3. *sup. hanc l.* pag. 187.

³ Fideicommissum reciprocum reputatur fauorabile.

⁴ Text. in presenti an corrigatur per legoniam in priuibus, *infr.* hoc tit. & num. 5.

L. Si pater puellæ. XII.

Idem A. Liciniano & Diogeni.

Filij reciproce in legitima substituti grauati nullatenus censentur, vt ob hoc grauamen inofficiosi querelam habeant. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. n. 1. *sup. hoc tit.* Mench. lib. 3. *sup. hanc l.* pag. 187.

Hanc eandem conclusionem ex hoc textu desumpt Palat. in *repet. rubr. de donat. inter virum & vxor.* §. 50. num. 11. vers. ad cuius confirmationem, pag. 123. in nouiss. *impress.* vbi quod propter reciprocum fideicommissum inter filios factum non censentur filij grauati, vt eis querela competat, quia habent æqualem spem, & dubius est euentus, Tiraq. in l. si inquam, verbo donatione largitæ, num. 126. vbi in hoc text. caueri ait non grauati filios ob reciproco fideicommissum inter filios à patre iniunctum, neque illis ob id competere querelam propter æqualem spem, dubiumque rei euentum. Donell. *comment. iuris civilis lib.* 19. cap. 4. col. antepen. Bacc. de non meliorandis, cap. 25. num. 5. Petr. Gregor. *synagm. iuris* p. 3. lib. 44. cap. 5. n. 28. Menchac. de *success.* tom. 1. lib. 1. §. 19. n. 174. 181. 250. 435. Roder. Xuar. in *Legoniam in priuibus* ampl. 6. à n. 4. vbi Valdes *in addit.* lit. C. Ratio est, quia reciproco fideicommissum reputatur fauorabile, Petr. 3. de *fideicommiss.* quest. 9. n. 12. in fine, Hieron. Gabr. *conf.* 123. n. 25. lib. 2. Rustic. in l. cum autem ff. de condit. & demonstr. lib. 6. cap. 12. num. 67. Fular. de *substit.* quest. 292. num. 8.

Quæstio est admodum controuersa, an text. in 4. presenti corrigatur per legoniam in priuibus, *infr.* hoc eod. tit. Sunt duæ sententiæ adinuicem contrariæ. nam vna tenet non esse correctum, sed posse patrem constituere fideicommissum reciproco super legitima filiorum, quia illud non affert onus, sed commodum, & dicitur fauorabile. Ita Capilistius inter *consilia vltim. volum.* conf. 79. n. 22. Natt. in cap. *quantum passum* de pall. lib. 6. n. 98. Peralta in l. cum patronus, num. 24. ff. de legat. 2. Menoch. *conf.* 196. num. 16. vbi numeris *segg.* suam probat sententiam.

Alia sententia tenet esse correctum, ac proinde non posse fideicommissum reciproco super legitima descendentibus imponi, quia d. legoniam in priuibus, disponit generaliter legitimam esse filio relinquendam absque aliqua conditione, onere, vel grauamine: fideicommissum autem reciproco, licet sit vitale fratri superuenientis, est tamen onerosum respectu fratris promouentis, qui de sua legitima non potest disponere: & ideo sic docent Roder. Xuar. in d. l. legoniam in priuibus, ampl. 6. à n. 5. vbi Valdes *in addit.* lit. C. vers. contrarium, Mench. d. lib. 1. §. 10. à n. 174. Petr. Greg. d. lib. 44. c. 5. n. 28. Cephal. *conf.* 89. n. 7. lib. 2. Hieron. Gabr. *conf.* 116. n. 2; *in fine*, lib. 1. Honed. *conf.* 42. n. 23. lib. 2. Anton. Gabr. *commun. tit. de legitima concl.* 1. n. 6. Craff. in §. legitima q. 38. num. 19. Fular. de *substit.* q. 296. n. 23. cum *segg.*

SUM

De inofficio testamento. Tit. XXVIII. 425

SVMMARIVM.

- 1 Testamento rescisso legata diuidua pro parte praestantur, indiuidua autem pro solido sunt praestanda.
- 2 Testamento infirmato an, & quando infirmetur & corrumpantur etiam legata, & fideicommissa, remissimè.

L. Cum duobus. XIII.

Imp. GORDIANVS A. Prisciano.

- 1 Testamento rescisso legata diuidua pro parte praestantur, indiuidua autem pro solido sunt praestanda. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. §. 1. supra hoc tit. Menchac. lib. 3. super hanc l. pag. 190.
- 2 An & quando testamento infirmato infirmetur etiam, & corrumpantur legata & fideicommissa, vide latè Fulat. de substit. §. 57. tot. Franc. de Barry de successio- nib. testat. ac intestat. lib. 10. tit. 10. & commodius dicemus in collect. ad anth. ex causa, infra. de liber. praterit.

SVMMARIVM.

- 1 Succumbens in querela inofficij, testamentum nihilominus ut falsum impugnare potest.
- 2 qui Testamentum caput dicere nullum, poterit transgrediri ad querelam inofficij, & num. 3.
- 4 Remedia contraria non possunt cumulari simul.
- 5 Testamentum falsum nullum est.

L. Eum qui. XIV.

Idem A. Prisco.

- 1 Succumbens in querela inofficij, testamentum nihilominus ut falsum impugnare potest. Et similiter qui testamentum nullum dicere cepit, ad querelam inofficij testamenti poterit transgrediri.
- 2 Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. supra hoc tit. Menchac. lib. 3. super hanc l. pag. 194.
- 3 Hanc eandem conclusionem ex hoc text. desumit Conan. comment. in iuris civilis lib. 9. cap. 8. num. 87.
- 4 & rationem praestat Menchac. citato loco, quia remedia contraria non possunt simul cumulari; unde citato hoc text. dicit Tiraq. in l. l. ubi, & hoc sermone, l. 1. num. 30. ff. de verb. sign. quod scienter eligens viam incompetentem sibi ita praeiudicat, ut variate ei non liceat.
- 5 Et si e contrario falsi crimine, &c.] Ergo testamentum falsum nullum est, ut per Menchac. de successio- nib. tom. 1. lib. 1. §. 17. n. 65.

SVMMARIVM.

- 1 Filia à matre praterita contra testamentum matris, nullum habet remedium prater querelam inofficij.
- 2 Praterita matris erga filios habetur pro exheredatione, & num. 1.
- 4 si Filius, vel de descendens respectu matris, & eius linea prateritus erat sine causa, vel cum causa, inae antiquo habebatur pro exheredato, & agebatur querela inofficij: de iure nouo non ita, num. 5.

Barbof. Collect. in Cod. Tom. I.

L. Filiam. XV.

Imp. PHILIPPVS A. Aphrodisia.

Filia à matre praterita contra testamentum matris nullum habet remedium prater querelam inofficij testamenti, quia prateritio matris erga filios ciosius testamenti, pro exheredatione. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. supra hoc tit. Menchac. lib. 3. super hanc l. pag. 194.

Hanc eandem conclus. ex hoc text. desumunt Conan. comment. in iuris civilis lib. 9. cap. 9. num. 2. Pet. Gregor. synagm. in iuris lib. 44. cap. 4. num. 8. Menchac. de successio. tom. 1. lib. 3. §. 20. num. 172. vers. quarto amplius, ubi ex Batt. Ias. & aliis dicit hanc legem esse singularem in iure. Anton. Gom. var. tom. 1. cap. 11. num. 15. vers. item quero filius, ubi dicit quod de iure antiquo huius text. si filius, vel descendens respectu matris, & eius linea prateritus erat sine causa, vel cum causa, habebatur pro exheredato, & agebatur querela inofficij testamenti; sed de iure nouo Auth. vt cum de appellatione cogn. §. aliud quoque capitulum, collat. 8. & aub. l. ces, de liber. prater. si filius est prateritus, vel exheredatus à matre, vel ascendente ex linea materna sine causa, dicit testamentum nullum; si verò cum causa, competit ei querela inofficij testamenti, Aluar. Valac. conf. 61. n. 2. in princ.

SVMMARIVM.

- 1 Quæstio donec durat super nullitate testamenti non currit tempus quinquennij, quod praefixum est querelae intentandae, & num. 2.
- 3 Quærela inofficij excluditur quinquennio.
- 4 Decendi terminus non currit pendente causa super nullitate sententia, quando videlicet nullitas deducitur.

L. Contra maiores. XVI.

Imp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. & VALERIAN. N. Caf. Theodora.

Donec durat quæstio super nullitate testamenti, non currit tempus quinquennij, quod praefixum est querelae intentandae. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. supra hoc tit. Mench. lib. 3. super hanc l. pag. 196.

Hanc eandem conclus. ex hoc text. desumunt l. Hisp. 8. tit. 29. p. 3. Ias. in §. sed ista, n. 61. & 61. Instit. de actionib. Don. à Fina tom. 1. commun. opin. lib. 3. tit. 16. n. 86. pag. 414. ubi quod querela excluditur quinquennio, Cardos. in praxi iudic. & Aduocat. verbo testamentum, num. 87. ubi quod querela inofficij testamenti durat quinquennium; Mart. in votis nouiss. decis. voto 211. n. 18. Cald. Pereira in §. sed hoc, n. 108. Instit. hoc tit.

Notari solet hic text. ad hoc quod terminus decendi ad appellandum non currit pendente causa super nullitate sententiae, quando videlicet nullitas principaliter deducitur, de quo vide Alex. conf. 68. num. 3. vol. 7. Afflic. in cap. sancimus, quo tempore miles, n. 52. Tiraquel. de retractu lign. §. 4. gloss. 2. num. 2. & §. 1. gloss. 10. num. 40. & 41. Bellacomb. tom. 2. communis opin. lib. 7. tit. 1. §. de execut. rei iudic. num. 112. pag. 184. Perez ad tit. 15. lib. 3. Ordas. pag. 737. Soar. de Paz in pract. part. 1. tom. 1. tom. 12. num. 9.

N n 3 Boba

Bobadil. in sua politica lib. 3. cap. 8. num. 198. Cald. Pereira de reuocat. emphe. quest. 7. num. 14. Ignat. del Villat. in syna respons. lib. 1. resp. 15. quest. 4. num. 11. quorum plures refert parens meus Emman. Barbof. in remiss. ad Ordin. Reg. Lusit. lib. 3. tit. 70. in princip. num. 14.

S V M M A R I V M.

- 1 Mater à filio præterita habet querelam inofficiosa, & num. 2. de iure Authenticozum quid n. 3.

L. Cùm filium tuum. XVII.

Imp. CARINVS & NVMERIANVS
AA. Flore.

- 1 Mater à filio præterita habet inofficiosa querelam, quia præteritio filij erga matrem habebatur pro exheredatione. Colligitur ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. supra hoc tit.

- 2 Hanc eandem conclusionem ex hoc text. desumunt Petr. Gregor. syntagm. iuris part. 3. lib. 44. cap. 4. num. 8. ad fin. Viui. tom. 1. commun. opin. lib. 3. tit. 16. num. 12. Menchac. de success. lib. 3. §. 30. n. 156. & latius lib. 2. §. 20. num. 164. vbi aduertit quod licet secundum communem per iura nouiora hodie mater præterita à filio non habeat querelam, seu ius dicendi testamentum nullum, ipse tamen credit quod querelam habeat hodie non secus quam olim, Anton. Gom. var. tom. 1. cap. 1. num. 36. in princip. vbi ait quod de iure antiquo huius textus, si mater vel ascendens ex eius linea erat præterita sine causa, vel cum causa, competeat sine querela inofficiosa testamenti, quia talis præteritio habebat vim exheredationis; subditque quod hodie de iure nono Authenticozum §. i talis mater, vel ascendens ex eius linea sit præterita sine causa, dicit testamentum nullum, si verò cum causa, habetur pro exheredata, & competit querela, item si sit exheredata sine causa, dicit testamentum nullum, si verò cum causa, competit querela; per auct. ut eum de appellatione cognoscitur §. iustum, collat. 7. refert Aluar. Valac. consulti. 61. num. 1.

L. Cùm te pietatis. XVIII.

Imp. DIOCLET. & MAXIMIAN.
AA. Faustina.

- 1 Non est iusta causa exheredandi filium quod ipsa noluerit à marito diuertere, vnde si propter hanc causam exheredata fuerit, inofficiosa querelam habet. Colligitur ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. supra hoc tit. Menchac. lib. 3. super hunc l. pag. 198.

- 2 Hanc eandem conclusionem ex hoc text. desumunt Guilielm. in cap. Ragmuis, verbo in testamento el. num. 252. Spin. in speculo testament. part. 1. rubrica num. 14.

S V M M A R I V M.

- 1 Filia turpiter viuens à patre exheredari potest, & num. 2. 4. 5. secus si ab huiusmodi crimine abstinuit parentemque, num. 6. idem est de filia natura-

rali, & vidua in minori etate constituta, & coningata, num. 7. non procedit in filij, num. 8.

- 3 Filia turpiter vitam agens qua.
9 Pater, qui potuit exheredare filiam, an possit illi etiam denegare alimenta, & dotem.
10 Exheredatio facta calore iracundie non valet.
11 Iracundia calore dicta facta irrita sunt, & nulla.

L. Si filiam. XIX.

Idem AA. Appollinari.

Filia turpiter viuens à patre exheredari potest. Colligitur ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. n. 1. supra hoc tit.

Hanc eandem conclus. ex hoc text. desumunt, & exornantque Ordin. Reg. Lusitan. lib. 4. tit. 88. §. 1. Tiraquel. l. 1. conub. part. 1. gloss. 1. num. 25. Vinii tom. 2. commun. opin. lib. 6. tit. 17. de liberis prætor. pag. 114. Viui. commun. verbo filia que peccauit, Surt. de aliment. tit. 7. q. 4. in princ. Cald. Pereira de potest. nomen. cap. 1. cap. 42. & 44. Menchac. de success. lib. 3. §. 10. n. 609. cum segg. & lib. 2. §. 20. n. 152. latè Steph. Grat. discept. forens. tom. 2. cap. 213. cum segg. Molin. de Iustit. tract. 2. diff. 176. num. 11. cum segg. Valdes. ad Xuar. in l. 2. tit. de matrim. lit. A. vers. sed si filia, pag. 178. Gasp. Anton. Thesaur. lib. 1. quest. forens. q. 70. n. 1. Gasp. Baëc. de non meliorandis cap. 18. num. 11. Sanch. de matrim. lib. 4. diff. 24. ex num. 6. Bened. Egid. Lusit. de primleg. honest. art. 7. num. 4. cum segg. Gabr. Alvarez de priuileg. paupertatis quest. 17. à princip. latè Melin. de legitima lib. 4. tit. 1. quest. 5.

Et quod turpiter, &c.] Ergo in hac materia exheredationis luxuriose viuere, turpemente vitam elegisse intelligitur ea, non quæ semel, aut bis in corpus suum peccant, sed quæ sæpius; ita Guilielm. Bened. in cap. Raymuis, verbo dotem quam ei declarat, num. 36. & 37. Palat. in repet. cap. per vestram ab. 3. §. 20. incip. Et tenendo istam censuram. num. 15. de donat. inter viros & uxores. Bursat. cons. 215. ex num. 8. lib. 2. Cou. in dicit cap. Raymuis, in princip. col. 6. in fin. num. 15. vers. oia laum. Fab. in auctor. nouissima num. 158. supra hoc end. tit. Emman. Cost. in l. Galles §. & quid si tantum part. 2. num. 142. ff. de liber. & possib. Valdes. ubi supra, Menchac. de success. lib. 1. §. 10. num. 610. & lib. 2. §. 20. num. 152. cum segg. Molin. d. diff. 176. num. 13. Sanch. d. lib. 4. diff. 24. num. 6. Stephan. Gratian. d. cap. 215. n. 32. Bened. Egid. in repet. l. Titia. ff. de cond. & demonst. part. 3. num. 42. Gabr. Alvarez d. quest. 17. num. 5. Quamuis Surt. aliment. tit. 7. q. 4. n. 34. existimet patrem posse exheredare filium si ab vno tantum esset carnaliter cognita, & vni soli se subiecerit; & quamvis alij requirant vt pater illa prius moneat, vt sit locus exheredationi, vel quod istam vitam luxuriosam eligat in lupanari; quia hoc tutum non est, cum nullo iure probetur illam admonitionem procedere debere, nec etiam requiratur ista qualitas quod commoretur in lupanari, vt aduertit Stephan. Gratian. d. cap. 215. num. 38. cum segg.

Adde tamen quod ad effectum exheredationis sufficeret etiam vita luxuriosa filie, quamuis non fuerit ab aliquo cognita, vt quia erat arcta, cum etiam sine corporalis commixtionis contractu possit interuenire vita luxuriosa, indecens, turpis, & inhonestissima, ita Cardin. Tufch. pract. concl. tom. 3. lit. E. concl. 577. num. 13. Stephan. Gratian. d. cap. 215. ex num. 58. Parens meus in remissio. ad Ordin. reg. Lusitan. lib. 4. tit. 88. §. 1. num. 9.

De inofficioso testamento. Tit. XXVIII. 427

6 Si verò filia ab huiusmodi crimine abstineat, poenitentiaque, nec in luxuriosa vita perseueret, post poenitentiam, exheredari non poterit, de quo vide Emman. a Costa in d. 5. & quid sit tamen, p. 3. num. 192. Sord. de aliment. tit. 7. q. 1. num. 28. Gasp. Baëc. diff. cap. 18. num. 11. D. Barbof. in l. 1. ff. soluto matrim. p. 4. num. 45. Gasp. Anton. Thesaur. quæst. forens. lib. 1. q. 70. num. 2. Card. Mant. de tacitis & ambig. convention. lib. 12. tit. 16. num. 13. & 14. Valdef. vbi supra pag. 177. vbi quod id dicitur emendata per triennium honestè viuendo, Merlin. d. lib. 4. tit. 1. q. 5. num. 9. cum segg. Giurb. ad consuet. Massanens. cap. 3. gloss. 3. n. 38. p. 1. Reb. de obligat. instit. part. 2. lib. 3. q. 14. sect. 2. num. 17. Bened. Ægid. in repet. d. l. Titia, p. 3. n. 42. & de priuileg. honest. art. 7. num. 17. Cald. Pereira quæst. forens. lib. 1. q. 8. num. 8. in med. Gabr. Aluarez d. q. 17. num. 7. veluti si monasterium ingreditur, quia talis ingressus purgat infamiam antea acta vitæ, vt per Sord. diff. tit. 7. q. 4. n. 30. Mart. de iurisd. p. 4. casu 26. n. 18. & 19. Merlin. d. q. 5. num. 20.

7 Filium tamen. Etiam naturalem, vt per Perez in l. 1. verbo con la faga, tit. 15. lib. 8. Ord. Bened. Ægid. in repet. d. l. Titia, p. 3. n. 35. Et etiam viduam in minori ætate constitutam, ac coniugatam, vt probat idem Bened. Ægid. d. tract. de iure & priuileg. honest. art. 7. num. 9. & 10. dum tenet leges poenæ exheredationis mulcantes filias in corpus suum peccantes, etiam viduas in minore ætate constitutas, & coniugas comprehendere, Merlin. d. q. 5. n. 5. vbi de filia vidua.

8 Sed non procedit in filio, de quo vide Menoch. conf. 69. num. 9. Sanch. d. lib. 4. diff. 24. num. 11. Cald. Pereira in l. si curatorem, verbo lasu, num. 32. & quæst. forens. lib. 1. q. 18. num. 8. D. Barbof. in d. l. 2. ff. soluto matrim. p. 4. num. 31. cum segg. Bened. Ægid. in repet. d. l. Titia, p. 3. vbi quia verò.

9 Vtrum autem pater, qui potuit exheredare filiam, possit etiam alimenta, & dotem illi denegare? vide Menchac. de success. creat. lib. 1. §. 10. num. 613. & 625. Tiraq. in l. si vnuquam, verbo suscepit liberos, num. 12. Cou. de sponsal. part. 2. cap. 8. §. 6. num. 17. Molin. de primog. lib. 1. cap. 16. num. 3. Spui. in speculo testam. gloss. 10. in princ. num. 66. Menoch. de presump. lib. 4. pref. 189. num. 30. Sanch. de matrim. lib. 4. diff. 26. num. 1. Cardin. Mant. de tacitis & ambig. convention. lib. 12. tit. 16. num. 16. Reb. de obligat. instit. p. 2. lib. 2. q. 14. sect. fin. num. 32. Cald. Pereira quæst. forens. lib. 1. q. 18. num. 9. Merlin. de legitima, lib. 4. tit. 1. q. 6. num. 9. & ante q. 5. n. 3.

10 Inconsulto calore, &c. Notatur ad hoc quod iracundie calore facta exheredatio non valet, vt per Cognol. in l. quequid, num. 3. vers. exemplificari etiam potest, ff. de regul. iuris, Duem. reg. 192. in 4. ampl. Farin. in praxi crimin. p. 3. de poenit. temper. q. 91. num. 27. quia enim dicuntur, fuisseque iracundie calore, irrita sunt. Duem. reg. 292. a princip. Tiraq. de poenit. temper. causa 1. num. 14. Morl. in emporio iuris ciuile p. 1. tit. 12. q. 11. a princip. & præcipue num. 4. Farin. d. q. 91. a num. 1. cum segg.

S Y M M A R I V M.

- 1 Filia post 25. etatis annum in corpus suum peccans, & citra patris consensum nubens, exheredari non potest, & n. 2. & 4.
- 2 Post complementum postulat, & exclusiue stat quando apponitur in dispositione in qua tempus statuitur
- 3 Vidua minor ad secundas nuptias iniuncta parenti-

bis conuolans exheredari potest: secus est de filio, num. 7.

- 8 Filia ante 25. annum seruo nubens exheredari potest, quid si nupsit indigno, seu ignominioso, num. 9. si famulo suo quid, num. 10.
- 11 Filia ante 25. annum nubens citra patris consensum exheredari potest.
- 12 Exheredatio filia per renouationem patris cum filia tollitur, dummodo non fiat post factam exheredationem.
- 13 Pater non tenetur dotare filiam qua nupsit ante 25. etatis annum, illo non consentiente, intellige vt num. 14.

A V T H. Sed si post.

Filia post vigesimumquintum etatis annum in corpus suum peccans, & citra patris consensum nubens, exheredari non potest. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit.

Hoc idem statuit Ordin. Regia. Lulit. lib. 4. tit. 88. 2. §. 1. dum habet quod si filia ante 25. suæ ætatis annum fornicetur cum aliquo, aut nubat sine consensu patris, vel matris, ipso facto exheredata manet, similem legem apud Gallos extare refert Anton. Guiberr. Costan. quæst. iuris lib. 1. cap. 12. in fine. De filiabus turpiter viuentibus a patre exheredari valentibus, dixi in collect. ad l. si filiam 19. sup. hoc ead. tit. Vtrum autem (quod attinet ad secundum caput nostri textus) fas sit exheredare filias nubentes sine consensu parentum, & an valide sint leges tam Cæsareæ, quam Regiæ Lusitanæ de exheredatione filiarum sine consensu paterno matrimonium contrahentium: vide Cou. de sponsal. p. 2. cap. 5. §. 8. n. 6. Olan. in concordia legum Regni, lit. E. verbo exheredatio, num. 10. Roder. Xuar. lib. 2. tit. de matrim. a princip. vbi Valdef. in addit. lit. A. pag. 178. Molin. de primog. lib. 2. cap. 16. num. 2. Gasp. Baëc. de non meliorandis ratione dotis filiabus, cap. 18. Gregor. Lop. l. 5. verbo que no quieria, tit. 7. part. 6. & l. 10. verbo puedela desheredar, tit. 1. part. 4. Palat. in repet. cap. per vestras, de donat. inter viuum & ux. notab. §. 3. cum segg. Matienz. in l. 2. gloss. 4. num. 49. tit. 1. lib. 5. nona Recop. Perez l. 1. verbo si qualquier deitas, vers. nec filia contrahens, tit. 15. lib. 8. Ordin. Menoch. de arbit. casu 453. a num. 10. & de presump. lib. 4. pref. 189. num. 58. 76. & 82. cum segg. Ioan. Garcian. reg. 199. num. 23. Gutier. canon. lib. 1. cap. 20. & prætit. lib. 2. q. 1. Menchac. de success. lib. 1. §. 10. a num. 623. Mastril. Sicilia decisi. 163. Gasp. Thesaur. quæst. forens. lib. 1. q. 70. num. 3. & 10. Cancr. var. resolut. lib. 1. cap. 24. num. 2. Pichard. in princip. Instit. de nupt. n. 6. & 11. Ceual. commun. contra communis, q. 5. Castill. controuers. iuris lib. 1. cap. 3. num. 81. Sanchez de matrim. lib. 4. diff. 24. & 25. vbi diff. diff. 24. a num. 14. probat contra Perez & Spin. quod attentio iure Regio Castellæ non potest filia iniuncta parentibus nubens non clandestine exheredari, Mart. de iurisd. p. 4. cent. 1. casu 70. Bernard. Graux. ad prætit. Cameræ Imp. lib. 2. concl. 95. Ægid. de Conink de sacran. & censur. tom. 2. diff. 28. num. 48. cum segg. Valer. Regim. in praxi fori poenit. lib. 19. num. 19. vers. quod verò attinet, D. Barbof. in l. 1. ff. soluto matrim. p. 4. n. 33. & 36. vbi de dicta lege Gallix & Lusitanix agit, Franc. Molin. de ritu nupt. lib. 2. differ. 7. num. 9. cum segg. latè Merlin. de legitima lib. 3. tit. 1. q. 25. per tot. & melius lib. 4. tit. 1. q. 6. Molin. de iustit. tract. 2. diff. 176. ex num. 11. vbi diff. 24. cum duobus segg. obseruat quid attentio iure communi sit statutum, & a num. 16. quid attentio iure Regio Castellæ, & N n 4 num. 19.

num. 19. & 20. de Lusitana lege eiusque validitate agit Rebell. de obligat. iustit. p. 2. lib. 2. q. 14. scilicet. 2. ubi scilicet. 3. patitur agit de dicta ordinatione Regia Lusitana, Benedic. Aegid. in repet. l. Titia p. 3. ex num. 30. ff. de condit. & demonstr. & de iure & privilegio honestatis, art. 7. a princip. metipsum in collect. ad Concil. Trid. sess. 24. de reformat. matrim. cap. 1. num. 2. 3. & 4.

3 Post vigintiquinque annos, &c.] Notatur ad hoc quod filia post 25. annum nubens citra patris licentiam exheredari non potest, vt per Rebell. de obligat. iustit. p. 2. lib. 2. q. 14. scilicet. 2. num. 14. Cald. Pereira quas. forens. lib. 1. q. 18. num. 7. Benedic. Aegid. d. tract. de iure & privilegio honest. art. 7. num. 2. D. Barbof. in d. l. 1. p. 4. num. 31. in fine, ubi num. 32. reprobat quendam existimantem idem esse si post vigesimum annum nubat sine consensu patris, dummodo ex consuetudine regionis filiae soleant nubere intra vigesimum annum, quia textus in presenti ad conuincendam patris negligentiam exigit quod filia expectet vique ad vigesimum quintum annum, quam consuetudo minime corrigere potest.

4 Intellige vt talis filia complete debeat 25. annum, ne ex ea ratione exheredari valeat, vt resoluunt Sanchez d. lib. 4. disp. 24. num. 9. Benedic. Aegid. in repet. d. l. Titia p. 3. a num. 32. vers. legem igitur dictio enim, post, complementum postulat, & exclusiue stat quando apponitur in dispositione in qua tempus statuitur, vt per citatos de diction. vsusq. dist. 270. num. 2.

6 Differente filiam, &c.] Etiam viduam minorem ad secundas nuptias iniunctis parentibus conuolant, vt per D. Barbof. in l. 1. ff. soluto matrim. part. 4. num. 42. in fine, Rebello d. q. 14. num. 30. vers. tertio, Benedic. Aegid. dist. tract. de iure & privilegio honest. art. 7. num. 9. Et cum de filia solum mentionem faciat, & res sit odiosa, multoque grauius sit delictum in femina, non debet extendi ad filium, vt tenet Sanchez d. lib. 4. disp. 24. num. 11. contra Menchac. de successione lib. 1. §. 10. num. 634.

8 Libero tamen.] Ergo a contrario sensu, si seruo nuptus, potest exheredari, vt per Roder. Xuar. d. tit. de matrim. num. 29. Molin. d. disp. 176. num. 14. bene addentem posse exheredari filiam ante 25. annum absque parentum consensu mancipio nubentem, D. Barbof. in d. l. 1. p. 4. num. 32. Sanchez d. lib. 4. disp. 24. num. 10. Rebell. d. p. 2. lib. 2. q. 14. scilicet. 2. num. 15 in fine, Benedic. Aegid. d. tract. de iure & privilegio honest. art. 7. num. 7. prope fin.

9 Non sic iustitiae ad hunc effectum exheredationis illam nupsisse indigno, seu ignominioso viro, vt resoluunt Surd. de aliment. tit. 7. q. 1. num. 10. & 11. & Stephan. Gratian. discept. forens. cap. 213. num. 45. ubi num. 46. subdit quod haec ratio indignitatis hodie non est iusta causa exheredationis.

10 At verò si nuptias turpes contraxerit, accipiendos scilicet famulum suum in matrimonium, poterit exheredari, Bart. in l. liberos, de nupt. Stephan. Gratian. d. cap. 213. num. 42. quasi à pari procedant inhonesta vita & matrimonium cum vili persona, Rimini. iun. conf. 133. num. 17. Cardin. Tusch. pract. conclus. tom. 3. verbo Exheredatio, concl. 577. num. 14. In Regno Castellae per l. 2. tit. 1. lib. 5. noua Recop. ab Alphonsio Rege sancitum est vt famulus quicumque, qui durante tempore famularus, sponsalia, vel matrimonium contraxerit cum filia eius, cuius est famulus, aut cum propinqua, quae in heri domo habitet, sine heri consensu, exulet à Regno in perpetuum, capiteque plectatur, nisi exilium seruauerit. Item vt quae ita sponsalia, aut matrimonium contra-

xerit, exheredetur, bonaque illius ad propinquos confanguineos deueniant, refert Molin. d. disp. 176. num. 18.

Eam exheredare non potest.] Ergo filia ante 25. annum nubens citra patris consensum exheredari potest, de cuius conclusionis iure & validitate agunt Doctores supra num. 2. citati. Sed aduerte quod per reconciliationem patris cum filia tollitur exheredatio huiusmodi, dummodo non fiat post factam exheredationem, D. Barbof. in d. l. 1. p. 4. num. 47. Rebell. d. q. 14. num. 27.

Notatur etiam ad hoc quod pater non tenetur dotare filiam quae ante 25. aetatis annum nupsit sine eius consensu, de quo vide Cou. de sponsal. part. 2. cap. 3. §. num. 7. Galp. Baëc. de non meliorandis filiabus, cap. 18. num. 2. Molin. de primogen. lib. 2. cap. 16. n. 7. Menoch. de praesumpt. lib. 4. praef. 189. num. 60. Gutier. lib. 2. pract. q. 1. num. 4. Sanchez de matrim. lib. 4. disp. 26. num. 16. Cardin. Mantica de tacitis & ambig. comment. tom. 1. lib. 12. tit. 3. à num. 12. ubi subdit quod si filia nupsit viro non indigno, ex iure Canonico non potest exheredari, & consequenter nec dos debet ei denegari.

SVM MARIVM.

- 1 Filia non dicitur ingrata si contra voluntatem matris cum marito iuxta pacifice viuit, & num. 2.
- 3 Mulieres inconstantes, & mutabiles, remissine.

L. Filia in orbitate. XX.

Idem AA. & CC. Samiano.

Non dicitur filia ingrata si contra voluntatem matris cum marito pacifice viuit. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. supra hoc tit. Menchac. lib. 3. super hanc l. pag. 198.

Hanc eandem conclusionem ex hoc text. desumit Spin. in speculo testamenti p. 1. rubrica, n. 14.

Nec ex momentariis voluntatibus matris, &c.] De mulierum inconstancia vide Alciat. de praesumpt. rubr. 1. praef. 47. Tiraq. l. 9. contrab. gloss. 1. p. 9. à n. 129. ubi multis Poetarum & iurum auctoritatibus probat mulieres inconstantes, varias, leues, mobiles, & mutabiles esse. Burg. in proem. ad leges Tauri n. 39. cum seqq.

SVM MARIVM.

- 1 Aunculi, amita, matertera, patru, fratrum liberi, non vt inofficiosi, sed falsa oppugnant.
- 2 Transuersales regulariter non habent querelam inofficiosi, & num. 3. intellige vt n. 4. resolu vt n. 5.

L. Fratris. XXI.

Idem AA. & CC. eidem.

Aunculi, amita, matertera, patru, fratrum liberi, non vt inofficiosi, sed falsa oppugnant. Seu, Transuersales regulariter non habent querelam inofficiosi testamenti. Colligunt ex Ordinari. Doctores citati ad l. 1. num. 1. supra hoc tit.

Hanc eandem conclusionem ex hoc textu desumunt l. Hispan. 2. tit. 8. part. 6. & l. 2. ubi gloss. fin. & l. 12. ubi gloss. 1. cum seqq. tit. 7. ead. part. 6. Petr. Gregor. syntagm. iuris p. 3. lib. 44. cap. 4. num. 9. Emman. à Costa

De inofficioso testamento. Tit. XXVIII. 429

à Colla in cap. si pater, de testam. lib. 6. part. 3. verbo pri-
mo num. 4. Menchac. de success. tom. 1. lib. 1. §. 10.
à num. 553. vbi num. 554. intelligit in transuersis
qui cognati tantum sunt, & num. 556. intelligit parti-
ter in transuersis etiam agnatis, Peralta in prele. ru-
brica ff. de hered. instit. num. 11. pag. 10. vbi quod om-
nes non attinentes per ascendentiam, neque per de-
scendentiam ipsi testatoris, vt sunt fratres, & sorores
etiam vtrunque copulati eidem testanti, potest si
vult instituire, non tamen tenetur, & num. 13. re-
soluit quod carens liberis, & ascendentibus, & ha-
bens consanguineos transuersales proximos, vel re-
motos constitutos in manifesta indigentia, qui non
sunt indigni, neque demeriti, tenetur in foro con-
scientie eisdem relinquere subuentioem necessa-
riorum, id est, alimenta decentia, non tamen tenetur
relinquere hereditatem si omnia bona deducti im-
pensis funeris non sunt necessaria ad præstationem
raliam alimentorum, vel subuentioem, sed super-
sunt aliqua bona, de quibus velit aliquem extra
consanguineos heredem constituere, id enim po-
test facere.

SVMMARIVM.

- 1 Adicione hereditatis rescissa per querelam, renun-
ciant actiones per aditionem confusa, & n. 2.
- 3 Vfructuarius si acquirit proprietatem, an perdat
vsumfructum, remissum.

L. Simaritus. XXII.

Idem AA. & CC. Tantille.

- 1 Rescissa adicione hereditatis per querelam, reu-
niscunt actiones per aditionem confusa. Colligunt
ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc
tit. Menchac. lib. 3. super hanc l. pag. 198.
- 2 Hanc eandem conclus. ex hoc text. defumunt
Petr. Gregor. synagm. iuris p. 3. lib. 44. cap. 4. num. 21.
lit. C. Menchac. de success. tom. 1. lib. 1. §. 10. num. 586.
Tiraquel. de retrat. lig. 2. §. 1. gloss. 7. ex num. 62. cum
3 seq. vbi hunc text. inducit ad illam questionem, si
usufructuarius acquirit proprietatem, an perdat
vsumfructum.

SVMMARIVM.

- 1 Testari quem prohibens à testatore prohibito, iustè
exheredari potest, & num. 2. intellige vt num. 3.
& limita vt num. 4.

L. Testamenti. XXIII.

Idem AA. & CC. Philippo, & alijs.

- 1 Prohibens aliquem testari, iustè à testatore prohi-
bito potest exheredari. Colligunt ex Ordin. Do-
ctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit. Menchac. lib. 3.
super hanc l. pag. 200.
- 2 Hanc eandem conclus. ex hoc text. defumunt
l. Hispan. 26. tit. 1. part. 6. vbi Gregor. Lop. gloss. 2. ci-
tato hoc text. dicit quod fit grauis offensa ei, qui
vult testari si prohibetur, Bosli. in praxi crimin. tit.
de his qui aliquem testari prohibuerit, Menoch. de ar-
bitrar. casu 395. num. 13. vbi quod impediens testari
si proximior est, hereditatem perdit, Mench. citato
luc. nura. 3. vbi intelligit quando prohibitio habuit

effectum, impediuitque tunc vt testamentum non
fieret, licet postea ex intervallo factum fuerit; secus
autem si tunc non habuit effectum, quia non obstante
eius prohibitione, testamentum fuit factum etiam
tunc, quia tali casu cessat huius l. decisio, & n. 4. limi-
tat vt non procedat quando hic filius pœnituit hu-
ius prohibitionis, & patri offensam remisisse probetur.

SVMMARIVM.

- 1 Filij militis testamentum super castrensis bonis con-
ditum nec pater, multo minus frater per inoffici-
osam querelam impugnant, & num. 2. intellige vt num. 3.

L. Testamentum militis. XXIV.

Idem AA. & CC. Successo.

Filij militis testamentum super castrensis bonis
conditum nec pater, multo minus frater per
inofficiosa querelam impugnant. Colligunt ex Or-
din. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc tit.

Hanc eandem conclus. ex hoc text. defumit Men-
chac. de success. lib. 2. §. 20. num. 171. vbi intelligit
cùm fit à patrefamil. militis, & cùm fit à milite filio-
famil. in militia decedentibus, vel domi, infra an-
num tamen missionis.

SVMMARIVM.

- 1 Conditio respiciens fauorem filij tollit querelam in-
officiosa.
- 2 Filio non datur querela inofficiosa, contra ea quæ sunt
prouisione, & num. 3.
- 4 Pater si in suo testamento prohibuit filio alienatio-
nem sua legitime donec haberet ætatem 23. anno-
rum, valebit ista conditio vti apposta in fauorem
filij, & credetur patri super hoc, nec dicitur graua-
men legitime impositum.
- 5 Conditio legitime filij apposta per patrem in fauorem
& prouisionem ipsius filij, valida est.
- 6 Mater, si de mariti moribus secus suspicata filios
suos heredes instituit, sub conditione, si à patre
emancipati fuerint, tunc pater hic filios emanci-
pans non erit tutor eorum.

L. Filiis matrem. XXV.

Idem AA. & CC. Mendoto.

Conditio respiciens fauorem filij tollit quere-
lam inofficiosa. Item contra ea, quæ sunt pro
uisionis, non datur filio inofficiosa querela. Colligunt
ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. sup. hoc
tit. Menchac. lib. 3. per hanc l. pag. 201.

Hanc eandem conclus. ex hoc text. defumunt
Boët. decis. 87. n. 4. decis. 194. n. 6. vbi dicit quod quan-
do est certum quod conditio apponitur in fauorem
liberorum, testamentum non est nullum, Palat. in re-
pet. cap. per vestras, de donat. inter virum & uxor. no-
tab. 3. §. 3. num. 3. vbi per hunc text. tenet quod si
pater in suo testamento prohibuit filio alienatio-
nem suæ legitime donec haberet ætatem 25. an-
norum, quia non reputabat eum integri sensus, vel
alias, valebit ista conditio vti apposta in filij fauorẽ,
& credetur patri super hoc, nec dicitur graua-
men legitime impositum, refert alios additio lit. B. Ro-
det. Xuar. ad l. quoniam in prioribus, ampl. ex num. 1.
vbi

4 vbi quoddam valet conditio legitimæ filij appositæ per patrem quando in fauorem & prouisionem ipsius filij ac in eius commodum appositæ fuerit. Cuiac. lib. 4. obseru. 24. latè Menchac. de successione. tom. 1. lib. 1. §. 10. num. 232. cum multis seqq. vbi num. 234. ait textum in presenti videri procedere inspecta sui generalitate, etiamsi mater non haberet legitimam causam malè suspicandi de marito, & n. 204. cum seqq. disputat an hic text. procedat etiam in patre qui sub conditione simili, quæ mixta est, & filij utilitatem respiceret, eam instituire possit? Galgancet. in tract. de condition. & demonstrat. p. 1. cap. 42.

Sed an hodie post l. quoniam in prioribus, inf. hoc eod. tit. lex nostra procedat, cum per illam legem omnis conditio relictaur de legitima filij? vide præter citatos Gom. Arias. 4. Tauri num. 119. latè Valdes. in addit. ad Roder. Xuar. d. ampl. 1. tit. A. pag. 467. vbi num. 10. agit etiam an corrigatur text. in presenti per aub. excipitur, de bonis quæ liberis? Castil. controuers. lib. 5. cap. 64. num. 16.

6 Aduerte quoddam vbi in terminis huius l. mater quæ de mariti moribus secus suspicata filios suos sub ea instituit conditione hæredes, si à parte emancipati fuerint, tunc pater hic filios emancipans non erit eorum tutor, vt post Greg. Lop. resoluit Gutier. de tutelâ p. 1. cap. 13. num. 7.

SVMMARIVM.

- 1 Substitutio pupillaris non reputatur onus, & consequenter potest fieri in legitima liberorum, & num. 2.
- 3 Substitutio pupillaris est fauorabilis.
- 4 Fideicommissa an sint odiosa, vel fauorabilia remissinè.

L. Ex tribus vnciis. XXXVI.

Idem AA. & CC. Serapioni suo S. D.

1 Substitutio pupillaris non reputatur onus, & consequenter potest fieri in legitima liberorum. Colligunt ex Ordin. Doctores citati ad l. 1. num. 1. supra hoc tit. Menchac. lib. 1. super hanc l. pag. 203.

2 Hanc eandem conclusionem ex hoc text. desumunt Roder. Xuar. in repet. l. quoniam in prioribus, limit. 1. num. 13. pag. 462. & limit. 3. num. 1. pag. 471. Anton. Gom. var. num. 1. cap. 3. num. 22. Menchac. de successione lib. 1. §. 10. num. 407. & 409. Emman. Costa in cap. si pater de testam. in 6. p. 2. verbo debita, n. 5. & 14. & l. Gallus, §. & quid sit tantum, ff. de liber. & posthum. part. 3. num. 142. Aquilina in l. centurio, ff. de vulgari p. 4. num. 13. & 119. cum seqq. Ratio est, quia substitutio pupillaris dicitur commodum & fauor filij, vt per Aican. Clem. de patria potest. cap. 4. n. 14. & effectus 15. num. 14. Polit. in tract. de pupillari substitut. num. 7. Alex. Trentacian. de substitut. part. 2. cap. 3. num. 1. In trigl. eod. tract. cent. 1. q. 60. num. 6. Fufat. in simili tract. q. 89.

3 Notatur ad hoc quoddam substitutio pupillaris est fauorabilis, vt per Gall. in tract. de except. success. tit. 4. except. 19. num. 23. cum seqq. part. 2. Fufat. d. tract. de substitut. q. 91.

4 In gloss. 1. Vtrum fideicommissa sint odiosa, vel fauorabilia latè Fufat. de substitut. q. 190. per tot.

SVMMARIVM.

- 1 Fratres, vel sorores vterini à querela inofficiosi em-

nino arcentur, consanguinei verò admittuntur instituta persona infans, vel turpitudinis, aut lenis nota macula aspersa.

2 Sororibus competi vis querelandi, ac remedium huius leg. amplia vt num. 3.

4 Frater non potest succedere contra testamentum fratris.

5 Frater extraneum insinere, & fratrem exheredare, vel praterire liberè potest. amplia vt num. 6.

7 Frater potest mouere querelam contra testamentum fratris turpi persona instituta, etiamsi frater prateritus, vel exheredatus non esset agnatus fratris testantis, num. 8.

9 Testamentum in totum rumpi, etiamsi frater instituat in legitima, quæ est quarta pars bonorum, si in residuo insinuat personam turpem. contrarium, num. 10.

11 Frater si rumpat testamentum fratris per querelam, quia in eo fuit instituta turpis persona, an teneatur ad omnia legata & fideicommissa, etiam vniuersalia relicta in testamento fratris, & sic an text. in auth. ex causa, de lib. prater. habeat locum etiam inter fratres instituta turpi persona.

12 Clausula codicillaris an operetur fideicommissum deberi hæredi scripto retenta quarta, etiam fratre praterito, & turpi persona instituta.

13 Persona in famo, turpis, vel inbonesta quæ in proposito remissinè.

14 in Hærede scripto sufficit quoddam sit vel infans, vel turpis persona, aut leui notetur macula.

15 Frater, aut soror vtrinque coniuncti, vel saltem consanguinei, possunt querelare testamentum fratris in quo est institutus filius Sacerdotis, vel alius spurus, quamvis sit institutus filius Episcopi, num. 16. limita vt num. 17. resolu. num. 18. limita etiam in filijs spuris legitimis, num. 19. de exposito Hospitali quid, num. 20. quid de apostata, vel de seipso in religione Christiana ad Iudæismum quod infamis reputetur, etiamsi postea imposta penitentia ab Inquisitoribus Ecclesie reconcilietur, num. 21. de concubinario, quod etiam turpis & infamis persona reputetur, & de habente uxorem & concubinam, num. 22. de meretrice, n. 23. quod tamen limita vt num. 24. de lenone, num. 25. de habente duas uxores, n. 26. de iurario, num. 27. de alcatore, seu iustore publico, num. 28. de ebrio, num. 29. de mulionibus, num. 30. de sodomitis, num. 31.

32 Infamis & turpis persona, si occasione moris deprauati, seu turpis modi viuendi, deuenierit ad meliorem frugem, ducendo honestam vitam, desinit esse talis, perindeque habetur, ac si non deliquisset, ex quo non poterit exheredari.

33 Testamentum fratris insinuat turpem personam, sustinetur quæ penitentiam agit honestè viuendo.

34 Turpitudinis superueniens post mortem fratris, testamentum non nocet.

35 Frater exheredatus, aut prateritus, quando ita fuerit vitis, seu turpis, et ille, quem frater heredem instituit, tunc non poterit querelare testamentum fratris.

36 Libertus ingratus domino, id est, patrono, turpis persona est, & propterea testamentum, in quo sit hæres scriptus, per querelam eneri potest.

37 Sermo hæredi instituto querelæ fratris testamentum eneri non potest.

38 Agnationis & cognationis differentia non est sublata hodie quoad successiones testamentarias.